

437369

# CUNOȘTINȚE LITERARE CLASICE

DE

**Dr. I. KIRIAC**

BACCALAUREAT ÎN LITERE ȘI ȘTIINȚE

*Mort la 2 Octombrie 1930 în vârstă de  
78 ani. -*



**HIPPOCRAT PĂRINTELE MEDICINEI**

BUCUREȘTI „CARTEA ROMĂNEASCĂ”, S. A.



1644

## CONȚINUTUL

## PARTEA I

Proverbe, maxime și expresiuni celebre latinești p. 1—110.

*Cap. I.* — Note complimentare. Jocuri seculare. Luptele Romanilor cu Cartaginezi. Credințele superstițioase la Romani și disciplina militară. Marius și Sylla. Recompensele Romanilor sub formă de coroane. Moartea lui Archimede. Luptele și moartea fraților Grachi pentru popor. p. 110—124.

*Cap. II.* — Note biografice ale unor mari căpitani. Căsătoria patricienilor și a plebeilor la Romani. Aristomene. Lysandru. Tessilla. Epaminonda. Aristide și Temistocie. Lupta lui Leonida la Thermopyle. Titus Manlius Torquatus. Papirius Cursor. Curius Dentatus. Pyrrhus și filosoful Cineea. Anibal. Attilus Calasinus. Marcus Attilus Regulus. Publius Scipio Emilianus distructorul Cartaginei p. 124—150.

*Cap. IV.* — Cei 7 înțelepți ai Greciei p. 150—157.

*Cap. V.* — Note biografice ale unor mari literați: Horațiu, Archias, Virgiliu, Platone, Aristotel, Ovidiu, Seneca p. 157—160.

*Cap. VI.* — Cele 7 coline ale Romei p. 166—170.

*Cap. VII.* — Forum la Romani p. 170—173.

*Cap. VIII.* — Furcile Caudine p. 173—174.

*Cap. IX.* — Considerațiuni privitoare la ortografia noastră p. 174—175.

## PARTEA II.

Fabule originale în versuri cu întrebare poetului Oreste și răspunsul acestuia la întrebarea autorului.

*Cap. I.* — Înființarea fabulei p. 176.

*Cap. II.* — Cele 4 fabule din care am extras întrebarea către poetul Oreste p. 177—188.

*Cap. III.* — Vulpea mascată. Curiositate naivă. Recapitulare și reculegere p. 188—193.

*Cap. IV.* — Broasca și Boul p. 193.

*Cap. V.* — Cioara și Porumbielul p. 196—200.

## PARTEA III.

Anexă la proverbe, maxime și expresiuni celebre latinești p. 201—234.

## PARTEA IV.

Note complimentare p. 235—238.

8612113





# CUNOȘTINȚE LITERARE CLASICE

DE

DR. I. KIRIAC

Mort la 2 Octombrie 1931  
în vârstă de 78 ani.

## PARTEA I

Proverbe, maxime și expresiuni celebre latinești luate din diferiți autori. Unele din ele au noțițe istorice, altele sunt modificate, iar altele sunt cu explicațiuni gramaticale școlastice: aceasta pentru înlesnirea amatorilor în momente recreative.

### A.

1. **Aer humidus non est saluber.** Aerul umed nu e sănătos.
2. **Animus mire alitur silentio et solitudine.** Sufletul de minune se hrănește prin tăcere și singurătate.

*Silentio și solitudine* adverbul cuvintelor *silentium-ii* și *solitudo-inis*.

3. **Animus semper agit aliquid.** Sufletul totdeauna lucrează ceva.
4. **Aranea muscas capit.** Păianjenul muște prinde.

Se zice când vrem să facem aluzie la cel ce e preocupat cu lucruri mici. În opoziție cu proverbul acesta este un altul: *Aquila non capit muscas*, când e vorba a face lucruri mari, și pentru ca să ajungem a le îndeplini, să nu ne ocupăm cu fleacuri și nimicuri, căci *Vulturul nu prinde muște*.

5. **Amicitia est nihil aliud, nisi summa consensio omnium rerum Divinarum et humanarum.** Amiciția nu este altceva, decât cea mai sublimă armonie a tuturilor foloaselor Divine și omenești.

(Cicero de amicitia, pag. 35).

6. **Avaritia et ambitia homini soli data est.** Sgârcenia și ambițiunea numai omului este dată (omului singur).

*Solus-a-um*, face la datif *soli* în loc de *solo*. Tot astfel zicem: *Soli virtuti laus debetur* (numai singurei virtuți se cuvine laudă).

7. **Atimum non videmus.** Pe suflet nu l vedem.
8. **Avarus nunquam contentus est.** Sgârcitul nici odată nu e mulțumit.



9. **Amicus verus rara avis est.** Amicul adevărat e pasăre rară.  
 10. **Avaritia est morbus animi.** Sgârcenia e boala sufletului.  
 11. **Asinus asinum fricat.** Măgar pe măgar freacă (sau critică).  
 12. **Alius et semper idem.** Altul și totdeauna acelaș.

Horățiu în cântecul secular (*Carmen sæculare*). Acest cântec a fost făcut pentru a se sărbători jocurile seculare de 110 ani, cari se celebrau la fiecare sută de ani în onoarea gloriei romane.

Octavian August (63—14 a. Ch.) a însărcinat pe Horățiu să facă un imn în onoarea lui Apolon, Zeul Soarelui și a Dianei zeița Lunei. Între altele erau două coruri: unul de băieți și altul de fete, ce cântau diferite strofe când separat, când împreună. Horățiu se adresează către Soare astfel: Soare roditor! Tu ce produci ziua prin carul tău strălucitor, și pe care o ascunzi și care apari altul și mereu acelaș, ai putea tu să vezi ceva mai frumos decât orașul Roma? (*Sol alme! tu qui promissis diem curru nitido et celas et nasceris alius et idem, possis nihil visere pulchrius quam urbs Roma?*). Iar adresându-se tutulor Zeilor zice: Zeilor; dați tinerimei ascultătoare moravuri cinstite; dați liniște blândeii bătrânețe; dați la neamul lui Romul și bogăție și progeneritură și orice podoabă. (*Di; date juvente docili mores probos; date quietem placidæ senectuti; dati genti Romulæ et rem et prolem et omne decus*).

(Horatiu, *odes et epodes* tom II, p. 288.

13. **Amemus patriam et religionem patrum nostrum.** Să iubim patria și religiunea părinților noștri.  
 14. **Amo juvenes sed odi vitia eorum.** Iubesc pe tineri dar urăsc viciile lor.

*Odi*; verb defectiv, are numai perfect și timpurile derivate dar se traduce și cu indicativ: *urăsc* în loc de *am urit*.

15. **Arma contra mortem non habemus.** Armă contra morței nu avem.

*Arma-orum* pl. n.: unealtă, mijloc de luptă. *Contra* prep. cu acusativ.

16. **Avarus frustrâ congerit divitiâs.** Avarul în zadar strânge avere.

*Congero-essi-stum-rere*; a îngrămădi, a pune una peste alta.  
*Divitiæ-arum* f. pl. bogăție, dar, avere.

17. **Amor a te, a patre, a Deo.** Sunt iubit de tine, de tatăl, de Dumnezeu.

*Amor-atus sum-ari* pasivul lui *amo-avi-atum-are*. Complimentul verbelor pasive se pune la abl. cu prep. *a* sau *ab* dacă avem nume de persoană iar fără prep. dacă e vorba de lucru: *Conficior mœrore*; sunt sdrobit de durere.



18. **Amanda est virtus.** Trebuie să fie iubită virtutea.

Când se exprimă ideea de obligațiune, de neapărată trebuință, se întrebuițează conjugarea perifrastică cu participiul viitor pasiv al verbului în chestiune luat ca adjectiv și cu verbul *esse* la timpul corespunzător înlocuind pe infinitiv: astfel, în loc de *virtus debet amari*, se zice ca mai sus.

19. **Amicis prosimus quantum** Să ajutăm pe amici pe cât putem. **possumus.**

Prosimus subj. pres. al verb. *prosum-fui-desse* compusul lui *esse*; se construiește cu dativ: *amicis* în loc de *amicos*.

20. **Amicus amico prosit.** Amic pe amic ajută.

Aceiași regulă: *amico* în loc de *amicum*.

21. **Adeste bono viro.** Ajutați pe omul bun.

*Adeste*; imperativ pl. al comp. lui *esse*; regula de sus.

22. **Aut victor aut victus.** Sau învingător sau învins.

Expresiune zisă de Hanon general cartaginean în primul război punic contra Romanilor.

În primul război punic, Caius Lutatius (242 a. Ch.) a bătut crunt pe Cartaginezi înecându-le 400 corăbii. *Hamilcar*, tatăl lui *Anibal* și întemeietorul Portugaliei, văzând acest dezastru și temându-se de ruina țării sale, a consimțit la tratativele de pace, deși în gândul său eră, ca îndată ce ocazia se va ivi, el să reînceapă războiul, până ce dânși vor triumfa, sau vor sili pe Romani învinși prin arme, să dea mâna. (*Donicum aut vicissent aut Romani victi armis, manus dedissent*).

Tot cu această ocazie, Hanon — marele general ce conducea flota — a zis, că nu are să dea voie ca Romani nici mâinele să le spele în marea Siciliei. (*Hanno dixit, se non esse passurum Romanos vel manus in Siculo abluere*). Dar cu toată bătaia suferită, când Lutațiu a pretins, ca ei să depună armele și să plece, *Hamilcar* zise: că mai repede ar muri el, de cât să se întoarcă la ai săi cu o rușine atât de mare: căci nu e demn de curagiul său ca să dea adversarilor, ceea ce promise dela patrie contra vrăjmașilor. *Se potius ipse periturum, quam cum tanto flagitio domum rediret: nam enim suae esse virtutis tradere adversariis ea accepta a patria adversus hostes*. (Corneliu Nepos, pag. 399).

În fața acestei dârze opuneri, Lutatius a renunțat la pretenția sa, rămânând mulțumit numai cu plata unui tribut pe 20 de ani.

Această ură nemărginită, *Hamilcar* a sădit-o și în inima fiului său *Anibal*, care deși nu avea de cât 9 ani, totuși l'a pus să jure în templul lui Jupiter, că preferă să moară de cât să nu se lupte cu Romani (*Mallet interire, quam Romanos non experiri*).

Aceasta a fost origina acestor războaie crâncene duse de



Anibal, de când nu avea etatea decât 24 ani, până la sfârșitul vieții sale de 64 ani, dar în care timp s'a dezvoltat în viața Romanilor curagiul cel mai strălucit și virtuțile cele mai înalte, la cari a putut să ajungă un popor luptând în război 40 de ani.

23. **Amicitia continet pluri- Amiciția întrunește cele mai  
mas res.** multe foloase.

Bogăția e făcută pentru a trăi bine; cinstea și încrederea pentru a fi respectat; situația înaltă pentru a fi lăudat; plăcerile pentru ca să te bucare, iar sănătatea ca să fi scutit de dureri și spre a putea să îndeplinești datoriile către patrie și semenii tăi. În asemenea situație, ce poate fi mai plăcut decât să ai pe cineva, căruia să nu-ți fie teamă a-i spune toate, întocmai ca și ție însuși? (*Quid dulcius quam habere aliquem, quicum audeas omnia loqui sic ut tecum?*) Și ce ar fi rodul bogățiilor, dacă n'ai avea cine să se bucare de ele întocmai ca și tine însuși? (*Quis tantus fructus esset in rebus prosperis, nisi haberes qui gauderet illis, aequae ac tu ipse?*).

(Cicero de amicitia, pag. 37).

24. **Animo necessarium est o- Sufletului e trebuincios repausul.  
tium.**

25. **Animi dotes præstant do- Calitățile sufletului întrec daru-  
tibus corporis.** rile trupului.

*Dos-tis*; zestre, folos, talent, dar dela natură.

*Præstant*, compusul lui *esse*, se pune după regula arătată: *dotibus* în loc de *dotes*.

26. **Aliena vitia non corrigetis Vițiurile streine nu le veți în-  
nisi vestra curabitis.** dreptă dacă pe ale voastre nu  
veți vindeca.

27. **Animus ipse se movet.** Sufletul se conduce pe el însuși.  
28. **Abhide mox frena mox Intrebuințează repede când hă-  
calcaria.** țurile, când pinteni.

Aluzie la guvernanți pentru a ști cum să conducă poporul.

29. **An vir bonus daturus sit Oare omul bun o să dea bine-  
beneficium ingrato?** facere ingratalui?

*Daturus sit*, viitorul partic. activ cu *esse*: se traduce cu o să, are să. (Conjugare peripastică activă).

30. **Animus si non se videt Sufletul dacă nu se examinează  
alia cernit.** altele zărește.

*Alius-a-ud* cu un *l*, spre deosebire de *allium-ii* cu 2 *ll*; usturoi.

31. **Aviditas sæpe est dives; Lăcomia adesea e bogată; mo-  
pudor, pauper.** destia, săracă.

32. **Age; excinde hanc radi- Aide; smulge această rădăcină.  
cem.**

Lucius Papirius Cursor, în timpul războiului cu Samniții



(320 A. Ch.), fiind supărat pe un pretor militar că nu se luptase bine, îl condamnă la moarte zicând; *lictore prepară topoarele. (Lictor, expedi secures)*. Dar când totul era gata și vede pe nenorocitul plângând și tremurând ca varga, el se înduioșează și zice călăului, ce vrea să puna mâna pe victimă: *scoate rădăcina asta incomodă pentru cei cari se plimbă. (Excinde hanc radiculam incommodam ambulantiibus)*. Prin aceasta, Cursor în care era înăscută iuțeala picioarelor (mergea iute) ce i-a și dat porecla (*quæ dedit cognomen*), și mai era îndatoritor și iubitor de glume (*comis et studiosus jocosum*), a dat și probă de cea mai înaltă blândețe de suflet prin grațierea făcută.

33. **Alter tulithonores** (*Virgiliu*). Altul a luat profitul.

Relativ la cine nu-și caută interesul și pierde ocazia favorabilă.

34. **Amicus certus in re incerta cernitur**. Amicul sigur în împrejurare nesigură se alege (se zărește).

(Cicero de amicitia pag. 99).

35. **Acerbum est circumveniri ab aliquo, sed acerbius a propinquo**. Amar e a fi înșelat de cineva. de o rudă însă e mai amar.

*Circumveniri*; infin. pas. *circumvenior-tus-sum-iri*; a învâli, a înconjură, a înșelă.

36. **Adolescentia arcenda est a libidinibus**. Tinerețea trebuie neaparat oprită de la desfrânări.

*Arcenda*; part. viitor pas, dela *arceo-ui-ere*.

37. **Accedente senectute sis prudentior**. Sosind bătrînețea să fii mai prudent.

Aplicarea abl. absolut, când atât subiectul cât și verbul luat ca adj. se pune în abl. înlocuind pe *quando* sau *postquam*: când, după ce; astfel, în loc de *quando senectus accedit* se zice ca mai sus.

38. **Absiste quærerere**. Incetează de a 'ntrebă.

Respingere bruscă celui care caută prin dese întrebări, să ne afle toate secretele.

Astfel a făcut Metellus, consul Roman, care pe când ducea război în Spania contra Celtiberilor prin 130 a. Ch. și căută prin tot felul de subterfugii să înșele pe inamic, pentru a pune mâna pe cetatea Contrebia, un prieten îl tot întreba mereu: *de ce fugi de colo până colo și tot schimbă planul de luptă?* Dânsul în fine plictisit de acest indiscret îi zise: *incetează să-mi ceri asta, căci mi-aș arde tunica (rămășea) dacă aș crede că știe scopul meu. (Absiste ista quærerere; nam exerem meam tunicam si existimarem scire meum consilium)*.

Tot cu această ocazie, un individ nobil fugi din oraș și vine la el ca trădător. Cetățeni revoltați, pun pe copii transfugului



în gura focului. Miserabilul părinte, fără nici o milă și remușcare, îndemnă pe Metellus să tragă cu mașina chiar în copii lui. Dar Metellus, coprins de milă a preferat să ridice asediul, decât să se omoare copii printr'o moarte crudă. (*At Metellus maluit solvere obsidionem, quam pueros interfici nece crudele*). Această blândețe de suflet a avut ca rezultat, că cele mai multe orașe se preदारă de bună voe. Metellus s'a luptat apoi și în Macedonia contra lui Filip cel fals. (*Adversus Pseudo-Phillippum*), pe care bătându-l de două ori, în ziua triumfului l-a silit să meargă înaintea carului său. (*Die triumphi egit ante currum*). Pentru aceste succese Metellus a fost numit Macedonicus.

39. **Amicitia non potest esse nisi in bonis** (Cicero) Amicia nu poate fi decât cu cei buni.
40. **Animus non potest nihil agere.** Sufletul nu poate să nu lucreze nimic.
41. **Ab uno disce omnes.** După unul studiază, făți ideie de toți.

Proverbul acesta se aplică în special, când din primele cuvinte bănuim viclenia celui care ne vorbește, sau când dela prima vorbă vedem puțina lui valoare. Tot astfel zicem și de o carte citind prima pagină, când după impresiunea bună sau rea ce ne face adăogăm: *de cele ce urmează sunt oonvins*.

Această frază este extrasă din *Eneida* lui *Virgiliu*, care descrie faptul astfel:

Sinon, fiind fiul lui *Sisyph*e și nepotul unui renumit bandit *Autolycus*, eră inzestrat cu cele mai rele calități de viclenie și înșelătorie. De aceea el fu de mare ajutor Grecilor în războiul Troiei, mai ales că după uni el ar fi fost inițiat chiar de *Ulise*, al cărui slugă credincioasă eră. Iată faptul: Greci în al X-lea an de război, construiră un enorm cal de lemn având această inscripție: „noi, fiind obosiți de lupte și muncă zadarnică și fiind hotărâți să ne reîntoarcem în țara noastră, am construit acest cal, pe care îl lăsăm ca ofrandă religioasă Zeiței *Minerva* și ca semn de admirațiune pentru virtutea și curajul Troenilor“. După aceasta Sinon, cu multă dibăcie, se prefăce că fuge din tabăra Grecilor și se lasă a fi prins și luat ca prizonier. *Virgiliu* îl arată legat în lanțuri și adus cu mare sgomot și halai înaintea regelui *Priam* de către păstori ce pusese ră mâna pe el. Aceasta a fost un mare eveniment pentru Troeni. Dar Sinon alcătuișe totul mai dinainte și cu multă dibăcie. Și relativ la faptul acesta *Virgiliu* a zis: „Ascultă acum vicleșugul Grecilor și din crima unuia cunoaște pe toți. (*accipe nunc insidias Danaum et crimine ab uno, disce omnes*). Aceste cuvinte au fost spuse de *Eneea* către *Didona* când a venit în *Cartagina* plecând din *Troia* și când contractase amor cu ea.

Deci Sinon se află în mijlocul Troenilor turburat, tremurând și aruncându-și ochi cu spaimă împrejurul său. El izbucnește în



vaete lungi și suspinoase, iar fiind silit să vorbească și să spuie totul, cu asigurarea că nu i se va întâmpla nici o nenorocire zise : *am fugit din tabăra grecilor, pentru că spre satisfacerea unui Oracol dânsi voiau să mă sacrifice Zeilor ca să'și câștige victoria prin mine. Dejà Calchas, acel mare Oracol, pregătise totul pentru acest lucru și grozav chin.* Dar aceasta, adaogă Sinon, era numai o invenție a lui Calchas ca să se răsbune pentru că îl batjocorisem odată, când și fugisem ascunzându-mă într'un loc sigur. Dar un trădător m'a vândut. Din nou însă acum am reușit să fug, și de astă dată nu mai cred să cad în mâinile lui. Deci vă destăinuesc totul : „*Greci au făcut calul de lemn în semn de ofrandă pentru Minerva. Dacă însă Troeni ar introduce acest cal în cetatea lor, atunci ei ar sustrage Grecilor protecția acestei Zeițe devenind astfel favorabilă lor, ca uni ce posedă calul*“. Priam, crezându-l de bună credință și în speranța unei protecțiuni Divine, dă imediat ordine să se spargă zidurile cetății ; și astfel calul acesta de o mărime extraordinară fù introdus în cetate cu multă bucurie și entusiasm. Dar peste noapte vicleanul Sinon, având secretul, deschide pânțelele calului, din care eșind cei mai valoroși luptători dădură foc întregului oraș distrugând totul și omorînd chiar și pe regele Priam.

Iată acum și alte amănunte :

Dintre toți aceia care se grămădiseră împrejurul calului Troei, și în admirațiunea lor erau coprinși de cea mai mare bucurie iar cu un înflăcărat entusiasm admiteau propunerea lui Sinon, singur Laocoon, fiul lui Priam, bănuind că aici putea să fie o cursă vicleană din partea grecilor, a fost cu totul contra introducerii acestui cal în cetate, propuind chiar în batjocură să i se dea foc, mai ales că aruncând asupra lui o săgeată s'ar fi auzit un zângănit de armăe.

Însă nu numai că n'a fost ascultat, dar — ca și printr'o adevărată minune — chiar în acea zi el a plătit cu viața sa îndrăzneala, că a fost de opinie contrară tuturor. În adevăr Laocoon, fiind marele preot al lui Neptun, se duse pe marginea mării împreună cu fiul său, pentru a-și face serviciul. Dar pe când aducea sacrificiu pe altarul Zeului un taur alb ca zăpada, în conformitate cu cerința ritului religios, iată că de odată se vede eșind din apele insulei Tenedos doi șerpi, cari mai mult sburând decât înotând ies sărind din apă pe țărni și imediat se reped asupra lui și pe copil, iar apoi încolăcindu-se pe corpul lor îi strânge cu așa putere, că rămân pe loc morți prin asfixie, în mijlocul unei spaime, svârcoliri și țipete din cele mai îngrozitoare (Fig. I). După aceasta — drept iarăși ceva extraordinar și minunat — șerpi în loc să reintre în apă, se duc direct la templul Minervei, numită Tritonia, unde se ascund sub altar.

La auzul țipetelor și vaetelor scoase de victime, mulțimea aleargă în masă și văzând lucrul acesta neînchipuit și neașteptat, întreg poporul, cu regele împreună, consideră faptul ca o adevă-



rată minune, ca o pedeapsă din partea Zeilor dată lui *Laocoon*, și în același timp ca o prevenire pentru popor de mari nenorociri ce vor cădea asupra lui, dacă nu va introduce calul în cetate. Și dâși fură cu atât mai mult convinși că aceasta e voința Zeilor



Fig. 1. Laocöon victima spiritului său prevăzător.

și în special a *Minervei*, cu cât șerpi se retrăseseră ascunzându-se în altarul templului său. Deci pentru a fi pe placul acestei Zeițe și a fi scutiți de furia ei, însuși regele *Priam* dă ordine în consecință, după care mulțimea poporului, cuprinsă de cel mai mare entusiasm, procede la dărâmarea zidurilor cu topoare și cu ce au putut fiecare. Și după ce astfel făcură cele mai largi spintecături în porțile cetății, plini de bucurie introduseră calul, care însă chiar în acea noapte le produse jalea și complecta lor nimicire.

Cât privește faptul acesta imaginat de *greci*, el a fost atenuat prin următoarea expresiune, ce ne permite să uzăm de o astfel de viclenie, când e în joc un interes de patrie.

*Il y a des Troyens qui forcent quelquefois les Grecs à jouer le role de Sinon.*

Voltaire.

42. **Agnosco vestigia veteris flamæ.**

Recunosc (simț în mine) urmele vechei flacări.

Expresiune zisă de *Didona* către sora-sa *Ana*, mărturisindu-i că în iubirea ei către *Eneea* simte pasiunea ce a avut pentru *Siceu* soțul său omorât de *Pygmaleon*.

Iată istoricul acestui eveniment :

Când *Junona* vede că *Eneea* debarcă în *Cartagina*, fără să fi putut ea să împiedice lucrul acesta, imediat concepe planul, ca *Eneea* să se fixeze aci, pentru ca astfel să nu mai plece în *Italia* pentru a da naștere poporului *Roman* destinat a distruge *Carthagina*. Atunci recurge la *Venus* măgulindu-i amorul propriu, în sensul că fiul său *Eneea* să fie iubit cu pasiune de *Didona*. Și de rândul acesta naiva *Venera* iarăși cade în cursă nepricepând intențiunea cea vicleană ce ascundeă *Junona* în sufletul ei. Lucrul s'a petrecut așa : La marea recepțiune a lui *Eneea* și întreaga sa deputațiune, *Didona* își exprimă dorința să vadă și pe copilul lui *Eneea* adică pe *Ascanius*. Atunci *Venus* ia pe *Ascanius* și adormindu-l îl ascunde. În locul său pune însă pe *Cupidon*, având în totul figura micului *Ascanius*. Acest falș *Ascanius* vine deci încărcat cu multe daruri, și găsește pe toți streini în jurul unei



meses bogate fiind în toiul petrecerii și foarte dispuși. Imediat el oferă *Didonei* frumoasele daruri, și aruncându-se în brațele reginei o îmbrățișează încolăcindu-i cu brațele sale gâtul ei cel frumos. *Didona* la rândul ei începe să sărute cu nesățiu pe acest drăgălaș copil: ceea ce produce mare bucurie asistenților dar mai ales lui *Eneea*, ca tată. Dar prin aceste sărutări și îmbrățișeri imediat se șterge din sufletul *Didonei* icoana mult iubitului său defunct *Siceu*, și astfel e coprinsă de un înfocat amor către *Eneea*, pronunțând numita expresiune care în curând însă i-a fost fatală (fig. 2).

Această expresiune a *Didonei* o zicem azi când vrem să arătăm, că o veche pasiune ce odată am avut, nu e cu totul stinsă în noi: cum de exemplu ar fi vorba de un mare artist, care la bătrânețe pune mâna pe un anume instrument de pictură sau de muzică și repetă cuvintele de sus. De obicei însă această frază o punem în legătură cu o veche pasiune amoroasă de care cineva a fost stăpânit în tinerețe.

*De mes feux mal éteints, j'ai reconnu la trace.*

Racine.

**Notă.** Relativ la *Didona* reproducem următoarea legendă: *Didona* a fost femeia care a devenit celebră prin frumusețea și marele său curaj. Dânsa încă fiind tânără se mărită cu unchiul său *Siceu*, care eră și marele preot al templului din *Tyre* făcut în onoarea lui *Hercule*. Dar *Pygmalion*, fratele ei, ucide pe *Siceu* pentru a răpi tezaurul templului și a se face rege în locul *Didonei* ce domnește sub tutela lui. Atunci *Didona* fuge din *Phenicia* cu o ceată de *Tirieni* luând cu ea și tezaurul, și astfel ajunge pe coastele *Africei*. Dar aci domnește ca rege al unor triburi *Iarbas*, un fiu bastard al lui *Jo*, și care oprește pe fugari să se stabilească în aceste locuri. *Didona* însă îl încântă prin frumusețea ei, spuindu-i că «nu pretinde un loc mai mare decât acela ce va coprinde pielea unui bou». *Iarbas* consimțind la aceasta, *Didona* taie în suvițe așa înguste și subțiri pielea bouului, încât coprinde un așa mare teritoriu, că a putut să construiască pe el un oraș, devenit apoi renumita *Carthagină*. La rândul său *Iarbas* se amurezează cu multă pasiune de *Didona* și o cere în căsătorie, amenințând-o cu masacrarea tovarășilor ei dacă nu-l va lua de bărbat. Dânsa însă, cu mult meșteșug îl amefestește și-l tot amână, până când sosește *Eneea* care o găsește în calitate de regină.



Fig. 2. *Eneea* povestește *Didonei* cele întâmplate după războiul *Troei*, când și unul și altul sunt copleșiți de amor. (După *Pierre Narcisse Guérin*, pictor de istorie franceză, născut la *Paris* în 1801 și mort în 1886).



Aşa dar, Didona contractează un înfocat amor cu Eneea timp de doi ani, dar şi când vestea se răspândeşte în tot regatul de această exagerată pasiune amoroasă, şi când întregul popor începe să murmură. Dar în timpul acesta, *Venus desmeticindu-se şi dându-şi seama că ea a fost iucăria Junonei*, şi văzând în acelaş timp că fiul său iubit a uitat cu desăvârşire misiunea ce are de a plecă în Italia absorbit fiind în braţele plăcerilor, fără să se mai gândească şi să se preocupe de nimica decât de iubita lui Didona, atunci dânsa intervine direct la Joe, căruia se şi presintă sburând în Olimp. În adevăr, tocmai când Joe din înălţimea Cerului îmbrăţişând cu privirea sa cea largă marea cu ţârmurile sale, nemărginită întindere a pământului precum şi popoarele ce acoperă suprafaţa sa, şi când el se opreşte apoi în vârful Olimpului şi îşi fixează ochi asupra regatelor din Libya şi e preocupat în gândirea sa de soarta naţiunilor, iată că *Venus* — tristă şi cu ochi scâldaţi în lacrimi — se apropie de el suspinând şi călduros rugându-l îi zice: «*O! Tu, a căruia eternă înţelepciune conduce destinele oamenilor şi ale Zeilor! Tu, al cărui fulger înspăimântă lumea! ce crimă a făcut oare fiul meu Eneea şi ce anume nelegiuiri Troeni au făptuit în faţa ta?*» După atâtea rele suferinţe, trebuie oare ca încă din cauza *Italiei* să li se închidă tot universul? Cu toate acestea este din ei, da, este din ei, este din nobilul sânge al lui *Teucer*, că trebuie într'o zi, în lungul şir al secolelor, să iasă acest popor de eroi, aceşti Romani biruitori, destinaţi să conducă sub legile lor suverane atât pământul cât şi marea. Tu ai făgăduit aceasta; care e deci acum cuvântul, *O!* tatăl meu! ca tu să-ţi schimbi hotărîrea? În speranţa aceasta — eu având o mângâere în nenorocirile Troei — prin tristele sale ruine eu întredream în viitor o soartă mai bună, care trebuie să repare nedreptatea destinelor până acum mereu protivnice. *Cum!* sunt atâţi alţi eroi cari şi-au văzut îndeplinite dorinţele lor; *şi noi, noi copii tăi*, chemaţi la onorurile Olimpului, noi să pierdem. *O!* ce durere! să pierdem corăbiile noastre? Noi suntem sacrificaţi la răzbunarea unei singure Zeiţe, din a cărei cauză ne vedem asvârliţi departe de ţârmurile *Laşiului*. Acesta este preţul credinţei şi devotamentului nostru? Şi în modul acesta tu ne restabileşti în locuinţa noastră mult dorită?»

Atunci Tatăl Zeilor şi al oamenilor, (*Tum Sator Deorum atque hominum*) — cu acea frunte majestoasă care linişteşte furtunile şi dă cerurilor seninătatea lor — surâzând frumoasei *Venere*, sărută dulce buzele scumpei sale fiice şi îi zice: «*Să n'ai teamă (Parce metu)*. Destinul poporului tău îţi rămâne neschimbat. (*Fata tuorum manent immota tibi*)

În adevăr, Joe imediat trimite pe *Mercur* la Eneea cu poruncă expresă, ca pe loc să plece din Carthagina, fără să aibă dreptul să invoce absolut nici o amânare. Atunci Eneea spune Didonei planul ce are. Atunci şi dânsa depune toate stăruinţele ei de a-l opri, spuindu-i că în iubirea ce are pentru el, *dînsa nu va*



putea să mai trăiască fără el: mai ales că n'are nici barem un copil (un mic Eneea) care s'o consoleze.

În această disperare în care se găsea, Didona eră muncită de gândul, să dea un sfârșit acestei vieți ce nu putea să-i procure de cât numai amărăciune. Dar iată că pe neașteptate vine la dînsa Iarbas vechiul și constantul său adorator, care cu multă stăruință și iubire sinceră o cere din nou în căsătorie. Atunci Didona, prefăcându-se că primește cu bucurie a fi soția lui, îl roagă să vie a doua zi pentru legătura definitivă.

În timpul acesta însă dînsa ridică un mare rug, pe care suindu-se în haine de ceremonie își înfige un pumnal în inimă rămîind moartă pe loc: fapt ce produce uimire și desolare lui Iarbas, care sosind găsește în loc de mireasă un rece cadavru și pe sora ei numită Ana, plîngînd-o rezemată pe genunchi ei (fig. 3).

Iată acum în ce mod Eneea vorbește Didonei, când el pogorîndu-se în infern ca să caute pe tatăl său Anchise, o zărește sub formă de umbră într'o pădure deasă: „Nenorocită Didonă! (Infelix Dido!). Așa dar e adevărat că tu nu mai trăești, și că fiind în prada disperării ți-ai curmat singură viața tăindu-ți fiul zilelor“. Vai! eu am fost cauza morții tale. Dar jur pe stele și pe Zei cei de sus (*Sed juro per sidera et per Superos*) și pe tot ce este mai sfînt în acest infern, că dacă am părăsit țara ta, a fost fără voia mea. Aceiași Zei cari mă silesc astăzi să mă pogor în noaptea adîncă, în această locuință a întunerecului și al groazei, tot ei sunt, din a căror poruncă am fost nevoit să te părăsesc. N'am crezut că plecarea mea să ți provoace atîta durere. Oprește-ți mersul (*Siste gradum*); nu te sustrage privirei mele (*ne substrahe te meo aspectu*). Ce? tu fugi de mine? (*Quid? tu me fugis?*). E pentru ultima oară că Destinul îmi dă voce să ți vorbesc.

Cu toate că prin asemenea cuvinte, pline de o sinceră compătimire, Eneea se silea să îmblânzească umbra supărată și revoltată, Didona însă — fără chiar să-și ridice ochi plini de lacrimi asupra lui — stă nemișcată privind fix pămîntul: și tot așa de rece și insensibilă către declamările eroului ca și o stană de piatră,



Fig. 3 Moartea Didonei. (După Noël Coypel, pictor francez născut la Paris în 1628 și mort în 1707. A fost cel mai strălucit colorist).



dânsa se retrage dispărând în pădurea tristă, dar unde *Siceu* primul ei soț împarte cu ea amorul și răspunde la dragălaşenia ei.

Cât despre *Eneez*, adânc mișcat de această tristă soartă, n'a putut face decât să o privească pierzând-o din ochi, iar în acelaș timp plângându-i nenorocirea. (Din *Eneida*, cartea VI, p. 51—52).

43. **Annibal ante portas.** Anibal înaintea (în fața) porților.

Această expresiune se întrebuițează și azi, când voim să arătăm cu energie pericolul ce ne amenință. Strigătul acesta de spaimă s'a produs, când din imprudența lui Terentius Varo s'a dat memorabila luptă dela Canne, ce eră o mică localitate în Apulia și la o mică distanță de revărsarea fluviului Aufidus (Ofanto) cel mai considerabil fluviu din acea regiune. Aci la 216 a. Ch., Romani au pierdut 50000 de oameni și 14000 prizonieri. Nici odată republica n'a primit o lovitură mai aspră (*Nunquam republica afflictata est vulnere graviori*).

Celalt consul — Paul Emil — rămase ciuruit de gloanțe. Iar când un tribun militar, văzându-l plin de sânge, îi zise: «Emil, ia acest cal și fugi» (*Aemile, cape hunc equum et fuge*), el răs-punse: «Ia-l mai de grabă tu, și fugi de anunță Senatul să întă-rească Roma, mai înainte ca Anibal să sosească. Tu lasă-mă să mor în astă ruină a soldaților mei măcelăriți». (*Tu me patere expirare in hac strage militum meorum*). Și adevărul este, că dacă Anibal ar fi ascultat pe generalul său *Maharbale*, care îl impingea să meargă înainte, asigurându-l că în 5 zile va lua prânzul la Capitoliu, la sigur Roma ar fi fost distrusă. Dar Anibal n'a voit, și aceasta a și fost începutul nenorocilor lui. Atunci *Maharbal* i-a zis: «Știi să învingi, dar nu știi să te folosești de victorie». (*Scis vincere sed non scis uti victoria*).

44. **Amo te ut me ames.** Te iubesc ca să mă iubești.

*Ames* subj. pr. dela *amo-avi-atum-are*.

45. **Admonitum venio, non te flagitatum.** Viu să te sfătuesc, nu ca să te constrâng.

Intrebuițarea suspinului acc. când arată mișcarea cu un oare-care scop și se pune în locul infinit: *venio te salutatum*: viu să te salut, în loc de *venio te salutare*. Ablativul suspinului se pune când se exprimă o idee de plăcere, greutate, ușurință, sau de groază conținute într'un adjectiv. *Res jucunda visu* = lucru plăcut de văzut; *res facilis dictu* = lucrul ușor de spus, etc., și se traduce cu *de*, punându-se tot în locul iufinitivului. De obicei, în locul suspinului se întrebuițează cazurile dela gerundiu.

46. **Amici colunt inter se et verentur.** Amici se cinstesc între ei și se respectă.

*Verentur* ind. pr. dela *vereor-itus sum-eri* dep. *Colunt*-idem; dela *colo-lui-cultum-ere*.



47. **Abi et nuntia, te vidisse Marium, sedentem in ruinis magnæ Carthaginis.** Du-te și spune, că tu ai văzut pe Mariu, șezând peste ruinele mării Cartagine.

Roma a avut multe bucurii, dar și cele mai groasnice amărăciuni după urma celor mai renumiți generali ai săi: Marius și Sylla (130—85 a. Ch).

Vrăsmășia acestora între ei a adus valuri de sânge și nemai-pomenite măceluri între cetățeni. În cele din urmă Marius, ca să scape de furia și persecuțiile lui Sylla, fuge în Carthagina. Dar și aci, unde stă cu totul retras, fii somat de Sextilius, guvernatorul, să plece: cu toate că într'o vreme văzuse mult bine dela el. La porunca lictorului ca să părăsească cetatea, Mariu fără să-i răspundă nimic, se uită numai la el aruncându-i o privire înspăimântătoare. Iar lictorul când l'a întrebat, ce voește să spună pretorului? (*Ecquid vellet praetori renuntiari?*) Mariu îi zise, cele de sus. Prin aceasta el a voit să arate nestartonicia lucrurilor ca și gloria omului; căci precum din strălucirea Cartaginei nu mai rămase, nimic, tot astfel și el, din atot-puternic, acum nu eră decât un biet pribeag, după ce a fost dus prin cele mai exaltate triumfuri, și fusese proclamat ca al III-lea fondator al Romei. (*Sic est inconstantia rerum humanarum!* Astfel este nestatornicia lucrurilor omenești).

Al II-lea fondator al Romei a fost Marcus Furius Camilius (390 a. Ch.) care a scăpat Roma de Gali.

Evenimentul acesta merită a fi cunoscut. Gali înaintaseră triumfători până la Roma. Groaza deși devenise generală în așa grad, că toată tinerimea eșise din cetate sub conducerea lui Manliu, cei bătrâni însă rămase fiecare în casa lui, așteptând cu resemnare cruda lor moarte. Acei bătrâni, ce avură dregătorii înalte, se îmbrăcară cu vestmintele de ceremonie și se așezară în intrarea odăilor pe scaune de fildeș, pentru ca astfel să înoară cu demnitatea lor, (*ut morentur in sua dignitate*). Când Gali au intrat, văzând pe acești bătrâni stând nemișcați și astfel împodobiți, au crezut că sunt Zei adorați de popor. Unul din soldați, de curiozitate, pune mână pe barba unuia ca și pe o statuie. Dar când acesta lovește pe soldat în cap cu sceptrul de fildeș ce aveă în mână, furia deveni așa de mare, că toți fură uciși pe scaunele lor. (*Omnes trucidati sunt in suis sedibus*). După aceasta Gali hotărâră distrugerea completă a orașului. Pentru scopul acesta ei se retraseră pe o stâncă, într'o noapte strălucitoare (*nocte sublustra*) cu o așa precauțiune și tăcere, că au înșelat nu numai garda dar și pe câini — animal deștept; (*tanto silentio ut non solum custodes fallerunt sed etiam canes-animal sollicitum*); dar n'au putut să înșele găștele. (*sed non potuerunt fallere anseres*), pe cari Romani deși suferau de foame, le lăsară în Capitoliu, fiind destinate ca sacrificiu pentru Zeița Diana. Acest lucru a fost pentru scăparea Românilor (*Quae res fuit salutis Romanis*), căci Manliu deșteptat de gărăitul și de baterea din aripi a găștelor (*Manlius excitus clangore et crepitu alarum anserum*) dă repede stri-



gătul de alarmă, și reușește să gonească pe Gali. De atunci a rămas obiceiul la Romani, ca la serbări solemne, să fie dus în efigie câinele pus în frigare, iar găscă — așezată pe covor — să fie trasă în car de triumf: drept dulce suvenire și recompensă că a scăpat Capitoliu.

*Notă.* — La noi, ca moștenire, a rămas obiceiul de a se batjocori câini, dându-i în târbacă la lăsată secului de brânză. Coprinși de această spaimă, poporul își aduce aminte de Furius Camilius — ce din greșeala lor eră în exil — care deja fiind renumit prin victoriile sale anterioare, fû rugat a reveni pentru a scăpa țara din pericol. Și în adevăr că el, uitând totul, obținû cele mai strălucite succese, prin cari golește întreaga Italie de Gali. După aceasta intră cu mare triumf în Roma în mijlocul aclamațiunei poporului și soldaților, care îl numesc părintele patriei și al II-lea fundator al Romei (*Ingressus est triumphans Romam et appellatus est a militibus parens patriæ et alter conditor urbis Romæ*). Primul se consideră numai Romulus ca fundator (740 a Ch).

(De viris illustribus urbis Romæ).

48. **A**n ne sciebas Lucullum hodie cœnaturum esse apud Lucullum? Oare nu știai că Lucul are să mănânce azi la Lucul?

Intrebuințarea acuzativului cu inf. când subiectul se pune la acc. iar verbul la inf. în timpul coresponzător. Acî viitorul ind. s'a pus la viitorul inf. și se traduce prin cã: în loc de *Lucullus cœnabit* se zice cum e sus. Tot așa zicem:

Știi că tu ești fericit.

*Scio te esse felicem.*

Știi că tu ai fost fericit.

*Scio te fuisse felicem.*

Știi că tu vei fi fericit.

*Scio te futurum esse felicem.*

Lucullus (115—49 a. Ch.) a fost cel mai extraordinar și extravagant personagiu. Fiind trimis chestor în Asia, grație caracterului său blând, se făcuse iubit, cunoscut și respectat de toți. Reîntors la Roma, fû ales consul și intră în așa bune relațiuni cu Sylla, încât acesta nunumai că-i dedică memoriile sale, dar îl și lăsă ca tutore al copiilor lui. Astfel natura, prin capriciul său, a unit ferocitatea lui Sylla cu blândețea lui Lucul. La un an după moartea lui Sylla, el cere Senatului să fie trimis contra lui Mithridate regele Pontului. Invidia însă începû să se arate, căci i se opuse rezistență. Atunci el, împins de ambiție, devine amantul unei femei a unuia Cethegus, renumit demagog și care dispunea cu totul de opinia publică. Și în adevăr, această femeie, plină de mândrie că printre cei mulți adoratori are și pe Lucul, stărue la bărbatul ei, care și începe o propagandă așa de repede și favorabilă, încât Senatul a fost silit să-i satisfacă cererea. Se zice că în timpul călătoriei, el a citit toate tratatele de războiu, și consultându-se cu toți specialiștii, a ajuns în Asia un general învățat, pe când plecase din Roma un ignorant în arta militară. (*Venit in*



*Asiam imperator doctus, quum profectus est Roma rudis rei militari*). Aci a obținut contra lui Tigrane, ginerile lui Mithridate, un succes de necrezut. Se zice că în lupta dela muntele Taurus, a bătut pe acest Tigrane — ce se intitulase regele regilor căci strânsese în jurul său alți 50 de regi, — așa de crunt, încât dânsul a pierdut 150.000 de oameni, iar el numai 5 (cinci).

Totuși, invidia la Roma contra lui crescuse foarte mult, căci Senatul trimise peste el un alt geniu în evoluție: pe Pompei, ceea ce a umplut de amărăciune pe Lucul, care drept resemnare zicea, că norocul are și el marginele lui, ceia ce un om inteligent trebuie să știe. După câțva timp, Lucul se reîntoarce la Roma cu o avere colosală, fapt pentru care era bănuț, ca și tatăl său, de frustrarea streinilor în folosul lui. Fapt e, că stabilit în Roma a desfășurat un lux și petreceri nemai auzite. Intre altele, a construit un palat pe mare, la Neapole, unde putea să încapă 4000 de persoane. Aceasta a făcut pe Pompei să zică, că Lucul e un alt Xerxe roman în togă (*Xerses togatus*), căci precum acesta supărat pe mare — că prin valuri i-a sfărâmat puntea depe Helespont și că drept răsbunare a poruncit să fie bătută cu 300 lovituri de biciu iar apoi să fie pusă în lanțuri — tot astfel Lucul — zice el — pedepsește marea, bătând-o cu grămezi de pietre și stâlpi groși de fundație, iar prin numeroasele canale, ce străbat stâncile, pentru a procură apa neșesară la edificiu (și aquare), e strânsă ca și cu niște lanțuri, băgând marea în pământ. (*Num in quibusdam locis iniecit moles mari; in aliis vero induxit mare in terram montibus sufossis*). Se zice că tot Pompei — după ce se împăcase cu Lucul — văzând acest edificiu, i-ar fi găsit un singur neajuns: că nu e locuibil în timpul iernei. La aceasta, Lucul i-a zis: «Mă crezi tu că sunt mai puțin deștept decât rândunicile, cari la sosirea iernei își schimbă locuința?» (*Putasne me sapere minus quam irundines, quae hieme adveniente commutat sedem?*) Probă de bogăția lui Lucul este că un pretor cerându-i niște mantale de purpură pentru o serbare populară, el i-a trimis 5000 în loc de 100, cât trebuia. Se zice că niște înalte personaje din Grecia, ce veniseră înadins la Lucul, au rămas așa de uimiți de cheltuelile prânzurilor, încât evitau să mai vie la masă. Iar el aflând le zise: «E drept că poate fac ceva mai mult pentru a vă da cinstea cuvenită, dar aflați că în mare parte o fac și pentru mândria mea». Se mai povestește, că odată Cicerone și Pompei voind să vadă până unde merge luxul acestor prânzuri, pândește pe Lucul și întâlnindu-l, îi ziseră: «Vrem să mâncăm chiar acum la tine, dar cu condiție să nu prepari absolut nimic special, ci numai cum se găsește». El primește bucuros și ajungând acasă nu spune servitorului decât: «Mâncăm în sala Apolo» (cea mai luxoasă după aceea a Dianei). Se spune că acest prânz de 3 persoane și pe negândite, ar fi fost prețuit la 25000 lei, calculați în monedă actuală! O singură dată s'a întâmplat să mănânce și el fără mosafiri, când a și făcut servitorului observația de mai sus. arătându-i



prin aceasta că nu se aștepta el că o să vie mosafiri? Lucul avea o cultură vastă și aleasă. Casa lui totdeauna era plină de tot ce avea Roma mai distins, cu care întreținea convorbiri asupra tuturor chestiunilor de domeniul științific. Se zice că el ar fi murit victima plăcerilor lumesti, căci după Corneliu Nepos, avea obiceiul să ia unele băuturi în acest scop dela un sclav al său.

#### 49. Ave Cæsar.

Să trăești împărate.

Expresiune dela jocurile *Circences*. Ele se numeau astfel din cauză că se dedeau într'un circ anume construit, și dintre care Roma posedă unul numit *circul Maximus*, ce putea să conție 150.000 de spectatori. Ele se dedeau în deosebi pentru distracția poporului, căci mai erau și altele numite *scenici*, ce se dedeau pe scenele de teatru, când se reprezentau diferite episoade din viața Zeilor. Primele mai ales luaseră o dezvoltare foarte mare, cu deosebire prin instituțiunea gladiatorilor. Aceștia aveau o adevărată școală de a se lupta; și erau atât de mult învățați a disprețui moartea, încât făceau exerciții nu numai cum trebuie să moară, dar să moară cu grație și atracțiune. Iar ca probă că ei mergeau la o moarte sigură, este că în momentul intrării lor în circ, trecând pe dinaintea împăraților sau moștenitorilor acestora ce adesea asistau la reprezentațiuni, le adresă următoarele vorbe rămase celebre: „Să trăești împărate, cei ce vor să moară te salută“. *Ave Cæsar! morituri te salutant.* (Fig. 4).

Circul roman a fost înființat de *Tarciniu Superb* pe la 500 a. Chr. între muntele *Palatin* și *Aventin*. În timpul lui *Iuliu Cesar* a fost restabil și transformat după incendiul de care a fost atins, iar sub *Nerone* (60 p. Ch.) și *Traian* (180 p. Ch.) ajunse la maximum de perfecțiune. Jocurile erau precedate de o procesiune impozantă numită *pompa circensis*. La început jocurile constau din alergări de *cai* și *care*, ai căror conducători, — jockeyi și viziti i — se distingeau prin căști și tunici de culori diferite: *albastru*, *verde*, *roșu* și *alb*, ce dădeau naștere la adevărate partide în public, asuupra cărora se făceau pariuri ce adesea degenerau în bătae. Apoi s'a introdus lupte de animale sălbatice fie între ele fie cu anumiți oameni numiți *gladiatori*. Aceștia la început erau aleși din pleava societăței: din condamnați la moarte, criminali, sclavi, prizonieri de războiu și în special Gali și Germani. Unul din cei mai renumiți gladiatori a fost *Murmillo*, ce avea capul acoperit cu o mască de fier afară de ochi, brațul drept acoperit cu fier în inele iar cel stâng de un scut, și ținea cu mâna dreaptă o sabie scurtă. Adversarul său se numea *retiarius* or *thrac*, căci de obicei era de origină *Thrac*. El avea corpul aproape gol; în mâna dreaptă ținea o plasă mare de sârmă pentru a prinde pe adversar iar în cea stângă o furcă lungă, prin care odată apucat în plasă adversarul, era străpuns. Brațul stâng al retiarului avea un scut pentru apărarea capului iar plasa era legată cu o sârmă



la cingătoare, pentru ca să o poată strânge cu înlesnire și a fi repede aruncată din nou, în caz că prima lovitură nu reușise. Mai târziu, din speța aceasta se făcuse un adevărat comerț în mâna antreprenorilor, dintre cari mai principali au fost: I. *Symmacus*, ce întreținea prizonieri *Saxoni* pe cheltuială sa dându-le locuință, mâncare specială și toate trebuințele, plus instructori speciali iar II-lea *Spartacus*, care dintr'un grup de 70 gladiatori ajunse a-și face o armată de 70.000 de revoltați în provincie; și era amenințată chiar Roma, dacă nu se trimetea contra lui însuși *Pompei*. Luptele în circ deveniseră așa plăcute, încât a fi gladiator era o cinste și chiar datorie pentru oricine dorea să câștige iubirea și stima publică, așa încât membri din cele mai înalte familii învățau arta de a fi bun gladiator și a se lupta în circ. Insuși *Nerone* fiind împărat a dat asemenea exemplu, luptând și conducând el însuși spectacolele de jocuri în circ.



Fig. 4. S scenă din jocurile dela circul Roman unde asistă și împăratul Cesar. (După *Williams Gérôme* 1859, pictor și sculptor francez născut în 1824, mort în 1904).

*Notă.* — Intr'o parte a circului și anume la mijlocul său, se află un *loc șes*, o platformă numită *spina*, unde erau așezate mese pe care se puneau 7 ouă de lemn: drept aluzie la oul din care a eșit *Castor* și *Poluce* considerați ca Zei protectori ai circului. Tot în acest loc erau și 7 *coloane* cu câte un delfin pe ele: ca aluzie la *Neptunus equestris* considerat ca protectorul sfânt al alergărilor. În jurul acestor obiecte trebuiau să se orienteze aceia cari alergau făcând de 7 ori înconjurul arenei circului.



50. **Amor omnia vincit.**

Amorul pe toate le învinge.

Virgiliu.

**Cupidon** (Fig. 5). Este Zeul amorului și considerat ca unul din elementele primordiale ale lumii, și de săgețile amoroase ale căruia n'a putut să scape nici însuși Zeii: inclusiv Joe și chiar mamă-sa Venus (vezi Mythologie vol. I, p. 91).

Cupidon numit la greci *Eros*, e considerat de poeți ca o ființă alegorică, ca un principiu al orcărei fecundității, ca o putere atractivă care împinge orce ființă vie una către alta: cu pornire irezistibilă de a se uni între ele formând un singur corp cu un singur suflet, astfel precum a făcut Cerul și Pământul din care au eșit toți Zeii și toate celelalte elemente bune și rele. (p. 6, vol. I). De aci și numele de Cupidon: dela *cupidus*, exprimând o dorință înfocată de care e stăpânit cineva, precum *Eros* provine din *Heros*, ce însemnează stăpân, putere, ce se transmite din tată'n fiu; de unde apoi cuvântul *hereditas*: moștenire, ereditate. Cupidon deci



Fig. 5. Cupidon zeul amorului.

e un Zeu al amorului în orce acțiune a omului și cu expansiuni diferite. Astfel zicem: *amor de glorie, amor propriu* (de sine), *amor de aproapele, de patrie, de știință, de Dumnezeu*, etc., precum zicem și *amor moderat, excesiv, liniștit, sgomotos, filosofic* (platonice, tăcut), etc. Dar Cupidon s'a făcut renumit prin întreprinderile sale într'o singură direcțiune, și anume ale aceluia amor obicinuit, concret între bărbat și femeie. Și în această calitate el e descris de poeți ca un copil cu totul tinăr și sburdalnic, dar strălucitor de o frumusețe neînchipuită. Dânsul are la îndemână miș de curse, miș de căi întortochiate și miș de amăgiri, de care n'a putut să scape nici Zeii, nici oameni și nici însăși măs'a care l'a născut.

El își exercită puterea în Cer, pe pământ, în aer, pe suprafața apelor ca și în fundul mărilor și întunecoaselor păduri, unde îmblânzește pe lei, tigri și orice animal sălbatic. Dar chiar și în fundul pământului Cupidon încă străbate având porțile iadului liber deschise.

O! Amor! neînvinge amor! Tu subjugi pe cei puternici; tu te așezi pe obraji nevinovați ai tinerei fete; tu ești stăpân crud și puternic în palatele regești că și în coliba păstorului; de caprițiul, de voința și puterea ta nimeni nu poate să scape, fie el Zeu nemuritor sau fie o simplă făptură cu vieața trecătoare de o clipă. (Expresiune atribuită lui *Sophocle* în *Antigona*).

Amorul e descris ca o ființă crudă căruia îi place să chinuiească pe îndrăgostiți: și grozav se bucură. când poate să le pro-



voace lacrimi și amărăciuni. Nimeni nu poate să dea crezământ nici plâsetelor, nici mângâierilor, nici sărutărilor și nici jurămintelor lui: căci *el nu se gândește decât să trădeze*. Armele lui sunt săgeți de două feluri: *unele cu vârf de aur prin care produce amor înflăcărat, iar altele cu vârful de plumb având ca rezultat când lovește, să producă indiferență, ură și dispreț*. Din faptul că amorul se furizează în inimele oamenilor prin căi necunoscute, s'a zis de asemenea că el n'are nici părinte, sau cel mult că are numai mamă fără tată. Cu toate acestea, opinia cea mai acreditată este, că *el e fiul Venerei cu Vulcan, cu Marte sau chiar cu Joe*. Fapt este că Joe, prevăzând încurcăturile ce acest copil e capabil să producă, i-a interzis intrarea în Olimp chiar dela nașterea lui: astfel că la nunta lui Peleu cu Thetis, numai el cu Discordia n'au fost invitați să ia parte la această ceremonie. Dar Venus profitând de ocaziune se adresează lui Thetis astfel: „*Joe a proscris pe fiul meu chiar dela naștere, dar tu poți astăzi să obții ertarea lui, asigurându-te de recunoștința mea cea mai profundă*“. Thetis promite lui Venus acest lucru, și având și promisiunea Junonei, când dânsa deci se prezintă în Olimp în templul lui *Hymeneu* pentru căsătorie, vine împreună cu Cupidon ținându-l de mână și când Joe, neputând să reziste rugăciunilor acestor două Zeițe, a ertat pe Cupidon, rămânând astfel numai Discordia neinvitată.

Ca episod relativ la amor se citează următoarea fabulă, ce nu-i lipsită de interes. Se zice că *Amorul jucându-se într'o zi cu Nebunia* s'a iscat o mare ceartă între ei. Atunci Amorul a propus, ca această neînțelegere să fie rezolvată de o mare întrupire a Zeilor. Dar Nebunia, neavând răbdare să aștepte acest mare consiliu, lovește în cap cu așa furie pe Cupidon, încât îl orbește pe loc. Atunci Venus imediat cere lui Joe răzbunare contra acestui atentat, când Zei de comun acord condamnă pe Nebunie, ca totdeauna să fie îmbrăcată într'o haină cu cele mai diferite culori având pe dânsa o mulțime de clopoței și purtând vecinic în mână o *marotă* (figură caraghioasă) și astfel să meargă or și unde, servind amorului ca conducător.

Notă. — De atunci se vede că :

Cine se amurezează,  
Nebunia'mbrățișează :  
Căci Amor fără de Nebunie  
N'are farmec : cum cel pățit o știe (!?).

Amorul cum am văzut e reprezentat ca un copil sburdalnic având aripi cu cele mai variate culori strălucitoare simbolizând nestatornicia lui, iar pe umeri are o tolbă plină cu săgeți, pe când în mână are un arc tot cu săgeată fiind gata să ochiască pe or și cine după bunul său plac, la întâmplare, sau după cum îi poruncește mama sa Venus. (Fig. 5).



Un alt episod al amorului e și următorul: Intr'o zi fiind cu mamă'sa Venus într'o livede plină cu flori, dânsul sfidează pe mamă, că el are să culeagă mai multe flori în anume timp decât dânsa. Propunerea fiind primită el pe loc începe să alerge cu o iuțeală neînchipuită din floare 'n floare, astfel că Venus eră aproape invinsă, dacă o Nimfă numită *Peristera* nu 'i-ar fi venit imediat în ajutor, când a și eșit victorioasă, dar și când *Cupidon* prin puterea lui divină a transformat pe *Peristera* în porumbiță.

Despre *Cupidon*, — ce eră nedespărțit de *Venera* și care în calitatea lui de Zeu al amorului nu e supus la nici o regulă sau lege — următoarele versuri arată în destul influența și puterea ce el are peste tot și peste toate.

C'est l'amour, l'amour, l'amour,  
Qui fait le monde  
A la ronde;  
Et chaque jour, à son tour  
Le monde fait l'amour.

Bérenger.

L'amour est un tyran qui n'épargne personne.

Corneille.

Cu traducere liberă dăm și noi următoarele:

Amorul și iarăși amorul,  
Când bate el cu piciorul,  
Se strânge lumea grămadă  
Intocmai ca la paradă;  
Și fiecare, rând pe rând,  
Face-amor chiar și nevrând:  
Căci amorul e șireț mare,  
Și prinde'n cursă p'or și care.

Din partea sa poetul *Demoustier* (*Lettres à Emilie sur la mythologie*) zice:

L'amour est tellement enfant,  
Et, pour son âge, a tant de complaisance,  
Que d'un regard il fait souvent  
Tomber la vieillesse en enfance.

Amorul deși e copil mititel,  
Atuncea însă când vreă el,  
Batrânul se crede tînăr, flăcău,  
Și eșind pe loc din drumul său,  
Il vedem toți bunăoară  
La 60 de ani că se'nsoară:  
Lucru pare curios!  
Dar amoru-i caraghios.



Iar singurul leac al amorului nu e' decât ochelari, părul alb și sărăcia.

Les lunettes et les cheveux gris sont des remèdes d'amour.

L'amour et la pauvreté font ensemble mauvais ménage.

Părul alb și ochelari  
Sunt mai buni ca toți jandarmi,  
Cari de amor ne scapă,  
Când și sărăcia ne mai sapă :  
Căci amor și lipsa de bani,  
Sunt cei mai ne'mpăcați dușmani.

De altfel, în privința aceasta există și proverbul latin, că dacă nu e *Ceres* (Zeița abundenței), *Venus* e slabă și rece (deși e Zeița frumuseței):

*Absque Ceres, friget Venus.*

De aci apoi: *Vires frigent.*

**Virgiliu.**

De oarece *Cupidon* era foarte sburdalnic și nebunatic, așa că sbură prin aripele sale în toate părțile, mama lui pentru a-l mai stăpâni i-a dat ca însoțitor pe *Anteros*, un alt copilandru. După altă legendă însă, *Venus* văzând că fiul său nu crește de loc, a întrebat pe *Themis* Zeița ordinii și a dreptăței, care îi spuse că aceasta provine din cauză că el n'are nici un tovarăș care să-l distreze și să-l iubească. Atunci *Venus* îi dă pe *Anteros*, când *Cupidon* contractează cele mai strânse legături amicale precum și o dragoste mare cu acest nou tovarăș. Se zice că *Anteros* când stă lângă amor, acesta crește și devine flăcău mare; din contră, pe dată ce-l părăsește se transformă în copil.

*Notă.* Poeti văd în aceasta o alegorie relativ la afecțiune și la orice fel de dragoste, care pentru a se dezvoltă se cere apropiere și dintr'o parte și din alta. După altă legendă însă, *Anteros* ar fi Zeul răzbunător contra acelor cari disprețuesc amorul, or sunt cu totul indiferenți la invitațiunile sale. De aci și etimologia cuvântului *Anteros*, ce vine dela *anti* (*αντι*) contra și *eros* (*ἔρως*) amor.

51. **Aut** Cæsar aut nihil.

Sau om mare (Cesar) sau nimic.

52. **Audaces** fortuna juvat.

Pe cei îndrășneți norocul ajută.

**Virgiliu.**

53. **Avarus** semper eget.

Sgârcitul totdeauna e sărac.

54. **Audiatur** et altera pars.

Să se asculte și cealaltă parte



Se aplică aceluia, când în plângerea ce ne face contra cuivă, îl bănuim de pătimăș. În cazul acesta îi zicem : Voiu ascultă și pe cealaltă parte. (*Audiam et alteram partem*).

55. **Aut ament aut amentur** Sau să iubească sau să fie iu-  
viri spoliati sunt. biți, bărbați sunt jumuliți.

Din fabula : Bătrâna, Tânăra și Bărbatul (*Anus, Puella et Vir*).

Un bărbat cărunt avea două amante : una mai bătrână și alta prea tânără. Cea în etate, ca să arate că are amant de seama ei, îi smulgea din rădăcină firele de păr ce erau negre ; cea tânără din contră, ca să arate că n'are amant bătrân, îi smulgea pe cele albe. (*Anus fundebat nigros ; Puella canos*). Cu modul acesta bărbatul rămase chel, precum altora se întâmplă să rămâe fără ban în pungă. Deci bătrânul să se păzească. *Senex caveat*.

În la *Fontaine*, subiectul acestei fabule privește pe un bogat bătrân, care voind să se însoare, îi plăcea două văduve :

Un homme de moyen âge,  
El tirant sur le grison,  
Jugea qu'il était saison  
De songer au mariage...

Deux veuves sur son cœur eurent le plus de part :  
L'une encore verte, et l'autre un peu bien mûre,  
Mais qui réparait par son art  
Ce qu'avait détruit la nature...

Iar după ce dânsul își dă seama de situație și văzând păcăleala, neluând pe nici una din ele, zise :

« Je vous rends mille grâces, les belles ;  
Qui m'avez si bien tondu ;  
J'ai plus gagné que perdu.

Quant à l'hymen point de nouvelles.  
Mais pour avoir agi à votre façon  
Je vous suis obligé, belles, de la leçon.»

(Fables de la Fontaine p. 50. L'homme entre deux âges et ses deux maitresses).

Noi din această fabulă extragem următoarele :

Lucru ce se vede des  
La omul bătrân mai ales,  
E când se face mai tinerel  
Și rād femeile de el.



56. **Amicus generis humani.** Amicul neamului omenesc.

Se zice în ironie aceleuia, care având aerul că iubește pe toți, nu face bine la nimeni: *om fals*.

În franțuzește este proverbul: *L'ami de tout le monde n'est l'ami de personne*, fapt ce a făcut pe Molière să zică:

Je veux qu'on me distingue, et pour le trancher net,  
L'ami du genre humain n'est pas du tout mon fait.

Cevă analog găsim și la poetul nostru *Gr. Alexandrescu* într'una din satirele sale, unde arată sfatul ce-i dădea o cucoană de felul cum trebuia să se presinte într'o societate, dacă vrea să fie iubit și plăcut de toată lumea.

Așa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,  
O damă ce la jocuri e foarte învățată.

Trebuie să faci pasuri și complimente bune;  
La vorbe serioase când alți se vor pune  
Să n'ascuți; să spui glume, să scoți la jucării,  
Și pân' a râde alți, să râzi tu mai întâi.

(*Gr. Alexandrescu* în *Satira Duhului meu* pag. 213, *Poezii*. Biblioteca pentru toți).

Dar sus menționata expresiune se află în piesa lui Molière intitulată *Misanthropul*, unde în actul I *Alceste* face o aspră observațiune amicului său *Philinthe*, pentru faptul că primise cu prea multă distincțiune pe un om care îi eră cu totul necunoscut. Iar când *Philinthe* îi răspunse că a făcut aceasta după obiceiul orcărei bune societăți care cere a te arăta surăzător, prietenos și binevoitor pentru toți fără deosebire, *Alceste* îi zise, că orcare ar fi considerațiunea unei stime, este a nu stimă nimic când stimezi pe toată lumea:

Sur quelque préférence une estime se fonde,  
C'est n'estimer rien qu'estimer tout le monde.

Dară nu e destul a nu vedeă în orcine un amic, ci se cere că unul chiar de n'ar fi, și încă trebuie să-l studiem cu deamă-runtul, mai ales în ce privește inteligența, căci proverbul zice:

Decât să ai un prieten prost,  
C'un vrășmaș deștept ești mai cu rost.

Rien n'est plus dangereux qu'un ignorant ami;  
Mieux vaudrait un sage ennemi.

Aceasta e zisă de la *Fontaine* în fabula *Ursul și Grădinarul*, când acesta fiind cuprins de un somn profund, ursul vede o muscă



ce se pune pe nasul lui. Atunci el în calitate de bun prieten imediat ia în labe un bolovan și-l aruncă drept pe muscă omorând-o. În acelaș timp însă rămâne mort și stăpânul său amic având capul sfărâmat în bucăți.

Il casse la tête à l'homme en écrasant la mouche,  
Raide mort étendu sur la place il le couche.

(Fables de la Fontaine pag. 224: *L'ours et l'amateur des jardins*).

57. **Arma cedant togae.** Armele să cedeze togei (diplomație, hainei civile).

Aluzie că o țară, sprijinită numai pe militarism fără intervenție diplomatică, merge la pieire. Totuși uneori diplomația încurcă lucrul mai rău decât războiul: probă este actuala situație în care ne svârcolim, deși chipurile zicem că am învins pe vrăjmaș (!?).

58. **Amicus Plato sed magis imi este amicus Plato,** dar mai amica veritas.

Expresiune datorită lui *Aristotel*, cel mai distins elev al lui *Platone*, și prin care se arată că un cuvânt sau opinie, chiar dacă ar veni dela cel mai renumit filosof, profesor sau persoană de cea mai înaltă autoritate, aceasta nu însemnează că trebuie primită orbește și fără nici o discuțiune, ci să se vadă dacă e conformă cu adevărul. Corespondentul acestui adagiu este o veche maximă, ce se pretindea iarăși să fie primită fără discuție, pe simplul motiv că a spus-o un dascăl, un maestru: «*magister dixit*».

59. **Ars longa vita brevis.** Artă lungă, viață scurtă.

**Hippocrate** — Născut în insula *Cos*, una din *Cycladele* din Marea Egee, pe la 400 a Ch. și mort în etate de 108 ani — a fost pentru medici ceea ce *Omer* a fost pentru poeți. *Hippocrat* numuimăi că s'a făcut nemuritor prin munca sa științifică, pentru care a și fost numit *părintele medicinei*, dar el s'a făcut încă odată nemuritor prin *tăria caracterului*, prin *cinstea nepătată* și prin *înalt patriotism*. În adevăr, *Artarxerse* regele Perșilor, deși inamic al Grecilor, trimite însă la el o deputațiune cu cele mai multe și bogate daruri, pentru a-l convinge să vie la curtea lui și să stingă o mare epidemie de *ciumă* ce se întinsese în mod extraordinar mai ales în armată decimând-o. Dar când acești deputați se prezintă depunând la picioarele sale acea mulțime de daruri, *Hippocrate* stând pe un *jeț* le respinge cu tot atâta răceală, pe cât ele erau de ispititoare zicând: „*Onoarea mă oprește să dau ajutor vrăjmașilor patriei mele. Mergeți deci și spuneți regelui*



vostru, că Hippocrat vreă să datoreze totul cetățenilor săi și nimic străinilor. (Fig. 6).

În urma acestui neașteptat refuz, Artarxerse infuriat la culme trimite o somațiune orașului Cos unde se află Hippocrat, ca imediat să-i fie predat acest insolent medic pentru a fi pedepsit precum merită, căci în caz de nesupunere, atât orașul cât și întreaga insulă vor fi distruse nerămâind nici o urmă. Dar toți locuitorii i-au trimis răspuns, că *precum nu s'au înspăimântat de Darius și Xerse tot astfel nu se tem nici de el*, și că sub nici un cuvânt nu vor predă pe al lor concetățean, căci *ei au mare încredere în protecțiunea și ajutorul Zeilor*.

După aceasta Hippocrat a fost chemat la Atena iarăși în scopul să combată această epidemie, unde între altele puse a se da foc tutului gunoaelor și necurăteniilor din oraș. Drept recunoștință pentru zelul și devotamentul ce a depus, un sentiment de cea mai vie recunoștință cuprinse pe toți, așa încât s'a dat un decret public, ca „Hippocrat să fie inițiat la marile mistere ale

Zeitei Ceres după cum fusese și Hercule, apoi să i se deă o coroană de aur în valoare de 500 pistole (5000 lei) și că acest decret să fie citit cu voce mare în piețele publice și la serbările Panatheene“. Pe lângă aceasta i s'a acordat dreptul de cetățean al Atenei, precum și acela de a fi hrănit pe tot timpul vieții în Prythanece eră un templu anume făcut pentru cei mai virtuoși patrioți. În fine s'a

hotărît, ca toți copiii locuitorilor din Cos în care s'a născut un om așa de mare, vor putea să fie hrăniți și crescuți la Atena pe socoteala statului, ca și cum ar fi fost născuți în acest oraș.

48. **Ad Augusta per angusta.** La lucruri mari prin căi înguste.

Când pentru realizarea unui ideal mare, recurgi la orice mijloc fie el chiar josnic. Cuvântul de legătură între conjurați din opera Ernani.



Fig. 6. Misiunea persană oferind prețioase daruri lui Hippocrat părintele medicinei. Tabloul expus la facultatea de medicină din Paris. (După Girodet, pictor francez născut la Montargis în 1767, mort în 1824).



49. **Ad patres Larium.**

La strămoși Larilor.

Se zice în ironie unui chirurg, relativ la succesul unei operațiuni de care se laudă, deși bolnavul s'a dus la moș-strămoși. Un mare chirurg, descriind elevilor operația unui confrate, zise: «Fû un mare succes operator, dar.... bolnavul muri». Lari, ca și Penați, sunt zei strămoșilor, ai casei. Imi părăsesc Penați sau revăd Penați, se zice la plecarea de lungă călătorie sau pentru vecie.

50. **Alea jacta est.**

Zarul s'a aruncat.

Expresiune atribuită lui Iulius Cesar, când a trecut din Galia riul Rubicon cu trupele: deși după lege nici un general nu avea voie să intre în Italia trecând peste acest fluviu până nuși desființă trupele. Se zice când mergem la o întreprindere mare, fără siguranță de răușită. În glumă zicem aceste vorbe la jocul de table.

51. **Amor omnia vincit.**

Amorul toate le învinge.

**Virgiliu**52. **Alvus arcet quod recipit.**

Stomacul împinge ce primește.

**Cicero**

La noi se zice: mațul e chior.

**B.**53. **Bonos viros sequar etiamsi ruent.**Pe oameni buni voi urma  
chiar și de vor pieri.**Cicero.**

*Sequar*; viit ind: *sequor-cutus-sum-qui*: dep. *Ruent*; idem dela *ruo-ui-tum-ere*; a prăvăli, a doborî. *Ruere in pejus*; a merge din rău în mai rău.

54. **Boni amandi sunt.**

Cei buni trebuie a fi iubiți.

*Amandi*; part viit pasiv luat ca adjectiv: *amandus-a-um*. Când se întrebuițează numai cazul neutru al acestui participiu cu verbul *esse* dar numai cu persoana III-ea sing. dela toate timpurile (conjugare perifrastică), atunci dacă există subiect se pune la dativ. *Eu sunt dator, sau trebuie să iubesc* (Mihi amandum est; erat, fuit: erit; eu sunt, eram, am fost, voi fi dator să iubesc).

55. **Beatus ille pui' procul negotiis exercet rura.**Fericit acela care departe de  
grijuri cultivă câmpul.*Horatiu* (pag. 222 ode și epode).56. **Beate vivendi omnes cupiditate incensi sumus.**Toți suntem aprinși de dorința  
de a trăi în mod fericit.*Vivendi*; genitivul gerundului dela *vivo-xi-ctum-vere*, ce se



pune în locul infinitivului și se traduce cu *de*: *cupio regem videndi*, în loc de *cupio regem videre*: doresc de a vedea pe rege.

57. **B**ibite et *estē* modice. Beți și mâncați cu măsură.

*Estē* imperativ pl. dela *edo-edi-esum-edere*, ce are unele timpuri identice cu ale verbului *essē* între care e și imperativul la ambele persoane; se deosebesc numai prin scris: *ēs estē* (măncă, mâncați) *ēs, estē* (fiți, fiți). Aceiași asemănare e și cu III-a persoană sing. dela ind. pr. *est*-ieste; *est*, măncă. În vorbire poate da loc la confuzie sau glumă: *Homo est animal*; poate fi și că omul e animal și că omul mănâncă pe animal. Deasemenea este și expresiunea: *Mea mater, mea pater! filium tuum lupus est*, ce dă loc la confuziune din cauza cuvîntului *mea mater* ce s'ar putea lua drept *mama mea*, dar care nu e în concordanță cu *mea pater!* căci *mea* nu e adjectiv posesiv ci imperativul dela verbul *meo, meavi, meatum, meare*, ce va să zică, a alergă, a veni în ajutor. Deci *mea mater, mea pater, filium tuum lupus est*, însemnează *aleargă mamă aleargă tată! pe fiul tău îl mănâncă lupul*.

58. **B**eneficentia liberat hominem a morte *æterna*. Binefacerea scapă pe om dela moartea eternă

59. **B**landitia hominis mali habet insidias. Lingușirea omului rău conține cursă.

Din cățiaua ce eră gata să fete (*Canis parturiens*). O cățea fiind în dureri de facere, roagă pe o prietenă să o primească să nască în sălașul său. Dînsa o primește; dar când după un timp îi spune să plece, ea arătându-i căței ce se făcuseră mari zise: dacă vei putea să fii egală cu mine și cu ai mei, îți voi cedă locul. (Si potueris esse par mihi et meis, cedam loco).

60. **B**onitas facit parentes non necessitas. Bunătatea face rudenia iar nu constrângerea (legătura naturală).

*Parentes-um*, are numai pl: rude, moși. Aplicare când găsim mai mult sprijin la streini ca la neamuri; sunt în adevăr cazuri, când amicitia întrece rubedenia (săpe amicitia prăstat propinquitati).

Cicero de amicitia (p. 32).

61. **B**oni bona exquirunt; mali mala. Cei buni pe cele bune găsesc; cei răi pe cele rele.

Se aplică la cei invidioși și negri la suflet, cari în criticele lor nu arată și nici pomenesc de cele bune și frumoase, orcât de mari și multe ar fi, ci arată pe cele rele chiar mici și fără importanță. Astfel, o coțofană și un porumbel făcând o vizită păunului, cioara n'a văzut decât picioarele găsindu-le urite și mur-



dare precum și vocea, (quam tætri pedes, quam insuavis vox). Porumbelul însă a admirat întreaga frumusețe a corpului, splendoarea penelor, strălucirea coadei etc., fără să se preocupe de picioare și nici să pomenească de ele. Cauza? Porumbelul e sânge nobil; Cioara soiu rău. (Vezi Fabula VII).

62. **Beati pauperes Spiritu.** Fericii cei săraci cu Duhul.

Uneori se aplică celor proști, cari mai repede ajung orunde voesc dacă nu chiar și dincolo de ce gândesc, decât cei deștepți cari mai des jinduesc. (Vezi fabula V. Vulpea costumată). Dar mai are și înțelesul, că nu trebuie să ne încordăm mintea prea mult în chestiuni metafizice și mai ales religioase, căutând a pătrunde toate misterele, ce de astfel nu folosesc la nimic decât poate la eșirea din sărite. De aceia practica pare a fi confirmat, că cei mai slabi cu spiritul sunt mai fericiți, decât cei cari se plimbă cu gândul numai prin stele și văduhuri.

63. **Bis dat qui citò dat.** De două ori dă cine dă repede.

Aluzie la cei ce până să-ți faci un bine îți scoate sufletul.

64. **Bonum vinum lætificat cor hominis.** Vinul bun înveselește inima omului.

*Lætifico-care*, a înveseli. Fără probă contrarie!?

65. **Bonus civis curat ut leges a se observentur.** Buuul cetățean are grije (se îngrijește) ca legile să fie observate de el (de sine).

*Observentur*; subj. pr. pasiv din cauza lui ut, *Observo-avium-are*, observ. (activ). *Observor-atus sum-ari*; sunt observat (pasiv).

66. **Bonus vir ipse arcetur ab injuria.** Omul bun el însuși se oprește dela insultă.

*Arcetur*; indic. pres. pasiv: *arceor-etus sum-eri* a se opri, *arceo-ui-itum ere-* a opri (activ).

### C.

67. **Curæ atræ vino dessipantur.** Grijile negre prin vin se risipesc.

Aceasta să nu fie prilej pentru bețivi; căci cum dânsi beau când sunt veseli — și caută mereu a fi veseli — d'or mai bea și la supărare, apoi n'o mai isprăvesc.

68. **Cur facis hoc?** Pentru ce faci asta?

Aristide (467 a. Ch.) din invidia lui Themistocle, a fost condamnat la 10 ani de exil. Această pedeapsă era dată prin ostrac-



cism, când fiecare cetăţean trebuia să scrie pe o coajă de scoică (*ὄστρακον*, *ostracon* de unde şi ostracism) numele condamnatului, ca astfel prin majoritatea voturilor să-şi ia pedeapsa. Aristide în resemnarea lui privea printre spectatori. Iată însă că vine unul drept la el, care îl roagă să-i scrie pe scoică numele de Aristide (!). Dânsul îi pune întrebarea de sus, adăogând, dacă el cunoaşte pe Aristide şi că ce rău aşă mare a făcut, ca să fie supus la o pedeapsă atât de aspră? Acela răspunse că el nu cunoaşte pe Aristide, însă eră plictisit, că se siliă să fie numit drept, mai presus ca ceilalţi. (*Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere quod tam cupide elaborasset, ut praeter ceteros justus appellaretur*). Aceasta e încă o probă de inconştienţa mulţimei, ce uneori întrece orice închipuire. Tot aşă s'a întâmplat şi cu J. Hus (1415 p. Ch.) care văzând pe o ţarancă că pune un lemn pe rug ca să-l ardă, s'a mărginit să exclame: *O sancta simplicitas*. Dar după 6 ani, acelaş Aristide, tot de acelaş popor, a fost rechemat în patrie iarăşi prin plebiscit, (*Aristides restitutus est in patriam populiscito*), pentru că să o scape de invaziunea Perşilor. De altfel nestatornicia opiniei publice a fost confirmată de Horaţiu, care a pecetluit-o prin cuvântul suflare, *vânt popular*, arătând încă odată nestabilitatea şi nestatornicia ei (*Aura popularis*). În orice caz, pentru Aristide aceasta parcă a fost o răz bunare Divină, de oarece când el a părăsit Athena s'a rugat Zeilor, ca niciodată ţara lui să nu fie aşă de nenorocită încât să aibă trebuinţă de el. Şi iarăşi a fost răz bunat, căci şi inamicul său Themistocle — care pentru a-i batjocori cinstea spunea, că tot asemenea laude s'ar putea aduce şi unei case de fier, căci şi acolo se pot pune bani în siguranţă — fû la rândul său expatriat şi el, ba încă sub gravă vină de a fi voind să predea ţara pe mâna Perşilor. Şi totuşi Aristide timp de 4 ani cât a trăit după această, el niciodată nu a zis un cuvânt rău contra adversarului său şi nici că s'a bucurat de nenorocirea lui.

Ca episoade din viaţa lui Aristide avem: În calitate de censor al banului public, a exasperat aşă de mult pe cei cu afaceri necurate, încât nu numai că se ridicară contra lui, dar eră chiar el acuzat de hoţ. Totuşi o bună parte din oameni cinstiţi îi luară apărarea şi rămase în slujbă. De data aceasta însă lăsând pe toţi să facă ce voiau, căpătase atâta popularitate, încât la expirarea termenului fû reales cu unanimitate. Dar el desgustat a refuzat funcţia zicând: «*Athenienilor!* când am fost credincios datoriei mele m'aţi condamnat; iar acum că sunt vinovat, — căci am închis ochi asupra hoţilor ce s'au făcut, — îmi aduceţi laude. Imi pare rău; dar văd că pentru voi a lăsa în pace pe cei răi e mai folositor decât a fi cu tragere de inimă pentru binele public: de a fi sever cu cei necinstiţi». (Plutarque). O dată iarăşi fiind el însuşi judecător, un avocat crezând să-l atragă, face aluzie la nedreptăţile ce i se făcuse. Dâr Aristide repede îl întrerupe zicându-i: *amicul meu; aci judec pricina D-tale iar nu pe a mea*. În fine el a murit în adânci.



bătrânețe și așa de sărac, încât pe cele două fițe le-a înzestrat statul și le-a hrănit până la măritat. (*Quo factum est, ut filiae ejus alerentur publice et collocarentur dotibus datis aërario communi*): Încă o probă că în cele din urmă virtutea nu rămâne fără răsplată, fie și dupe moarte.

- |  |   |
|--|---|
| 69. <b>Clementia est comes magni animi.</b>        | Blândețea este tovarășul sufletului mare.           |
| 70. <b>Cave hominibus malis.</b>                   | Păzește-te de oameni cei răi.                       |
| 71. <b>Cogita: ex amico posse fieri inimicum.</b>  | Gândește-te: dintr'un amic se poate face un inamic. |
| 72. <b>Cogitemus mortem etiam quum sani sumus.</b> | Să cugetăm la moarte chiar când suntem sănătoși.    |

*Cogitemus* subj. pr. *cogito-avi-atum-are*.

- |   |   |
|---|---|
| 73. <b>Crede omnibus et nemini credere stultitia est.</b> | A crede tuturor (pe orcine) și a nu crede pe nimeni este prostie. |
|---|---|

Un bărbat deși își iubea foarte mult soția, ascultă însă de viclenia unei slugi, cum că dânsa nu e cinstită. Atunci el se preface că pleacă la țară pentru mai mult timp. Dar chiar în noaptea aceea se întoarce și intră pe furiș, încet și fără lumânare în odaie. Se apropie apoi de pat, pipăie și dă de un cap cu păr scurt de bărbat, pe care luându-l drept amantul nevestei, repede scoate un cuțit și-l omoară, fără ca nevasta să se destepete, de oarece dormea greu. Dar când el aprinde lumina ca să se bucure de răzbunare, rămâne încremenit, văzând că cel ucis era însuși flăcăul său, pe care mama în dragostea ei îl culcase chiar în patul tatălui său, și pe care dânsul în nebunia lui, și fără altă cercetare, îi străpunse pieptul cu arma (*transigit pectus cum gladio*). În desperare, se omoară și el cu aceeași armă, că încrederea lui oarbă îi procurase. (*Et incubuit ferro, quod sua credulitas strinserat*).

Această poveste aparține lui Isop (600 ani a. Ch.), cel mai spiritual fabulist dar și cel mai urît om din lume. De aci poate și proverbul ce mereu el repetă, că nu trebuie să ne uităm la forma vasului, ci la ce este în el. Se zice că Cresus, regele Perșilor, admirând înțelepciunea acestuia, l'a oprit la curtea lui, însărcinându-l chiar cu ducerea unui sacrificiu la Delfi, în onoarea lui Appolo. Plecând însă din Sarde și ajungând la Delfi, s'ar fi supărat așa de mult pe acești locuitori, încât el, adică Isop a trimis înapoi lui Cresus toți banii în aur și argint, ce erau destinații lor, spunându-i că aceia pe cari el voia să-i ajute erau cu totul nedemni. Din această cauză, precum și din pricina unor fabule batjocortoare la adresa lor, Delfienii îl declarară ca sacrilegiu și îl omoară aruncându-l din vârful unei stânci. Toată Grecia a fost sdrobită de această moarte; iar Athenienii i-au ridicat o statuie foarte măreață puind pe pedestal un sclav, spre a se arăta, că drumul



onoarei e deschis tutulor oamenilor și că gloria este recompensa meritului iar nu a nașterii. „Attici posuere statuum ingenio Aesopi et collocarunt servum in basi æterna, ut scirent viam honoris patere cunctis et gloria non tribui generi sed virtuti“.

(Phaedri fabularum pag. 66: Epilogus)

**Notă.** Nu intru în discuțiile asupra lucrărilor lui Isop. Destul e a spune, că nimeni altul ca Phedru—adus din Macedonia la Roma de Octavian August—nu a imortalizat pe Isop în mod așa de strălucit. Se zice că Phedru eră mult persecutat în timpul lui Tiberiu, succesorul lui August. De aceea el, ca să scape de răspundere, spuneă că fabulele, prin care biciuia pe cei răi, erau ale lui Isop. Iar probă avem chiar următoarea declarație: «fie că această lucrare e proastă, fie că trebuie lăudată, Isop a făcut-o». (Sive hoc opus est ineptum sive laudandum est, ille (Aesopus) invenit).

(Phaedrus, pag. 162).

74. **Concurans trepide.** Alergând (cei care aleargă) iute.

Sunt uni cari umblă repede de colo până colo, negăsindu-și loc nicăeri, voind să arate prin aceasta că fac treabă grozav de multă, pe când în realitate nu fac nimic.

75. **Colite pietatem.** Cinstiți pietatea (iubirea părintească, religioasă, filială).

76. **Contra astutiam et potentes nemo satis munitus est.** Contra vicleniei și celui tari nimeni nu e în destul apărat.

Din: *Șoimul, Cioara și Broasca țestoasă.*

(Aquila, Cornix et Testudo).

Șoimul apucă în ghiare o broască țestoasă și fuge cu ea. În zadar însă se căsniă să o mănânce, căci broasca intrase cu totul în fiastă. O cioară însă, apropiindu-se de el zise: dacă împarți cu mine pe jumătate, eu te învăț; bine zise Șoimul. Atunci dă-i drumul din ghiară pe o stâncă, căci plesnind țeasta dinsa va rămîne goală, iar noi o vom mănca. Aquila, convinsă de cele spuse, ascultă de sfat și împarte prada. (Aquila inducta verbis paruit monitis et dapem divisit). Astfel broasca, ce fusese înzestrată de natură cu un dar de apărare destul de puternic, devine slabă (neegală) cu amândoi și se pierde printr'o moarte tristă. (Sic testudo quæ fuerat tuta munere naturæ, est impar duobus et occisa nece triste).

77. **Claudite portas.** Inchideți porțile.

Glumă răutăcioasă din partea lui Diogene către locuitori din orașul Mind, care pe cât eră de mic pe atât aveă niște porți enorm de mari. El rîzând zise: închideți porțile să nu vă fugă orașul (*Claudite portas ut vestra urbs evadat*). Iarăși lui Diogene se atribuie acest răspuns foarte spiritual ce a dat unuia care l-a



intrebat: care ar fi ora când cineva trebuie să prânzească? *quamam hora prandendum esset?* El zise: dacă cineva e bogat, acela mănâncă când vrea (*Si quis dives est ille edit quando vult*;) dacă însă e sărac să mănânce când are (*Si autem pauper est, edat quando habet*). Acest Diogene (413 - 323 a. Ch), a fost discipol fidel al lui *Antisthène* șeful școlii cinice, care mult timp a refuzat să-l primească printre elevi. Se zice că odată lovindu-l cu bastonul ca să fugă, el i-a zis: *poți să mă bați cât vrei, căci eu tot am să viu având multe de învățat dela tine*. Acest filosof desprețuia toate bunătățile și mândria omenească ca și un câine; de aci numele de *cinic*. El umblă cu o lampă în mână ziua nimează mare spuiând tutulor ce-l întrebau; ce cauți cu lampa în mână ziua la nimeaza mare? *caut un om (quero hominem)* voind să arate, că omul bun nu se vede nicăeri. Se zice, că Alexandru cel mare regele Ma-



Fig. 7. Diogene Cinicul. (După tabloul lui d'Antonie Magaud (1817—1899).

să fiu Diogene. Tot acest Diogene, de altfel foarte de spirit, voind să riză de Platone, care definiă pe om că e un animal fără pene, el smulse penele unui cocoș și asvârlindu-l în mijlocul școlariiilor zise: *Platone! iată omul tău*. În fine tot el este, care văzând pe un copil bând apă cu podul palmei, și-a spart ulcica ce avea în acest scop, de altfel și singurul său obiect, zicând: ce prost sunt că păstrez un lucru netrebuincios.

cedoniei aflându-se în Corinthe și auzind de acest ciudat personaj, ce umblă aproape gol iar ca locuință avea un butoi; pe care îl mută în fiecare seară în altă parte, a venit să-l vadă; iar când l-a întrebat ce dorește și ce ar putea să facă pentru el, dânsul i-ar fi răspuns: *dă-te la o parte ca să nu mi ei soarele*. Iar când Alexandru l-a întrebat: pentru ce tu însuți te numești câine (cinic) și ți-ai ales un nume așa de josnic? El răspunse: Mă numesc câine pentru că laud pe cine îmi dă, latru pe cei cari nu-mi dau și mușca pe cei răi! La aceasta regele ar fi exclamat: *dacă n'aș fi Alexandru aș vrea*



La noi gluma de mai sus a lui Diogene se aplică invers, adică zicem să se deschidă ușile, când vrem să arătăm, că cineva spunând o minciună prea mare, s'o lăsăm a eși repede afară: ceiace cred că am putea traduce prin: *reclude portas* (deschide ușile). Diogene a murit în etatea de 90 ani. El ar fi rugat pe prieteni săi a nu-l îngropă; iar când aceștia îi ziseră că o să-l mănânce câini, le-a zis să pună lângă dânsul un ciomag ca să se apere. Dar cum să te aperi când n-ai să simți? Ziseră ei. Atunci ce-mi pasă de mă vor sfâșia. El fu îngropat însă cu mare pompă în Corint, puindu-i-se o coloană cu un prea frumos câine în marmură, ca simbol al cinismului.

78. **Cur tam diu vis in vita esse?** / De ce vrei să trăești așa mult? (vrei să fii în viață?).

Intrebare inoportună adresată lui *Isocrate*, care fiind de 94 ani, scrisese e lucrare filosofică. El răspunse: pentrucă *n'am nimic să mă plâng contra bătrâneței*. (Quia nihil habeo quod accusem senectutem). Isocrat (436 a. Ch.) a fost cel mai de seamă orator. Se spune că odată a ținut un discurs așa de înfocat, relativ la supunerea ce se cuvine și trebuie dată unui prinț, încât fiul unui rege i-a trimis o sumă considerabilă (150.000 sesterți). Dar el având teamă ca prințul să nu abuzeze de raționamentul său, i-a trimis un alt discurs, prin care demonstrează că prințul e dator să facă fericirea supușilor săi. Isocrat auzind de o înfrângere grvă din partea lui Filip asupra Antenilor, fû cuprins de așa durere, că n'a mai voit nimic să mănânce, astfel că după 4 zile a murit de foame, având 98 ani.

79. **Cura et fames sequitur pecuniam crescentem majorum.** / Grija și foamea urmărește averea crescândă a celor mai mulți.

*Horatiu* (Odes et Epodes pag. 72 Ad. Mecenatem).

80. **Cur non statim nuntiavisti?** / Pentru ce n'ai anunțat îndată?

Un foarte distins personagiu, *Piso*, (din timpul lui *Grah* 130 a. Ch.) dăduse ordin servitorilor să nu vorbească, până nu vor fi întrebați. Dânsul trimite odată pe un servitor cu invitație la un bun prieten — *Clodiu* — pentru a lna parte la un mare prânz. Văzând însă că toți veniseră afară de el, întrebă pe servitor:

Nu cumva din întâmplare n'ai invitat pe *Clodiu*? (Num forte *Clodium* non invitavisti?)

— Invitat, (invitavi).

Pentru ce dar lipsește? (Cur igitur non adest?)

— Pentru că a refuzat invitația. (Quia recusavit invitationem).

— Pentru ce n'ai spus? (Cur non nuntiavisti?)

— N'ai întrebât! (Non interrogavisti!). Aceasta e și o glumă plăcută și spirit fin din partea unui servitor, arătând că și porun-



cile stăpânilor uneori sunt greșite, dacă nu chiar absurde și fără simț comun.

81. **Cohibe impios.** Apasă (constrânge) pe cei nelegiuți.
82. **Cave malos.** Evită pe cei răi (păzește-te de cei răi).
83. **Crede nimium nulli.** Nu crede prea mult pe nimeni. (Nu te încrede nimăru).

Din: *Aquila, Pisica și Porcul mistreț.* (Aquila, Felis et Aper).  
 Un șoim își face cuibul în vârful unui stejar bătrân (în quercu sublimi), o pisică gășind o scorbura se pune la mijloc (în media) iar porcul mistreț jos de tot (ad imam). Fiecare din ei avea pui săi. Dar pisica șireată și vicleană se urcă la Vultur și-i zice: *mare perdere se pregătește tie și mie* (magna pernicies paratur tibi et mihi), căci am aflat, că porcul și-a propus să sape copacul la rădăcină, ca astfel căzând să ne mănânce pui. Merge apoi la scroafă și-i spune, că un mare pericol o așteaptă, de oarece Vulturul o pândește, ca în dată ce va eși afară, dânsul să-i răpească purceluși (rapere porcelos). Fiecare temându-se de o așa nenorocire, se păzește: Astfel, Șoimul stă neclintit pe cracă observând mișcările ce va face scroafa, iar dânsa de frică stă pitulată în gaură. Pisica însă eșia noaptea pe furiș aducând hrană la pisoii. După un timp oarecare a rezultat, că toți au murit de foame iar pisica le-a mâncat pui la amândoi. De aci se vede *cât rău produce un om cu două limbi.* (Quantum mali concinnet homo bilinguis).

84. **Citò, breve et jucunde.** Repede, scurt și plăcut.  
 Devisa chirurgilor clasici, prin care se cere curajiu pentru a face operația repede (citò), cunoștințe precise pentru a lucra scurt (breve) și în fine gust, pentru ca operația să iasă cu înfățișare plăcută (jucunde). Poate fi aplicată și în alte cazuri.
85. **Caritate et benevolentia sublata, omnis jucunditas sublata est e vita.** Iubirea și dragostea de bine fiind suprimate, toată plăcerea e ridicată din viață.

Din Cicero de amicitia (pag. 151).

86. **Carpe diem.** Prinde ziua (!)  
 (Horățiu)

Se zice la figurat să profităm de ziua întreagă și de orice moment, fie pentru a ne distra, fie pentru a lucra, căci viața e scurtă. Proverb analog cu *tempus fugit irreparabile.*

87. **Cogito; ergo sum** Cuget; așa dar exist.

Maxima lui Descartes, 1606 p. Ch.) prin care a combătut pe toți filosofi ce susțineau, că nu numai sufletul nu există, dar chiar



și noi înșine cari vorbim, de oarece totul nu e decât părere. Descartes, cu putere combate această absurditate pseudo filosofică, arătând că însăși negațiunea fiind o cugetare, dânsa arată că există și că prin urmare sunt, căci altfel n'aș putea să neg. Deci: cuget, există; există fiindcă cuget. (Cogito ergo sum; sum quia cogito).

88. bis) **Credo quia absurdum** Cred fiindcă e absurd.

Expresie atribuită lui Sf. Augustin. Se aplică în specie la religie nu în sensul că e ridicol, dar că nu putem pătrunde tainele Divine.

89. **Cujus regio ejus religio.** A cui e țara (puterea, stăpânirea) a lui e și religia.

Aplicare la trădători când se dau în brațele puternicului cuceritor, renegându-și atât credința cât și patria îmbrățișând pe a vrășmașului. Analogul acesteia e și proverbul: *unde e bine, acolo e patria.* (Ubi bene ibi patria).

90. **Censura dat veniam corvis et vexat columbas.** Censura dă libertate corbilor și chinuște porumbeștele.

### D.

91. **Deus non punit imeritò.** Dumnezeu nu pedepsește pe nedrept.

92. **Dulce et decorum est pro patria mori** Dulce și mândru este a muri pentru patrie.

*Horățiu* (Carmen II ad Romanos).

93. **Doctrina sine natura nihil valet.** Invățătura fără educație nu prețuște nimic.

(Cicero).

94. **Debemus patriam præponere amicitia.** Suntem datori a prefera patria în locul amicitiei.

95. **Desine mihi exprobare** Incetează să-mi imputi aceasta (a-mi impută).

Cel mai de seamă patriot ce a avut Grecia, a fost *Epaminonda* din Teba (870 a. Ch.), care deși născut din familie săracă, avea însă origina din vechi regi. Dar nu putea să nu aibă și el vrășmașul său. Acesta era *Meneclide*, care prin toate mijloacele căută să-l amărăscă. Intre altele îi impută și aceea, că nu era însurat: tocmai el ce era bânuit de adulteriu. (Meneclides habebat suspicionem adulterii). De aceea Epaminonda i-a răspuns în mod fin și aspru: încetează a-mi imputa relativ la femeie, căci în această privință nu vreau să mă folosesc de sfatul nimănui și mai puțin de al tău. (Desine de uxore mihi exprobare, nam in ista re, nolo



uti consilio nullius et minus tui). Tot Meneclide, destul de bun de gură (satis exercitatum in dicendo), sfătuiă în toate întrunirile pe cetățeni să se abție de a face război, căutând prin aceasta să nu se simță nevoe de Epaminonda, ce aveă cea mai mare reputație militară. Acesta odată îi zise: tu înșeli pe cetățeni tăi cu vorba (tu fallis tuos cives verbo), căci sustrăgându-i dela război îi prepari pentru sclavie, căci *pacea din război se naște* (Pax ex bello paritur); iar cetățenilor zise: cine vrea să se bucure mult timp de pace, să se deprindă cu luptele. Deci dacă voiți să fiți primul popor din Grecia, trebuie să uzați de tabără iar nu de salon academic. (Si vultis esse principes Greciæ, vobis utendum est castris non palaestra). Tot cu privire la căsătorie, *Pelopida*, un bun general și bunul său prieten, spunându-i o dată că prevede un rău pentru patrie, căci nu lasă după el cel puțin un copil, Epaminonda știind că Pelopida aveă un băiat de nimica îi zise: bagă de seamă că tu, care ai să lași un astfel de copil eșit din tine, nu faci mai rău patriei (Vide, qui tu relicturus sis talem natum ex te, ne patriæ consulas pejus). Cât mă privește, eu las ca fiică născută din mine lupta dela Leuctra, care nu numai că'mi va rămâne, dar va fi și nemuritoare. (Ego relinquo natam ex me pugnam Leuctricam, quæ non modo superstes mihi sed etiam immortalis).

96. **Debemus mederi inopiæ civium** Trebuie să ajutăm nevoia cetățenilor.

*Medeor*; dep. cere dativ: *inopiæ* în loc de *inopiam*.

*Mederi dolori dentium, oculis*: a vindecă durerea de dinți, de ochi. Se pune însă și cu acusatif: *medeor vulnus, cupiditatem* (vindec o rană, o pasiune).

97. **Difficillime reperiuntur veræ amicitiae in iis, qui versantur in honoribus et re publica.** Foarte greu se găsesc adevăratele amicitii în aceia ce sunt sus puși (se desfătează în onoruri) și în afacerile publice.  
Cicero de amicitia, (pag. 99).

Sunt unele excepții, chiar afară de rubedenie.

98. **Dum docemus discimus.** Când învățăm pe altul învățăm și noi.

99. **Divina lex non scripta sed nata est** Legea Divină nu e scrisă dar înăscută.

100. **Dominus ædium quā intrabit.** Stăpânul casei pe unde are să intre (vă intră).

*Aedes-ium* f. pl. locuință, biserică, templu.

Apostrofă aspră și fină la adresa unui pretențios și îngâmfat, ce pusese pe ușa casei o tăbliță pe care eră scris: *nimic rău să*



*nu intre.* (Nihil mali intret). Diogene care venise să'l viziteze, citind aceste cuvinte scrise și el de desubt cele de sus.

101. **Dum spiro spero.** Cât timp respir am speranță.
102. **Dies juventutis similes sunt veris diebus.** Zilele tinereței sunt asemenea cu zilele primăverei.
103. **Debemus loqui quam brevissime.** Trebuie să vorbim cât se poate mai scurt (foarte pe scurt).
104. **Diligimus, propter virtutem, etiam eos quos nunquam vidimus.** Iubim, din cauza virtuței, chiar pe aceia pe cari nu'i am văzut niciodată.  
Cicero de amicitia (pag. 49).
105. **Discamus tolerantiam.** Să învățăm răbdarea (să ne deprindem cu răbdare).

*Discamus* subj. pr. dela *disco-didici-discitum-discere*.

Din: *Epuri desgustați de viață.* (Lepores vitae pertæsi).

Epuri fiind într'una goniți de țipetele vânătorilor și urmăriți de câini, strigă că voesc să'și isprăvească viața (clamant se velle finire vitam). Deci se strâseseră cu toți într'o mare ceată și se duseră să se înece. Când ajunseră însă la marginea eleșteului, broaștele speriate de o așa mulțime sar și fug care încotro poate. Epuri, la rândul lor, se sperie și ei încă și mai mult. Atunci unul din ei zise celorlalți: *sunt și alte ființe pe cari frica de cele rele le chinuște; să suferim deci viața ca și cei alți.* Ca morală avem: Cine nu poate să'și rabde răul, să privească pe alți și să învețe răbdarea. (Qui non potest sustinere suum malum, inspiciat alios et discat tolerantiam) și să ducem viața ca cei alți (et feramus vitam ut ceteri).

106. **Debemus colere Deum, donec ibimus in teram e qua orti sumus.** Trebuie să respectăm pe Dumnezeu, până vom merge în pământ din care am eșit.
107. **Deus virum bonum semper adjuvat.** Dumnezeu pe omul bun totdeauna ajută.
108. **Dolor et gaudium miscet totam vitam** Durerea și plăcerea încurcă (turbură) toată viața.

Din *Cârmaciul și Navigatori* (Gubernator et Nautæ).

Intr'o călătorie pe mare, când toată lumea eră într'un extras de bucurie și petrecere, deodată toți cad într'o extremă întristare și descurajare la apariția unei furtuni. Pilotul — după ce luase precauțiunile necesare și furtuna dispăruse — zise călătorilor cele de sus cu adaosul: de aceia trebuie să ne bucurăm cu măsură. (*Quia oportet gaudere parce*).



109. **Duo oculi plus vident quam unus.** Doi ochi mai mult văd decât unul.

E pus la figurat, cu înțelesul că nu e destul a privi mult, dar a observa bine.

110. **Dolor remedii est major quam ipse morbus.** Durerea leacului e mai mare decât însăși boala.

Expresiune zisă de Marius (107 a. Ch.) medicului său, pe când îl operă de varice la picior. Acest mare luptător, renumit prin tăria caracterului său, deși a refuzat să fie legat (*vetuit se alligari*) în timpul operației, precum era obiceiul, totuși rășbit de durere a refuzat să dea și celalt picior cerut de medic pentru a-l operă (*noluit præbere alterum crus*) spuindu-i vorbele de mai sus.

111. **Defendite armis: patriam, parentes, natos, casta conjuges et religionem.** Apără-ți cu armele: patria, părinți, copii, soțiile nevinovate și religia.

112. **Dolor; quamvis molestus sis nunquam confitebor te esse malum.** Durere! orcât de aspră să fii niciodată nu voiu mărturisi că tu ești un rău.

Marele Pompei (87 a. Ch.), după ce învinse pe Mithridate și plecase din Siria, trecând prin insula Rhodos unde se află renumitul filosof Posidonius, se duse să-l vadă: căci avea mult respect și iubea foarte mult pe cei învățați. Dar filosoful fiind bolnav de podagră, avea dureri foarte mari. (*Cruciabatur maximis doloribus podagræ*). Iar la părerea de rău a lui Pompei, că din cauza boalei nu va avea plăcerea să-l audă vorbind, el zise: tu vei avea însă; căci voiu face ca durerea trupului să nu împiedice ca un om așa de mare să fi venit la mine în zadar. *Tu vero potes, nec commitam ut dolor corporis efficiat, ut vir tantus venerit ad me frustra*). Și astfel stând în pat, a început o lungă disertație asupra chestiunii, că *nimic nu e bun fără a nu fi cinstit, și nimic rău fără a nu fi rușinos*. (*Nihil bonum nisi honestum et nihil malum quod non turpe esset*). Și de oarece eră înțepat din când în când de durerile fulgurante ale gutei, dânsul fără să se fi întrerupt din vorbire, a zis cuvintele de sus: ca și cum ar fi dojenit boala, că nu-i dă pace nici chiar lui când discută.

113. **Deteneamus assidue natum nobis.** Să ținem strâns pe copil lângă noi (cu noi).

114. **Duae sunt artes: una imperatoris et altera oratoris.** Două arte sunt: una a comandantului și alta a oratorului

115. **Dolores animi constantiā lenientur.** Durerile sufletului prin satornicie se ușurează.

*Lenientur* ind. pr. pasiv de la *Lenio-vi-tum-ire*, a ușura (activ) *lenior-itus sum-iri*, a se ușura (pasiv).

116. **Davus sum, non Oedipus.** Davul sunt, iar nu Edip.



Se aplică în cazul când vrei în ironie să lovești în cineva, spunându-i că tu ești prost ca Davus — un sclav incult ce era sluga lui Horațiu — pe când în realitate arăți o cultură destul de superioară, știind cine a fost Edip, care e tipul inteligenței, prin care se desleagă, chestiunile cele mai obscure, ce par a fi peste mîntea omenească. Astfel a probat dânsul, când a deslegat enigma Sphinxului care distrugea prin moarte pe orice trecător din Theba, căci nimeni nu putea să ghicească: *Ce animal e acela care diminiata umblă în 4 picioare, la prânz în 2 și seara în 3?* Singur Edip a prevăzut că acesta e omul, care fiind copil umblă d'abușeala, deci cu 4 picioare; apoi fiind tânăr merge ca oamenii, deci cu 2 picioare, iar la bătrânețe mai ia și un baston de sprijin, deci cu 3 picioare. Se zice că Sphinxul, de necaz, s'a aruncat în mare unde s'a înecat. Dar această victorie a fost nenorocirea lui, căci locuitorii din Theba îl alesăra de rege, când el a luat în căsătorie chiar pe mama sa locasta, după ce tot el omorise pe tatăl său Laius. Și astfel s'a îndeplinit cel mai îngrozitor blestem ce crudul Destin a putut să dea unui om. (Vezi Mythologia Vol. II pe 1—18).

117. Desinit in piscem. Se termină în chip de pește.

(Horațiu)

Se zice de un lucru cu pretențiuni mari și fără rezultat. Exemplu: un discurs incendiar fără efect ce se termină în tăcere fără să lase urmă, ca peștele în apă.

118. *Doctus est modestus.* Învățatul e modest.

119. *Debemus maximam reverentiam senibus.* Datorăm cel mai mare respect bătrânilor.

120. *Donec eris felix multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila, solus eris.* Cât timp vei fi fericit, mulți amici vei număra. Dacă însă timpurile se întunecă, singur vei fi.  
(Ovidiu în exil).

Această frază atât de filosofică și edificatoare a fost tradusă de poetul Ponsard astfel:

*Heureux, vous compterez des amitiés sans nombre.  
Mais adieu les amis, si le temps devient sombre.*

Noi traducem aceste versuri astfel:

*Fericit când te găsești,  
Îți vin amici cât nu gândești;  
Dar când în rău se schimbă soarta,  
Nimeni nu-ți deschide poarta.*



## E.

121. **Eternum vale.**

Rămâi sănătos (cu bine) pentru vecie.

Cuvânt zis în disperare de *Orpheu* când a pierdut pentru a doua oară în infern pe scumpa sa *Euridice*. Această expresiune o repetăm, când ni se ridică speranță pentru realizarea unui lucru dorit și când în desolare zicem: *adio pentru totdeauna*.

Iată istoricul acestui lucru:

Din amorul lui *Apollo* cu nimfa *Caliope* s'a născut *Orpheu*, la ale cărui cântece duioase și fermecătoare nunumai animalele sălbatică se îmblânzeau venind să-l asculte, dar însăși plantele până și chiar stâncile se mișcau. Dânsul în expedițiunea *Argo-nauților* a fost unul din factori principali, care prin cântecele și lira sa i-au făcut să se înveselească și să nu dea atențiune necazurilor și peripețiilor prin cari au trecut. După terminarea acestei întreprinderi, întorcându-se în *Tracia*, se căsătorește cu *Euridicea* una dintre cele mai frumoase nimfe. Dar din nenorocirea lui o pierde foarte repede. Moartea *Euridicei* a provenit din cauză că păstorul *Aristeu*, fiul lui *Apolo* și al *Cyrenei*, a voit s'o fure. Dânsa fugind în pădure fû mușcată la un picior de un șarpe și-i produse moartea. Dupe poeți însă *Aristeu*, întocmai ca și tatăl său *Apolo*, a urmărit pe frumoasa *Euridice* precum a făcut și el cu *Aurora*. Dar oricum ar fi, în urma acestui dezastru, toate Nimfele revoltate, ca să răzbune pe *Euridicea*, au omorît *albinele lui Aristeu*, ce pentru el eră un cult și învățase pe oameni cu creșterea lor. Adânc mâhnit se plânge mamei sale, care îi dă sfatul să consulte pe *Proteu* fiul lui *Nepun* și păzitorul turmelor sale compuse din foc numite viței de mare. El eră înzestrat cu darul proorocirei; aveă însă și puterea să se transfigureze luând diferite forme de animale și obiecte, pentru ca astfel să scape de îmbulzeala lumii, ce veneă să-l consulte. De aceea eră foarte greu de găsit, și imposibil când nu vrea el. *Aristeu* însă urmărindu-l îl surprinde dormind într'o peșteră din insula *Carpathos*, când imediat îl și leagă în lanțuri. Pentru a scăpa, *Proteu* a fost silit să învețe pe *Aristeu* cum să-și recapete albinele, dându-i sfatul să sacrifice 4 tauri și 4 junci, prin care să se îmblânzească *Zei Mani*, ce erau furioși de moartea *Euridicei*. El făcând aceasta vede, minunat, eșind încetul cu încetul din măruntaele deja putrefiate ale acestor animale un mare roi de albine. Poeți și scriitori au extras din acest fapt mitologic posibilitatea de a se naște o societate bună din alta rea: *cu albinele lui Aristeu*.

Notă. — În medicină, drept alegorie s'a dat numele de boală proteică afecțiunii numită *Ecsema*, tocmai din cauză că se ascunde sub așa numeroase și felurite forme, încât trebuie multă practică, inspirație și știință pentru a fi descoperită: ca și cum ar fi vorba de aflarea lui *Proteu* în metamorfozele sale.

Dar să revenim.

În disperarea lui și coprins de cea mai sfâșietoare durere, *Orpheu* se duce chiar în infern.



Acı prin cântecile lui duioase, el înlânzește nununai pe *Cerber* păzitorul infernului—care sub nici un cuvânt nu permitea intrarea în infern a unui om viu căci imediat eră ucis precum nici eșirea celor morți speriiindu-i prin țipete îngrozitoare — dar impresionează chiar pe *Plutone* în așa mod plăcut, încât coprins de compătimirea lui pentru dragostea arătată soției sale *Euridicea*, liberează pe aceasta din infern. Ii pune însă condițiune, ca să nu se uite la dânsa mai'nainte de a fi pe pământ. El însă în nemărginita lui dragoste nu s'a putut abține, așa că abia sosit la gura infernului se întoarce către ea privind-o cu mult drag și nesățiu. Dar în aceeași clipă *Euridice* din nou și pentru totdeauna fu precipitată în infern, când el disperat n'a putut zice decât: adio pentru totdeauna: *æternum vale* (Fig. 8).



Fig. 8. *Euridice* prăvalită din nou în infern. (Dupe *Drolling*, pictor născut în Alsacia în 1752 și mort în 1817)

Orpheu dupe pierderea din nou a *Euridice*ei.

*Notă.* — Această stare (fig. 9) ne reprezintă situațiunea cu totul disperată a unui suflet amărât de loviturile *Soartei*, și când lipsit de orice speranță de îndreptare nu-l mai impresionează nimic rămâind gânditor, melancolic și disprețuitor a tot ce-l înconjoară convins fiind, că nici o rază de mângâiere pentru el nu mai există și că nici o plăcere nu-l mai poate atrage. De aci și expresiunea „*e trist ca Orpheu*“ ce putem să întrebuițăm în literatură, când voim să arătăm mahnirea și desnădăjduirea de care e coprins cineva.

*Orpheu*, fiind fiul lui *Apolo* cu muza *Caliope*, aveă o așa putere divină în poezie și cântec, încât nu se mărgineă să înduioșeze numai brutalitatea sufletului omenesc și să pue în admirație pasărilor din aer, animalele din pădure și pești din fundul mărilor exercitând asupra lor o adevărată fascinațiune magică, dar însuși arbori și stâncile erau mișcate de cânteele sale cele dulci. Acum însă, fiind stăpânit de această profundă melancolie, el mergeă rătăcind prin lume, arătând un desgust și dispreț în special pentru sexul feminin. Dar tocmai lucrul acesta i-a cauzat ultima lovisură, căci a fost ucis în *Thracia* de *Mimalonide* sau *Menade*, *Nimfele* lui *Bacus*, revoltate fiind, că prin nimic n'au put să-l atragă către ele. Dânsul se retrăsese



Fig. 9. *Orpheu* după pierderea din nou a *Euridice*ei. (Dupe *Injalbert*, sculptor francez, născut la Beziers în 1845).



aci căci, după uni, el avea ca tată legitim pe *Eagru*, care eră rege în Thracia și al fluviului cu acelaș nume.

Corpul lui *Orpheu* a fost aruncat apoi în fluviul *Hebru* (*Maritza*), care în valurile sale duceă rostogolindu-i membrele sfâșiate, dar unde pe o mare distanță se vedeă *capul lui Orpheu* plutind, iar buzele sale decolorate pronunțând numele iubitei sale *Euridice*. În fine corpul lui *Orpheu* se oprește în insula *Lesbos*, patria poeziei lirice unde, fiind îngropat, privighetorile cântă pe mormântul său mult mai mult și cu mult mai multă dulceață ca nici într'o altă parte din lume.

122. **Ego non parebo meo dolori, sed nec serviam iracundiæ.** Eu nu mă voi supune durerii mele, dar nici nu voi servi mâniei.

123. **Ex ulcere fœdo emanat pus tetrum.** Din rană infectă se exalează (iese) puroi murdar.

Cu aplicare la o societate conruptă din care nu poate să iasă nimic bun.

124. **Eloquentia est comes pacis.** Elocința este tovaroșul păcei.

125. **Este ii qui debetis esse.** Fiți aceia care trebuți să fiți.  
Cu adresă la cei falși.

126. **Estote contenti sorte vestra.** Să fiți mulțumiți cu soarta voastră.

*Estote.* Imperativ viitor per. II pl. Modul de a porunci e cu: să.

127. **Ego do meam animam tibi et reipublicæ.** Eu dau sufletul meu ție și republicei.

Aulus Attilius Calatinus (258 A. Ch.), de și avusese mare victorie asupra flotei cartagineze, totuși se îmfundase cu armata într'o vale, unde eră în pericol. Aceasta a dat ocaziune unui tânăr roman, *Calpurnius*, a se ridică la cea mai înaltă strălucire. El dădu sfat consulului, ca să înșele pe Cartaginezi trimetând 400 soldați să atace o stâncă, pentru ca astfel, fiind atrași acolo, el să poată eși din strâmtoare. Iar când consulul îi zise, că cine va fi acela care să conducă această întreprindere periculoasă, el răspunse prin cuvintele de mai sus. După aceia se adresează către ceilalți zicând: *Tovarăși! să murim; și prin moartea noastră să scăpăm legiunile împresurate* (Commillitones! moriamur; et morte nostra expiamus ex obsidione nostra legiones circumventas). Și în adevăr, lupta încingându-se toți au rămas morți afară de *Calpurnius*, care prin minune s'a găsit viu printre cadavre. Dar prin acest sacrificiu legiunile ocupară înălțimea, de unde bătură pe Cartaginezi. *Calpurnius* întors la Roma a primit din partea Se-



natului o coroană de merișor, reprezentând cea mai frumoasă: coroană din virtuțile rășboinice (Coroana nobilior virtutibus bellicis).

128. **Exercitus fortiter pug-** Armata ce se luptă (sau luptând)-  
**nans, a nobis laudatur.** cu curajiu este lăudată de noi.

*Laudatur* indic pr. pasiv: *laudor-atus sum-ari.*

129. **Error humanum est; in** A greși e omenesc; a stării în  
**errore perserverare stulti-** greșeală e nebunie.  
**tia est.**

Dar nu orce greșeală trebuie să se zică nebunie.  
(Sad non omnis error dicenda est stultitia).

130. **Etiam unus capillus habet** Chiar și un fir de păr are um-  
**suam umbram.** bra sa.

131. **Exemplum suum debet** Exemplul său trebuie în liniște a  
**aequo animo pati.** fi suferit.

Din *Vulpea și Barza*. (Vulpes et Ciconia). Vulpea voind să arate cât e de șirectă și fină în păcăleli, a invitat pe barză la masă. (Vulpes Ciconiam ad coenam invitavit). Mâncarea însă fiind lichidă a pus-o într'un taler, așa încât barza neputând să apuce nimic cu ciocul a rămas flămândă. La rândul ei poștește și dânsa pe Vulpe, dar pune mâncarea de carne tocată într'o sticlă, astfel că vulpea n'a făcut de cât să privească, cum barza scotea cu ciocul bucățile, pe când dânsa lungea gâtul sticlei. (Quum illa lamberet collum lagenæ). Astfel a fost răzbuarea, prin care barza a plătit cu aceeași măsură pe vulpe.

132. **E vitiis alterius disce ca-** Din defectele altuia învață a te  
**vere tibi.** feri.

*Caveo-vi-cautum-ere* se pune cu dativ: *Cavere rei alicui* = a avea în păstrare lucrul cuiva (rei, în loc de rem).

133. **Effectus eloquentiæ est** Efectul elocinței este aprobarea  
**aprobatio audientium.** auditorilor.

134. **Ede, bibe et commede;** Bea, mănâncă și te veselește,  
**nulla post mortem voluptas.** căci după moarte numai e nici  
o plăcere.

**Maximă Epicuriană.**—Se susține de uni autori, că această maximă din răutate se atribue lui Epicur (341—270 a. Ch.). Acest filosof înfișase o școală la Athena într'o grădină, unde ținea lecțiuni cu elevi pe iarbă și între flori. Acolo el puse niște inscripțiuni, dar una mai ales eră cea principală, căci formă baza doctrinei sale: *fericirea stă în plăcere*. Aceasta a făcut pe mulți să strige în contra lui, mai ales că prin acele grădini veniau fel de



fel de adunătură de bărbați și femei de etăți diferite. De aceea ei declarară pe Epicur că ține școală de corupție și destrăbălarea moravurilor. Cei cari îl apără susțin, că cuvântul voluptate ce eră scris, nu trebuie luat ca plăcere senzuală, ci ca o satisfacție sufletească, provenită din îndeplinirea datoriei și practica virtuții. Dar pe de altă parte Epicur mai susține, că lumea a provenit din reunirea atonelor ce plutesc în aer, și că ființa Supremă, chiar dacă ar exista, dânsa e cu totul indiferentă la ceace se petrece. Când deci cineva are în sufletul său niște asemenea idei materialiste, e peste putință să nu aibă și plăcere senzuală. Prin urmare eu cred, că Epicur e mai la locul său cu maxima de sus, chiar de ar fi fost făcută de inimi de-ai lui. De astfel și azi, cuvântul *epicurian* e sinonim cu omul dat la toate plăcerile și desfătări fără margini și fără rușine în mod porcesc. Pentru aceasta, unui asemenea om, Horatiu îi zice că e un porc din cireada lui Epicur: *porcus de grege Epicuri*.

135. **Etiam ex casā vir magnus potest exire.** Chiar și din bordei poate eși un om mare.

*Casa-a*, colibă, bordei.

136. **Eamus quò sors nos vocat.** Să mergem încotro ne chiamă soarta.

Maximă fatalistă, de care însă nu putem scăpa.

137. **Ego nego esse fortunam.** Eu tăgăduesc că există noroc.

138. **Eò major est gloria quò serior.** (Cicero). Cu atât mai mare e gloria pe cât e mai tardivă.

*Serior* comparativul adverbului *sero*; opusul lui *serior* e *ocius*: mai iute iar superlativ *ocissime* f. repede, în opoziție cu *serissime* f. târziu.

139. **Esto macte virtute.** Să fii cu mult curagiu.

*Macte* adv. dela *mactus-a-um* (în loc de *magis auctus*): aide, curagiu, la pl. *macti*. (*Estote macti anima* = să fiiți cu mult curagiu).

Prin anul 360 a. Ch. într'un război al Romanilor cu Galii, unul din soldați Galieni stând pe un pod aduce o mare desfidere armatei romane zicând: Acela pe care Roma îl are ca cel mai voinic, să vie la luptă, pentru ca să se vadă care națiune e mai bună în război. (*Is quem Roma habet fortissimum, procedat ad pugnam ut ostendat utra gens sit melior in bello*). După o tăcere profundă, *Titu Manliu*, ce eră tribunul soldaților, iese din rând și zice generalului său: dă-mi voie să arăt acestui animal sălbatic, din ce neam suntem. Generalul adresându-i cuvintele de sus adaogă: du-te și arată că numele de Roman este neinvins. (*Perge et præsta, nomen Romanum invictum*). Mult încurajat, și voinic cum eră, dânsul repede omoară pe soldatul Gal, căruia luându-i



salba dela gât și împodobindu-se cu ea, se întoarce triumfător, când în bucuria și aclamarea generală primește numele de *torquat*. (*Inde Manlius accepit nomen Torquati*). Dar fatalitatea a voit, ca el fiind numit consul, să-și omoare pe fiul său tot pentru același curagiu. În adevăr, dânsul în interesul disciplinei militare dăse ordin, ca absolut nimeni să nu se lupte fără voia lui. Se întâmplă însă, că tocmai copilul lui, provocat de un soldat latin care îi zise: vrei tu să te lupți cu mine ca să se vadă cât un călăreț latin întrece pe un Roman? (*Visne tu congregi mecum ut cernatur quantum eques Latinus praestet Romano?*). Nenorocitul tânăr, uitând porunca tatălui său, iese la luptă și ucide pe provocator. În fața acestui lucru Manliu, în cruzimea — dacă nu chiar ticăloșia lui — poruncește de tăe capul copilului zicându-i: tu vei fi un trist exemplu pentru tinerime, dar salutar pentru posteritate (*Eris triste exemplum juventuti, sed salubre in posterum*).

Această crudă scenă s'a petrecut astfel: După ce curagiosul tânăr omoară pe soldatul latin, vine în grabă la tatăl său zicându-i: „Tată! m'am arătat vrednic de numele tău. Iată! depui la picioarele tale rămășițele unui îndrăzneț, care prin insultele sale cutezătoare a întărit furia mea: moartea lui a răzbunat pe fiul tău.“ La aceste cuvinte crudul părinte își întoarce privirea și respingând atât cu ochi cât și cu mână pe fiul său învingător, cheamă pe loc întreaga armată și în mijlocul unei tăceri adânci zise: *Fiul meu!* fără să respecti nici demnitatea mea consulară și nici autoritatea mea de părinte, ai îndrăsnit să lupți în afară de front contra ordinului meu. Prin aceasta însă, tu ai distrus — de odată cât eră în tine — disciplina militară, care până azi a fost singurul și cel mai puternic sprijin al republicei. Prin urmare acum mă văd silit de trista datorie ca să aleg din două una: or să trădez interesele statului, or să mă sacrific pe mine însumi împreună cu tot ce am mai scump. Dar e mai drept ca noi să suferim pedeapsa greșelii noastre, decât ca dânsa să cadă peste patria noastră ce e nevinovată. Eu cred că tu însuși — dacă e adevărat ca în vinele tale curge sângele meu — voios ai să te sacrifici, pentru ca prin supliciu tău să restabilești disciplina militară pe care ai răsturnat-o prin nesupunerea ta“. Terminând acestea chiamă pe lictor și-i zice: Leagă-l pe el la stâlp (poteau). Intreaga armată rămâne încremenită auzind o poruncă atât de violentă și crudă. Dar lictorul apucă pe tânărul Manliu și într-o tăcere mormântală îi retează capul cu secură în prezența tutulor soldaților înmărmuriți ca o stană de piatră.

Un fapt analog acestuia e și următorul: În timpul războiului Thebanilor contra Lacedomonienilor, generalul Epaminonda, fiind silit să se întoarcă la Theba pentru alegerea magistraților, a lăsat comanda întregii armate fiului său, dar cu absolută condiție ca sub nici un cuvânt să nu se dea nici o luptă în lipsa lui. Dar flacăul, neputând să rabde provocările insultătoare din partea vrășmașului, a uitat ordinul tatălui și astfel duse o luptă strașnică contra Lacedomonienilor (Spartiați) pe cari îi și învinge cu de-



săvârşire. Când Epaminonda s'a reîntors, dânsul vine de i se prezintă şi, spuindu-i cele întâmplate, se arată foarte mândru de această victorie, crezând că va face mare bucurie tatălui. Dar acesta, fără nici o remuşcare, după ce pune o coroană de învingător pe capul fiului său, fû pe loc omorît ca neascultător al ordinelor militare date.

Tot despre Epaminonda se mai spune, că făcând inspecţia a găsit pe sentinelă dormind. Atunci el imediat îl străpunge cu lancea rămând mort la moment. Iar la observarea celor ce îl însoţeau şi cari erau indignaţi de această severitate crudă, el le zise: Eu n'am schimbat nimic din situaţia acestui om, căci l-am lăsat precum l-am găsit : *somnul e icoana morţii*. (Dictionaire historique d'éducation Vol. II).

În fine nu trebuie uitată cruzimea lui Brutus primul consul al republicei romane, care a presidat el însuşi asistând la moartea celor doi fii ai săi compromişi ca făcând parte din conspiraţia partizanilor lui Tarciniu Superb contra republicei.

140. **Ego ipse.**

Eu însuşi.

Publiu Scipione (207 A. Ch.), în lupta dela Zama a bătut aşă de crunt pe Cartaginezi, încât Anibal abia a putut să scape a nu fi prins, fugind la Antiochus regele Siriei. Pentru această mare victorie el a primit numele de *African*, iar Cartaginezi expulzară pe Anibal, distrugându-i toată averea şi dând foc casei sale. După încheierea păcei, Scipione fû trimis în capul unei delegaţiuni la Antioh, ce voiă să facă războiul prin stăruinţa lui Anibal. Aci Scipione, întâlnindu-se cu Anibal, între altele îl întreabă cu mândrie, dacă s'a convins că el e bun general, şi dacă cunoaşte pe un altul care să fie primul? Anibal sise :

Primul general a fost Alexandru regele Macedoniei, căci cu o mână de soldaţi bătea o armată întreagă.

— Dar al II-lea?

Aceasta e Piru, căci el a inventat arta de asediu, şi ştia să-şi distribue forţele militare.

— Dar al III-lea.

Acela sunt eu.

Atunci Scipione isbit în amorul său propriu, îl întreabă : Ce ai fi zis dacă tu m'ai fi învins? (Quidnam diceres si tu me vincesses?).

— M'aş fi pus şi peste Alexandru şi peste Piru şi peste toţi ceilalţi. (Me possuissem et ante Alexandrum et ante Pyrrhum et ante alios omnes). Această galantomie neaşteptată, şi în acelaş timp pe cât de spirituală tot atât şi de delicată, a impresionat în modul cel mai plăcut pe Scipione, ce nu primise asemenea laudă nici dela ai săi ; ba din contră a şi fost dat în judecată ca pungs.

141. **Emus în Capitolium.**

Să mergem la Capitoliu.

Publius Scipione cu toată această victorie prin care Carta-



gina eră ca și distrusă, și cu tot triumful ce avu la Roma, dându-i numele de Africanus, totuș a avut și el să sufere din partea vrăjmașilor. În special Catone, în calitate de Censor în Africa, îl acuză mereu la Roma ca risipltor, dacă nu chiar delapidator al banului public. Și cu toate că el totdeauna a spulberat orce calomnie, invidia nu s'a putut stinge, așa că Senatul a numit doi tribuni ca să judece această afacere chiar în forum. În mijlocul unei mulțimi imense apare Scipione plin de îngânfare și mândrie care, drept răspuns la acuzațiile aduse, se adresează poporului zicând: *Romani! într'o zi ca asta am invins eu Cartagina*; acum să mergem în Capitoliu ca să mulțumim zeilor și să-i rugați ca tot d'auna să vă dea șefi care să-mi semene mie. (Romani; hac die ego Carthaginem vici; nunc eamus in Capitolium et Diis supplicemus). Acestea zise, dânsul se pogoară mergând spre Capitoliu, unde absolut toată lumea îl urmează, afară de cei doi tribuni ce rămăscră singuri ca și niște caraghioși. Aceasta a fost o zi mai înălțătoare decât aceea când a intrat triumfător în Roma. (Is dies celebrior fuit. quam quo ingressus est triumphans in Romam). Nu e însă mai puțin adevărat, că fiind scârbit de atâtea neajunsuri s'a retras în Literna locuința sa de țară, unde a și murit după scurtă vreme. Se vede că el până la urmă n'a uitat ingratitudinea ce i s'a arătat, de oarece murind a zis și a cerut să fie gravat pe peatra mormântului său: patrie ingrata, tu nu vei avea oasele mele; și a cerut dela soția lui, ca trupul său să nu fie adus la Roma. (Scipio moriens petit ab uxore ne corpus suum referretur Romam). Se zice de acest Scipione că el nu întreprindea absolut nimic și nici chiar nu se ducea să lucreze în afacerile publice până ce nu intră mai întâi într'unul din altarele lui jõe unde sta în admirațiune, cerea sfatul acestei supreme Devinități și prin rugăciuni cerea să-i acorde înalta sa voință. Credința acestui mare om și evlavia lui era așa cunoscută de Romani, în cât nu-l mai chemau pe nume când îl vedeau ci îi ziceau «*Eată fiul lui Jupiter*».

Pe lângă aceasta, când grijele războiului îi procură unele momente de odihnă, literatura era pentru el singura desfățare; și citea cu atâta pasiune și fără intrerupere, în cât adesea spunea amicilor săi, că el *atunci e mai ocupat când e liniștit și n'are nici o grije*.

142. **E**tiam seni descendum est.

Chiar și bătrânul e dator să învețe.

Model de conjugare perifrastică nepersonală, ce se face cu neutrul participului vitor pasiv și verbul *esse* la a III-a persoană singular și la toate timpurile. *Es. Amandum est, erat, fuit, erit*: trebuie, trebuia, a trebuit, va trebui a fi iubit. Când e în chestie și persoana ce face acțiunea (subiectul), atunci se pune la dativ. *Ex. eu trebuie să învăț = mihi descendum est, erat fuit*, în loc de *ego*, ce înlocuește pe infinitiv (*ego debeo discere*).



143. **Edite strepitum et cum Faceți sgomot și cu bucurie**  
**gaudio applaudite. applaudați.**

*Edite*; imper. pl. dela *edo-edidi-editum-edere*, a țipă, a face gălăgie. *Edere clamorem*, a scoate un țipăt. Să nu se confunde cu *edo-edi-esum-edere*, a mânca. Octavian August (63—14 a. Ch.), după bătălia dela Actium din Epir. (31 a. Ch.), — când Antoniu, rivalul și cumnatul său fu cu totul învins și urmărit până în Egipt, unde și moare, — rămas singur și proclamat împărat, primind numele de August, se schimbă cu totul în caracterul său. În adevăr, din ucigaș ce eră, acum devine blând și răsplătește cu profuziune bunătați poporului. Infrumusețează Roma cu cele mai strălucite edificii și toate făcute în marmură, așa încât cu drept cuvânt se laudă, că lasă o Romă în marmură, pe care o primise în cărămidă. (Jure sit, gloriatus, Romam marmoream reliquere, quam laterciam accepisset).

*Notă.* — În onoarea lui August se ridicase un altar numit *ara lugudunensis* (altarul din Lungudunum) unde Calligula, pe lângă alte multe jocuri ce se țineau aci, a instituit concursuri literale și premii celor mai buni vorbitori în limba greacă sau cea latină. Cei învinși la această luptă de elocință erau obligați să steargă cu limba cea ce scriseseră: dacă nu preferau să fie bătuți cu varga sau aruncați într'un riu din apropiere.

Iată câteva episoade din perioada ultimă a lui August: Dânsul la bătrânețe devenise bolnăvicios și suferea de isomnie și mare agitație. Aflând de unul care deși eră dator vândut, dormea însă foarte bine și liniștit, se duse la el și i-a cumpărat perna cu un mare preț; iar celor ce se mirau de asta, le zise: *ca să ai odihnă, trebuie să ai o pernă pe care a putut dormi un om cu multe datorii.* (Habenda est ad somnum culcita, in qua homo tantum debet potuit dormire). August iubea foarte mult pe Horatiu și Ovidiu, atât pentru talentul lor cât și pentru cântecele și laudele ce-i aduceau, și cari n'au contribuit puțin la uitarea crimelor și vițurilor sale, făcând din el un om ilustru. Intre altele, August a fost și afemeiat, căci a necinstit mai multe femei. Astfel a răpit pe Livia, soția lui Tiberiu Nerone, ce eră însărcinată; iar altă dată, fără pic de rușine, a răpit în mijlocul unui prânz pe femeia unui consul, etc., etc. Odată fiind la masă între Horațiu și Virgiliu, zise în admirația tuturor: *stau între suspin și lacrimi!* (Ovidiu eră amurezat și fiind astmatic respiră des și ca oftând, iar lui Horațiu veșnic îi curgea lacrămile din pricina unei fistule ce avea la ochi) Iarăși printre intimi săi erau de preferință Agripa și Mecenate, pe cari îi ascultă și le cerea sfatul. Se zice că el a voit să restabilească republica, dar cu toate îndemnurile la acest lucru din partea lui Agripa. nu i-a reușit: Mecenate fiind cu totul contra. August a fost mult amărit la bătrânețe. Mai întâiu fiica sa Iulia eră de o destrăbălare groasnică; se zice chiar, că din cauza relațiunilor amoroase ce avea cu Ovidiu, acesta a și fost



exilat, iar pe dânsa a închis-o în niște insule pentru totdeauna, nevoind să asculte și nici să audă de nici un fel de rugăciune sau intervenție în favoarea ei. La această rușine și întristare s'a mai adăugat și pierderea tuturor fiilor săi, din care cauză a fost nevoit să adopteze pe Tiberiu, fiul Liviei, ca moșteuitor al imperiului. De aceea el în adânci bătrânețe ar fi zis: *Aș fi dorit ca Zei să-mi fi dat voe să trăesc neînsurat, or să nu văd moartea copiilor mei.*

August s'a stins la 76 ani, după ce a domnit 40. Înainte de a muri, el se împodobeste cu hainele cele mai luxoase, se pieaptână frumos și se privește în oglindă, să vadă dacă și-a îndeplinit bine rolul în viață. Convingându-se că a reușit, zice amicilor și celor cari îl înconjură cuvintele de mai sus. Tot lui August se atribue a fi zis în ultimul moment și ca ultim cuvânt: *acta est fabula* (piesa s'a jucat), expresiune prin care se obișnuia să se anunțe la teatrul antic sfârșitul unei reprezentații.

Toate crimele și nelegiuirile făcute de August în tinerețe, au fost cu atâta prisosință înlocuite cu bunătate și fericire pentru popor încât, la încoronarea solemnă a împăraților, cea mai bună urare ce li se adresă eră: *să fiți mai fericiți decât August, și mai bun decât Traian.* (Sis felicior Augusto, melior Trajano).

144. **Ex ore parvulorum veritas.** Din gura micilor copii adevărul (iese).

Foarte mare adevăr, deși uneori și dânsi spun minciuni, fie de frică sau din naivitate: dacă nu chiar din însăși aplicarea naturală a omului către rău.

145. **Ex nihilo nihil fit.** Din nimic nimic se face.

146. **Ego edo ut vivam, tu vis ut edas.** Eu mănânc ca să trăesc, tu trăești ca să mănânci.

Aluzie către cei cari nu fac decât să petreacă fără să producă nimic.

## F.

147. **Fortuna in omnibus rebus plurimum valet.** Norocul în toate lucrurile prețuește cel mai mult.

148. **Fabulae cum voluptate leguntur.** Fabulele se citesc cu plăcere.

149. **Fumus praenuntiat incendium.** Fumul prevestește focul. (De aici prov. nostru: nu e foc fără fum).

150. **Finis certus hominum mors est.** Sfârșitul sigur al oamenilor este moartea.

151. **Finis gratus est.** Sfârșitul este plăcut.



152. **Fugite societatem malorum.** Fugiți de societatea celor răi.

153. **Fides Romana te liberat isto metu.** Cavalerismul Roman te liberează de această frică.

Generalul Cartazines Hanon, fu trimis în tabără la Regulus, (260 a. Ch.) general Roman, să trateze despre pace. La vederea lui, toți strigă cu furie că trebuie pus în fiare, precum și ei odată au pus pe Cornelius, ce fusese atras prin înșelăciune. Hanon însă tremurând de frică zise: *dacă și voi veți face asta, prin nimic nu veți fi mai buni ca Africani.* (Si vos feceritis hoc, nihilo eritis meliores Afris). Atunci Regul impunând tăcere zise cele de sus. cu un gest demn de un consul Roman.

154. **Fructus litterarum dulcis est, sed radix acerba.** Fructul literaturii e dulce, dar rădăcina e amară.

155. **Fortuna fortes adjuvat.** Norocul ajută pe cei îndrăzneți.

Adevărata expresiune este: *Audentes Fortuna juvat*, și este atribuită de Vergiliu ca zisă de Turnus către soldați săi în războiul contra lui Eneea.

În adevăr, eată vorbele lui Turnus: «*Soldați luptători!* Momentul acela de mult așteptat de voi, acum a sosit; brațul vostru poate dintr'o dată să sfărâme totul. Insuși Zeul Marte împinge pe vrășmaș în mâinele voastre. Acum, când fie care din voi se gândește la soția sa și la căminul său, tot acum aduceți-vă aminte de faptele mărețe și gloria părinților voștri. Să alergăm deci iute și cu îndrăsneală înaintea lor, căci Norocului îi place să ajute pe cei îndrăsneți: *Audentes Fortuna juvat*» (din Virgiliu. Eneida cartea X p. 34, juxta).

156. **Favete bonis.** Fiți de folos celor buni. (Ajutați pe cei buni).

157. **Faveo tibi tu faves mihi.** Eu te ajut pe tine și tu pe mine.

158. **Fortuna sæpe regit vitam.** Norocul adesea conduce vieța.

159. **Festinemus.** Să ne grăbim.

Un bun amic a lui Cicerone numit Caninio, fusese numit consul de către Cesar în ultima zi a lunii Decembrie. Pentru aceasta Cicerone în glumă zise amicilor săi: *să ne grăbim a' l' feliçità mai înainte ca să iasă din slujbă.* (Festinemus, priusquam abeat magistratu). Tot despre el a mai zis: Caninio fû de o atât de mare luare aminte (atât de ocupat) că n'a închis ochiul pe tot timpul consulatului său. (Caninius fuit mirifica vigilentia, qui toto suo consulato somnum non viderit).

De altfel Cicerone a fost renumit prin glumele sale, ce nu erau lipsite de mult haz, fapt pentru care uni îl poreclise cu numele de *charaghios consular* (scurra consularis). Astfel chiar fiind tânăr dânsul a arătat această aplicare, căci la tachinăria acelora



că numele său provine dela bobul de năut (cicer) ce avea pe nas unul din strămoși lui, el zise : *am să fac astfel, ca această poreclă să întrecă splendoarea numelor celor mai nobili.* (Dabo operam, ut illud cognomen vincat splendorem nominum nobillissimorum). Și în adevăr, fugind din Roma, de persecuția lui Sylla, se duse la unul din cei mai reputați oratori Greci numit Molon. Se zice că urmând regulat cursurile de retorică. la ținerea unei disertațiuni a impresionat așa de mult pe profesor în cât a plâns: din cauză că prevedea că Greci au să fie întrecuți, prin el, de către Romani în geniu și elocință. (Qui, quum audivisset Ciceronem dicentem, dicitur flevisse, quod prævideret Græcos superatum iri per hoc a Romanis, ingenii et eloquentiæ) Printre alte glume spuse de Cicerone sunt și acestea. Văzând pe ginerile său — Lentulus care era foarte scund — încins cu o sabie lungă zise: *cine a agătat pe ginerele meu la această sabie?* (Quis generum meum ad gladium alligavit? Altă dată fiind la o sindrofie și auzind pe o damă cam bătrână (Fabia soția lui Dolabeia) dar care într'una se tot laudă spuind tuturor că n'are decât 30 de ani, el strigă dela o masă în gura mare: *adevărat este, căci aud asta de 20 ani.* (Verum est, nam hoc audio viginti annos). Tot ca glumă el răspunse următoarele unui indescret: Se știe că Cicerone divorțându-se la 60 de ani, s'a însurat cu *Publia*, fată prea tânără. La aluzia răutăcioasă a unui prieten el zise numai atât: *cras mulier erit.* În fine unul, pe când să laudă că el se plimbă făcând cel puțin 2 kilometri pe oră când el abia se ținea pe picioare de reumatic ce era, Cicerone zise: cred, fiindcă zilele sunt mai lungi: *Credo, quia dies longiores sunt.*

Cicerone (106 a. ch.), cu tot talentul și serviciile aduse republicei, pentru care a și fost numit părintele patriei (pater patriæ), a avut o soartă nenorocită, deoarece căzând în disgrația lui August fu dat pe mâna lui Antoniu, care nu s'a lăsat până nu i-a provocat moartea. Se zice că el aflând de conjurație a voit să fugă în Macedonia, dar ivindu-se furtună pe mare și-a întrerupt călătoria zicând: *voi muri în țara ce des am servit.* (Moriar in patria sæpe servata). Și în adevăr că asasini și puseră mâna pe el; iar când oameni lui au sărit să-l scape, el i-a oprit întinzându și singur gâtul la tăere, când își primi lovitura mortală. Capul lui Cicerone fu adus la Antoniu, unde Fulvia femeea lui, în ura ce avea, a luat capul în mâini, îl puse între genunchi și limba fiind trasă afară, fu înțepată cu acul.

160. **Fama sapientiæ me delectat.**

(Cicero)

Reputația înțelepciunii mă des-fătează.

161. **Frons, oculi et vultus persæpe mentiuntur, oratio vero sæpissime.**

Fruntea ochi și figura adesea minte; vorbirea însă foarte des.

162. **Ferte auxilium misero atque inopi.**

Dați ajutor nenorocitului precum și lipsitului de mijloace.



163. **Faciamus quod Deus** Să facem ceiace Dumnezeu po-  
jubet. runcește.
164. **Facile careo.** Ușor mă lipsesc.

Model de cumpătare spus de Catone, ce eră renumit prin virtutea și restrângerea plăcerilor lumești. El încă fiind tânăr, se obișnuise cu toate privațiunile și eră de o mare cumpătare. Astfel chiar în timp de campanie el beă apă; dacă simțea multă căldură, beă oțet, iar când nu avea putere, beă nițel vin obișnuit. (In bellicis expedițiōibus aquam pōtabat, si nimio æsto torque-retur, acetum; si vires deficerent, paululum vilis vini). Din cauza preza marei economii și a lăcomiei de a strânge avere, a fost în-culpat că dă bani cu dobândă. Exact nu se știe. Fapt este că la întrebarea unuia că ce este a face camătă? (quid fœnerari?) el drept răspuns pune întrebarea: ce este a omori un om? (quid oc-cidere hominem?). In orice caz, el a scris pe locuința sa dela țară următoarele: *nici clădire mare, nici vas* (pahar de argint), *nici haină prețioasă n'am avut.* (Neque ædificatio, neque vas, neque ullum vestimentum pretiosum mihi est), apoi adaogă: dacă e ceva de care pot folosi, mă folosesc; dacă nu este, ușor mă lipsesc. (Si quid est quo possim uti, utor, și non est, facile careo).

Acest Catone (Marcus Porcius Cato, 150 a. Ch.) prin seve-ritatea lui, a făcut multă amărăciune lui Scipione Africanul, căci în calitatea lui de chestor al banului public îl acuză mereu, că e foarte neglijent și prin risipă conrupea moravurile soldaților.

*Notă.* — Chestorul eră un magistrat însărcinat cu perceperea impozitelor și căruia se încredința păstrarea banului public. Când un consul plecă să comande armata, el eră tot d'auna însoțit de un chestor, care făcea plata trupelor și avea grijă de hrana ar-matei când se numia *quæstor militaris*: în opoziție cu cei din orașe numiți chestori urbani (*quæstores urbani*).

Iarăși Catone s'a făcut odios, căci combătea la exces orice lux al femeilor, și a susținut contra voinței generale legea lui Opius, care cu ocazia celui al II-lea război punic restrângea foarte mult orice lux al femeilor. Cu toată vrășmășia dezvoltată contra lui, dânsul n'a cedat la următoarele două puncte: 1) că vedeă în introducerea moravurilor importante din Grecia căderea Romanilor și II-lea, pericolul cel mare din partea Cartagenezilor. De aceea mai ales contra acesteia, nu eră discurs pe care el să-l nu fi încheiat prin memorabila frază rămasă celebră: *așă dar conchid că Cartagina trebuie dărâmată.* (Cæterum censeo, Carthaginem esse delendam), lucru ce s'a realizat prin declararea celui de al III-lea război punic, sub consulatul lui Publius Scipio Emilianus, care în 148 a. Ch. a distrus biata Cartagină, pentru care a și fost numit al II-lea African; dar fiind el însuși coprins de lacrimi la vederea acestui desastru, gândindu-se că și însăși patria sa poate fi lovită de o așa nenorocire. In această luptă crâncenă, cu tot curagiul des-voltat de Cartaginezi cari au dus războiul 4 ani, au fost în fine



nevoiți să cedeze fiind cu totul constrânși prin foame, atât pe mare cât și pe uscat. Sfârșitul s'a încheiat cu o tragedie extraordinară: unul din mari luptători, general Asdrubal, (nu fratele lui Anibal) ce luptase cu multă înverșunare în fruntea a 20.000 soldați, se închise în templul lui Esculap cu femeia sa, cu doi copii și alți 900 soldați. El însă a eșit din templu, rugând pe Scipione să-l grațieze cel puțin numai pe el; fiind însă refuzat se omoară imediat. În acelaș timp cei rămași, împreună cu soția lui, care mai întâi își sugrumă copii, dădură foc templului și cu toți se aruncară în flăcări unde pieriră până la unul: numai pentru ca să nu fie duși la Roma ca trofeu de război.

Și toate acestea probabil nu s'ar fi întâmplat, dacă nu erau insistențele desesperate ale lui Catone. Dar și el a fost destul de isbit de soartă, mai ales prin aceea că singurul său copil, căruia el în persoană îi dăduse cea mai distinsă instrucție și educație, a murit la 17 ani, pe când el nenorocitul a trăit 85 de ani, mai mult în amărăciune decât în mulțumire, și veșnic în luptă nu numai eu el însuși dar aproape cu toată lumea. Adevărul este, că dânsul a avut și un caracter foarte curios. Astfel: pe de o parte ducea o viață mai modestă și mai simplă chiar ca a unui servitor, iar pe de alta muncea fără preget, fie la țară ca agricultor fie în oraș ca avocat sau în funcțiunile statului, numai pentru a strânge bani: ca și cum n'ar fi avut destul și nu i-ar fi ajuns pentru cheltuiala zilnică. Această avariție — chiar dacă n'ar fi fost decât rezultatul unui exces de prevedere, precum au susținut uni — a sădit în inima lui o nesimțire și cruzime, ce nimeni până la el, chiar de ar fi făcut-o sau ar fi cugetat-o, n'a îndrăsnit s'o spue. Catone însă a avut curagiul să îndemne lumea, că sclavul ce a îmbătrânit trebuie vândut, pentru ca stăpânul să fie scutit a da hrană unui om netrebuincios. Aceasta este stingerea isvorului de blândețe și milă de aproapele nostru, ce nu se vede distrus nici chiar în sufletul unui sălbatic, necum în al unui om de o cultură superioară cum era Catone. Pe de altă parte, el eră foarte crud cu sarvitori, zicând că totdeauna trebuiesc bătuiți, ca să facă slujba bine. De aci expresiunea rămasă de la el ca proverb că: *servitori nu lucrează dacă nu sunt bătuiți*. (Servi non operantur nisi verberati). Iarăși: pe când susținea că femeia trebuie respectată la cel mai înalt grad și că e un adevărat sacrilegiu a lovi o femeie, în același timp eră cel mai mare vrășmaș al sexului frumos, în care nu vedeă decât principalul factor de corupțiune.

El care n'a lăudat pe nimeni, îi plăcea însă a se lăuda el însuși. Astfel, când fusese trimis în Spania contra Celtiberilor, unde prin înșelăciune reușise să cotopească în aceeași noapte 40 de orașe, văzând că nu se vorbește mereu de acest lucru, se lăuda el singur în Senat, zicând: am stat mai puține zile în Spania decât orașele cu cari am îmbogățit republica. Și iarăși: ce laudă mai mare își poate aduce cineva lui însuși, decât să zică în public: *să se ierte cel vinovat fiindcă a greșit, căci el nu e Catone?* În fine, el



care eră așă de eutusiast de filosofia și literatura greacă, încât la etatea de 70 ani le studiase așă de profund și făcuse asupra lor atâta progres, încât n'ai fi putut cu ușurință să descoperi ceva care să nu-i fie cunoscut (tantum progressum fecit in eis, ut non possis facile reperire quod fuerit incognitum ei), în același timp tot el eră, care sfătuiă Senatul să deă afară din Roma pe toți filosofi greci precum și chiar pe medici, în care nu vedeă decât corupători ai moravurilor cetățenești, și sfătuiă pe cetățeni ca nu cumva copii lor să învețe știința greacă, ce slăbește inima, ci să-i deprindă a fi curagioși și iubitori de arme; căci numai ele aduc fala și mărirea Romei. Din cauza acestei severități împinsă poate prea departe, Catone a suferit multe neajunsuri: căci dacă n'ar fi avut decât să se aperse în 50 de procese ce i-au fost intentate pe diferite motive, atingând însă și moralitatea lui, încă e destul pentru un om, chiar eșind curat din toate incriminările precum s'a întâmplat cu el. Ura contra lui a mers până acolo încât odată, chiar pe când pledă, un mizerabil îl scuipă drept pe mijlocul frunței (ispuisset mediam frontem). Dânsul a suferit aceasta în liniște (Ille tulit hoc læniter) zicând: eu voi susține, că aceia se înșeală cari tăgăduesc că tu n'ai gură (Ego affirmabo, eos falli qui negant tu habere os). Altă dată fiind iarăși batjocorit cu vorbe triviale, zise și aceleia: *lupta între mine și tine e inegală*, (pugna iniqua est mihi tecum), căci tu și te pricepi să zici insulte, și în același timp foarte des le și primești; eu însă am desgust a le pronunța și sunt neobisnuit a le auzi. (Mihi ingratum est dicere et insolitum audire).

Catone, din tinerețe până la cele mai adânci bătrânețe, mereu și-a creat vrășmași din cauza binelui public. (Cato ab adolescentia usque ad extremam ætatem non destitit suscipere inimicitias causa rei publicæ). Cu toate acestea a avut și el mângăerea cam obișnuită de altfel ce se dă oamenilor virtuși după ce nu mai există, căci pe mormânt are o mare statuie în bronz cu vorbele: *Pentru gloria lui Catone, care a luptat contra coruperei moravurilor.*

165. **F**ames acuit ingenium animalium. Foamea desvoltă talentul (aptitudinea) animalelor.  
 166. **F**ecit et victus est. A făcut și a fost învins.

*Caius Duilius*, a fost primul care a dat o lovitură teribilă pe mare Cartagineșilor la 260 a. Ch. Dânsul, văzând puterea covârșitoare a vaselor cartagineșe, a inventat niște cârlige enorme prin care apucă aceste vase, iar apoi aruncând niște bărne năvăleau înăuntru și, îi distrugeau cu armele, transformând astfel războiul de pe mare în război pe uscat. Cu modul acesta Duiliu a capturat 30 de vase iar 13 le-a înecat.

Dânsul astfel învingător vine la Roma, unde i se face pentru prima dată onoarea triumfului naval. Cu această ocaziune i se dă și privilegiul, ca în toată viața lui să fie precedat de o torță aprinsă și de un cântător cu flaut pe socoteala Statului, orde-căteori ar fi voit să prânzească în oraș: Aceasta din cauză că



nici o victorie n'a fost mai plăcută Romanilor, de oarece invincibili pe pământ, deveniseră foarte puternici și pe mare. (Nulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra jam etiam mari plurimum possent).

Anibal abia a putut să scape cu o barcă, fugind din Sicilia, unde avusese loc lupta. Dar la Cartaginezi eră lege, că generalul care pierdeă o luptă cu urmări grele, sau bănuț ca vândut, eră condamnat la moarte prin răstignire. Astfel s'a întâmplat cu Asdrubal, care fiind bătut de Metelus în Sicilia (255 a. Ch.), a fost răstignit, deși eră fiul lui Hanon, cel mai valoros general ce a avut Cartaginezi. Tot astfel s'a întâmplat cu un alt Asdrubal, nepotul lui Masinisa, regele Numidei, care deși a luptat cu bravură contra Romanilor, într'unul din răsboaie pentru Cartaginezi arzându-le o întreagă flotă, totuși către finele luptei fiind bănuț că a intrat în relațiuni intime cu inamicul, a fost imediat sfâșiat, rămâind mort pe loc (177 a. Ch.). Anibal deci, cunoscând această lege precum și furia poporului, a avut o genială inspirație, prin care a putut să scape printr'un adevărat subterfugiu astfel: El trimise pe un amic al său la Cartagina spre a preveni lucrul, dându-i anume instrucțiuni cum să vorbească. Și în adevăr, acesta prezentându-se Senatului zise: *Anibal m'a trimis să vă întreb și să vă cer sfatul, dacă da sau nu el trebuie să se lupte cu Romani, a căror armată, atât pe mare cât și pe uscat, e mult mai numeroasă și mai puternică. Iar când întregul senat răspunse că fără îndoială trebuie să se lupte*, (non est dubium quin conflingendum sit), el răspunse pe loc: *a făcut și a fost invins.* (Fecit et victus est). Prin această frumoasă și genială inspirație de adevărat strateg, Anibal a scăpat de furia poporului și pedeapsa răstignirii, de oarece poporul suveran n'a mai avut nimic ce să zică, sau să-i impute.

167. **Furiæ insectantur impios.** Chinurile prigonesc pe cei negliuiți.

*Insectantur*; indic pr. al verbului *insecto-avi-atum-are*, ce are și sensul de verb deponent: *insector-insectatus sum-insectari* a gonî: *Insectari aliquem maledictis*; a încărcă pe cineva cu blesteme.

168. **Finis coronat opus.**

Sfârșitul încoronează munca.

169. **Festina lente.**

Grăbește-te încet.

Proverb cam ciudat, deși se atribue a fi al lui August; căci a merge și iute și încet, poate e greu. Este ca și cum ai cântă tare încet: *piano forte*. Totuși se ia la figurat, în sensul a nu ne precipită când vrem să facem ceva fie în bine dar mai ales în rău.

## G.

170. **Gratis anhelans.**

Gâfâind de geaba.

Se aplică aceloră cari, fără să facă nimic, suspină mereu voind să arate că muncesc într'una și că e mare treabă de ei, pe când în realitate nu e nimic de capul lor.



171. **Gloria** este fructus virtutis. Renumele este fructul virtuței.

**Cicero.**

172. **Gratiā** tua mihi opus est. Imi trebuie sprijinul tău.

Aplicarea lui *opus est*: am nevoie, îmi trebuie, ce e pus în locul lui *habeo* și când subiectul (ego) se pune la dativ (mihi) iar obiectul (*gratia*) la ablativ. Uneori însă obiectul se pune și la nominativ: *nobis opus est dux* (în loc de *duce*): avem trebuință de un conductor: sau ne trebuie un conductor.

173. **Gloria** divitiarum est fluxa. Gloria bogăției este slabă (curgătoare ca apa).

174. **Gravitas** mixta modestiā admirabilis est. Seriozitatea unită cu modestia este minunată.

175. **Gloriatur** alienis bonis. Se îngânfează cu podoabe străine.

Verbele ce însemnează a se bucura, a se întrista, a simți durere, a se folosi ca: *gaudere, letari, dolere și uti*, cer abl.

176. **Gloriosus** est convictus regum, sed illi qui invitatur, non qui invisus est. E măreț lucru ospățul regilor, dar pentru acela ce e poftit iar nu pentru cel care e scârbos.

Din *Furnica și Musca* (Formica et Musca). Musca desprețuia pe furnică zicându-i: eu sunt pretutindeni și merg unde îmi place, mă așez pe capul celor mari, al regilor și chiar al zeilor intrând prin altare; sărut și mușc obrazul precum și sânul celor mai frumoase fecioare și al celor mai bogate femei, în fine, mănânc la toate ospăturile, fie ale regilor fie ale săracilor. La aceste laude furnica zise: tu mergi pretutindeni, dar pe dată ce ești văzută, toți te gonesc; tu nu muncești — e drept, dar când trebuie — n'ai. (Tu nihil laboras-ideo; sed quum opus est-nihil habes); când eu iarna am de toate, te văd pe lângă ziduri mănâcând din murdărie (te video circum murum pasci stercore). Iar cu privire la mesele regilor, ele nu sunt date pentru o scârboasă ca tine.

177. **Gaudeo** si vales. Mă bucur dacă ești sănătos.

178. **Gratis** facere sum paratus. Sunt gata a face în mod gratuit.

Diomedon, un rege Persan, ca să încerce integritatea lui Epaminonda, cel mai patriot și valoros general Theban, alege chiar pe un bun amic al său — Micytus — pe care îl trimise la Theba cu o mare sumă de bani, ca el să slujească interesele sale. Dar Epaminonda (370 a. Ch.) zise: n'am trebuință de loc de bani (Mihi nihil opus est pecuniā). căci dacă regele dorește cele ce au să fie folositoare Thebanilor, sunt gata a lucra gratis (nam si rex vult ea quæ sint utilia Thebanis, paratus sum facere gratis); iar dacă sunt contrarie, atunci el nu are destul aur și argint (sin autem contraria, non habet satis auri atque argenti), de oarece nu voesc



a primi bogățiile lunei întregi, în locul iubirei de patrie. (Namque nolo accipere divitias orbis terraum pro caritate patriæ).

179. **Gratias agere debemus eis, a quibus beneficia accepimus.** Trebuie să aducem mulțumiri aceluora dela cari am primit binefaceri.

180. **Genus irritabile vatum.** Neamul arțăgos al poezilor.

**Horatiu.**

Phedru avea necaz pe poeți, zicând că mai adesea sunt plăticoși. (Poetæ validius molesti sunt) pe când fabuliști, chiar dacă n'au talent, cel puțin sunt scurți în povestiri și fac plăcere, fapt pentru care poetul este gelos de un așa titlu (Poeta est æmulus talis tituli). Se vede că și chiar Horațiu a fost convins de susceptibilitatea poetică, când a spus cele de sus.

## H

181. **Hercules duas vias cernebat; unam voluptatis, alteram virtutis.** Ercule două căi vedeă: una a plăcerii și alta a virtuței.

**Cicero.**

182. **Homo est magis disertus quam sapiens.** Omul e mai bun de gură decât mai înțelept.

Când *magis* ține loc de comparativ, atât primul adjectiv (disertus) cât și al II-lea (sapiens) se pune la pozitiv; în cazul contrariu ambele se pun la comparativ. (*Homo est disertior quam sapientior*).

183. **Honores incertos fortuna transmutat nunc mihi, nunc alii.** Onorurile nestatornice, norocul le mută când mie, când altuia (le dă).

Din Horațiu. (Ad Mecenatem, pag. 120).

184. **Homo homini lupus est non homo,** Omul pentru om e lup iar nu om.

Cu aplicare la invidia noastră ce avem unul contra altuia.

185. **Hæc lex sanciat in amicitia: ut neque nos rogemus res turpes, nec rogati faciamus.** Această lege să fie stabilită cu sfințenie pentru amicitie: ca nici noi să cerem lucruri rușinoase și nici să facem fiind rugați.

Cicero de amicitia pag. 65.

186. **Homo quò plura habet, eò ampliora cupit.** Omul cu cât are mai multe, cu atât dorește altele mai mari.

*Amplus-a-um*: mare. *Amplus orator* (orator mare).

187. **Honestum est adjuvare alterum; turpe noceri alteri.** Cinstit e să ajuți pe altul; rușinos să aduci vătămare altuia.

187. **Homo cupidus est vivendi** Omul e lacom de a trăi.



*Vivendi*; genetiul gerundiului dela *vivo-vixi-victum-vivere*, ce se pune în locul infinitivului și se traduce prin *de*.

189. **Humiles nati qui student** Cei născuți săraci ce doresc a  
dici locupletes, pereunt. se face bogăți, pier.

Din *Câinele, Comoara și Vulturul*. (*Canis, Thesaurus et Vulturius*).

Un câine desgropând un om mort, iar prin aceasta făptuind un sacrilegiu, Zei Mani l'au pedepsit infiltrând în el lăcomia avarității. Și în adevăr, acolo dând de o comoară, el se așează pe grămada de aur în scopul de a se face cel mai bogat; iar de frică să nu-i fure cineva această comoară, nu se mișcă de pe dânsa. Fiind însă astfel îngrijat, el a uitat să mănânce, așa că după un timp oarecare a murit de foame. Atunci un Vultur așezându-se pe cadavrul lui zise: tu câine născut în mizerie și crescut în murdărie, ai dorit să ai de o dată o bogăție regală; acum pe drept cuvânt zaci. (Nunc merito jaces).

190. **Homo natus est ad intellegendum et ad agendum.** Omul s'a născut pentru ca să  
înțeleagă și să lucreze.

Intrebuințarea acusativilui dela gerundiu, care arătând scopul sau o mișcare, e precedat de prep. *ad* sau *apud*. Cele alte cazuri se pun fără prepoziție, fie cu dativ când arată că e bun pentru ceva (*homo aptus este agendo*: omul e făcut, e potrivit pentru a lucra), sau cu ablativ, când se arată mijlocul prin care obținem un lucru (*homo castigat legendo*: omul capătă moravuri prin citire, adică citind). Toate cazurile gerundiului se pun în locul infinitivului.

191. **Homines agentes aliud et aliud simulantes perfidi sunt.** Oamenii cari lucrează într'un  
fel și altfel se prefac, sunt vicleni.

Intrebuințarea participiului present-activ luat ca adjectiv, ce se pune în locul indicativului, și se traduce prin *cel ce, cel care*, urmând cazul corespondent. (*Homines agentes*, în loc de *homines qui agunt*; *homo cantans*, în loc de *homo qui cantat*; *amo hominem cantantem*, iubesc pe omul care cântă etc).

192. **Homo ornatus virtute nullo timore inquinatur.** Omul împodobit cu virtute nu  
se corupe prin nici o spaimă.

*Inquinatur* indic. pr. dela *inquinor-atus sum ari*; pasivul lui *inquinor-avi-atum-are*, a strică, a pângări, a spurcă.

Relativ la aceasta putem aduce ca exemplu pe Fabriciu, care fiind trimes de senatul din Roma ca delegat la curtea lui Piru regele Epirului, în chestiunea răscumpărării prizonierilor (270 a. Ch.), a rezistat oricărei ispite. În adevăr, Piru văzând că grămozile de aur ce-i oferise n'au avut efect, a căutat să-l sperie cu animale.



Pentru aceasta a pus un elefant în dosul unei perdele groase, și a dat ordine ca la un semn dat, să se ridice draperia, astfel ca elefantul să poată intra liber în casă. A doua zi Piru invită pe Fabricius, dar aranjează astfel, ca să fie pus cu spatele spre perdea. Semnul fiind dat, iar perdeaua repede ridicată, bestia scoase un țipăt grozav și întinse trompa peste capul lui Fabriciu. (Signo dato, et aulæo rémoto repente, bellua emisit stridorem horrendum et suspendit proboscitem super caput Fabricii). El însă fără să se fi speriat câtuși de puțin, a râs și a zis: *bestia ta nu m'a speriat mai mult astăzi, cât nu m'a ispitit eri aurul tău.* (At ille placidus subrisit et dixit; bellua tua non me hodie commovet magis, quam tuum aurum me heri pellexit) Piru a mers până acolo cu încercările, încât i-a promis chiar a IV-a parte din regat, numai să rămână lângă el: atât de mare admirație avea pentru caracterul și virtutea lui. Fabriciu la acele propuneri zise: *dacă mă crezi om bun, de ce vrei să mă corupți? iar dacă sunt necinstit, de ce dorești să mergi cu mine?* (Si me virum bonum judicas, cur me vis corrumpere? Sin vero malum, cur me ambis?). Iar când după un an, Fabriciu, — ce fusese trimis în calitate de consul în contra lui — îi trimite legat pe medicul său, care se dusese noaptea la el să-i ceară o sumă de bani ca să omoare cu otravă pe Piru, acesta pătruns de recunoștință și într'un extas de admirație zise: *Acesta e Fabriciu, care mai greu ar fi să fie întors dela virtute decât soarele din mersul lui.* (Ille est Fabricius, qui difficilius averti ab honestate, quam posset sol a suo cursu).

193. **Hic** opus est. (Horatiu).      Aci e greul. (Aci, aci).  
 194. **Hospes** infidelis hostis.      Mosafirul viclean e vrășmas.  
**(Horatiu).**  
 195. **Habeo** satis annorum.      Am destui ani (sunt major).

Publius Cornelius Scipio, supranumit mai târziu Africanus, (207 a. Ch.), încă fiind tânăr a arătat mare curaj și scâpând pe tatăl său dela moarte într'o luptă contra lui Anibal. Poporul entusiasmă, și ca drept încurajare, i-a pus candidatura la edilitate. Tribuni însă din gelozie îl combăteau pe motivul că nu are etatea cerută. El însă le zise: *dacă toți Romanii vor să mă facă edil (primar), am destui ani.* (Si omnes Quirites volunt me facere ædilem, habeo satis annorum). Astăzi cam rar se poate aplica acest exemplu, relativ la capacitatea prematură în bine.

*Notă.* — Funcțiunea de edil (dela ædes-ium, casă, edificiu) eră primul grad prin care cineva putea să ajungă la trepte mai înalte în magistratură. Dânsa a fost creată în acelaș timp cu aceia a tribunului poporului pentru ca să le apere interesele și să le ușureze sarcinile. Edilul avea sub conducerea sa jocurile publice și grijea edificiilor sacre. Inșă, a putea fi edil, candidatul trebuia să aibă cel puțin 37 de ani. Dar Scipione fiind combătut că eră prea tânăr, zise cele de sus.



196. **H**omo eruditus non solum sibi, sed etiam aliis prodest. Omul învățat nu numai sie-și, dar chiar și altora folosește.
197. **H**oc meditemus, ut possimus relinquere vitam æquo animo. Aceasta să reflectăm, ca să putem părăsi vieța cu sufletul liniștit.
198. **H**omo nihil agendo, discit agere male. Omul nelucrând nimic, învață să lucreze rău.
199. **H**istoria est magister vitæ. Istoria este maestrul vieții.  
(Cicero).
200. **H**abemus duas peras. Avem două sacuri (dășage).

Din *vițiurile oamenilor*. (De vitiis hominum).

Se spune că Jupiter a dat oamenilor doi saci: unul înapoi pentru vițiurile noastre, (una post tergum pro vitiis propriis) și alta în față pentru vițiile străinilor (altera ante pectus pro vitiis alienis). De aceia noi nu vedem păcatele noastre chiar mari de ar fi, căci sunt puse la spate; pe când nu ne scapă din vedere greșelele altora chiar cât de mici ar fi. De oarece le avem puse în sacul din față, pe piept. De aci rezultă și faptul, că suntem foarte blânzi cu noi și cât se poate de aspri cu alți, dacă nu chiar cruzi.

201. **H**omo doctus totas suas divitias in se habet. Omul învățat toată averea lui o are cu sine.

Din *Naufragiul lui Simonide*. (Naufragium Simonidis).

În timpul unei mari furtuni pe mare, pe când toată lumea își adună ce aveă mai prețios și în cantitate cât de mare, Simonidi s'a dat jos din port cu mâinele goale. Întrebat fiind de ceilalți, cum de nu ia și el nimic, dânsul zise: *am tot cu mine*.

În orașul unde am debarcat, Simonide, fiind repede recunoscut ca cel mai mare poet și cântăreț, a fost pe dată îmbrățișat și bine tratat fără nici o cheltuială, pe când ceilalți rămăseseră în mizerie și pe drumuri. Într'o zi, Simonidi întâlnindu-i cerșind și plângând pe străzi, la întrebarea și mirarea lor — că el cum face de se găsește așa de bine — le zise: *eu v'am spus că toate ale mele le am cu mine*. (Ego vobis dixi mea cuncta esse mecum); voi însă tot ce ați luat s'a dus. (Sed vos quod rapuistis periit).

Această expresiune e atribuită de unii ca fiind a lui Bias unul din cei 7 înțelepți ai Greciei, care, atunci când cetatea Priene din Ionia fu asediată de Cyrus regele Perșilor (560 a. Ch.) el singur a plecat din oraș fără să fi luat nimic cu el. Iar celor cari îl întrebau de ce face aceasta? dânsul le-a zis: *am totul cu mine*.

202. **H**æc sunt mea ornamenta. Acesta sunt podoabele mele.

O daină patriciană foarte bogată din Roma, venind în vizită la Cornelia, mama Grachilor, (120 a. Ch.), îi arată cu trufie frumoasele diamante cu care eră împodobită zicându-i să-i arate și dânsa pe ale ei. Atunci Cornelia, ce eră foarte modest îmbrăcată, dar re-



cunoscută pentru iubirea și frumoasa educație ce dase fiilor săi, chiamă pe aceștia în cameră, și prezentându-i acelei doamne, îi zise cuvintele sus menționate, dând cu aceasta o bună și usturătoare lecție orgoliului său.

203. **Hic faciet si vos non feceritis.** Asta va face dacă nu veți face voi.

Caius Octavianus (63—14 a. Ch.), a avut ca mamă pe Iulia, sora lui Iuliu Cesar, și adoptându-l i-a dat și numele. El nu avea decât 4 ani când rămase orfan de tată. Cu adoptarea făcută, s'a adăugat la numele lui și acela de Cesar, astfel încât e cunoscut sub numele de Caius Iulius Cæsar Octavianus. Încă de mic el a fost trimis de unchiul său Iuliu Cesar în Apolonia din Grecia ca să-și facă studiile. Murind Cesar, el având numai etatea de 18 ani, a venit din Grecia să ia moștenirea, la care însă avea ca rival puternic pe Antoniu. Ca să taie aspirațiunile acestuia, el a știut să atragă, prin finețea lui de spirit, pe senatori, iar pe public prin largele sale daruri, petreceri și sărbători. Dar mai ales Cicerone i-a fost de mult ajutor, pe care Octaviu, ca să-l atragă și mai mult, îl lingusea zicându-i că îl iubește și îl consideră ca fiind tatăl său. Și în adevăr Cicerone, prin talentul și autoritatea ce avea în Senat, a făcut ca toate dorințele lui Octaviu să fie îndeplinite, mai ales că eră și un inamic pe față al lui Antoniu. Pe de altă parte și Senatul s'a arătat favorabil, căci el în ascuns voia să bage intrigă între Octaviu și Antoniu, ca la timpul oportun să se scape de amândoi. Deci Octaviu reușește a fi numit consul cu putere discreționară contra lui Antoniu, dându-i în ajutor pe Hirțius și Pansa ca simpli consuli. Octavian însă se prezintă lui Antoniu nu ca inamic ci ca răsbunător contra lui Brutus și Caius omoritori lui Cesar. În lupta dela Modena, Antoniu a învins pe Caius, dar Octaviu fu bătut de Brutus, care însă fu împresurat de Antoniu și bătut așa de crunt, încât spre a nu cădea în mâna lui, s'a sinucis și el. Dar cearta isbucnește între Antoniu și Octavian, iar în lupta ce au avut, Antoniu rămase învins. Se zice că în acest moment Octavian ar fi ucis și pe ceilalți consuli ce avea cu el, căruia totuși Pansa îi desvăluisese secretul Senatului și al lui Cicerone, ce aveau de a se scăpa și de el și de Antoniu. Pentru moment, Octavian rămânând singur stăpân pe situație, pornește spre Roma pentru a cere din nou consulatul în numele armatei. În scopul acesta trimise un delegat în capul a 400 soldați. Acesta prezentându-se Senatului, după ce expune cererea și văzând ezitațiune, își desface mantaua și puind mâna pe mânerul sabiei zise cuvintele de sus. Atunci Cicerone, indignat de această amenințare zise: *dacă în modul acesta cereți consulatul pentru Cesar, îl veți răpi.* (Si hoc modo peteritis consulatum Cæsari, auferetis). Aceste cuvinte au fost punctul de plecare al tuturor nenorocirilor lui Cicerone devenind odios în fața lui Cesar, ca fiind



• prea avid pentru libertate (Se esse invisus Cæsari, quod esset amantior libertatis), ceia ce i-a și adus moartea.

204. **Hic ego porto pacem et bellum.** Acı aduc pacea și răsboiul.

Când Anibal a trecut peste munți Alpi și a străbătut în Italia răspândind pretutindeni groază (panică), Romani au trimis pe Quintus Fabius (218 a. ch.) la Catargina în capul unei ambasade spre a cere nunumai încetarea ostilităților, dar chiar predarea lui Anibal, autorul tutulor relelor. Fabiu prezentându-se în senat și făcând o indoitură din pulpana mantalei (facto sinu ex toga) zise: *Acı eu am pacea și răsboiul; alegeți care din amângonă voți.* (Hic ego porto pacem et bellum, sumite utrum placet). Cartaginezi răspunseră că ei voesc răsboi. Atunci Fabiu dând drumul mantalei zise, că el răsboi va da. (Tum Fabius excussa toga dixit, se bellum dare). Acesta fû începutul celui de al II-lea răsboi punic. În acest răsboi, condus de el însuși, Fabius a adoptat o tactică nouă de temporisare, hârțuială și împedicarea de aprovizionare așa de bine reușită, încât Anibal disperat și în scopul de a umili pe Fabiu, îi trimise delegați cu vorbe sfidătoare, între altele că: *dacă Fabiu se crede că e un mare căpitan, să poștească a eși la luptă în câmp deschis.* Fabiu la rândul său îi trimese și el vorba: *că dacă Anibal este și se crede mare căpitan, să fie capabil să-l atragă în luptă și va eși imediat.* Fapt este, că prin asemenea stratagemă Anibal fû cu totul închis la Falerna, de unde numai putea să iasă. Atunci Anibal recurse și el la altă stratagemă și anume: a strâns 2000 de boi, la coarnele cărora înfășurând paie le dete foc în timpul nopței. Boin speriați fugiau în toate părțile răspândind frică tutulor.

Cu toate că Fabiu a ghicit șiretenia, și deci a dat ordine ca soldați să nu iasă din ascunzători, totuși Anibal a profitat de zăpăceala produsă și a scăpat din acea strâmtorare, reușind să se retragă în alt loc mai favorabil. În timpul acesta Minucius, colegul lui Fabiu și general de cavalerie, din invidie începe să calomnieze la senatul din Roma, că Fabiu inadins temporisează răsboiul, pentru ca să se prelungească dictatura de care eră investit. Și în adevăr că reușește, de oarece dânsul e însărcinat cu conducerea răsboiului iar Fabiu rechemat. Răsbunarea însă n'a întârziat, căci Minucius, avid de glorie, intră în mod îndrăsneț în luptă, dar e astfel bătut încât eră în pericol a fi prins.

La această veste, senatul trimise din nou pe Fabiu care în mărinimia lui, departe de a-și răsbună, scapă pe Minuciu. Acesta la rândul lui, astfel scăpat de pericol, a numit pe Fabiu ca părinte și căruia de aci înainte n'a lipsit să i-se supue. (Minucius periculo liberatus, Fabium, cui salutem debebat, patrem appellavit eique deinceps, parere non abnuit). Fabiu reintors la Roma fû primit în triumf, dându-i-se numele de *maximus*.



705. **H**aud scio an datum sit homini a Diis quidquam melius quam amicitia, excepta sapientia. (Cicero de amicitia p. 34). Nu știu dacă s'a dat omului de către Zei ceva mai bun decât amicitia, afară de înțelepciune.

206. **H**abent sua fata libelli. Au și cărțile destinul lor.  
(Terentianus Maurus).

Un mare adevăr, căci personal am convingerea, cum că nu numai omul—de care numai e vorbă,—dar chiar și însăși lucrurile și orce pe lume are soarta lui, are un Destin, care îi amărește or îi îndulcește existența.

207. **H**onos victis. Onoare celor învinși.

Cu privire la cei cari deși bătuți în război însă s'au luptat ca niște eroi. Aceasta reamintește impresiunea făcută asupra lui Piru, regele Epirului, care deși bătuse pe Romani, însă văzând atitudinea eroică a celor rămași morți pe câmpul de luptă, în admirațiunea ce i s'a produs a zis: *Eu cu asemenea oameni repede aș fi cucerit toată lumea* (Ego talibus viris, brevi subegissem orbem terrarum).

## I.

208. **I**ntelligenti pauca verba. Celui inteligent puține vorbe.

209. **I**nvestigatio veri homini est. Omul are cercetarea adevărului.

Aplicare la întrebuintărea lui *esse* în locul lui *habeo*, când subiectul (homo) se pune la dativ iar obiectul direct la nom. (în loc de: homo habet investigationem veri). Tot astfel zicem: *Est homini similitudo cum Deo, în loc de homo habet similitudinem cum Deo.* (Omul are asemănare cu Dumnezeu).

210. **I**ratus non potest esse iracundus; sed iracundus potest aliquando non esse iratus. Cel infuriat nu poate să nu fie supărat; dar cel supărat poate uneori să nu fie infuriat.

211. **I**rridens jussit, eos in aqua mergi. Râzând a poruncit, ca ele să fie vârâte. în apă.

Apiu Claudiu (250 a. Ch.), eră de un caracter zăpăcit iar în acelaș timp și înfumurat. Dânsul se lăudă, că singur el are să isprăvească războiul cu Cartaginezi în câteva zile, căci îndată ce vor îndrăzni să se arate, el îi și va zdrobi. Înainte de a plecă în luptă, a avut și negliobia să ia în batjocură religiunea, lovind în credința publică. În adevăr, voind să consulte pe un augur. îl pune să vadă ce zic păsările de întreprinderea ce vrea să facă?



Iar când acesta îi spuse că păsările nu voesc nici să iasă și nici să mănânce, el răzând a poruncit să le bage în apă, ca cel puțin să bea dacă nu vrea să mănânce (ut saltem biberent quoniam nolent ēssē) Augurul făcând aceasta, a produs o consternare și desgust printre toți soldații, ceea ce desigur a și contribuit la marea înfrângere ce a suferit, căci a pierdut 8.000 de soldați și 20.000 de prizonieri în lupta navală ce a avut. Pentru aceasta a și fost dat în judecată spre a fi condamnat. La gravitatea acestui lucru s'a mai adăogat și impertinența soriei sale Claudia, care eșind dela niște jocuri publice, unde eră adunată o mare mulțime și fiind înghesuită, a avut nerușinarea să strige: *dar'ar Dumnezeu ca fratele meu să trăiască, spre a conduce a doua flotă.* (Utinam frater meus viveret ut classem iterum duceret) Prin aceste cuvinte nesocotite, dorind pierzarea cetățenilor, a fost aspru pedepsită de fapta ei nelegiuită.

212. **In oculis habitat animus.**

În ochi locuște sufletul.

213. **Imperator defendit patriam armis; orator verbis.**

Generalul apără patria cu armele; oratorul cu fapte (vorbe).

214. **In vitia alter alterum truditimus.**

Către cele rele unul pe altul ne împingem.

215. **In animo humano multa latebræ sunt.**

În sufletul omenesc multe ascunzături sunt (secrete).

216. **Improbis semper iurium infert.**

Omul rău totdeauna caută ceartă.

*Din Lupul și Mielul. (Lupus et Agnus).*

Lupul căutând pricină de ceartă, strigă către miel: Pentru ce ai turburat apa mie care beau? (Cur fecisti aquam turbulentam mihi bibenti?). La observația dreaptă a mielului, că asta nu e cu puțință de oarece el se află mai jos, și deci apa dela dânsul vine spre el, dânsul, adică lupul, caută alt motiv zicând:

Acum 6 luni m'ai vorbit de rău, (ante sex menses tu dixisti mihi male).

— Dar atunci nici nu eram născut, (tum natus non eram). Lupul ne mai având nimic de inventat, se repede ca un tâlhar asupra mielului, și făcându-l bucăți zise: de sigur; tatăl tău m'a vorbit de rău. (Certe; tuus pater maledixit mihi). Astfel oameni răi apasă pe cei nevinovați pentru fapte inchipuite. (Sic modo homines mali opprimunt innocentes causis fictis).

*Notă.* — În semn de omagiu către poezii noștri, am crezut de cuviință să reproduc în această lucrare fabulele ce s'au făcut asupra subiectelor aci descrise, și cari fac onoare literaturii noastre. Incep deci cu fabula lui Gh. Assaky, care a fost unchiul mult regretatului profesor Dr. G. Assaky.



## LUPUL ȘI MIELUL

Orce face cel mai mare  
Dreptate în toate are,  
Precum vom vedea aice:  
Din fabula cei voi zice:  
Un miel foarte însetat,  
S'adapă în râu curat,  
Unde lupul cătând pradă,  
Incepû cu milul sfadă,  
Vorbindu-i foarte turbat:  
Pentru ce mă înfrunzezi?  
Și să turburi cum cutezi  
Limpedeia mea băătură?  
— Mielul zise: Doamne iartă,  
La mine ce te 'ntartă?  
Mai ales dacă ai vrea  
Să 'nțelegi măria ta,  
Că apa de sus, în vale  
Vine la servul matală,  
Și s'o turbur zău nu pot,  
Cu al meu picior sau bot.

— Mi-o turburi și-acuma iară!  
Replică cumplită fiară;  
Știu că'n anul cel trecut  
Tu de lupi ai zis bârfele!  
— Cum puteam să zic de-acele  
Când n'am fost încă născut?  
Crede, Doamne, că și-acuma  
Eu sug lapte dela muma.  
— De n'ai fost tu apoi, zău  
A fost un frate al tău.  
— Nici un frate eu nu am:  
— Așa dar ți-a fost vre-un neam,  
Căci, păstori, și câini și oi  
Bat din veci război cu noi!  
Zicând acestea-l îmbrâncă  
Și îl duce la pădure  
Unde făr' să-l mai injure  
Il despoie și-l mănâncă.

(Din «Biblioteca pentru toți».)

217. *Ite obviam subdolis.*  
218. *Ille rex est felix, quem omnes cives amant.*  
219. *Ipsa utilitas efflorescit ex amicitia, etiam si tu eam secutus sis minus.*  
220. *Infra lunam totum est mortale; supra lunam omnia sunt æterna.*  
221. *Incertum est quam vita nostra futura sit.*  
222. *Imitemur Deum, qui etiam ingratum dat multa beneficia.*

Mergeți în fața viclenilor.  
Acel rege e fericit, pe care toți cetățeni îl iubesc.

Insuși folosul naște din amicitie, chiar dacă tu l-ai fi urmărit mai puțin.

Din Cicero de amicitia (pag. 149).

Sub lună totul e muritor; d'asupra lunii toate sunt eterne.

E nesigur, cât viața noastră va să fie.

Să imităm pe Dumnezeu, care și chiar celor nerecunoscători le dă multe binefaceri.

*Imitemur* subj. pr. dela *imitator-atus sum-imitari*, dep. a copiază, a face la fel.

223. *Impius semper metuit ne moriatur.* Nelegiuitul mereu se teme că nu cumva să moară.

*Moriatur* subj. pr. din cauza lui *ne*: *Mori-or-mortus sum-mori-* dep. mor, mă sfârșesc.



224. **Ira furor brevis est.** Furia e nebunie scurtă (treacă-  
**Horafiu.** toare).  
 225. **In puniendo non iras-** Vrând să pedepsești, să nu fi  
**caris.** supărat.

Maximă ce ar fi datorită celui mai mare filosof — Platone, elevul lui Socrate (400 a. Ch.). Se zice că odată fiind supărat pe un servitor îi spune: *ai merită să te bat până te-aș ucide; ai însă un singur noroc: sunt supărat.* Expresiunea aceasta cu adevărat demnă de un mare filosof arată, că dacă ne abținem să pedepsim când suntem supărați, atunci bine înțeles că nu vom mai pedepsi niciodată și deci totdeauna vom fi buni.

226. **Inops, qui vult imitari po-** Slăbănogul, care vrea să imiteze  
**tentem, perit.** pe cel puternic, pier.

Din cunoscuta fabulă Broasca și Boul. (Rana et Bos), în care se arată, cum broasca geloasă pe bou că eră mare, dânsa și-a propus nu numai să-l ajungă dar chiar să-l și întrecă. De aceia s'a tot umflat până a crăpat. (Vezi fabula VI).

227. **Invenimus carbonem pro** Am descoperit tăciune în loc  
**thesauro.** de cămoară.

Din *cei doi plesuvi.* (Duo calvi).

Un chiel zărind la o răspântie ceva care lucea, se repede și-l ia ascunzându-l în sân. Un alt chiel văzându-l, se repede asupra lui cerându-i să împartă cu el norocul. Acesta scoțând obiectul vede cu surprindere că fusese un simplu pieptene, ce avea pe el câteva bucățele mici de sticlă, ce-l făcuse a luci. Atunci amândoi, ca și ploați, ziseră cele de sus: ce se pot aplică tuturoră acelora, cari caută să se îmbogățească la noroc, fără nici o muncă.

228. **Id apparat etiam cæco.** Asta e lucru vădit chiar și or-  
**bului.** (O vede și orbul).

Titus Quintus Flaminius (190 a. Ch.) fu trimis contra lui Filip regele Macedoniei, pentru că atacase pe Greci, cari erau aliați Romanilor. Filip fiind bătut, a cerut să aibă o întrevedere cu Flaminius. La pretențiunea acestuia însă că între altele, întreaga Macedonie să fie goliță, Filip îi zice: *Titule, ce ai cere tu mai aspru unui învins?* (Tite, quid tu imperares gravius victo?). Dar iată că deodată conversația e întreruptă de un *puchinos*, ce abia putea să zărească de urduros cum eră la ochi, care se ridică din mulțime și începe să țipe zicând: *în război or trebuie să învingi or să te supui!* (in bello aut vincendum aut parendum). Atunci Filip zâmbind — bine înțeles căinește — zise cu amărăciune: asta o vede și un chior!

*Notă.*—Se poate pune această expresiune de foarte mult spirit în aplicare și chiar astăzi, mulți fiind cari se pomenesc vorbind fără nici un rost, deși — cum a fost asta — o potrivise bine.







237. **Ludus dari aliquando** Să se dea uneori distracție sufletului.  
animo.

*Din Isop jucându-se (Aesppus ludens).*

Un athenian, văzând pe Isop jucându-se în nuci cu o ceată de copii, se oprește și începe a râde, zicând că a înebunit. Bătrînul bagă de seamă și repede ia un cerc de lemn, îl desface și aruncându'l în stradă zise: *Ghicește ce am vrut să fac?* (Expedi; quid fecerim?). Athenianul, după multă gândire și neputând pătrunde intențiunea, răspunse că nu poate ghici. Atunci Isop zise: tu repede vei putea să rupi cercul dacă îl vei ține întins; (Citorumpes arcum si tensum habueris); dar dacă îl slăbești, va fi de folos cât vei voi. (Aut si eum laxaris. erit utilis quum voles).

Tot așa e și cu sufletul: trebuie să'i dai din când în când câte o plăcere, ca să'și mai slăbească încordarea, pentru ca astfel să ți să reîntoarcă mai bine pentru a cugeta (Ut tibi redeat melior ad cogitandum).

238. **Lupus petit dente taurus** Lupul atacă cu dințele, taurul cornu (Horatiu).  
cornu (Horatiu).  
cu cornul.

Aluzie că fiecare se apără, sau atacă, cu ce este înzestrat dela natură: uni cu pumnul alți cu vorba.

239. **Lætitia est garrula.** Veselia e flecară (vorbăreață).  
240. **Liberalitas subita tendit** O dărnicie pe neașteptate îndollum.  
dollum.  
tinde cursă.

*Din câinele credincios (Canis fidelis).*

Un hoț aruncă noaptea o bucată de carne unui câine, ce păzea curtea. Dânsul însă credincios și deștept zise: tu vrei să îmi legi limba ca să nu latru pentru interesul stăpânului meu. (Tu vis linguam meam præcludere, ne latram pro re domini). Te înșeli grozav (Falleris multum), căci această dărnicie repede mă obligă a fi atent, ca să nu ai tu vre-un câștig din greșeala mea, (ne facias lucrūm mea culpa).

*Notă.*—Așa dar noi cari suntem cu minte, să ne păzim. (Igitur nos qui prudenti sumus, caveamus).

241. **Ludite nunc alios.** Jucați-vă acum cu alți.

Petrarque (Petrarca) (1304—1374), celebru scriitor și filosof, a trăit mai mult în Franța, din cauză că familia sa din Florența fusese isgonită de Ghibelini, cari precum se știe erau partizani împăratului german și duceau luptă teribilă contra Guelfilor partizani Papei. Aceste lupte au durat două secole, stingându-se de frica invaziunii Francezilor în 1494, or din neînțelegeri reciproce. Petrarca a stat mult timp în Avignon, unde în Vinerea Paștilor fiind în biserica Sainte-Claire, s'a amoretat de Laura, o tinără și foarte frumoasă fată, ce nu avea decât 12 ani și era fiica lui Chabeau, seigneur (prinț) de Cabrières. Dânsa pe când se rugă



în genunchi lângă el, dînsul fû coprins de un adevărat amor divin, de o aşă admiraţiune şi respect ca şi cum s'ar fi aflat în faţa unei fiinţe cereşti. Petrarque, care avea 23 ani, o urmăreşte până la casa părintească, iar apoi—sub un copac—are onoarea să-i vorbească, când o găseşte mult mai frumoasă precum o văzuse. Amorul lui fû auzit şi de Papa Jean XXII, care l'a sfătuit a o lua în căsătorie, dar el—spirit curios— a preferat o iubire platonice pe toată viaţa! Rugat fiind de o deputaţiune de a reveni în ţară a cedat: deşi Filip regele Franţei îl chemă şi el la curtea lui. Drept mulţumire că a preferat Roma în locul Parisului (1341), i-s'a făcut o primire fără anolog de când e lumea şi anume: în biserica St. Petru s'a făcut o slujbă religioasă, unde a asistat absolut toată nobilimea şi întreaga Romă intelectuală, după care s'a citit multe din operele lui iar apoi discursuri şi alte multe laude. A fost apoi îmbrăcat în haine de triumf ca un împărat, şi astfel a fost pus într'un car alegoric şi dus prin toată Roma până la Capitoliu, unde a ținut un discurs, după care fiind proclamat de cel mai mare poet, i-se puse pe cap 3 coroane.

După acest triumf el se retrase la Padua, unde află de moartea Laurei în etate de 31 ani, lucru ce l'a sdrobot pentru restul vieţii, făcând drept consolare şi pentru dulcea ei memorie versuri şi sonete, prin care plînge pierderea Laurei. Florenteni îl rugară printr'o deputaţiune în cap cu Bocaciu, de a veni în oraşul lor restituindu-i întreaga avere părintească, dar el a rămas la Arcua, unde a şi murit în etate de 70 ani. A fost găsit mort în bibliotecă având capul aplecat pe o carte deschisă. Pe mormântul lui s'a pus acest epitaf făcut de el însuşi. *Am găsit odihna; speranţa şi amăgire, adio! nimic numai am cu voi; acum jucaţi-vă cu alţi* (înşelaţi pe alţi).

Inveni requiem; spes et fortuna, valet!

Nihil mihi vobiscum est; ludite nunc alios.

(Plutarque de la jeunesse pag. 266—269)

242. **Lux tristior quam ipsa mors.** Lumină mai tristă decât însăşi moartea.

Se zice, când mereu stînd în întunec, precum sunt cei din ocne şi mine sunt deodată scoşi la lumina soarelui, de care nu se pot folosi făcându-le cel mai mare rău. Astfel a fost chinuit Regulus de Cartaginezi, cari tăindu-i pleoapele ochilor îl ținneau închis în pimniţe întunecoase, iar apoi repede îl scoteau afară puindu-l să privească în arşiţa soarelui.

243. **Labor improbus omnia vincit.** Munca îndârjită pe toate le învinge.

(Virgiliu).

244. **Loco dolenti.** Pe locul dureros.

Expresiune curentă mai ales în medicina internă, unde aproape la fiecare pat auzi strigându-se de magistru! să pue vi-



zicătoare, or să facă fricuțiune *loco dolenti*: unde se vaită bolnavul (medicina simptomatică). Se aplică și când ataci pe cineva unde-l doare.

### M.

245. **Multitudo** aut servit humiliter, aut dominatur superbe. Mulțimea or să supune blând, or se conduce cu asprime.

246. **Mons et mare polliceri**. A făgădui muntele și marea.

*Polliceri inf.* pr. dela *polliceor-citus sum-ceri*, dep. a promite, a da ajutor. *Polliceri operam suam*; a da ajutorul său. La noi se zice: dă marea cu sarea.

247. **Multa discimus non scho-læ sed vitæ**. Multe învățăm nu din școală ci din viață.

La noi (țigănește): teoria e teorie; praftica unde-o să fie.

248. **Majores pennæ nido (sau quam nidus)** Horațiu. Mai mari aripele decât cuibul.

La noi: nu te întinde mai mult decât e plapăma.

249. **Medice, cura te ipsum**. Doftore, vindecă-te pe tihe însuși.

Aplicare curentă în multe sensuri și diferite împrejurări.

250. **Mors non est misera, sed aditus ad mortem est miser**. Moartea nu e rea, dar drumul până la moarte este rău.

(Din Quintilian pag. 351).

251. **Memoria minuitur nisi exerceas**. Memoria se micșorează dacă nu exercitezi.

252. **Mendaci nemini placent**. Mincinoși nimănuui nu plac.

253. **Mors ubique est**. Moartea pretutindenı este.

254. **Mens hominis nescit sortem futuram**. Mintea omului nu știe soarta viitoare.

255. **Magna pars hominum non cogitat ad tempestatem**. Mare parte din oameni nu se gândește la furtună

256. **Malum partum male dilabitur**. Ce e rău câștigat, rău se risipește.

La noi e un proverb de origină propabil turcească: *haran gheldi, haram ghiti (!?)*.

257. **Me ipse curo**. Eu singur mă îngrijesc.

Scipio Nassica (190 a. Ch.) devenit censor, eră foarte serios și aspru. In timpul când făcea inspecție la cavalerie, vede pe un călăreț foarte gras, dar al cărui cal eră pe atâta de slab. El în-



treabă: *Pentruce tu ești mai gras decât calul?* (Cur tu sis pinquior quam equus), voind prin aceasta să-l dojenească indirect, că nu are grije de bietul animal. El însă, fie din naivitate sau poate și impertinență, zise: *pentrucă eu mă îngrijesc singur, iar pe cal sluga.* (Quia me ipse curo sed equum servus). Acest răspuns puțin convenabil, fû urmat de o aspră observație, pentru care călărețul fû condamnat la amendă. (Eques objurgatus graviter et damnatus mulcta).

Acest Scipione, ce eră un descendent din Scipione Africanul, eră foarte iubit de toți. Se întâmplă însă că fiind candidat la edilitate — strângând de mână pe un cetățean în semn de mulțumire că votase pentru el — a avut imprudența, simțind că mâna eră prea îngroșată, să-i zică în glumă, dacă nu cumva are obiceiul să umble cu palmele. (Interrogavit eum, num esset solitus ambulare manibus). Această glumă, răspândită repede printre muncitori, a avut de rezultat că toți au votat contra, și astfel cade la alegere. Incidentul acesta însă i-a servit ca lecție, făcându-l mai precaut, astfel că a devenit un mare și folositor cetățean. (Fecit eum civem magnum et utilem).

Tot acest Nasica a făcut o altă glumă, de data aceasta însă cu mult spirit: El fiind bun prieten cu poetul Enius (adus din Sardina de Catone), se duse într'o zi să-l vadă. Acesta însă iarăși glumeț, văzându-l pe fereastră, trimise pe servitoare să-i spue că nu e acasă. Nasica însă îl văzuse că eră acasă. După câteva zile Eniu vine la rândul său la Nasica. El atunci iese în sală, și ușa fiind închisă, îi zise că nu e acasă.

Ce fel, zise Enius, eu nu cunosc vocea ta? (Quid? ego non agnosco vocem tuam?). Dar Nasica răspunde: Om nerușinat ce ești: când eu am întrebat de tine, am crezut pe sluga ta că tu nu ești acasă; iar acum tu mă crezi pe mine însumi?! (Homo impudens; quum ego quærerem te, credidi tuæ ancilæ te non esse domi; et nunc tu non credis mihi ipsi?!).

258. **Morbi animi graviores sunt quam corporis.** Boalele sufletului sunt mai grave decât ale corpului.

259. **Magna pars hominum conqueritur immerito de brevitate vitæ.** Mare parte din oameni se plânge pe nedrept de scurtarea vieței.

*Conqueritur* ind. pr. *conqueror-conquestussum-conqueri*; a plânge împreună, a se văita. *Hominum*, genet. pl. partitif.

260. **Magnos homines metimur virtute non fortuna.** Pe oameni mari îi judecăm după virtute nu după noroc.

*Metimur* ind. pr. *metior-mensus sum-metiri*, dep, a măsură, a prețui.

261. **Medimini inopiæ nostræ.** Ajutați sărăcia noastră.  
*Medimini* imperativ pl. *medeor-eri* dep. fără perfect, cere dativ.

262. **M**alo esse contentus paucis cum virtute quam multis sine virtute. Prefer a fi mulțumit cu puține prin virtute decât cu multe fără virtute.
263. **M**ors hominis certa est. Moartea omului e sigură.
264. **M**emento mori. Aduți aminte că o să mori.
265. **M**endaculus luit pœnam sicut maleficus. Mincinosul primește pedeapsa ca și un rău făcător.

Din *Oaia, Cârnela și Lupul*. (Ovis, Canis et Lupus).

Un câine pretindea dela oaie o pâine, ce zicea că-i dăduse odată împrumut. Dânsa refuză, știind că nu era adevărat. Atunci câinele aduce martor pe lup, care afirmă, cum că el știe că-i a dat nu o pâine ci 10 pâini. Biată oaie rămâind condamnată, prin această mărturie falsă, a fost silită să plătească. Dar nu trece mult și lupul fû prins în cursă. Oaia văzându-l îi zise: aceasta e plata înșelăciunei. (Hæc est merces fraudis).

266. **M**iserere pauperum. Ai milă de săraci.  
*Miserere* imperativ sing. *misereror-misertus sum-misereri* dep. cere genetiv.

*Notă.*—Verbele impersonale ca *miseret, pudet, pœnitet, piget* și *tedet* ce arată un sentiment, se construiesc astfel: persoana care exprimă sentimentul, se pune în acuzativ iar cel ce primește acele sentiment se pune în genetiv: *pœnitet me*, regret; *piget me*, mi-e silă, mă supăr; *piget me morum civitatis* (mă supără obiceiurile cetăței). *tedet me tui*, mi-e silă de tine. Astfel un fel de secătură văzând pe Diogene stând într'un colț de stradă flămânzit și însetat i-a zis: *Miseret me tui* (mi-e milă de tine), căruia însă filosoful îi răspunse: *Me autem pudet tui* (mie însă mi-e rușine de tine).

267. **M**iseremini nostri (nostrum). Aveți milă de noi.  
*Miseremini* imperativ pr. pl.
268. **M**emini mortuorum. Mi-a aduc aminte de cei morți.  
*Memini* verb defectiv, are numai perfect cu sensul 'de presinte.
269. **M**ultum aquæ paulum vini. Multă apă, puțin vin.

*Aquæ, vini*, genetiv partitif. *Multum* și *paulum*; adv.

Maximă frumoasă de temperanță.

Demosthene (350 a. Ch.) a fost odată invitat la un mare prânz. Unul din mosafiri, către finele mesei, prinzând puțin la limbă și voind să facă glumă, întrebă pe Demosthene: *cum ai făcut D-ta de ai căpătat o voce așa de dulce?* Marele orator însă, văzând că vecinul său e copleșit mai mult de *spîrit* decât de *spirit* ce voia să facă, îi răspunse scurt: *Pentru că eu am supt (băut) mai mult untdelemn decât vin!* (Quia ego sumpsi plus olei quam vini!). Tot relativ la această prezență de spirit se zice, că un pretins fer-



mecător vine la el spuindu-i, că el cunoaște un secret să-i ajute memoria să nu uite nimic din ce ar voi să poseadă. «Aș dori mai mult, răspunse Demosthene să cunosc secretul a uită (Mallem artem obliviscendi); căci mi-aduc aminte chiar cele ce nu voesc (nam meminī etiam quæ nolo); nu pot însă să uit ce vreau (sed non possum oblivisci quæ volo).

*Notă* — Relativ la acest proverb cu vinul și apa se zice, că băutori de apă ar fi și oameni răi (vezi Catone). De altfel Francezi au proverbul că: *les buveurs d'eau sont méchants*. Pe de altă parte chiar inspirațiile eșite numai din apă, au aerul a nu fi grozave. Cel puțin Horațiu a zis, că poeziile celor băutori de apă nu duc multă vreme, nu pot să trăiască. (Carmina poteribus aquæ non possunt vivere), ceiace însemnează că sunt slăbuțe. Deci, să urmăm tot după recomandarea lui Horațiu: *măsură în orce* (modus in rebus).

Relativ la înălțimea de spirit a lui Demosthene se citează următorul episod: Intr'o mare întrunire publică, Demosthene vorbea cu multă înflăcărare în anume chestiuni patriotice. Văzând însă că nu e ascultat lumea fiind indiferentă, dânsul în mijlocul discursului se întrerupe și începe următoarea poveste: A fost odată un om, care pe timpul unor călduri arzătoare de vară se duce la un alt om și închiriază un măgar, ca să-l ducă dela Athena la Megara. La ora prânzului însă, numitul om ca să scape de arșița soarelui se culcă la umbra de sub burta măgarului. Dar stăpânul măgarului protestează făcând mare gălăgie zicând, că el a închiriat măgarul iar nu și umbra lui. Celalt din contră susțineă, că închiriind măgarul i-a închiriat și umbra. De aci multă gălceavă și judecată!.

Zicând acestea, Demosthene se dă jos dela tribună foarte liniștit și voește să plece. Tot publicul însă se face gramadă în jurul lui și nu-l lasă să iasă, întrebându-l cum s'a terminat afacerea? arătându-se fiecare unul mai curios ca altul. Atunci Demosthene urcându-se iarăși pe tribună și toți fiind coprinși de cea mai profundă atențiune și într'o tăcere sfântă, el zise cu voce tare: *O! Zei atot puternici și protectori ai Athenienilor! vedeți cu ce nesățiu și nerabdare poporul vostru ascultă niște basme copilărești, și cu ce culpabilă nepăsare primește sfaturile noastre cu privire la interesele patriei. (!?)*.

270. **M**ulta agendo nihil agens. Multe făcând nefăcând nimic.

Aluzie la reclamagii cari se prefac că fac multe, când în realitate nu fac nimic.

271. **M**agnæ opes in periculo. Averiile mari sunt în pericol.  
sunt.

*Opes-um* f. numai pl.

Din *Cei doi Catâri și Hoți*. (Duo Muli et Latrones).

Doi catâri mergeau pe drum, greu încărcăți. Unul ducea saci plini cu bani, și de aceea eră mândru în mers și într'una își ridică capul scuturându-și clopotul dela gât; celalt, încărcat cu saci

de orz, mergea obișnuit și foarte liniștit. Deodată se ivesc însă niște hoți, cari tabără și ia la bătae pe cel încărcat cu bani și pleacă cu saci; pe celalt însă îl lasă în pace, ba chiar îl desprețesc, văzând orzul ce avea în saci. Pe când cel furat își plângea cele întâmplate (*Quum spoliatus fleret suos casus*), celalt zise: mă bucur că am fost desprețit (*gaudeo me contemptum fuisse*), dându-i cu asta peste nas de mândria și disprețul ce-i arătase, că el era încărcat cu ceva prețios. Iată și fabula lui **Gr. Assaky**.

## DOI CATĂRI

Doi catări călătoria  
 Și 'n dăsași lor ducea,  
 Unul ceapă de câmpie,  
 Altul bani de visterie.  
 Cel din urmă îngâmfat  
 Că-i cu aur încărcat  
 De și 'n spatele ce-l apăsa,  
 Mândru mergea ca un leu  
 Și sunând un zurgălău.  
 Deodată, din tufari  
 Ies' o ceată de tâlhari,  
 Toți la-acel catâr dau busna  
 Ce ducea aur o sumă,  
 Unul, apucă de urechi, de coamă,  
 Altul împunge și-l bate  
 Incât bietul gemând foarte  
 Zice: oare asta-i soarta mea,

Care mi s'au juruit  
 Când eu am pornit?  
 Al meu soț ce cară ceapă  
 Fericit de cursă scapă,  
 Dar eu fără ajutor  
 În bătae, valeu, mor!  
 Iar catărul celălalt,  
 Zis-a: vere totdeauna  
 Pe copacul cel înalt  
 Il dărapână furtuna.  
 De-ai fi serv la grădinar  
 Iar nu casă de dinari,  
 La os teafăr și la piele  
 N'ai păți aceste rele,  
 Când eu în sărmanul traiu  
 Tot în pace-oi paște scaiu.

272. **Miserere pauperum ut** Ai milă de săraci, ca Dumnezeu  
**Deus misereatur tui.** să aibă milă de tine.

*Misereatur*, subj pr. *miserere*, imperativ pr. dela *miserere*,  
*sertus sum-veri*, dep. cere genitiv.

273. **Mons parturiens peperit** Muntele în chinurile de facere  
**ridiculum murem.** a născut un șoarice caraghios.

Din *Muntele gata să nască*. (*Mons parturiens*).

Muntele apucat de durerile facerei, scotea niște gemete așa de mari, că pământul se aștepta la ceva grozav, (erat in *tērris maxima expectatio*): sfârșitul însă a fost, că din el a eșit o secătură. Aplicarea e evidentă celor gălăgioși, când zicem să screme muntele și ese un șoarice.

## MUNTELE (de Al. Donici).

Un munte se trudea de facere cumplit,

Trei zile au vuit

Incât se clătina pământul sub el;

Dar în sfârșit s'au desfăcut.

Și au născut

Un șoricel!



Această fabulă ca muntele e veche ;  
 Eu însă vă spun secretul la ureche :  
     Sunt oameni dela care aștepți  
     Minuni să vezi ;  
     Așa vuesc de tare,  
 Când ei se socotesc că au vr'o treabă mare ;  
     Iar cercetând în faptă  
     Găsești isprava lor deșartă.  
 Spre pildă eu ades, scriu, șterg și iar gândesc,  
     Când o epică, miș născocesc  
     Iar după trudă multă  
 În faptă mă trezesc c'o fabuliță scurtă.

274. **M**endaci occupant limen opulentorum. Cerșetori ocupă pragul bogățiilor.  
 275. **M**ulti blandi pectore infidelii sunt. Mulți blajini din gură sunt înșelători.

Din *Epurele și Văcarul*. (Lepus et Bubulcus).

Un epure gonit de vânător fuge la un văcar, rugându-l să-l ascunză spre a scăpa de moarte. Văcarul primește bucuros și repede îl pitește. Dar când vine vânătorul și întreabă dacă a văzut epurele, văcarul deși strigă în gura mare că nu l'a văzut, cu ochiul însă îi face semn unde eră ascuns. Vânătorul n'a observat acest lucru și deci pleacă înainte să-l caute. Văcarul chiamă apoi pe epure și laudându-se cum l-a scăpat, îl întreabă dacă e mulțumit. Epurele însă, care îl văzuse cum făcea semn vânătorului, zise: mulțumesc foarte mult limbei tale (ago maximas gratias tuæ linguæ), dar doresc să-ți sară ochi cei vicleni. (Verum opto ut priveris oculis perfidis).

276. **M**ansuetudo est solum remedium atrocitati. Blandețea e singurul leac contra barbariei.  
 277. **M**alo edere in fictilibus et imperare habentibus aurum. Prefer să mănânc din vase de pământ (oală) și să poruncesc celor cari au aurul.

E răspunsul lui Manius Curius (270 a. Ch.), pe care l-a dat delegaților trimiși de Sarmați pentru a cere pace, și cari erau încărcăți cu bani pentru a-l conrupe. Dinși au găsit pe Curius la masă mîncînd din străchini. După parlamantare le-a dat răspunsul de sus, respingînd cu indignare cadoul oferit.

*Notă.* — Acest exemplu înălțător nu e lipsit de importanță, mai ales pentru cei cari conduc răsboaele.

278. **M**agnitudo periclitatur. Situația înaltă e în pericol.

Din *Lupta Șoarecilor și a Năvăstuicilor* (Pugna Murium et Mustelarum).

În această luptă gigantică! ce a făcut epocă inspirând în deosebi pe pictori, șoareci fură bătuți. Dar toți au scăpat fugind repede prin găuri. Cei alți însă cari își puseră pe cap niște coarne tari și lungi ca semn distinctiv de mărire, n'au putut să intre în găuri spre a se ascunde și deci toți fură omoriți.

*Morală*: Numai în timp de război  
Zic și cei mari: vai de noi!  
Căci chiar de moarte dacă scap,  
Rechiziția le dă de cap (!).

279. **Memini mortis.** Imi aduc aminte de moarte.

*Memini*, verb def. cere genetiv când e vorba numai de a nu uită ceva; dacă însă e vorba a ne reaminti un lucru deja văzut, atunci cere acc. Es. *memini mortem regis*; imi aduc aminte de moartea regelui.

280. **Memento componere quod adest.** Gândește să regulezi ce e present.

Din Horațiu (pag. 119 ad Mecenatem), căci celelalte sunt duse după cum face riul, având obiceiul aci scurgându-se în li-niște aci rostogolind deodată pietrele și rădăcinile arborilor. (Cetera feruntur ritu fluminis: nunc delabentis cum pace, nunc vol-ventis una lapides et stirpes).

281. **Mos fingit fortunam sui cuique.** (Maximă Română). Caracterul face norocul fiecă-ruia.

282. **Major sum, quam ut sim Mancipium mei corporis.** (Seneca). Sunt mai mare, mai puternic, decât să fiu sclavul trupului meu.

283. **Multa desunt petentibus multa; est bene cui Deus obtulit manu parca quod est satis.** (Horațiu). Multe lipsesc celor ce pretind multe; bine e, cui Dumnezeu i-a dat cu mâna strânsă cât îi trebuie.

284. **Mens sana in corpore sano.** Minte ageră în corp sănătos.

(Juvenal).

E drept, că dacă corpul e bolnav apoi nici sufletul nu e la locul lui; dar ce folos iarăși, dacă trupul e voinic și 'n cap nu e nimic? Deci aci e vorba de creierul ce produce mișcarea sufletească iar nu de carnea ce dă forma trupei.

285. **Mors est ultima ratio.** Moartea e cea din urmă solu-țiune.

286. **Multa paucis verbis.** Multe în puține vorbe.

Scurt și coprinzător iar nu verzi și uscate.



287. **M**ulti vocati pauci electi. Mulți chemați puțini aleși.

### N.

288. **N**ihil est tam populare quam bonitas. Nimic nu e mai popular (mai plăcut tuturilor) ca bunătatea. (Cicero pro. Ligarcio. pag. 52).

289. **N**os instituti rebus optimis non moveamur voce poetarum? Noi înzestrați cu cele mai nobile cunoștințe nu ne vom mișcă de vocea poetilor?

Bucată extrasă din splendida apărare a lui Cicerone pentru poetul Archias. «De altfel, bărbați eminenti și instruiți ne arată, că pentru toate celelalte studii se cere învățatură specială, aplicațiune și practică. Poetul însă are totul de la natură și el cedează impulsiei genului său; el are o suflare Divină care îl însuflețește. Poeți, zice Enius, trebuesc considerați ca lucruri sfinte, căci e o favoare, e un dar sfânt al Zeilor ce-i recomandă respectului nostru. Să fie deci un dar sfânt pentru voi judecători, pentru voi atât de cultivați, numele de poet, ce nici barbari n'au profanat vreodată. Stâncile și pustietățile răspund la vocea lui; adesea chiar animalele sălbatice se imblânzesc și se opresc la cântecul lui; iar noi nu ne vom mișcă la glasul poetilor? După moartea lui Homer 7 popoare s'au certat între ele, pretinzând fiecare că a fost poetul lor; iar noi pe acesta, încă viu fiind, îl vom respinge? (pag. 27—29. Cicero pro. Orchia poeta).

290. **N**octua amat tenebras. Bufnița iubește întunerecul.

*Tenebræ arum* f. pl., n'are singular.

291. **N**on cessemus discere. Să nu încetăm a învăța.

*Cessemus*, subj. pr. *cesso-avi-atum-are*.

292. **N**ihil est tam inimicum virtuti quam voluptas. Nimic nu e mai vrășmaș virtuței decât plăcerea.

(Cicero).

293. **N**atura est contenta parvo. Natura e mulțumită cu puțin.

(Catone)

294. **N**e vincitor cupiditatibus. Să nu fii învins de plăceri. (Nu te lăsa a fi...).

*Vincitor*. Imperativ viitor sing. pasiv. *Vincov-victum-vincere*; înuing (la activ). *Vincov-victus sum-vinci*; sunt învins (la pasiv).

295. **N**on vocaveris beatum multa possidentem. Nu vei numi fericit pe cel care stăpânește multe.

Din Horațiu, Carmen II, pag. 184: Ad. Lollium).

Loliu e foarte mult lăudat pentru virtutea și integritatea caracterului său. La finele cântului, Horațiu conchide prin cele de sus adăogând: acela mai pe drept ocupă numele de fericit, care știe să uzeze în mod înțelept de bunătatea Zeilor; acela care știe să suporte aspra sărăcie; acela care să teme de crimă mai mult ca de moarte, acela în fine care nu se teme să moară pentru scumpi săi amici sau pentru patrie. (Ille ocupat rectius nomen beati, qui callet uti sapienter muneribus Deorum; patique duram pauperiem; timetque flagitium pejus leto; ille qui non timidus perire pro caris amicis aut patria).

296. **Nec audi, nec vide ea,** Nici să auzi nici să vezi cele ce  
*quæ indesora et turpia* sunt necuviincioase și ruși-  
 sunt. noase.
297. **Nocere, facile est; pro-** A face rău e ușor, a ajuta să  
*desse, est difficilē.* ajuți e greu.
298. **Natura ingenuit homini** Natura a sădit omului dorința  
*cupiditatem verum inveni-* de a descoperi adevărul.  
*endi.*
299. **Nunquam lædere mino-** Nici odată să nu vatâmi pe cel  
*rem.* mai mic.

Din *Leul și Șoaricele* (Leo et Mus).

Un șoarice fără să bage de seamă, se pomenește pe spinarea unui leu, ce dormea în pădure. Acesta deșteptat, pe loc îl apucă în ghiare. Șoaricele îl roagă să aibă milă de el și să-l ierte. Leul își zise în sine, că nu e de talia lui să-și răsbune pe o ființă atât de nenorocită; deci îi dă drumul. Peste câteva zile, leul cade într'o plasă și începe să țipe. Impreună cu alte animale vine și șoaricele, atras de acele urlate grozave. Recunoscând pe binefăcătorul său îi zise: n'ai de ce să te temi; voiui dă o mulțumire egală cu binefacerea. (Non est quod timeas; redam parem gratiam beneficio). și îndată începe să roază din sfori una câte una, până ce leul a putut să iasă din cursă, scăpând astfel dela o moarte sigură tocmai de către cine nu se așteptă.

### LEUL SI GUSGANUL (Gr. Assaky)

Cât se poate, se cuvine  
 A face altuia bine,  
 Că-ți va veni adese ori,  
 De unde n'aștepți, ajutor.  
 Un gusgan, ce sub pământ  
 I se urâse a stă mereu  
 Zburând iese din pământ  
 Și dă în laba unui leu,  
 Dar acesta, a arătat  
 Cuget chiar de Impărat.

Căci în loc ca să-l sugrume  
 L-a lăsat să roadă în lume.  
 Inșă astă bună faptă  
 Mulțumită află dreaptă.  
 Se par lucruri necrezute  
 Un guzgan pe leu s'ajute!  
 Din acea pădure deasă  
 Umblând leul ca să iasă  
 În o cursă 'ntinsă cade,  
 Și cercăud din ea să scape.



Mugind bietul se tot urcă  
 Inșă 'n laț mai mult se 'ncurcă,  
 Și nu poate să s'ajute.  
 Dar guzganul venind iute

Pe rățiaua, ce-l înoadă  
 Nevoindu-se s'o roadă  
 Astfel a destrămat  
 În cât Leui a scăpat.

300. **Nostram** spem in Deo  
 habeamus.

Speranța noastră în Dumnezeu  
 să avem.

301. **Non** possumus mutare  
 præterita.

Nu putem să schimbăm cele  
 trecute.

O spunem aceleia, când ne  
 fără importanță.

plictiseste cu discuțiuni lungi și

302. **Natura** est dux certior  
 quam ars.

Natura e conducător mai sigur  
 decât arta.

303. **Naturalia** nonsunt turpia.

Cele naturale nu sunt rușinoase.

Maximă cinică, grație căreia sunt mulți cari fără rușine își fac  
 murdăriile ca și câinii în fața tuturor, suflându-și mai ales nasul și  
 aruncând flegma infectă pe străzi, că-ți provoacă oroare și desgust.

304. **Non** multa sed multum.

Nu multe, dar mult.

305. **Non** putabam me esse  
 tibi tam familiare.

Nu credeam că-ți sunt așa de  
 intim. \*

August, după ce fuse proclamat împărat, devenise atât de  
 popular și blând, încât lumea nu se sfiia să-l invite la masă; și  
 el se ducea ori unde cu mare plăcere nerefuzând pe nimeni chiar  
 de eră și din clasa de jos. Odată însă a mâncat așa de puțin și  
 prost, încât după ce s'a sculat dela masă, trase pe gazdă la oparte  
 și-i șoptește la ureche cuvintele de sus.

Tot în scopul de a fi popular, August suferea lucruri și chiar  
 observații dela cei mai inferiori. Iată unele: Un soldat vine cu  
 tatăl său, ce fusese ofițer în armata vrăjmașului său — Antoniu,  
 care în calitate de prizonier eră ca și condamnat. Fiul se adre-  
 sează lui August în modul cel mai familiar zicându-i: *Octavienel*  
*tatăl meu a fost vrăjmașul tău iar eu soldatul tău.* (Octave! pater  
 meus hostis tibi fuit; ego tibi miles). Dar el nu merită a fi în-  
 lănțuit, precum eu nu merit recompensă; deci, sau omoară-mă pe  
 mine din cauza lui, sau lasă-l să trăiască el pentru mine. Acum  
 cugetă te rog, care din aste două e mai potrivit cu rangul tău.  
 (Nunc delibera quæso, utrum sit convenientius moribus tuis) Oc-  
 taviu mișcat de milă, a liberat pe tatăl pentru meritele fiului. (Oc-  
 tavius misericordiã motus, servavit patrem propter merita filii).

Alta: un veteran fusese tras în judecată și gata a fi con-  
 damnat. Întâlnind pe August pe stradă, îi spune plângerea, când  
 el imediat însărcinează pe cineva ca să-l apere. Dar bătrânul îi  
 zise: *Eu în lupta dela Actiu, când tu erai în pericol, n'am pus*  
*locuitor, ci eu însu-mi m'am luptat pentru tine.* (In bello Actico

ego non quaesivi vicarium, sed ipse pro te pugnavi) și deodată își arată semnele rănilor (et simul detexit cicatrices). August s'a roșit la față, și se duse singur la apărare, (Augustus erubuit et ipse venit in advocationem). În fine August fiind la țară era foarte indispus; și după ce că suferea de insomnie, îl mai plictisea și țipătul unei cucuvele. El manifestându-și dorința de a scăpa de această pasăre, un soldat o prinde și se prezintă cu ea la dânsul. Ne fiind însă mulțumit cu bacșisul ce i s'a dat, cu o mare îndrăzneală și fără sfială zise; *vreau mai bine să trăiască*, și dete drumul pasărei. (Malo ut vivat; et avem demisit). Și totuși August a suferit această insultă, lăsând pe soldat să plece nepedepsit.

306. **Neque Apollo tendit semper arcum.** Nici chiar Apolone nu trage mereu săgeata, (nu întinde arcul).

Aluzie la repaosul nostru intelectual, de oarece și însuși Zei se mai odihnesc și ei din când în când.

307. **Nihil est mihi amicium quam solitudo.** Nimic nu-mi este mai plăcut (iubit) decât singurătatea.

308. **Non omnis error dicenda est stultitia.** Nu orice eroare trebuie numită prostie.

309. **Ne praebeamus aures adulatoribus** Să nu plecăm urechile lingușitorilor.

310. **Nulla potentia debet esse supra legem.** Nici o putere nu trebuie să fie peste lege.

311. **Non amare suos parentes impietas est.** A nu iubi pe părinți săi este nelegiuire.

312. **Nulla de tuis plurimis virtutibus est nec admirabilior et nec gratior quam misericordia.** Nici una din numeroasele tale virtuți nu e nici mai de admirat și nici mai grațioasă ca mila.

Expresiune de îmblânzire către un puternic în scopul de a obține compătimirea, și care a fost supusă de *Cicerone* lui *Cesar* pentru ca să erte pe *Ligariu*, ce fusese dat în judecată spre a fi condamnat la moarte, fiind inculpat că uneltise de fângă *Juba* regele Mauritaniei să-i declare războiul în Africa.

Discursul acesta — calificat printre modelele de căpetenie ce a lăsat elocința antică fiind înzestrat cu tot ceea ce cere ca *viociune, rapiditate, atracțiune și mișcare sufletească*, și considerat ca unul din cele mai frumoase podoabe de abilitate și insinuațiune de care era înzestrat acest mare învățat și fără pereche orator — a avut un deplin succes prin obținerea de complectă grațiere, la care însă nu puțin a contribuit și aceste ultime frase spuse la finele discursului. În adevăr, eată cum închee *Cicerone* pledoaria sa privind pe *Cesar* în față.

*Oameni, nu se apropie mai mult de Zei decât dând viață oamenilor.* (Homines non accedunt propius ad Deos quam dando



salutem hominibus) și apoi: *Situația ta nimic nu are mai mare decât aceea ca să poți, iar caracterul tău nimic mai bun decât ca să voești să scapi pe cei mai mulți.* (Tua fortuna nihil habet majus quam ut possis et Tua natura nihil melius quam ut vellis servare plurimus).

(Cicero, Oratio pro L. Ligario pag. 52).

313. **Nunc** mihi bibendum est. Acum eu trebuie să beau.

Zicem aceasta și la plural, când obținând realizarea succesului dorit, plini de bucurie vrem să ne desfătăm zicând: Acum noi trebuie să chefuim. (*Nunc nobis bibendum est*).

314. **Nobis** estimandum est Noi trebuie să prețuim înțelesul sensum non verba. iar nu vorbele.

Din însemnarea pedepselor Iadului. (De significatione pœnarum Tartari. Phædri fabularum).

**IXION** — care se învârtește mereu pe o roată — reprezintă pe omul nestatornic, care astfel devine jocul soartei (docet volubilem jactari Fortuna).

**SISYPHE** — care cu multă trudă ridică spre vârful unei stânci un bolnav și care îndată ce a fost ridicat sus din nou se rostogolește — ne arată chinurile fără margini ale ambițiunei. (Ostendit miserias sine fine ambitus).

**TANTALE** — care stă într'un riu trecându-i apa până la gură și totuși el nu poate să bea, — reprezintă pe cei sgârciți, cari deși înconjurați de toate bunătățile însă nu se îndură a se atinge de ele privindu-le numai în chinuri de moarte. (Avari describuntur qui nihil possunt tangere bonorum).

**DANAIDELE** — cari într'una toarnă apă în butoaie fără fund — arată pasiunile și plăcerile noastre ce nu mai au sfârșit (luxuria sine fine).

**TITYUS** — care fiind legat cu 6 lanțuri un vultur îi ciugulește ficatul pe măsură ce crește la loc — arată că pe cât plăcerile sunt mai mari, pe atât dorințele înfocate ne roade sufletul mai mult. (eò gravior est cupiditas quò major).

Iată acum ce ne spune Mitologia, în privința cauzelor pentru care aceste nenorocite ființe au fost așa de îngrozitor pedepsite.

**IXION.** A fost un mare erou thesalien și regele Lapithilor. După uni eră chiar fiul lui Joe, născut din amor cu nimfa Melita. El a luat în căsătorie pe Clia, (după alții Dia) fiica lui Dionea, (Deioneus) căruia făgăduise multe daruri la căsătorie, așa precum eră obiceiul în timpurile eroice ale grecilor. După nuntă însă a

refuzat să-i mai dea cele făgăduite, din care cauză acesta i-a luat cai drept garanție. Dănsul prefăcându-se că nu e supărat, îl invită la masă, dar îl omoară băgându-l într'o groapă cu foc. În urma acestei groasnice crime e apucat de o mare muștrare de conștiință, pentru care se plânge cu amar lui Joe. Acesta având milă de el — ca de copilul lui — pentru a-l consolă, îl invită în Olimpe la masă. Dar acolo Ixion se amurezează de Junona — sora și nevasta lui Joe — care îl și spune soțului. Acesta drept pedeapsă imediat îl gonește aruncându-l pe pământ. Dar și aci, el vorbind mereu de rău atât pe Junona cât și pe Jupiter, acesta dă poruncă lui Mercur să-l aducă în infern, unde legându-l de o roată, mereu pusă în mișcare prin foc, e pedepsit să sufere cele mai groasnice chinuri fiind bine înțepenit cu lanțuri de aramă și cu șerpi veninoși. Se zice că el a fost atras de imaginea Junonei ce plutea în aer sub formă de nor, după care alergând cu neșaiu a căzut în infern. Cursa aceasta i-a fost întinsă chiar de Joe. Se zice însă că el a avut o legătură de amor cu acest nor, crezând că în adevăr eră Junona și din care s'a născut primul centaur. Eată și alte amănunte.

Ixion. Regele Lapitilor din Thesalia, tatăl lui *Pirithous* și al *Centaurilor*. El își alege ca reședință *Larisa* lângă muntele *Pelion*. A fost fiul lui *Joe* cu *Melita*, o foarte frumoasă nimfă. El a avut de soție pe *Dia* fiica *Hesionei* la care s'a prezentat cerându-i mâna cu un *car* tras de 37 cai nemuritori, pe cari i-a făgăduit socrului său că-i va da după nuntă. Pe când eră gonit și scârbit de toți după ce a ucis pe socrul său, el fuge în *Larisa*; dar și acolo nu e de nimeni primit. După ce se arată ingrât cu *Joe* care 'l primise în *Cer*, fu aruncat pe pământ iar apoi prin trăsnete împins de *Mercur* în infern. Acolo în mijlocul acelor groaznice chinuri el mereu strigă cu voce tare: „*Cinstiți pe binefăcători voștri*.”

După poeți însă, *Ixion* este soarele ce se învârtește în jurul său pe roată și care îndrăgostindu-se cu *Aurora* se urcă după aceia în *Cer*, și acolo unindu-se cu principiul *etherat* care e *Hera* sau *Junona* străbate apoi nori a căror personificare ar fi însuși centauri. Cât privește pedeapsa lui *Ixion* e dată în următoarele versuri:

. . . . . Le Tartare s'ouvre;  
 Quels cris! Quels douloureux accents!  
 À mes yeux la flamme decouvre:  
 Mille supplices renaissants.  
 Là, sur une rapide roue  
 Ixion, dont le Ciel se joue,  
 Expie à jamais son amour.

*La Motte.*

**SISYPHE.** — A fost primul rege legendar al Cornithului. Eră renumit prin viclenia, înșelăciunea și proastele obiceiuri. Intre



altele a sedus pe Anticleia, ce erà logodită cu Laerte, ce se zice că ar fi fost tatăl lui Ulise. Ca să încerce iubirea soției sale Merope, a zis că după moarte să nu fie îngropat. Dânsul aflând însă din infern că nevasta l-a îngropat, a rugat pe Pluton să-i dea voie să revie pe pământ spre a-și răsbună pe soția lui, promițând că se va întoarce imediat. Nemaî voind să plece dupe pământ, Mercur îl aduse cu de-a sila în infern unde, pentrucă a voit să înșele pe Zei, a fost condamnat ca într'una să ridice în vârful unei stânci un bolovan de piatră, ce pe loc trebuia să cadă rostogolindu-se, tocmai când erà pe vârf. Atunci din nou începea chinul, fără a-i fi permis să se odihnească măcar un minut, fiind într'una bătut de Eryne (Furiile) cu biciul chiar când nu mai putea nici să răsufle. După uni sânt și alte cauze ce au provocat această pedeapsă ca de ex: tâlhăriile, cruzimea cu care omorà pe cei prădați precum și insultele aduse lui Plutone închizând moartea în palatul său pe care n'a putut s'o scape decât Mercur.

*Sisyphé.* Rege legendar al Corintului, fiul lui *Eole* regele vânturilor și tatăl lui *Glauco* făcut cu *Merope*, iar după uni și al lui *Ulise* înșelând pe *Anticleea* logodnica lui *Laerte*.

*Sisyphé* erà cel mai înțelept dar în acelaș timp și cel mai șiret dintre oameni. El a instituit jocurile istmice, a clădit *Corintul* făcându-i și un mare zid de apărare. El stătea retras în cetate și pândeà pe toți călători, și nu le dădea drumul apoi decât luându-le preț enorm de răscumpărare. Intr'o zi însă atacând pe *Theseu* se zice, că acesta intrând în luptă cu el l-ar fi omorît. După altă legendă, *Asopus*, marele fiuviu din Beotia, căutând pe *Egina* răpită de *Joe*, dânsul primind o bună sumă de bani spuse unde erà ascunsă. Atunci *Joe* drept răsbunare trimise pe *Thanatos* Zeul morței, dar pe care *Sisyphé* îl birue și-l pune în lanțuri, din care abia a putut fi scăpat de *Marte* fratele lui *Joe*, când *Sisyphé* fiind el acum legat, fu silit să meargă în infern târit de *Thanatos*.

La plecarea el roagă pe soția sa a nu-i face onorurile funebre și nici să-l îngroape. Aflând însă că porunca lui n'a fost ascultată, vine pe pământ înșelând pe *Plutone* cu astfel de rugăciuni și jurăminte—că imediat după ce va dà pedeapsă femeii sale pe loc se va reîntoarce în iad—încât acesta crezându-l îl lasă să plece. Dar nemaî voind să părăsească pământul, fu adus cu de-asila în infern de către *Mercur*, unde fiindcă a voit să înșele pe *Zei*, *Joe* îl condamnă așa: îl pune ca întruna să ridice un enorm bolovan de piatră pe vârful unei stânci foarte înaltă. Dar tocmai în momentul când reușia, bolovanul cădea rostogolindu-se cu mult sgomot. Atunci *Sisyphé* din nou începea munca și chinul, pentru ca din nou piatra să cază iar el să n'aibă voie să se odihnească măcar un minut, fiind într'una bătut cu biciul chiar când nu mai putea să răsufle. După uni, *Sisyphé* represintă chinurile unde poate duce pe om ambiția fără margine, așa că această muncă a rămas drept simbol: căci stânca lui *Sisyphé* zicem, când voim să arătăm o muncă sdrobotoare, fără nici un folos, și la care din nou trebuie

să începem a lucra, tocmai când credem în fine că am terminat-o.

**TANTALE.**—A fost cel mai puternic rege ce a domnit în Lydia, țară întinsă și bogată în Asia mică, ce avea drept capitală renumitul oraș Sarde. După o legendă, Tantale eră fiu bastard al lui Joe și a fost la început foarte favorizat de toți Zei. El însă ar fi abuzat între altele și prin aceea, că fiind chemat la masa Zeilor în Olympe a furat din ambrosie și nectar pentru a da și la cei muritori. De aceea toți descendenții săi au avut foarte mult de suferit. Dânsul a avut nesocotința să încerce Divinitatea, dacă adică Zei cunosc secretele lumii. Pentru aceasta, printr'o cruzime neînchipuită, a omorît pe fiul său Pelops, din care a făcut mâncare oferind-o la masă, unde însuși Zei se invitaseră. Crima a fost imediat recunoscută, afară de Ceres (zeița agriculturii), care numai ea singură n'a ghicit mâncând astfel umărul lui Pelops—fiind absorbită și necăjită de pierderea ficei sale Proserfina—pe când ceilalți Zei nici n'au gustat din mâncare. Drept răzbunare pentru această crimă și îndrăsneață insultă de sacrilegiu, Zei au înviat mai întâiu pe Pelops, punându-i un umăr de fildes în locul celui mâncat de Ceres, iar pe Tantal îl aruncă în infern. Acolo el fu pedepsit să stea în apă până la brâu, iar d'asupra capului să aibă un arbore ale cărui rămuri, încărcate cu fructele cele mai gustoase, să se pogoare până la gură. Pedeapsa eră astfel decretată: când avea sete și vrea să bea, apa se ridică până la gură, dar trecea numai pe dinaintea buzelor uscate și fripte de sete, însă fără să le atingă. Când îi eră foame, crăcile pline cu fructe se pogorau spre el, dar pe loc ce întindea mâna ca să le apuce, ele se ridicau din nou. Astfel acest nenorocit, deși eră înconjurat de cele mai plăcute bunătăți, totuși el nu putea nici să bea spre a-și răcori sufletul și nici să mănânce spre a-și potoli foamea. Poeți au făcut din acest chin simbolul sgârcitului, care moare în mizerie, deși e înconjurat de cele mai îmbelșugate comori, dar pe cari nu se îndură să le atingă.

Poetul zice:

„Tantale dans un fleuve a soif et ne peut boire.

Tu ris; mais change le nom: la fable est ton histoire“.

Adică:

Tantal are apă și nu bea;

Nu ride, nu te miră,

Ci mai bine ai vedeă,

Că fabula-i icoana ta.

La Fontaine a făcut din Tantale simbolul nostru în genere, cari de obicei punem ochi tocmai pe ce nu putem avea.

„Tantales obstinés nous ne portons les yeux.

Que sur ce qui nous est interdit par les Dieux“.



**DANAIDELE.**—Ele sunt ficele lui Danau regele Argosului care eră nepotul lui Neptun. El a domnit mai întâi în Egypte cu fratele său Egyptus, dar certându-se cu dânsul a plecat cu cele 50 fete în Argolida unde a detronat pe regele Gelanor domnind apoi 50 de ani în această țară dând Ioniienilor din Pelopones numele de Danaeni. Prefăcându-se că se împacă cu frate-său care aveă și el 50 de băeți, le-a dat în căsătorie pe cele 50 fete ale sale. Danau însă purtând ură contra lui Egyptus fiul lui Vulcan sau Neptun și fondatorul Egiptului, și știind prin oracol că pe lângă perderea tronului are să fie omorît de unul din gineri săi, a sfătuit pe ficele sale, ca toate să-și omoare bărbați chiar în noaptea nunței. Dânsese au ascultat pe tatăl lor, afară de Hypermetra care și-a scăpat soțul numit Lynceu sfātuindu-l să fugă. Dar surorile ei n'au putut trăi după această crimă mult timp. Ele fură duse în infern, unde pentru a-și ispăși această nelegiuire, sunt condamnate la acea pedeapsă stranie, ce constă ca să umple cu apă butoaie fără fund! Mai târziu Danau a fost omorât de Lynceu: fapt în care poeți văd simbolul de influență al Egiptului asupra civilizațiunei primitive a poporului grec.

**TITYUS.** — După uni el eră un renumit gigant și a fost fiul Pământului (Gheea) și tatăl Eropei. Dupe o legendă a fost lovit cu săgeți iar dupe alți cu fulgere de către Apolo. Se zice că fiind aruncat în infern stătea lungit pe o întindere de 4 pogoane de pământ. A fost pedepsit, din cauză că a vrut să siluiască, fiind îndmnat de Junona, pe Latona Zeița întunerecului, care având amor cu Jupiter a născut pe Apolo — Zeul Soarelui și pe Diana — Zeița Lunei. Aceștia însă în calitate de copii și în urma plângerei mamei lor, au dat pedeapsă lui Tityus prin puterea lui Joe. Eată cum descrie Ulise când s'a pogorât în infern, în ce a constat această pedeapsă, «Am văzut—zice el—pe Tityus, acest fiu al pământului care prin enormul său corp acoperea 4 pogoane de pământ stând întins pe el, și când doi vulturi lipiți de acest corp sub formă de umbră îi sfășia ficatul fără ca el să poată să-i gonească: și această din cauza că avusese îndrăsneala să violeze pe Latona». Dupe alți autori, Tihyus era legat în lanțuri formate din numeroși șerpi veninoși.

Tot din cauza Latonei se mai spune, ca odată locuitori din Lycia, refuzând să-i deă apă de băut iar după alți că 'i-ar fi turburat apa de unde beă, toți acei locuitori din cauza acestei insulte fură transformați în broaște.

*Notă.*—Cine se duce la Versailles, printre nenumărate frumuseți are să vază și o lucrare de artă a fraților Marsy, ce constă într'un basin mare și circular având de jur împrejur o mulțime de broaște, ce aruncă apă — prin gura lor căscată și cu limbele scoase afară — pe o femeie, care stă în mijlocul bazinului împreună cu doi copii. Acest basin reprezintă pe Latona cu Apolo și Diana fii săi, cari sunt vecinic udați cu apă de locuitori transformați în broaște ca semn de pedeapsă.

## O

315. **Omnes debemus prodesse patriæ.** Toți suntem datori să ajutăm patria.

316. **Oportet ēssē ut vivas, non vivere ut edas.** Se euvine (trebuie) să mănânci ca să trăești, iar nu să trăești ca să mănânci.

317. **Otium et solidudo acuunt mentem.** Repaosul și singurătatea înviorază mintea.

318. **Oderint, dum metuant me.** Să mă urască, dar să le fie frică de mine.

Expresiune zisă de *Calligula*, împărațul Romanilor, (12 p. Ch.) și care se aplică celor puternici și cruzi în conducerea popoarelor. Se zice despre acest împărat că eră coprins de nițică sminteală, din cauză că soția sa *Melonia Cænosiæ*, în scop de a fi mai mult iubită de el, i-a dat să bea creastă (coamă) de mânăbia fâtat (*Hippomanes*). În adevăr, se credeă prin superstiție că această creastă fiind arsă apoi pisată, amestecată și însoțită de anumite fermece, aveă puterea să facă simpatice persoanele și să fie mult iubite de aceia cărora li se dă să bea acest produs sub formă de lichid bine filtrat. Tot despre Caligula se spune, că în cruzimea de care se află copleșit, îi părea foarte rău, că poporul roman nu aveă un singur cap, ca prin o singură tăitură dînsul să-l poată distruge. A fost însă el distrus de o conjurațiune fiind ucis cu 30 lovituri de pumnal.

319. **Occasio est semper legendi; audiendi non semper.** Ocașiunea este totdeauna de aciti; de a auzi nu e totdeauna.

320. **Omnes scimus nos morituros esse.** Toți știm că noi vom muri.

— *Notă.* — Exemplu de construcția acusativului cu infinitiv, când verbul în loc de indicatif viitor se pune la viitorul infinitivului (*moriturum-a-um*) iar subiectul la acusatif, și se traduce prin că. Deci în loc de *omnes moriemur* (toți vom muri) zicem ca mai sus; precum de asemenea fiind vorba la singular: *ego moriar* (eu voi muri) facem construcția cu acusatif cu infinitif astfel: *scio me moriturum esse*. (Știu că eu voi muri etc.).

321. **Omnia quæ possides, jure possedeto.** Tot ce stăpânești, să stăpânești cu dreptate.

322. **Ora et labora.** Roagă-te și muncește.

323. **O! quanta species! cerebrum non habet.** O! ce figură fioroasă! însă n'are creer.

Din *Vulpea către masca tragică*. (*Vulpes ad personam tragicam*).



Vulpea privind o mască ce reprezintă o figură tragică, a exclamat pronunțând cuvintele de mai sus, arătând că nu să sperie de loc: neavând suflet.

Se poate pune în aplicare fanfaronilor.

324. **Odi illum, quia amicus malis est.** Urăsc pe el, pentru că e amic cu cei răi.

*Din Hercule și Pluton (Hercules et Pluton).*

Când Hercule fû primit în locuința cerească drept recompensă pentru curagiul său, el a salutat pe toți Zei ce veniseră să'l felicite. Dar când s'a apropiat de Plutone fiul Fortunei, (norocul) și-a întors capul. Întrebat de Jupiter care e motivul acestei impolitețe? el zise cele de sus adăogând: *el corrupe toate în vederea câștigului.* (Corruptit cuncta lucru objecto.

325. **Omnes trahimur studio laudis.** Toți suntem atrași de râvna laudei.

Căci de ce să ascundem o înclinare ce nu putem ascunde? S'o mărturisim pe față: toți suntem târați de iubirea laudei; și cu cât cineva e mai sus, cu atât e mai simțitor și mai lacom de glorie. Filosofi chiar, dacă fac tratate desprețuind gloria, nu renunță totuși a-și pune numele pe opera lor, precum și în momentul când își exprimă desgustul laudei și disprețul pentru faimă, le place însă a fi felicitați iar în acelaș timp de numele lor să se ducă vestea și să fie lăudați cât mai mult.

(Din discursul lui Cicerone pentru poetul Archias, pag. 35).

326. **O! falacem spem.** O! înșelătoare speranță!

După interjecțiile ce exprimă admirarea, indignarea, sau mirarea, se pune acusativul; *O! me infelicem*; O! eu nenorocitul.

327. **O! clementiam admirabilem.** O! blândețe admirabilă.

328. **O! facinus indignum.** O! ce crimă nedemnă.

Însă exclamația de *uite'l, iată-l*, se pune cu nominativ: *ecce lupus*: iată lupul. *Ecce homo*, iată omul.

Expresiunile de nenorocire, vaete, dureri etc., se pune cu dativ. *Vae mihi*; *vae vobis*: Vai de mine, vai de voi. *Vae victis*: vai de cei învinși.

329. **Opus et impensa perit.** Munca și cheltuiala s'a dus.

August, în dorința de a se face pe cât mai mult popular, se plimbă foarte des prin străzile orașului și prin piețele publice, astfel că îl cunoșteau și copiii. Așa: odată un copil care citea o carte de Cicerone, îndată ce îl vede ascunde cartea, căci știă și el că Cicerone fusese omorît de dânsul. August însă apropiindu-se de copil și văzând ce ascunsese, îl mângâie și zice: fiul meu,

acesta a fost un mare învățat și iubitor de patrie, (fili mi; hic fuit magnus doctus et amans patriæ).

O mulțime de oameni își făcuse o adevărată profesie; învățând diferite păsări să-i strige în felurite chipuri ca: *trăiască împăratul! trăiască Cesar! trăiască învingătorul*, etc. (Ave imperator, ave Căsar, ave Victor). August făcea mare haz de asemenea invențiuni glumețe, și în bunătaea lui cumpără păsările uneori cu sume fabuloase, mergând până la 20.000 sesterțe (5000 lei).

Un cismar, încurajat de o asemenea meserie, a luat și el o gaiță și a început s'o învețe să strige acelaș lucru. Dar cum lui i se părea că pasărea nu zice bine, după o scurtă pauză începea să se plimbe prin odae și vaitându-se strigă mereu: *am pierdut și muncă și bani* (opus et impensa perii) repetând frasa de mai multe ori în șir. Intr'o zi, August trecând prin partea locului, cismarul scoase pasărea afară cu colivia, când și începe să strige: *Ave Căsar, ave imperator, ave Victor*. August însă uitând-se cu oarecare indiferență la stăpân, zise privind pasărea: *am acasă destule din asemenea complimente* (Habeo domi satis talium saluatorum) și pornește încet spre a plecă. Dar iată că pasărea, trecând o scurtă pauză, începe să repete vaitătura stăpânului: *opus et impensa perii*, zicând-o de mai multe ori. Auzind aceasta, August se întoarse, a făcut mare haz, a felicitat pe cismar care i-a spus cum și pentru ce a făcut aceasta. În fine August a ris și a poruncit să se cumpere pasărea precum nici una până aci nu fusese cumpărată (Augustus ad hoc risit, atque jussit emi avem, quanto nullam adhuc emerat).

## P.

330. **Pauca sed bona.**

Puține dar bune.

331. **Pulsate et aperietur vobis, petite et accipietis, quærite et invenietis.**

Bateți și se va deschide vouă, cereți și veți avea, căutați și veți afla.

(Sfântul evanghelist Luca).

332. **Parva ni servaveris, amittes majora.**

Dacă nu vei păstra pe cele mici, vei perde pe cele mai mari.

333. **Pares cum paribus congregantur.** (Catone).

Cei asemenea cu cei asemenea se adună.

Cine se aseamănă se adună.

334. **Pareamus naturæ.**

Să ne supunem naturei.

335. **Præcaveas dolum.**

Să te ferești de înșelăciune.

Din Cocoșul purtat în scaun de Pisici (Gallus lectica a Felibus vectus).

Un cocoș puse mai multe pisici să-l plimbe cu căruțu. Vulpea văzându-l mândru de acest mers triumfal îi zise: *bagă de*



*seamă la înșelăcuțe*, căci după privirea lor, au aerul că ele duc mai mult o pradă decât o sarcină. Și în adevăr, cum începù să le fie foame, pisicile făcură în bucăți pe stăpân (discerepsit dominum), și împărțiră prada crimei. (Et fecit partes facinoris).

336. **Principium omnium rerum parvum est.** Inceputul tuturilor lucrurilor e mic.

337. **Perdidi diem.** Am pierdut o zi.

Expresiune zisă de Titu Vespasian, distructorul Ierusalimului (70 p. Ch.) și amantul Berenicei — princesă din familia lui Irod primul rege strein în Palestina. — Dupe uni, Berenice eră soră cu Agripa II-lea regele Iudeei, care pentru a o atrage i-a dat un inel cu cel mai mare și frumos diamant. Dar Titus devenit împărat după moartea tatălui său (79 p. Ch.), părăsește cu desăvârșire viața sburdalnică și risipa banului ce făcea în petrecerile tinereței sale. Astfel se desface și de Berenice, pe care o răpise dela soțul ei — Polemon, regele Ciliciei — și o adusesse la Roma ca să o iă de soție : aceasta numai pentrucă simțise că fapta lui nu eră pe placul poporului. Se împacă apoi cu nevasta — Marcila, cu care aveă o fiică, Iulia Sabina — și devine omul cel mai ordonat din toate punctele de vedere. Mai cu seamă blândețea caracterului său și mila de care fusese copleșit, a făcut să fie numit amorul și desfătarea omnirii. (Amor et delictum generis humani).

Dânsul în fiecare zi trebuia să grațieze pe cineva dela pedeapsă și să facă vre-o bunătate. De aceia când nu aveă ocazia să facă astfel, zicea că a pierdut o zi în zadar. Dânsul a murit subit în etate de 42 ani. fiind otrăvit de fratele său Domitian, numai după 2 ani de domnie.

Din amorul lui Titu cu Berenicea, s'a făcut de Racine (1670) o renumită tragedie, în care se descrie în cele mai frumoase versuri scena de separare a Berenicei, silită de Titu a părăsi Roma, sub motiv că legile romane nu permiteau ca un Impărat să iă în căsătorie o streină. Iată unele versuri din acea admirabilă operă :

«L'hymen chez les Romains n'admet qu'une Romaine ;  
Rome hait tous les rois, et Bèrenice est reine»

«Rome, par une loi qui ne se peut changer,  
N'admet avec son sang aucun sang étranger».

«Moi ; je me suis fait un plaisir nécessaire  
De la voir chaque jour, de l'aimer, de lui plaire».

«Je lui dois tout ; O ! recompence cruelle !  
Tout ce que je lui dois va retomber sur elle.  
Pour prix de tant de gloire et de tant de vertus.  
Je lui dirai : Partez, et ne me voyez plus».

Depuis cinq ans entiers chaque jour je la vois.  
Et crois toujours la voir pour la première fois» etc., etc.

*Notă.*—Mie mi se pare că tocmai faptul acesta că a trăit cu ea 5 ani, a fost pretextul adevărat de a se scăpa de dânsa: cu toate că încă odată se plânge zicând:

Ah! Rome! Ah! Berenice! Ah! prince malheureux!  
Pourquoi suis je empereur? Pourquoi suis je amoureux?

De obicei cam ăsta e stârșitul or cărui amor, necum al celor însurați și cu copii, iar femeia rămâne păcălită. Cred că următoarea mea inspirațiune adeverește acest lucru.

Amorul de când e amor,  
Focul lui cel arzător  
Nu se stinge cu nimic,  
De cât cu lacrămile care pic  
Din ochi cui a fost aprins.  
Femeia.... tot'dauna ea l'a stins.

338. **Pulchium est vincere et facere reges.** Frumos e să învingi și să faci regi.
339. **Puichrum est vincere; sed pulchrius et laus est, habere victos clementer.** Frumos e să învingi; dar e mai frumos și laudă este, să stăpânești pe cei învinși cu blândețe.  
(Originală)

*Notă.* — Această inspirațiune am avut'o în timpul ocupațiunei germane. Și lucru curios, dînsa n'a fost suprimată la cenzură, așa că am publicat'o în lucrările mele, (încercări literare din 1917). Probabil faptul n'a fost observat, de și la drept vorbind, Germanii s'au purtat cu noi relativ cu destulă și foarte multă blândețe.

## Q.

340. **Qui miscuit utile cum dulci, omnem punctum tulit.** Cine a unit ce este de folos cu ce este plăcut, a atins tot scopul.  
(*Horafiu*).
341. **Qui ponit mortem in malis, non potest eam non timere.** Cine pune moartea printre cele rele, nu poate să n'aibă frică de ea.
342. **Quocumque me verto, video argumenta meæ so-nectutis.** Or în cotro mă întorc, văd probele bătrâneței mele.  
(*Quintilian*)
343. **Quem Deus vult perdere prius dementat.** Pe cine Dumnezeu vrea să piardă mai întâi îi ia mîntea.
344. **Quò difficilior eò præclarior.** Cu cât e mai greu cu atît e mai strălucit.  
(*Cicero*).
345. **Quid opus est mihi tua amicitia?** La ce 'mi folosește amicitia ta?



Publius Rutilius Rufus (105 a. Ch.), a fost numit consul ca omul cel mai virtos și corect dintre cetățeni. Unul din amici săi cerându-i un serviciu pe care el îl credea nedrept, l-a refuzat; acesta supărat îi zise cele de sus. Dar și Rufus îi răspunse: *dar amicitia ta ce 'mi folosește, dacă pentru tine sunt silit să fac ceva în mod necinstit?* (Quid mihi tua amicitia, si oporteat propter te facere aliquid inhoneste?) Și totuși din cauza invidiei el fu acuzat de necinste și chiar condamnat la exil, fără ca nici el și nici pe altul să fi lăsat ca să-l apere, căci a considerat aceasta ca o înjosire din partea lui. Se duse deci ca exilat la Metylene. Iar la consolația dată de unii, că în curând va isbucni la Roma războiul civil și deci toți cei refugiați au să reîntre în țară, el zise: ce rău ți-am făcut ca să-mi dorești o intrare mai rea decât eșirea? (Quid mali feci tibi, ut optares mihi reditum pejorem quam exitum?) Doresc mai bine ca patria să roșească de exilul meu, de cât să fie măhnită de întoarcerea mea (Malo mea patria erubescat meo exilio quam mœreat reditu).

346. **Quid homini pulchrius est quam gloria?** Ce are omul mai frumos decât gloria?

347. **Quid times?** De ce ți-e frică?

Juliu Cesar (80 a. Ch.), fiind încă reținut în Galia, unde ducea război de 9 ani, a trimis răspuns la Roma că-și pune candidatura la al II-lea consulat, în absență. Acest lucru refuzându-i-se, dânsul fiind indignat pleacă cu armata în Italia pentru a-și răsbună o asemenea insultă. De oarece flota căruia dăduse ordin să plece nu sosise, el iă într'o noapte o barcă și pornește. Ivindu-se furtună, conducătorul voește a se întoarce la mal; Cesar îi spune; de ce ți-e frică? tu duci pe Cesar (Quid times? tu Cæsarem vehis).

348. **Quorsum abis?** Incotro te duci?

Cesar, în războiul contra Galilor, văzând pe un soldat că fuge din luptă, se repede după el; dar în loc de a-l pedepsi, îl apucă de spate și întorcându-l cu fața spre front îi zise cele de sus, adăogând: *colò sunt aceia cu care noi ne luptăm.* (Illic sunt cum quibus nos dimicamus). Prin acest frumos joc de spirit — ce a înlocuit pedeapsa. — s'a ridicat entuziasmul soldaților și s'a câștigat lupta când nu eră speranță.

349. **Quod licet Jovi non licet bovi.** Ce se permite lui Jupiter, nu e voe bouului.

Cu aplicare la subalterni. (Vezi Mythologia Vol. II p. 181).

350. **Quod facis fac citius.** Ce faci, fă mai repede.

Expresiune zisă de Isus Christos lui Juda la cina cea de taină, arătându-i prin aceste cuvinte — fără să bănuiască ceilalți Apostoli — că el îi cunoaște planul și știe că l'a vândut, dar că neavând frică de moarte să se grăbească a isprăvi ceea ce a început.

351. Qæso, animum ne dis- Te rog, curagiul să nu-l pierzi.  
ponde.

352. Qui gaudet laudari ver- Cine se bucură a fi lăudat prin  
b's subdolis, dat pœnam lingușiri, primește pedeapsă  
turpem. rușinoasă.

Din *Vulpea și Corbul* (Vulpes et Corvus).

Un cioroiu — după cum se știe — stând pe o cracă cu o bucată de caș în gură, Vulpea fiind atrasă de miros se așează sub acel pom și privindu'l începe să'l lingușească prin vorbele: *ce pasăre! ce frumusețe! ce mândre pene! dacă ai avea voce, altă pasăre mai primă n'ar fi.* (Si vocem haberes nulla avis prior foret).

Corbul, îngâmfat, că să arate că are și glas și că știe să și cânte, cascade ciocul, îi cade cașul iar Vulpea, ce nu așteptă decât asta, îl apucă și plecând îi zice: *tu ești în adevăr pasăre frumoasă dar n'ai minte sănătoasă.* (Tu equidem pulchra avis es, sed sana mens tibi non est).

### CORBUL SI VULPEA (de Ion Eliade Rădulescu).

Jupânul corb câștigase  
Din negoțul ce apucase  
Un bun chilipir de caș,  
Și cu dânsu în cioc se duse  
P'un copac unde se puse  
Ca un om l'al său sălaş  
Vulpea ca o jupâneasă,  
O cam șterge de pe-acasă,  
Și ieșise la plimbare;  
Iar bunul miros ce are,  
D'ici de colo o îndreaptă  
Sub copaci și'n sus cată;  
„Jupâne corb, plecăciune!  
O Doamne! ce frumusețe!  
Ce pasăre! ce minune!  
Ce drag de pene mărețe!  
Dar n'are glas, ce păcat!“

Corbul îngâmfat în sine,  
Nicidecum nu-i vine bine  
Ca vulpea să-l socotească,  
De mut, să mi-l vorbească  
Că e prost l'al său cântat.  
Lungi gâtul, cascade ciocul,  
Și'ncepû a croncăni.  
Cașul căzând, vulpea aci;  
Cântărețul păți jocul.  
„Jupân corb, precum se vede  
Minte numai 'ți lipsește  
Și fă bine de mă crede  
Și n'vață și te folosește:  
Că de mult, foarte de mult.  
Din punga celor ce ascult  
Lingușitori trăesc“.

353. Qui potest pati dolorem  
mentietur; qui non potest  
quoque mentietur.

Cine poate suferi durerea o să  
mință; cine nu poate iarăși  
va minți. (din Quintilian).

354. Qui sine peccato est, ille  
mittat primum lapidem in  
illam.

Cine e fără păcat, acela să arunce  
prima piatră în ea.

Expresiune zisă de *Isus Christos* în următoarea împrejurare: Pe când El se află într'o adunare, iată că farisei și cărturari aduc înaintea lui o femeie prinsă în adulter și îi zice: *Stăpâne! această femeie fiind adulteră, dânsa după legea lui Moise trebuie omorită cu pietre. Ce zici Tu?*



Cursa lor eră să compromită pe Isus, căci dacă el ar fi zis să fie ucisă, atunci cădea în contradicere cu cele propovăduite de el că trebuie să ertăm păcatele altora; iar dacă ar fi iertat-o, atunci se contrazicea: cum că el n'a venit să strice legea lui Moise. Dar Isus care pe loc le-a pătruns gândul cel viclean, sculându-se după scaun le zise cuvintele de mai sus, după care apoi așezându-se din nou începe să scrie pe pământ diferite maxime fără să se uite la ei. În timpul acesta, rând pe rând și unul câte unul—începând dela cel mai bătrân până la cel mai tânăr—farisei se retraseră fără să zică nici un cuvânt lăsând pe femei singură cu Isus. La rândul său Isus ridicându-și capul și nemai văzând pe nimeni întreabă pe femei:

- Unde sunt cei cari te acuzau?
- Au plecat cu toți, zise femeea.
- Cum? Nimeni nu te-a condamnat?
- Nimeni, Stăpâne.

Atunci Isus zice: nici eu nu te mai condamn. Dute deci; însă pe viitor să nu mai păcătuești.

*Notă.* — Azi în literatură este destul dacă zicem: *qui sine peccato est*, când e vorba să apărăm pe cineva de unele acușățiuni: mai ales dacă cunoaștem și păcatele acusatorilor.

355. Quos ego.

Voi pe care eu. . . .

Când Junona reușește să convingă pe *Eole* regele vânturilor să deslănțuească o groasă furtună pe mare contra corăbiilor lui *Eneea*, pentru ca acesta să nu poată să ajungă în Italia, atunci Neptun înfuriat și având tridentul în mână amenință cu multă



Fig. 10. *Neptun* înfuriat. (După *Coypel* pictor francez născut la Paris, în 1628 și mort în 1707).

asprime pe *Eole*, că fără voia lui a luat această îndrăzneță hotărâre (p. 129, *Mythologie* Vol. II).

În această atitudine *Neptun* nu a pronunțat decât vorbele „*quos ego*“...

Expresiunea aceasta a rămas celebră în literatură, și se întrebuințează ca simbol din partea unui mare puternic al unei situațiuni, pe care este pe deplin stăpân. Deci *quos ego*, ce înseamnă: *voi, pe care eu...* se aplică când voim să arătăm puterea nemărginită ce avem asupra subalternilor noștri; iar reticența de... înseamnă cele mai grave amenințări unele putând fi chiar triviale. În genere însă înțelesul este: *cum îndrăzniți voi să vă mișcați fără voia mea? voi pe care eu vă stăpânesc și care pot face din voi or și ce, putând chiar să vă și omor!? etc., etc.*

356. **Quæ nocent, docent.** Cele cari vatămă, ne învață.

Adică, din cele pățite, să învățăm a ne feri.

357. **Qualis vir, talis oratio.** Cum e omul așa e și vorbirea.

358. **Quandoque etiam Divus  
Homerus dormitat.** Uneori chiar și Divinul Homer  
doarme (moțâie).

(Horațiu).

Aluzie, că scriind prea multe scrim și lucruri slabe, dacă nu chiar și prostii.

359. **Qualis dominus, talis servus.** Cum e stăpânul așa e și sluga.

La noi zicem: cum e turcul și pistolul.

## R.

360. **Remedium doloris patientia est.** Leacul durerii e răbdarea.

361. **Romani habent æquè  
suum Annibalem.** Romani au de asemenea pe Anibalul lor.

După ce consulul Minucius fu asupra bătut de Anibal (210 a. Ch.) și abia scăpat de Fabiu de a nu fi luat prizonier, printr'o trădare Tarentul fu ocupat în modul următor: Un număr de tineri din elită, sub motiv că răpesc dela inimic proviziuni, aveau liberă eșire și intrare în timpul nopței în cetate. Astfel s'a urmat câțva timp, când în adevăr ei aduceau pradă destul de abondantă cu privire la nutriment, procurată însă de inimici cărora erau vânduți. Intr'o noapte, Anibal intră în cetate împreună cu trădători și se face stăpân pe oraș. Fabiu e trimis dela Roma să scape orașul: ca fiind bine cunoscut de strateg bun. Și în adevăr, dânsul prin inteligență și iscusință află de modul trădării; dar în acelaș timp descoperă că Livius Salinator, pe care Anibal îl lăsase ca guvernator al cetăței, eră amurezat la nebunie de sora unui soldat din armata sa. Dânsul deci chiamă pe soldat și'l convinge, că prefăcându se a fi fugar să intre în cetate predându-se ca prizonier. Acolo însă el să stăruiască pe lângă soră-sa iar ea pe



lângă amant, ca să înlesnească intrarea lui Fabiu în oraș. Lucrul a reușit după plac, astfel că într-o noapte Fabiu sare peste zidurile cetății cu oameni săi și devine stăpân pe oraș. Anibal aflând de aceasta, repede vine în ajutor; dar eră prea târziu. Când descoperă strategema lui Fabiu zise cele de sus adăogând: *cu aceiași artă prin care am luat Tarentul, tot în acelaș fel l'am perdut* (eadem arte qua ceperavimus Tarentum, eo modo amissimus eum). Iar când Salinator se lăudă către Fabiu că numai grație lui Tarentul a fost luat, el îi răspunse: de sigur, eu n'aș fi luat nici odată Tarentul, dacă tu nu l'ai fi perdut. (Certe, respondit Fabius, ego nunquam Tarentum recipissem nisi eum tu non perdidisses).

362. **Regaliter.**

În mod regesc, ca pe un rege.

*Alexandru cel Mare* făcând invaziune în India, *Porus* regele unui trib strânger o armată de 50.000 de oameni și 150 de elefanți și dă o mare luptă cotropitorului. Pe marginele fluviului *Hydapse* însă el fû bătut și făcut prizonier (Fig. 11). Se zice că fiind întrebat de însuși *Alexandru*: *cum ar voi să fie tratat?* (*Quomodo vellet se esse tractari?*) el răspunse țănoș, mândru și scurt de tot: *ca pe un rege, (Regaliter)* adică în mod regesc.

*Alexandru*, viu impresionat de răspunsul ce 'i-a dat, tocmai în vederea unei astfel de atitudini mândră din partea unui învins, nunumai că 'l-a liberat lăsându-i stăpânirea intactă, dar i-a mărit și regatul alipindu-i partea ce el o cucerise. Mai târziu *Porus* a fost ucis de un ofițer macedonean voind să-l prădeze.

**Notă.** — O scenă analoagă de clemență s'a petrecut și în cazul următor, nu însă în aceeași pozițiune de mândrie a celui învins ci cu totul umilitoare. Astfel *Pompei*, fiind trimis de Senatul din *Roma* contra lui *Tigrane*, regele *Armeniei*, obținū o mare victorie contra inamicului (400 a. Ch). Se zice că *Tigrane*, făcut prizonier și adus înaintea lui *Pompei*, a început să plângă cu amar aruncându-se la picioarele lui. La acest spectacol mișcător, *Pompei* s'a înduioșat așa de mult, încât nunumai că 'l-a asigurat de toată bunăvoința lui, dar 'l-a ridicat și 'l-a pus pe tron spuindu-i cuvintele atât de nobile și înălțătoare din partea unui învingător, și care au rămas celebre: *«Frumos este să învingi și să faci regi. (Pulchrum est vincere et facere reges)»*

Relativ la această blândețe din partea învingătorului asupra celor învinși, reproducem următoarea: Un oare cine întrebă pe *Alexandru cel mare*, cum a reușit el, ca într'un timp așa de scurt și la o vârstă așa tinărară a putut să cucerească atâtea țări și să creeze un regat atât de mare și puternic? Am reușit, zise *Alexandru*, prin aceea că am tratat așa de bine pe vrășmași mei, încât am făcut din ei buni prieteni, iar pe dealtă parte am dat așa mare îngrijire și atențiune amicilor mei, că s'au lipit cu trup și suflet în serviciul și planurile mele: Ca să atragi pe cei cuceriți, trebuie să le cucerești inima.



Iarăși cu privire la blândețe din partea învingătorului este și următoarea scenă din partea lui *Paulus Emilius* în 170 a. Ch., în războiul ce a dus contra lui *Perseu* regele Macedoniei, care moștenind dela tatăl său *Philipe* ura contra Romanilor le declarase resbel. El însă fu aspru bătut de Emil trimis din Roma. În această luptă *Paul Emil* a fost favorizat și de o mare eclipsă de lună, de care armata lui fusese prevenită, pe când cea inamică speriată la culme fu coprinsă de mare groază, considerând minunea aceasta ca trist augur și pedeapsă divină, așa încât însuși regele fuge cu un mic număr de soldați, iar el se închise într'un templu.



Fig. II. *Porus* făcut prizonier de *Alexandru cel Mare*. (După *le Bru*).

A fost însă prins împreună cu fiul său și predat lui Emil astfel: *Perseu* fu adus în tabără îmbrăcat de sus până jos cu o largă haină neagră în semn de doliu. Niciodată vreun alt spectacol n'a atras o așa mare mulțime, astfel că regele captiv neputând să înainteze, s'a recurs la intervențiunea lictorilor ca să dea lumea la oparte. Atunci *Paul Emil* înaintează puțin și-i întinde mâna. Regele pe loc cade în genunchi; dar Emil îl ridică și ducându-l în cortul său îl pune să șadă lângă el. După aceea îl întreabă: ce anume are de imputat Romanilor pentru ca el să le facă un resbel așa de crâncen? Regele fără să răspundă un singur cuvânt, privind fix în pământ începe să plângă mult. (*Rex nullo responso dato intuens terram flevit diu*). Ai curaj zise consulul. (*Habe bonum animum, inquit consul*); blândețea poporului Roman îți dă numai speranța, dar chiar și încrederea sigură pentru scăparea ta. Iar după această consolatiune se adresează către ai săi zicând: Vedeti exemplul remarcabil al schimbării lucrărilor omenești! (*Videtis exemplum insigne mutationis rerum humanarum*). Și zic aceasta vouă mai cu seamă, tinerilor. (*Et dico hæc præcipue vobis, juvenes*). Pentru aceasta deci nu e permis



nimănu-i să se poarte cu trufie către orcine ar fi, și nici să se încreadă, or să se bucure prea mult de situația ce ocupă, chiar cât de înaltă și strălucitoare ar fi dânsa.

În aceeași zi Perseu a fost invitat de Emil la un mare prânz dându-i toate onorurile rangului său. Se zice că acest strălucit prânz și mărețele jocuri ce l-au însoțit, au fost conduse de el însuși, care avea obiceiul să zică, că acela care știe să învingă în războiu, tot cu aceeași putere să fie pentru 'a porunci un prânz bun și a prepara jocuri frumoase. După aceasta Paul Emil intră triumfător în Roma împreună cu Perseu și întreapa lui familie făcându-i-se primirea cea mai entusiastă posibilă și dându-i-se numele de *Macedonicus*.

În fine următorul fapt iarăși merită a fi cunoscut.

Atunci când *Marcus Furius Camilus* ducea război contra *Faliscilor* și le ocupase cetatea *Faleria*, un învățător sub cuvânt de plimbare scoate din oraș pe toți copiii, în mare parte nobili, și-i duce în câmpul romanilor predându-i lui *Camilus*, pe care îl sfătuște să-i rețină, până când Falisci vor renunța la războiu. Dar Camil scârbit de ticăloșia acestui trădător zise: tu n'ai venit la unul asemenea cu tine; (*tu non venisti ad similem tui*); sunt legi ale războiului ca și ale păcii. (*Sunt jura belli sicut pacis*). Noi avem arme nu contra acestei etăți ce trebuie scutită chiar orașele când sunt luate, dar contra oamenilor armați cari au atacat taberile romane. (*Nos habemus arma non adversus eam aetatem cui parcitur etiam urbibus captis, sed adversus homines armatos qui oppugnaverunt castra Romanos*). După aceea a poruncit să se desbrace învățătorul (*deinde jussit nudari ludimagistrum*) și dându-l pe mâna copiilor cu mâinile legate la spate (*manibus alligatis post tergum*) le-a dat și nuele că să-l bată pe pielea goală până îl vor duce în oraș la părinți lor. La vederea acestui lucru pe cât de mărinimos și tot așa de neașteptat, Faliscii deschiseră porțile Romanilor. (*Faliscii aperuerunt portas Romanis*).

## S.

- |   |  |
|---|--|
| 363. <b>Sæpe</b> laudamus virtutem sed raro eam colimus.              | Adesea laudăm virtutea, dar rar o cultivăm.                          |
| 364. <b>Si</b> omnia laudas, stultus es, si nihil, pessimus invidios. | Dacă lauzi toate, ești prost. dacă nimic, ești cel mai rău invidios. |
| 365. <b>Soli</b> virtuti laus debetur.                                | Numai singurei virtuți se cuvine laudă.                              |
| 366. <b>Sæpe</b> fortuna, sed non sapientia regit vitam.              | Adesea norocul iar nu înțelepciunea conduce viața.                   |
| 367. <b>Studium</b> litterarum est jucundum.                          | Studiul literaturii e plăcut.  |



368. **Senectus habet quatuor causas cur videatur misera: unam quod avocet a rebus gerendis, alteram quod corpus faciat infirmus, tertiam quod privet voluptatibus et quartam quod haud procul abist a morte.** Bătrânețea are patru cauze pentru care se pare a fi nenorocită: una căci împiedică dela conducerea afacerilor, a lta pentrucă corpul devine mai slab, a treia căci ne oprește dela plăceri și a patra pentrucă nu e departe de moarte.

În remarcabila sa lucrare (*de senectute*). Cicerone — puind în scenă pe Catone cel virtos și deja bătrân de 84 de ani — apără cu multă ardoare bătrânețea de tot ce i se impută, aducând în favoarea ei exemple pentru fiecare punct, și prin care arată că dânsa e folositoare nu numai celui ce o poartă, dar și însuși Statului și semenilor săi, grație înțelepciunii, temperanței și bunelor exemple de care de obicei este și trebuie să fie însoțit orce bătrân.

*Notă.* — Ar fi cu totul de prisos să intru în această chestiune vastă și să arăt argumentele *pro* și *contra*, căci orce s'ar zice, bătrânețea rămâne tot bătrânețe; și cu atât mai rău pentru cei ce caută a trece peste ea: căci departe de a-i aduce vreun folos, din contră apasă și mai mult trupul, ce destul este împovărat de greutatea anilor. Singurul lucru ce cred că ne rămâne și mai avem de făcut ajunși la bătrânețe, e să o îndulcim, făcând tot posibilul a ne face plăcuți și iubiți de cei mai tineri; iar noi

Să plecăm din lume... tăcând  
Iar nu cum am venit... țipând

369. **Senectus levis est și prudenti sumus.** Bătrânețea e ușoară dacă suntem cumiști.
370. **Scimus cursum vitæ brevem esse.** Știm că durata vieței este scurtă.
371. **Surge tandem carnifex!** Scoală în sfârșit calăule!

Prin înfrângerea lui Antoniu și moartea celor doi consuli — Hirtius și Pansa — rămase stăpân pe situație numai Octavian August. Dânsul, ca să fie bine întărit, caută mai întâi să-și atragă oștirea dând în mod larg pământ soldaților, iar pe de altă parte formează liste de numeroși proscriși prin care, sub cuvânt de a răsbună moartea lui Cesar, se produceă cele mai înfiorătoare măceluri. Dar August simțind că Lepide are înclinațiuni pentru Antoniu, el reușește să se unească cu ei, astfel că aceste trei persoane: Octavian, Antoniu și Lepide formează al II-lea triumvirat. (Primul triumvirat a fost format diu Iuliu Cesar, Pompei și Crassus la 46 a. Ch.). Dânși cu puteri discreționare împart între ei astfel conducerea Statului: Antoniu absolut stăpân în Orient, Octavian pe Occident iar Lepide stăpân pe Roma. Și pentru ca această amicizie să devie și mai solidă, fiecare a cedat unul altuia în privința răsbunărilor personale. Astfel Antoniu a cerut capul



lui Cicerone, la care Octaviu a consimțit: deși el îi zicea că-l iubește ca și pe tatăl său, și numai grație discursurilor sale ținute în Senat și în public el își făcuse întreaga situație. La rândul lui, Octavian a cerut dela Antoniu moartea unchiului său, unul din cei mai celebri oratori, fost consul, pretor și censor în Sicilia, iar lui Lepide — pe care Montesquieu îl definește ca pe cel mai rău cetățean ce a existat în republică — i-a cerut chiar moartea fratelui său Paulus, la care fără nici o remușcare a consimțit. Mai mult: s'a făcut promisiuni de căsătorie și anume: ca Antoniu să ia pe Octavia sora lui Octavian, iar acesta pe Claudia nepoata lui Antoniu. Dar nu trece mult și Lepide este dat la oparte, astfel că rămân numai ei singuri stăpâni absoluți. Însă după scurtă vreme, o vrășmășie teribilă se încinge și între ei. Aceasta din cauză că Antoniu fiind amoretat de Cleopatra, regina Egiptului, (care de altfel trăise și cu Iuliu Cesar, cu care avea și un copil numit Cesarion), a refuzat să mai primească pe soția sa Octavia, sora lui Octavian. Furios până la culme, Antoniu a fost declarat de inamic al republicei, iar Octavian pornește contra lui. Amorul pentru Cleopatra pe cât de funest a fost lui Antoniu, pe atât a servit lui Octaviu să fie ridicat în culmea gloriei sale. În adevăr, în bătălia dela Actium din Epir, (31 a. Ch.) el fù cu desăvârșire bătut și urmărit până în Egipt, unde văzând că nu mai are nici o speranță de scăpare, s'a omorât prin otravă, având etatea de 56 ani. Se zice, că Octaviu ar fi plâns pe cadavrul lui Antoniu: aceasta însă din perfidie și numai în scopul să atragă simpatia Cleopatrei, pe care își propusese a o aduce la Roma ca trofeu. Dânsa însă s'a omorît aplicându-și acea viespe otrăvitoare pe braț.

Octaviu rămâne astfel singur stăpân și pe Orient și pe Occident. Și pentru ca să fie fără nici o grije de vreun pretendent în viitor, omoară și pe Cesarion, ce nu avea decât 13 ani.

Intors la Roma, lumea întreagă se prosternează la picioarele lui, parte din admirație dar mai mult și de frică. În timpul proscritiunii, pe lângă cruzime el eră și batjocoritor. Astfel unul dintre condamnați rugându-l ca cel puțin după moarte să fie îngropat, el râzând zise: aceasta e treaba păsărilor și a fiarelor. (*Illam futuram in potestate volucrum et ferarum*). Altă dată, condamnase la moarte și pe tatăl și pe fiul. La ruga lor, nu a ertat pe nici unul, ci a ucis pe tatăl în fața fiului, care în disperare se omoară și el. La acest trist spectacol, Octaviu nu 'și-a întors ochi, ci a privit pe fiecare murind. (*Neque ab hoc triste spectaculo Octavius oculos avertit, sed utrumque morientem spectavit*). În fine, odată atrăgându-i-se atențiunea că unul din condamnați eră minor, dânsul a poruncit să-l îmbrace cu haina virilă, și astfel a fost omorât, chiar când se ducea la școala de studiu literaturii, împreună cu pedagogul ce 'și pusese corpul înaintea lui ca apărare. August avea doi buni prieteni: pe Agripa și Mecenate. Agripa eră ginerele său, căci avea ca soție pe Iulia având cu ea 5 copii: 3 băieți și 2 fete, dar de care la urmă s'a despărțit din



cauza destrăbălărilor. De mecenate însă avea mult respect și-l ascultă chiar cu supunere. Așa se zice, că odată August judecă el singur pe mai mulți cetățeni ce se credeau că vor fi condamnați în masă. Mecenate aflând de aceasta vine imediat; dar neputând străbate din cauza mulțimei, el scrisse pe niște tăblițe cuvintele de sus și le aruncă drept în figura lui August. Dânsul citind aceasta îndată s'a sculat și nimeni n'a mai fost condamnat la moarte. (Qua lecta, Augustus statim surrexit et nemo morte mulctatus est).

*Notă.* — Iulia s'a măritat de 3 ori: I) cu Marcel nepotul lui August, din Octavia și Antoniu, care fiind adoptat ca moștenitor moare însă repede. Livia, nevasta lui August, eră bănuită ca ea otrăvise pe Marcel. Dânsa însă răspândi-se vorba, că a murit din cauza celebrului medic Musa, fiindcă tratase pe bolnav cu apă rece. Acest medic, renumit prin metoda sa de hidroterapie, vindecase pe August de o boală grea, pentru care drept recunoștință i se făcuse de cetățeni o statuie ce fu pusă lângă Esculap, Zeul medicinei. II) După aceasta Iulia a luat pe Agripa, foarte iubit de August și adoptat ca succesor, dar moare și el într'o expediție contra Germanilor, lăsând 2 fete și 3 băieți: Luciu, Caius și Posthumus. In fine III) Iulia ia pe însuși Tiberiu fiul Livei, născut din amor pe când Livia eră nevasta lui Nerone — mare pontif—și fusese răpita de August pentru frumusețea și tinerețea ei. Se zice că dânsa a otrăvit pe cei trei băieți ai Iuliei, pentru ca astfel August să lase moștenitor pe Tiberiu; ceia ce s'a și întâmplat. Mai mult: pentru ca Tiberiu să ajungă repede împărat, Livia ar fi otrăvit și pe August, care de altfel a murit repede de disenterie și curând după ce adoptase pe Tiberiu. Dar nici de ea n'a fost bine, căci Tiberiu o gonește de la curte și pe dânsa și pe Iulia.

372. **Saepe fit ut nos parveniamus ad summas honores sub pallio sordido quam splendido.** Adesea se întâmplă ca noi să ajungem la cele mai înalte distincțiuni sub o haină proastă de cât frumoasă.

(Originală vezi Fabula V).

373. **Si non possumus frangere dolorem, occultemus eum.** Dacă nu putem învinge durerea, s'o ascundem.

*Occultemus*; subj. pr.; *occulto-avi atum-are*. *Dolor-is* e de gen masculin.

374. **Serviamus semper patriæ nunquam nobis.** Să slujim totdeauna pentru țară nici odată pentru noi.

*Serviamus* subj. pr. *servio-vivi-tum-ire*.

375. **Saepe evenit ut utilitas cum honestate certet.** Adesea se întâmplă că interesul să se lupte cu cinstea.

*Certet* subj. pr. *certo-avi-atum-are*.

## T.

376. **Tempus fugit irreparabile.** Timpul fugie fără a se mai întoarce.

377. **Tempus mitigat dolorem.** Timpul îndulcește durerea.



378. **Tu omnia potes.**

Tu toate poți.

Cuvânt ce se dă, fie de frică sau de lingușire, celor puternici, Se zice că Lucius Tarquinius, al V-lea rege al Romei (600 a. Ch.) fiind mereu contrariat în proiectele sale de un augur, care îi spunea la fiecare consultație că Zei se opun, dânsul odată supărat și ca să umilească pe augur, îl pune să întrebe pe Zei, dacă poate să facă ceiace el gândește. Oracolul, după consultul avut, spune Regelui că poate. Atunci Tarciniu zice: *m'am gândit dacă aș putea să tai această piatră cu cuțitul.* (Agitabam și possim illam cotem secare novicula); *Și se zice că a tăiat-o.* (Et dicitur eam secuisse).

379. **Tarde venientibus, ossa.** Celor cari vin târziu, oasele (li se dă).

Cu aplicare la mosafiri cari, fiind puțin politicoși, vin prea târziu la masă unde sunt poftiți. La noi se zice: *lingurile de găț.*

380. **Tu quoque?**

Chiar și tu?

Exclamație de stupeoare, când rămânem incremențiți, văzându-ne că suntem trădați de însuși acela pe care îl credeam mai sincer, mai devotat și pe care îl iubiam chiar ca pe un copil sau frate. Astfel s'a adresat Cesar lui Brutus — care de altfel eră și cu adevărat fiul său natural și pe care îl lăsase ca moștenitor, în cazul când Octavian n'ar fi avut copii — când în mijlocul Senatului și în momentul de a fi proclamat Impărat, el fu primul dintre conjurați, care fără nici o muștrare de conștiință a înfipt cuțitul în inima lui Cesar. La vederea neașteptatei sale ingratitude, Cesar n'a zis de cât acest simplu cuvânt de o edificare eternă: *chiar și tu fiul meu Brut?* (Tu quoque fili mi Bruti?). Dar și soarta are răsbunarea ei, căci Brutus fu silit să se omoare el singur, când a văzut că numai poate să scape din ghiarele lui Antoniu și Octaviu, ce făcuseră pact între ei de a răsbună moartea lui Cesar.

Iuliu Cesar, născut din familia Iulia — ce se pretindea eșită din Iulius fiu! lui Enea prințul Troei — a fost stăpânit de cele mai mari ambițiuni. El eră nepotul lui Marius, cel mai mare vrășmaș al lui Sila. De aceia, când Cesar a luat în căsătorie pe Cornelia, al cărui tată eră iarăși un vrășmaș al lui Sila, acesta i-a pretins să divorțeze, iar el refuzând a fost condamnat la moarte, dar a scăpat dând sbirului un talant de aur (5.700 lei), și schimbându-și costumul fuge în timpul nopței din Roma (Veste mutata elapsus est noctu Roma). În urma stăruințelor multiple, nu numai din partea amicilor dar chiar și a vestalelor, Sila a cedat, zicând însă că acesta are să fie distractorul aristocrației precum și al republicei, și că *în acest copil sunt mulți Mari* (in eo puero multos Marios inesse). Fiind numit cestor, la trecerea Alpilor spre a merge în Spania, amici lui oprindu-se într'un sat îl întreabă, dacă și asta poate fi un motiv de ambiție! la care Cesar răspunse în mod se-



rios. că el *mai degrabă vrea să fie aci cel dintâi decât al doilea la Roma*. (Cæsar dixit serio, se malle esse ibi primum, quam secundum Romæ). Cæsar avea obiceiul să zică și să repete, că în marile întreprinderi îndrăznețe și periculoase trebuie să lucrezi repede iar nu să discuți, pentru că iuteala contribuie mai mult ca orice la buna reușită. «*Reflexiunea însă răcește curagiul și face pe om fricos*». Ajuns la Cadix, unde văzând statuia lui Alexandru cel Mare a început să plângă și să ofteze, iar când amici l-au întrebat de ce face asta? el zise: nu e oare drept de a mă plânge, căci ajuns la aceeaș etate în care Alexandru subjugase deja întreaga lume, eu să nu fac încă nimic faimos? (Nonne est causa idonea, quod adeptus eam ætatem qua Alexander subegerat jam orbem terrarum, ego nihil dum gessarim memorabile?). Cæsar a fost încă odată amenințat de moarte, când plecând dela Nicomede regele Bitimiei, unde se refugiase și fugind noaptea din Roma, căzuse în mâna unor piraiți, cari i-au cerut 20 de talanți ca să nu-l omoare. El rizând la această pretenție și pentru a le arată că nu cunosc valoarea prăzei lor, le-a făgăduit 60 talanți. Prin aceasta el căpătase atâta încredere în piraiți, încât aceștia se transformaseră în servitori lui cei mai supuși, așa că la cea mai mică greșală îi amenință că-i va răstigni. Dânși însă făceau haz de el considerându-l ca pe un tânăr fanfaron. Dar după 30 de zile, odată devenit liber, dânsul prin câteva bastimente prinde pe piraiți și poruncește ca toți să fie răstigniți, (jussit omnes crucibus suffigi). Cæsar, prin risipa banilor și jaful ce permitea soldaților să facă, ajunse a fi așa de iubit, încât numai erau Romani, ci numai soldați ai lui Cæsar și pentru care orice crimă pentru patrie nu-i înspăimântă, căci le eră indiferent: numai dacă era în folosul lui Cæsar. Din cauza acestor imense cheltueli, dânsul avea nemai pomenite datorii, ce se ridicau la 38 milioane în monedă actuală? De altfel el însuși zicea, că i-ar trebui milioane de sesterti pentru ca lui să nu rămâe nimic, (ille ipse dicebat, opus esse sibi millies sestertium ut haberet nihil). Se zice că în chiar noaptea zilei nefaste, Calpurnia, ce era a IV-a soție a lui Cæsar și fiica lui Pison, a visat întreaga scenă cum el eră omorât în Senat. Cu toate că dânsa i-a spus acest vis sinistru, Cæsar însă, care nu credea în asemenea lucruri, pe care totdeauna le desprețuia rizând, n'a ascultat de sfatul nevestei de a nu se duce la Senat în acea zi și astfel fu omorât prin 30 lovituri de pumnale, la anul 480 a. Ch., având etatea de 42 ani.

*Notă.* — Pison (Lucius Calpurnius), eră un om de talent dar acuzat de Cicerone (în Pisonem) ca foarte destrăbălat mai ales pe timpul eât a fost guvernatorul Macedoniei. Abia însă a putut fi scăpat de Cæsar ginerele său, care pe atunci avea deja mare influență, de a nu fi condamnat.

Relativ la moartea lui Cæsar, se spune și următoarele: Sfârșitul acesta tragic s'a întâmplat în ziua de 13 Martie numită la Romani *Idus* (Ides).



Printr'o coincidență fatală, Cesar a fost asasinat chiar la idele lui Martie, întocmai precum i se prezisese de un augur cu mult timp înainte, zicându-i să se ferească de această zi. Și iarăși fapt curios este, că în momentul când Cesar se ducea la Senat, întâlnind pe augur îi zise rîzînd: „*iată-ne ajunși și la idele lui Martie*“ voind prin aceasta să-l ridiculizeze. Augurul însă liniștit îi răspunse — pricepându-i gluma dacă nu chiar răutatea: — „*da; însă idele încă nu au trecut*“. Și în adevăr că această zi fatală nu a trecut mai'nainte ca el să nu fi fost omorît.

Tot așa a fost și cu soția sa *Calpurnia*, care îl opreă de a se duce în această zi la Senat, spuindu-i că ea a visat întreaga scenă cum el eră să fie omorît. Dar el care nu credea în d'astea n'a ascultat-o: *Așa i-a fost soarta*.

Azi cuvântul acesta a rămas încă în uz, când voim să facem aluzie la o epocă periculoasă ce ne așteaptă și pentru care avem o rea presimțire. Deci, pentru a ne putea da la o parte din fața unui pericol, să nu uităm a ne aduce aminte de *idele lui Martie*.

*Notă.*—La romani fiecare lună avea trei zile principale: *Calendæ* (zi'ntâi), *nonæ* (a V-a zi) și *Idus* (a 13-a zi) afară de Maiu, Iulie și Octombrie ce cădea la 15 ale lunii).

Este de notat, că la Greci nu există cuvântul *calendæ*, prin care se începe numărătoarea zilelor fiecărei luni. De aci expresiunea: *la calendele grecești*, când voim să arătăm că un lucru nu se va face, sau că o datorie în bani nu se va plăti niciodată: «*solvere ad calendæ græcas*» spusă de un debitor, încremenește pe un bancher creditor.

381. Timeo hominem unius libri. Mă tem de omul unei singure cărți.

Această cugetare este atribuită sfântului Thomas din *Aquire* (Italia). Dânsa însemnează, că acela care n'a citit decât o singură carte dar bine și cu pătrundere, este un adversar mult mai periculos decât cel care a citit multe dar fără destulă atențiune, adică superficial. În deosebi această frasă joacă mare rol când e vorba de mai mulți concurenți ce se luptă pentru obținerea unei catedre.

În acea țară însă unde există *acea blestemată lege a celui de tristă memorie*, prin care s'a suprimat concursul pentru învățământul superior, un asemenea proverb—eșit dintr'o adâncă cugetare și experiență consumată—numai are absolut nici o valoare, de oarece în asemenea condițiuni poți să ajungi

Profesor la facultate  
Fără cărți și fără carte,  
C'o mână'n gură ș'alta la spate.

*Notă.* — Personal sunt sigur, că niște astfel de profesori—in special cei dela facultatea de medicină—trebuie să facă mare haz, când se întâlnesc între dinși, de modul cum au ajuns aci: întocmai precum *Haruspici*, la Roma, când se privea unul pe altul, *bucneau*



în hohote de râs, bătându-și joc de prostia celor cari credeau în știința lor cea ocultă. (*Ad videndum et audiendum*).

382. **Tu nihil soles oblivisci nisi injurias.** Tu nimic nu obișnuiești să uیți, afară de insultă (clefetiarea).

Expresiune adresată lui *Cesar* de către *Cicerone* pentru a obține grafierea lui *Ligariu*.

*Notă.*—Tot în scopul de a îmblânzi pe un puternic se întrebuițează și azi această expresiune, ce este model de finețe și maximum de laudă ce se poate spune unei persoane sus pusă dar cultă.

383. **Timeo Danaos dona ferentes.** Mă tem de greci cari aduc daruri.

(Vezi *Mythologia* Vol. II p. 73).

384. **Tu es ille vir.** Tu ești acel om.

Expresiune adresată de *profetul Nathan* regelui *David* în următoarea circumstanță.

*Bethsabeea* eră femeea cea mai frumoasă din neamul lui *Israel*. *Legenda biblică* relativ la această femeie este următoarea: *Dânsa* eră măritată cu *Urie* ce eră ofițer în garda regelui *David*.



Fig. 12. *Bethsabeea* surprinsă în bae de regele *David*. Muzeul din Berlin. (După *Kranach*).

Acesta însă fiind răpit de frumusețea soției sale contractează amor cu ea, iar apoi omoară pe *Urie* prin urzirea unui complot. Atunci *profetul Nathan*, care știa de acest lucru, vine la *Regele David* și-i cere să-și dea opinia asupra următorului fapt, ce a rămas celebru atât ca imaginație de parabolă cât și ca expunere: „*Eră într'un oraș — zice Nathan — doi oameni: unul bogat iar celalt sărac. Cel bogat aveă un mare număr de oi, pe când cel sărac nu aveă decât una singură, pe care o creștea împreună cu copiii săi. El o hrănea cu pâinea sa, îi dădea să bea din paharul său, și o iubea ca pe cel mai scump copil al său. Un călător strein venind la cel bogat și cerându-i ospitalitate, dânsul, în lăcomia lui, n'a voit să se atingă de marea lui turmă pentru a da mâncare streinului, ci a luat oaia celui sărac,*

pe care jertfind-o a preparat din ea un mare ospăț“. După aceasta *Natan* adresează lui *David* întrebarea:

— Ce zici tu despre aceasta înțeleptule și mare rege *David*? Ție îți este dat (tu trebuie) să judeci de acest lucru. (*Tuum est judicare de hoc facto*).



— Acest om merită moartea, zise David indignat. În orice caz, oricine ar fi acela, pe nedrept a făcut acest lucru; deci cel puțin el trebuie să dea patru oi pentru oaia cea răpită. (*Ille reddet quatuor oves pro ove ablata*).

— Tu ești acel om (*tu es ille vir*) îi răspunse Nathan dându-i pe față crima făptuită. „Tu ai desprețuit poruncile lui Dumnezeu care te-a făcut rege, și pentru aceasta Domnul te va pedepsi“. În adevăr, se zice că copilul ce David avusese cu Bethsabea s'a îmbolnăvit și a murit. După aceasta iarăși ca pedeapsă, spre finele vieții sale s'a deslănțuit o grozavă ciumă în tot imperiul dar mai ales în Erusalim, când moare și el după o domnie de 40 de ani dar destul de amărit: deși a fost profetul și poetul cel mai înalt.

## U.

385. **Urbem venalem!**

Oraș de vânzare!

Expresiune jalnică și disperată ce zicem, când în fruntea unei țări sau oraș nu vedem decât pungași!

Aceste cuvinte au fost zise de *Jugurta* regele Numidiei.

Dar iată circumstanțele în care el a zis aceste cuvinte: *Jugurtha* (154—110) a. Ch. regele Numidiei, a fost nepotul lui *Micipsa*, de care a fost crescut și așa de iubit, că l-a adoptat lăsându-l a împărți regatul cu cei doi fii ai săi: *Adherbal* și *Hiempsal*. Dânsul însă omoară pe acesta din urmă împărțind puterea cu cel d'ntâiu. Dar repede intră în luptă și cu el, așa că după ce îi invadează teritoriul, îl silește să capituleze, iar în urmă îl omoară prin sugrumare rămând astfel singur stăpân. Dar *Adherbal* fiind aliatul Romanilor, aceștia trimiseră o armată contra lui ca usurpator, *Jugurata* însă reușește prin bani să corupă pe consulul *Calpurnius Bestia* ce conducea armata și astfel cocoloșește lucrul. Faptul aflându-se la Roma, senatul dă în judecată pe *Calpurnius* împreună cu alți nobili și chiamă în același timp și pe *Jugurta* ca martor. El vine la Roma; dar iarăși prin bani corupe mare parte din Senat și mai ales din noblime—și în deosebi pe *Scaurus* principele Senatului—și astfel atât el cât și *Calpurnius* rămân achitați. Atunci *Jugurta* a avut nemai pomenita îndrăsneală, ca în mijlocul orașului să omoare pe *Massiva* ultimul nepot al lui *Micipsa*, pentru ca astfel să scape de orice grije și pretențiuni la succesiunea tronului.

Crima aceasta a făcut ca întreg poporul să fie așa de revoltat, încât a cerut moartea lui: dar el iarăși dând bani a fugit. Atunci *Jugurta* părăsind Roma, ar fi zis următoarea frază rămasă celebră: «Oraș de vânzare și gata de a pieri dacă s'ar găsi cum-părător» (*Urbem venalem et mature perituram și emptorem invenerit*).

Se pare însă că înclinarea Romei către corupție este de o

etate și mai veche și anume după timpul lui Anibal, căci Mitridate (130 a. Ch.) ar fi zis și el:

*Annibal l'a prèdit, croyez-en ce grand homme.  
Jamais on ne vaincra les Romains que dans Rome.*

Racine: théâtre complet pag. 221: Mithridate.

386. **Ut** ager sine cultura non est furgiferus sic animus sine doctrina. Precum ogorul fără semănătură nu e producător, astfel și sufletul fără învățătură.
387. **Ut** plurimis prosimus, debemus emeti. Ca să folosim la mai mulți, trebuie să producem.

*Emeti* inf. *Emitor-emisus sum-emit*i dep. cere dativ.

388. **Ubi** potentes disident, humiles laborant. Când cei mari se ceartă, cei slabi suferă.

Din *Broaștele și Tauri*. (Ranæ et Tauri).

O broască, văzând mare luptă între tauri, începe să se vaete către celelalte zicând: ce mare nenorocire ne amenință, (quanta perniciēs instat nobis). Dar o alta zise, că nu trebuie să aibă grije, căci tauri se bat pentru domnie și că în orice caz ei locuiesc departe de dănsule. Așa este adăogă ea; dar aceia cari vor fi goniți, vor veni asupra noastră în baltă și astfel furia acelora va cădea asupra capului nostru. (Ita furor illorum pertinet ad nostrum caput).

389. **Ubi** amici ibi opus. Unde sunt amici acolo e bogăție.

*Opes-um* are numai pl. avere.

390. **Unde** uxor ibi pagus. De unde e nevasta acolo e satul.  
(Orig.)

Proverb românesc.

391. **Ut** feceris sementem ita metes. După cum vei fi semănat așa vei culege.

*Metes* viit. *meto-messui-messum-metere*, a strânge.

392. **Usus** est tyrannus. Obiceiu e tiran.

393. **Ubi** vos requiam? Unde vă voi găsi?

Din *Oaia, Cerbul și Lupul*. (Ovis, Cervus et Lupus).

Un cerb vine la oaie rugând-o să-i dea puțin nutreț, aducând garant pe lup. Dânsa refuză zicând: *lupul are obiceiu să fure și să plece*; (lupus adsuevit rapere et abire); *tu prin înțelealta fugi din ochi* (tu fugis de conspectu impetu veloci). *Unde așa dar am să vă gădesc la ziua scadenței?* (Ubi igitur vos requiam quum dies advenerit?).

*Notă.* — Aplicarea e ușoară cu privire la un pungaș, care aduce ca garant un alt pungaș mai mare ca el.



394. **Ubi pellis leonis deficit,** Unde lipsește pielea leului (când  
**vulpinam insecandum esse.** nu avem) trebuie să luăm pe  
 cea de vulpe.

Din *Șarpele și Șopârla* (Serpens et Lacerta).

Șarpele apucase o șopârlă de coadă, pe la spate, (Serpens prenderat lacertam adversam) și vrea s'o înghiță. Dânsa însă apucă cu gura o bucățică de lemn ce eră din întâmplare lângă ea (illa arripuit surculum jacentum prope) și o strânge de-a curmeziș între dinți. Prin acest mijloc ingenios, dânsa scapă din gura șarpeului, cu toate că eră absolut fără putere contra lui. Deci șarpele neputând să o înghiță, i-a dat drumul din gură ca o pradă fără folos. (Serpens eam dimisit ore prædam irritam).

395. **Uva nondum est matura.** Strugurile încă nu e copt.

Din *Vulpea și Strugurile*. (Vulpes et Uva).

Vulpea — deși leșinată de foame — neputând însă pune laba pe ciorchinele de strugure ce eră prea sus agățat, a plecat cu un aer desprețuitor zicând: *nu vreau să mănânc un lucru acru.* (Nolo sumere acerbum).

### VULPEA IN LIVADĂ (de Al. Donici).

O Vulpe a intrat o dată  
 Flămândă în livadă,  
 Și poamele văzând frumoase, coapte bine  
 S'a bucurat prea mult în sine.  
 Dar bucuria ei a fost în mâini streine,  
 Că fructele pe crăci cum sus eră  
 Și nu se scutură  
 Umblând în zadar, mai bine de un ceas  
 A zis către fructe:  
 «Cum v'am găsit așa vă las;  
 La privire v'arătați prea bune,  
 Dar verzi în loc să folosiți,  
 Voi dinți strepeziti».  
 — Și eu aud pe mulți zicând  
 La cea mai bună bogăție,  
 Când tocmai ei sunt aceia  
 Ce vor bogați să fie.

### V.

396. **Vera amicitia est sem-** Adevărat amicitie este eternă,  
**piterna, quia natura non** fiindcă natura nu poate să se  
**potest mutari.** schimbe.
397. **Vir bonus est is, qui pro-** Omul bun este acela, care ajută  
**dest cui potest et nemini** pe cine poate și nu face rău  
**nocet.** la nimeni.

398. **Vera amicitia est rara**      Adevărata amicitie e rară, dar  
sed nomen amici vulgare.      numele de amic comun.

Din *Socrate despre amici*. (Socrates de amicis).

Socrate (600 a. Ch.), își construise o casă foarte mică. Fiind întrebat, cum se poate ca tocmai el un om așa de mare să-și facă o casă atât de mică, răspunse: *Să dea Dumnezeu să o umplu cu adevărați amici*. (Utinam hanc impleam veris amicis).

Raritatea amicilor adevărați se vede și în aceste versuri:

Les amis de l'heure présente  
Ont le naturel d'un melon:  
Il faut en essayer cinquante  
Avant d'en rencontrer un bon.

*Claude Merinet.*

Adică:

Amici de azi, precum se vede,  
Sunt ca pepenele verde:  
Trebue 50 să'ncerci,  
Ca din ei pă'l bun s'alegi.  
Și încă... după'tâta oboseală...  
Te poți trezi c'o păcăleală.

399. **Vox populi vox Dei.**      Vocea poporului vocea lui Dumnezeu.

Maximă adoptată de primul nostru Domn al unirei: *Alexandru Ioan Cuza*.

400. **Venter plenus non studet libenter.**      Stomacul încărcat nu lucrează cu plăcere.

401. **Venter est avidus.**      Stomacul e lacom.

402. **Vitemus vocem adulatorum.**      Să evităm vocea lingușitorilor.

*Vitemus* subj. pr. *vito-avi-atum-are*.

403. **Vitium crescit in dies.**      Vițiul crește în fiecare zi.

404. **Vitium saepe est vicinum cum virtute.**      Vițiul adesea e vecin cu virtutea.

405. **Vir fortis non succumbit morsibus doloris.**      Bărbatul tare nu moare de mușcăturile durerii.

406. **Vultus est quidam sermo tacitus mentis.**      Figura este oarecare vorbire tăcută a cugetării.

*Sermo-nis*; masculin.

407. **Virtus est per se ipsa splendida.**      Virtutea prin ea însăși e strălucitoare.



408. Video meliora, deteriora sequor. Văd pe cele mai bune și urmez pe cele mai rele.

Expresiune — ce dupe *Ovidiu* — ar fi fost zisă de *Medeea* în amorul său către *Iason*. (Vezi *Mythologia* Vol. II, p. 31).

409. Vis vim expellit. Putere pe putere doboară.

La noi: cui pe cui scoate.

410. Vita sine amicis est plena metu. Viața fără amici e plină de temere.

411. Vitia aliena non corrigemus nisi nostra non curabimus. Vițiurile streine nu le vom îndreptă, dacă pe ale noastre nu vom vindecă.

*Corrigemus* viit. ind., *corrigo-exi-ectum-igere.*

412. Vir bonus non potest esse miser. Omul bun nu poate fi nenorocit.

413. Venerare parentes. Respectă pe părinți.

*Venerare* imperativ sig., *veneror-atus sum-ari* dep.

414. Virtus et vitium contraria sunt. Virtutea și viciul sunt vrășmașe.

415. Vae victis. Vai de cei învinși.

Expresiune zisă de *Bremus* generalul Galilor în războiul contra Romanilor.

Eată unele amănunte: Dupe ce *Camilus* a obținut strălucita victorie contra Faliscilor (vezi pag. 96) și a adus multe altele și mari serviciiuri patriei sale, totuși din invidie fu condamnat la exil. El a fost dat în judecată, sub motiv că ar fi sustras o parte din prada de războiu în victoria obținută contra *Veenilor*. Imediat dânsul—fără să mai aștepte rezultatul și sentința judecătorilor — profund indignat a plecat el singur în exil.

Se zice că dânsul eșind din oraș a rugat pe Zei, să pedepsească cât mai repede această nedreptate făcută unui nevinovat, lucru ce s'a și întâmplat cu invazia Galilor. În adevăr, aceștia deși victorioși, având însă teamă să nu fie copleșiți de foame ce amenință întreaga localitate, propuseră a face pace pretinzând romanilor 1000 kgr. de aur. Romani consimțiră, însă cum Gali înșelau la cântar, dânsi începură să protesteze. Atunci *Brennus*, generalul Galilor, drept răspuns aruncă sabia în cântar (adaogă spada sa la greutatea): *Brenus addidit gladium suum ad pondera și strigă: vai de cei învinși. (Et exclamavit: vae victis!)*

Dar tocmai în acest moment apare *Camilus* în capul unei armate și dând jos aurul din cântar strigă cu voce tare: *nu cu aur ci ca fier Romani își vor răscumpără patria. (Non auro, sed ferro*

*Romani recuperabunt patriam*). Imediat se încinge apoi o luptă așa de crâncenă, încât toți Gali au fost uciși până la unul. așa că n'a rămas nici chiar cine să mai anunțe de acest prăpăd. (*Ne nuntius quidem cladis relictus est*).

După aceasta Camil intră triumfător în Roma.

416. **Væ vobis!** qui mavultis divitias quam virtutem. Vai vouă! cari doriți mai mult bogăția de cât virtutea.
417. **Vanitas vanitatum,** omnia sunt vanitas. Deșertăciunea deșertăciunilor. toate sunt deșertăciune.

## CAP. I.

### NOTE COMPLIMENTARE

**La No. 12** (pag. 2). Sub Octavian August la 17 a. Chr. s'a celebrat cu mare pompă jocurile seculare date în onoarea gloriei Romane. Obiceiul erà ca aceste serbări să se facă la fiecare 110 ani (undenos decies per annos) din cauza secolului Etrusc, al cărui an mystic erà de 384 de zile. Deși termenul nu se împlinise, totuși August, în unire cu Senatul, a declarat aceste serbări însărcinând cu organizarea și conducerea lor zece bărbați numiți *decemviri sacris fecundis*. La aceste jocuri a fost chemat întregul popor, spre a vedea ce n'a mai văzut și ce nimeni altul nu va mai vedea: să vadă cum Roma s'a făcut cea mai frumoasă din lume astfel precum o cântă Virgiliu în versurile sale (*Roma pulcherrima rerum facta est*).

Jocurile începeau la 26 Mai printr'un sacrificiu de purificație al cetățenilor numit *lustrum*, serbare ce erà foarte împunătoare. Dânsa constă în aceia, că toți cetățeni eșeau afară din oraș în cea mai mare tăcere împreună cu preoți, ce aveau în cap pe marele pontif, precedați de gorniști numiți *fecialis*; și astfel cu toți făceau ocolul de jur împrejur al mulțimei (*lustrare*).

**Notă.** — Acești feciali au fost instituiți de Numa Pompiliu și erau în număr de 20. Ei nu numai că mergeau înaintea procesiunilor mari și oficiale, dar aveau și misiunea să declare războaie, să închee pace și să predea vrășmașilor pe culpabili. Insignele lor erà un baston (*caduceus*) și o suliță.

După terminarea acestui ocol al mulțimei, se aducea sacrificiu Zeilor prin înjunghierea unei seroaie (*sus*), al unei oi (*ovis*) și al unui taur (*taurus*), de unde și numele sacrificiului de *suove-taurilia* și se făcea în special în onoarea lui *Marte* Zeul războiului.

Fiecare animal reprezintă un simbol: seroaia — abundență; oaia — blândețea iar taurul — puterea. Prin acest sacrificiu poporul se consideră spălat de păcate și că Zei sunt înblânziți (*lustrato populo, Dii placantur*). Această ceremonie a fost instituită de *Serviu*



*Tuliu* cu ocaziunea măririi cetăței Roma, când a și fost dată pentru prima oară în timpul său pe muntele Palatin. Dânsa servea și ca cens al poporului, pentru care, sub cuvânt că prezența străinilor conrupea ceremonia, dânsi nu erau primiți să ia parte.

Cetatea astfel curățită (*lustrata urbs*) se începea cântecul, prin care Zei nemuritori erau rugați ca să dea poporului roman cele mai bune și mai mari foloase (*Quo, Dii immortales rogabantur ut facerent populi Romani res meliores et ampliores*). A doua zi se ducea pe muntele Capitoliu aducându-se sacrificiilor speciale întâi lui *Joe*, apoi soției sale *Junona* și în urmă filor săi *Apollo* și *Diana*, însoțite de mari rugăciuni pentru împărat și imperiul roman. A treia zi procesiunea mergea pe muntele *Palatin*, unde un cor de 27 băeți și 27 de fete îmbrăcați în costume alegorice cântau versurile din *Horățiu*, terminându-se în cele din urmă prin tot felul de jocuri publice și de circ.

*Notă.* — Din acest cânt s'a făcut în Franța, la 1780, un concert spiritual de *Philidor*, producând cel mai mare și nedescris entuziasm. În aceeași epocă sub *Catherina II-a* Impărăteasa Rusiei s'a reprezentat la Petersburg, în parcul dela Tzarskoe-Selo, într'un templu făcut anume (*ad hoc*) întregul cântec secular cu cea mai mare bogăție de persoană și costume române. Aceasta, grație entuziasmului ce împărăteasa avea pentru literatura franceză, infiltrat probabil de marele filosof *Diderot* ce se află la curtea ei, precum și prin corespondența ce dânsa întreținea cu *Voltaire* la Paris, care o prețuia ca pe un geniu extraordinar.

**La No. 22** (p. 3). Luptele Romanilor cu Cartaginezi poartă numele de răsboaie Punice, provenite din cuvântul *Pœnus* sau *Punicus*, derivat el însuși din *Phœenus* și *Phœnicus* ce însemnează *Cartaginez*. După legendă se zice, că *Didona* sora lui *Pygmalion* regele Pheniciei a intrat în ceartă cu dânsul, din cauză că el fiind sub tutela ei ca minor, dânsa se măritase cu unchiul său *Siceu*; el însă prin ajutorul partidului aristocratic omoară pe *Siceu* și astfel se urcă pe tron. Atunci *Didona*, sub motiv că se opune la răpirea tesaurului din templul lui *Hercule* Zeul protector, fuge cu o colonie de Phenicieni în Africa (800 a. Chr.) unde pune temelie *Carthaginei*, ce devine orașul cel mai înfloritor; *Pygmalion* însă rămâne rege în Tyr. Cu timpul *Carthagina* luă o dezvoltare atât de mare în toate direcțiunile, dar mai cu seamă pe calea comerțului, încât nu numai că devine o concurentă serioasă dar și un mare pericol pentru Romani. În deosebi *Sicilia* numită și *Trinacria* din cauza formei sale trunghiulare formează punctul principal de cucerire, unde Cartaginezi reușesc a pune mâna pe o parte dintr'însa ocupând părțile posedate de Greci. Dar Romani cari considerau această insultă din Mediterana ca integrantă teritoriului lor pe deoparte, iar pe de alta că dânsa era un adevărat grăuar prin abundența recoltei ce se făcea precum și delicioasa miere ce producea, și-au îndreptat privirile în această parte, căutând cu orice preț să o stăpânească. De aci a rezultat luptele crâncene cunoscute sub numele



de cele trei războaie punice, cari au durat aproape 100 de ani. Primul din aceste războaie a început la 264 a. Chr. și a ținut 23 de ani. Aceasta a provenit de acolo, că *Hieron* regele Syracusei împreună cu Cartaginezi ocupaseră orașul *Messina* din această insulă, prin care de fapt Sicilia eră ca și pierdută. Atunci se trimise dela Roma *Apui Claudiu*, care deși a avut să lupte cu puternicul general *Hanon* al Carthaginezilor, totuși învinse pe *Hieron*, care înspăimântat de un pericol ulterior părăsi pe Carthaginezi devenind fidel Romanilor. Mai târziu *Caius Lutatius* termină acest prim războiu reușind să distrugă întreaga flotă ce fusese trimeasă de *Hamilcar* tatăl lui *Anibal* în ajutorul lui *Hanon*. Lupta decisivă s'a dat la insulele *Egate*, când Carthaginezi fură siliți a cere pace evacuând toate insulele așezate între Italia și Africa, plătind și un tribut Romanilor pe 20 ani.

**La No. 32** (p. 4). Romani au avut mult de luptat cu popoare străine ca *Etrusci*, *Albani* și în deosebi cu *Samniți*, pentru supunerea cărora au dus războiu aproape 60 de ani. *Papiriu Cursor* investit cu puterea de dictator merge contra Samniților.

De observat este că Romani erau foarte superstițioși, așa încât chiar cei mai culți dintre dânși, până chiar și Regi, credeau în *auspicii* (*aves spicere*, sau *aspicere*-observarea sborului păsărilor), în *Auguri* (*avium garitus*-cântul păsărilor) și în *Haruspex* examinarea dispozițiunii măruntaelor dela păsări fiind sacrificate (dela *hara* masă pe care se pune carnea și *spicio* a privi).

Pe lângă Auguri oficiali se formară o mulțime de alți privați, cari speculau în așa mod populația, încât *Catone* se întrebă mirat: cum un *haruspex* nu rîdeă când vedeă un alt *haruspice*? (*Cato mirari se ajebat, quod haruspex non rideret, haruspicem quum vidisset*).

**Notă.** — Instituția Augurilor oficiali numiți *Augures publici populi Romani Quiritium* eră de origină etruscă și produsă astfel: Intr'o zi, pe când un țăran lucră pe câmp în Tarquinia. de odată apare în brazda plugului un copil nou născut, care și începe să vorbească! Atunci mulțimea se strânge din toate părțile, când coprinși de mirare ascultă cele mai înalte învățăminte de a cunoaște viitorul dupe cântecul, sborul și modul cum mănâncă păsările; iar dupe ce dinsul le arată secretul acesta de divinațiune, copilul pe loc moare. Acest copil eră fiul geniului numit *Jovialis* un nepot al lui *Joe*, și se chemă *Tages*. Imediat poporul Etrusc n'a perdut nimic din această minune. căci tot ce a auzit le-a concentrat în cărți numite *cărțile lui Tages*, instituind și niște serbări în onoarea tatălui său numite *Jovialia*. Cu timpul se adunaseră la Roma o mulțime de speculanți veniți din *Armenia* și *Comagena*. — o regiune din apropierea Euphratului.—pentru care, atât augurului cât și *haruspice*lui se mai ziceă armean sau *comagen*. Numărul acestora considerați ca adevărați șarlatani devenise considerabil, mai ales în timpul de decadență al Romanilor, când superstițiile și speculatori se înmulțiseră foarte mult. Prezicerea viitorului dupe stele o aveau cei veniți din Babilonia, în special din Chaldea, pentru care se și numiau *astronomi chaldeeni*.



Dar afară de aceasta Romani mai credeau și în diferite semne (*omen, omina*) ce rezultau fie din cuvinte, fie din felurite întâmplări, din persoane și animale ce le întâlneau eșind din casă, din diferite accidente în mers, din țiuirea urechilor, din strănut, din observațiunea soarelui, a lunii, a tunetului etc., etc. Și pentru a împiedică asemenea prevestiri rele (prost augur), recurgeau la lucruri adevărat copilărești, reprezentate între altele prin a scuipă fie în stradă, sau obiectul incriminat.

De această credință eră dominat și Papirius Cursor, așa încât cu toată inteligența lui totuși—văzând că într'o luptă contra inamicilor lucrurile nu mergeau după placul său, și crezând că aceasta e cauza vreunui semn rău ce ar fi avut când a plecat la război—a părăsit lupta pentru a veni la Roma spre a consulta pe Auguri, ca să văză ce e de făcut? În absența sa a lăsat pe *Quintus Fabius* cu porunca expresă, de a nu da absolut nici o luptă. Dânsul însă găsind circumstanțele favorabile atacă pe Samniți cu cel mai mare succes. La reîntoarcere, Cursor îl și condamnă la moarte: cu toate că victoria fusese strălucită și toți soldați erau de partea lui Fabius. Atunci Cursor, văzând că un strigăt se ridică din toată mulțimea (*clamor ortus est in tota concione*), și că dintr'o parte se auzeau rugăciuni (*alibi præces audiebantur*) iar dintr'alta amenințări (*albi minæ*), el a amânat afacerea pentru a douazi (*res dilata est in diem posterum*). Dar în timpul nopței Fabiu fuge la Roma, unde dictatorul îl urmărește. Aci, numai în urma rugăciunilor poporului la care a recurs tatăl lui Fabiu și care a rugat pe dictator ca să dea ertare tinereței lui Fabiu (*populus Romanus oravit dictatorem ut veniam daret adolescentiæ Fabii*) Papirus a cedat atâtor rugăciuni.

Eată unele amănunte demne de a fi reproduse cu privire la desfășurarea acestei scene rămasă celebră în literatură și istoria universală. Dupe ce Fabiu fuge la Roma în timpul nopței, a doua zi de dimineață se prezintă în fața senatului unde se plânge contra asprimei și nedreptăței generalului său, arătând serviciul adus patriei prin întreprinderea și victoria obținută contra vrășmașilor. Dar în timpul acesta se aude afară un mare sgomot al licitorilor depărtând în toate părțile mulțimea adunată: *eră Cursor dictatorul*, care aflând de fuga condamnatului venise dupe el și ordonă licitorilor săi, să prindă și să lege pe vinovat. În zadar senatul l-a rugat pentru ertare, căci el, neînduplecat, a stăruit în hotărârea sa. Atunci Fabiu recurge la ultima scăpare ce-i mai rămăsese, și adresându-se dictatorului îi vorbește astfel: „Fiindcă tu prin nimic nu poți fi înduplecat, de orce nici autoritatea Senatului, nici bătrânețea unui tată nenorocit precum nici meritul și noblețea acuzatului n'au nici un răsuneț asupra inimei tale, atunci eu recurg la judecata poporului, a căruia putere e mult mai mare de cât aceia ce-ți dă ție dictatura“.

În urma acestui discurs, chestiunea fu trimeasă de Senat în piața publică, în *forum*, unde *Papiriu* se urcă la tribună și începe



să vorbească. Dar Fabiu avea în sprijinul său autoritatea Senatului, favoarea poporului precum și buna voință a întregii armate. Dar Papirius apăra cu energie autoritatea comandamentului considerată până acum ca inviolabilă, apoi disciplina militară, ordinele dictatorilor respectate ca și oracolele, exemplul lui *Manliu* și iubirea de părinte sacrificată statului, în fine reamintește suplicii ce Brutus, fondatorul republicei, a dat celor doi fiți ai săi etc., etc. Toate aceste considerațiuni, susținute cu multă putere și talent oratoric, au produs o teribilă impresiune asupra spiritelor adunării. Poporul deci n'a îndrăsnit să achite pe Fabiu; a luat însă partea compătimirei, a milei; și astfel a rugat pe dictator să-l ierte: fapt la care s'au asociat toți trebuni cu întregul Senat, când în acelaș timp atât Fabiu cât și bătrânul său tată se aruncară la picioarele dictatorului rugându-l cu șiroaie de lacrimi să-i dea ertare. Atunci Papirius făcând semn ca mulțimea să tacă zise: «Acum sunt mulțumit, de oarece onoarea, disciplina militară și majestatea suverană a comandantului ce fiecare pe rând eră în pericol să fie distrusă, în fine a eșit victorioasă. În adevăr, Fabiu care a îndrăsnit să lupte contra ordinului generalului său, nu e apărât ca nevinovat ci recunoscut ca vinovat. El a obținut ertarea crimei sale prin rugăciunea poporului Roman și a tribunilor, cari cer pentru el milă iar nu dreptate.

Trăește deci Fabiu! și trebue să te simți de o mie de ori mai fericit acum prin consimțământul unanim al concetățenilor tăi cari se interesează de viața ta, de cât de victoria ce-ți procurase atâtă bucurie. Trăește, după ce ai făptuit o greșală, pe care nici însuși tatăl tău nu-ți ar fi ertat-o, dacă ar fi fost el în locul meu. Vei ști însă, că cea mai mare dovadă ce vei putea să dai poporului Roman de recunoștința ta, este să înveți din cele petrecute azi, ca să ascuți cu supunere, atât în timp de pace ca și în război, pe aceia care au asupra ta o autoritate legală».

Faptul acesta este dat în istorie ca exemplu de disciplina ce domnea în armata romană, prin respectarea poruncilor date de superiori. Probabil că pentru a nu se repeta aceeași scenă, Cursor a ertat pe pretorul de care este vorba în numărul menționat.

Notă.—Cu privire la Auguri dinși erau și *buni* și *răi*. Bunul Augur eră reprezentat sub figura unui om tânăr, vioi, foarte bine dispus, îmbrăcat cu tunică verde simbolisând speranța iar pe cap avea o maramă albă pe care se află fixată o stea. Augurul cel rău avea aspectul unui om crunt, cu privire sinistră, îmbrăcat cu o haină având culoarea stinsă de foaie moartă iar în mână ținea un baston Augural analog cu bagheta de scamator. În fața lui stă o nevăstuică, pe când el privește o cioară ce zboară la stânga lui.

**La No. 38.** (p. 5). În timpul lui Philip al V-lea regeje Macedoniei, relațiunile ce existau între Romani și această țară erau relativ satisfăcătoare. Acest rege însă avea un fiu natural *Perseu* iar legitim pe *Demetrius*, care însă eră mai năpăstuit din cauza lingușirilor celui dintâiu. După un timp oarecare Demetrius fu omo-



rit prin venin de către Perseu chiar cu consimțământul lui Philip. La această știre—cum Demetrius era un favorit al Senatului roman, și cum Perseu a fost prins că sub masca de a fi amic al Romanilor el instigă celelalte popoare — războiul fu declarat. Cu toate că Perseu ca să-și asigure aliați, luase în căsătorie pe fiica lui *Seleucus* regele Siriei și măritase pe sora sa cu *Prusias* regele Bithiniei, totuși după multe lupte fu învins, părăsit de aliați săi și adus ca trofeu la Roma de *Paul Emil*, unde și muri într'o închisoare pe la 160 (a. Ch.). În timpul lui *Metellus* apare un oarecare personaj numit *Andriscus*, care dându-se ca fiu al ultimului rege macedonean—Perseu, răsvrătise întreaga țară, puindu-se în capul unei armate strânsă din toate părțile. Dânsul susținea, cum că Perseu pentru a perpetua ura Macedonenilor contra Romanilor, îl încredințase pe dânsul unui păstor spre a fi sustras de a nu fi omorât; și că el ar posedă chiar o schisoare pe care păstorul i-ar fi dat-o lui ca din partea lui Perseu, spre a-l răsbună contra Romanilor. Dar *Metellus* îl învinge și fu adus ca trofeu la Roma.

*Notă.*—*Metellus* este dat ca exemplu de iubire al Zeilor când Ei voesc să favoreze pe un muritor. Astfel: dânsul nu numai că s'a născut dintr'o familie foarte nobilă, dar norocul a grămădit multă cinste în casa lui (*Fortuna congressit multa decora in domum ejus*), căci rar s'a întâmplat ca același om să fie consul, censor, augur, să fi obținut onorurile triumfului, să aibă patru copii ajunși ei înșiși consuli în timpul vieței sale, și să vadă și pe cele trei fiice ale sale foarte bine măritate și fericite. În sfârșit *Metellus* a murit în adânci bătrânețe, stins printr'un fel de moarte dulce între sărutările și îmbrățișările copiilor (*extinctus est genere leni mortis inter oscula et complexus natorum*), iară fii și gineri îl purtară prin oraș pe umerilor și îl puseră pe rug (*filii et generi ejus sustulerunt eum per urbem suis humeris et imposuerunt rogo*).

**La No. 43.** (p. 12). Murind *Hamilcar*, tata lui *Anibal*, a urmat la moștenire ginerele său *Asdrubal*, care împarte puterea armatei astfel: pe generalul *Hanon* îl lasă în *Cartagina*, el rămâne în *Spania* iar pe *Anibal*, care nu avea decât 25 ani, îl ridică la gradul de general. *Anibal* aducându-și aminte de ura tatălui său ce avea contra Romanilor și pentru care depusese și dânsul jurământ, pleacă cu o armată puternică în Italia. Cu foarte multă înțeleală el trece Pirinei, iar de aci ajunge în munți *Alpi* cari separă Italia de Galia, și cari după legendă nimeni n'ar fi trecut peste ei decât *Hercule*, de unde și numele de *Alpi greci*. El învinse toate dificultățile drumului precum și diferite cete curagioase; trece peste toate greutățile și din succese în succese ajunge în *Etruria*. La *Cannæ*—într'o localitate din *Apulia* la vărsarea râului *Ofanto* (Aufidus) cel mai mare din această regiune—sdrobește cu desăvârșire armata lui *Terentius Varo*. Pentru a ne face o idee de această pierdere se spune, că în zilele următoare Cartaginezi au fost ocupați de a scoate inelele din degetele soldaților și cavalerilor romani, pe cari strângându-le a umplut trei mari băniți pe



cari le-au trimes la Cartagina (*tres modii annulorum qui detracti fuerant ex digitis regittum qui missi sunt Carthaginem*). Niciodată nu s'a produs o frică mai mare la Roma, decât când a sosit vestea acestei pierderi încercate (*nunquam tantum pavoris fuit Romæ, quantum ubi advenit nuntius cladis acceptæ*).

Cu această ocaziune Romani au dat încă un exemplu de tenacitate și curaj în război căci, cu tot dezastrul, nici o mențiune de pace nu s'a vorbit (*nulla mentio pacis facta est*). ci dintr'înainte s'a eșit înaintea lui Varone autorul nenorocirii (*itam est obviam Varroni auctor calamitatis*) și toată lumea i-au adus mulțumiri, că nu se descurajase de patrie (*quod non desperasset de Republica*). Cu totul altfel s'ar fi petrecut lucrul la Cartagina, unde există o lege de pedeapsă cu moarte a oricărui general care ar fi pierdut o asemenea luptă. Mai mult, unul dintre prizonieri — dintre cei zece ce plecaseră numai pe cuvântul de onoare cu voia lui Anibal de a veni la Roma spre a fi răscumpărați — nevoind a se mai întoarce, Senatul a poruncit să fie legat și trimes înapoi. Faptul acesta a umplut de admirațiune și uimire pe Anibal, făcându-l să-și domolească îndrăzneala, văzând că poporul roman eră de o înălțime de suflet atât de mare în circumstanțele nenorocite (*quod populus Romanus esset tam animo excelso in rebus afflictis*).

**La No. 47.** (p. 13). *Mariu și Sylva* au rămas în istoria Romanilor ca exemplu, unde poate duce ambiția și ura pe un om. Din aceste două persoane, deși apropiate între ele prin cruzime și ură personală, totuși Republica a profitat mult de pe urma lor, prin victoriile strălucite ce au obținut contra vrășmașilor: Mariu distrugând pe *Teutoni și Cimbri*, iar Sylva distrugând pe *Mitridate* în Africa. Mariu se născuse din părinți cu totul săraci. El eră de o constituțiune gigantică, fioros la figură și înfruntând orice oboseală. Pentru el nu există decât *soldați hotărâți, și vrășmași de învins*. Eră aproape lipsit de orice cultură, și chiar se lăudă cu aceasta desprețuind pe cei ziși învățați; dar mai cu deosebire dînsul a arătat un desgut nemărginit contra nobilimei, declarându-se dela început apărătorul plebeilor. Cariera militară a început-o în *Spania* sub *Scipionie*, care dejă îl aprecia în așa grad încât, într'o convorbire avută cu diferite căpetenii, când din glumă unul zise lui Scipionie fiind împreună cu toți la masă, că dacă s'ar întâmplă vreo nenorocire lui Scipionie, ce general ar avea Republica ca să-l înlocuiască? — Poate acesta, zise Scipionie, bătând ușor pe umărul lui Mariu (*fortassis istum inquit Scipio humero Marii percusso leniter*). Aceasta fu prilejul de a escita și mai mult ambițiunea și curajul lui Mariu.

În opoziție cu dânsul eră *Silva*, născut din familie nobilă, cu o cultură distinsă, dar cu aplicațiuni către o viață cu totul liberă până la destrăbălare. În adevăr, deși foarte tânăr, eră înconjurat de toți comedianți, cântăreți ordinari și femei pierdute. Plăcerea lui eră să bea și să joace cu ei. Se zice că una din



aceste temeii, *Nicopolis* deși bătrână, a fost așa mult amurezată de el, încât la moarte i-a lăsat o avere foarte considerabilă. Cu toată această viață neregulată, grație talentului său oratoric, el reușește să fie numit *questor* (casier) fiind trimis cu serviciul în *Numidia*, ca ajutor lui *Marius*, care însă dela început nu-l privea cu ochi buni. *Marius* deși era ajutorul lui *Metellus*, cel mai bun protector al său luptând contra lui *Jugurta*, totuși din invidie se întoarce la Roma, unde unelstește a fi numit consul și trimis în locul lui *Metellus*, când și reușește a prinde pe *Jugurta* aducându-l cu triumf la Roma. Dar aci *Sila* la rândul lui, după ce *Marius* se întoarce înapoi pentru a lupta contra lui *Mitridate*, reușește a primi el comanda desărcinându-l pe *Marius*. Afiând de această *Marius* imediat pleacă din *Asia* în capul unei armate, și ajungând la Roma se desfășură cele mai crude măceluri contra lui *Sila* și a partizanilor săi. Lucrul ajunsese până acolo, încât se încinse o adevărată bătae între el și *Sila* chiar în *Forum*. Cu această ocazie *Marius* a arătat un exemplu de clemență, căci *Sila* în fuga lui a intrat în chiar casa lui *Marius*, pe care însă în loc de a-l omorâ, îl lăasă liber, mărginindu-se a se face stăpân pe toată averea, distrugându-i casa și omorând o mulțime din partizani săi. *Sila* fuge din Roma pentru a lua în posesie armata destinată a merge în *Asia*. *Marius* rămâind singur stăpân în Roma ridică comandamentul lui *Sila*. La această veste *Sila* revine asupra Romei, o asediază și intră triumfător exercitând cele mai groasnice massacre. *Marius* reușește să fugă și ajunge în *Minturnia* (Lațiu). Acolo însă fiind recunoscut fu pus la închisoare, iar judecători având ordin de a-l omorâ, aduse pe un *Cimbru*, care pe lângă că era fioros, păstră și cea mai grozavă ură contra lui *Marius*, căci în războiul ce avusese cu conaționali săi, îi măcelărise mergând până la sacrificarea femeilor și copiilor. Dar când se prezintă cu toporul, *Marius* întorcându-și capul și aruncându-i o privire majestuoasă și fioroasă îi zise: *oare tu vei îndrăsni să omori pe Mariu? (tunc audebis occidere Marium?)*. Călăul fu așa de impresionat, încât tremurând aruncă arma și fuge. (*Ille attonitus et tremens abjecto ferro et fugit*). Judecători însăși luând aceasta drept o minune îl lasă liber. Atunci *Marius* cu o luntre trece în *Cartagina*. După un timp oarecare dezordinele din Roma ajunseră la culme. Atunci unul din consuli, *Cinna* — contra colegului său *Octavius* — invită pe *Marius* să se întoarcă la Roma, care iarăși în capul unei armate desfășură o răsbunare fără seamă, căci nu mai era vorba de a se omori persoane ci chiar distrugerea obiectelor. El a voit să omoare pe femeea și copiii lui *Sila*, dar ei scapă prin fugă. În fine *Marius* atins de bătrânețe și copleșit și de vițiul beției moare. *Sila* la rândul său vine în Roma unde desfășură cele mai groasnice orori mergând până acolo cu răsbunarea, că a desgropat cenușa lui *Marius* aruncând-o în *Tibru*. Dar lucru curios! tocmai când *Sila* se proclamă el însuși dictator pe viață, deodată abdică dela orice putere rămâind ca simplu cetățean reluându-și viața din tinerețe în petreceri și chefuri, fără



cu toate acestea nimeni să se fi atins de el : cu toate cruzimile ce făcuse. Se zice că un singur tânăr s'a găsit care să se plângă contra lui, și care urmărindu-l până acasă l-a încărcat de insulte și injurături. El însă drept răspuns ar fi zis : *acest băiat va fi motivul ca nimem de aci încolo să nu renunțe la o astfel de putere (hic adolescens efficiet ne quis post hac deponat tale imperium).*

Viața destrăbălată pe care a dus-o Silla, i-a provocat o boală curioasă și scârboasă numită *vermină*, căci a murit mâncat de vermi la Puteoli din sudul Italiei unde se retrăsese. Dânsul și-a scris următorul epitaf : *nimenia mai mult ca mine n'a făcut mai mult bine amicilor și un rău mai mare vrășmașilor.*

**La No. 49** (pag. 26). *Larii* (*Lar-is* și *Lares-ium*) Zei căminului, erau adorați fără distincțiune și de bogat și de sărac sub numele de *Lares cubili* (ai căminului de culcare). La început erau considerați numai ca un geniu al casei, fără să aibă atribuțiuni de adevărați Zei și nici fiind de origină divină. Există încă și numele de *Penafi*, dar care se considerau ca *Zei pragului casei*. (Vezi *Mythologia* Vol I, pag. 150).

**La No. 87** (pag. 34). *Descartes* a arătat o inteligență genială manifestată aproape în toate direcțiunile activității omenești : fiind deopotrivă *matematician, fizician, astronom* și chiar *teolog*, de oarece începuturile studiilor sale le-a făcut în școala *jesuitică*. S'a născut în *Turena* în Franța. Ideile sale filozofice au adus o perturbațiune în special în discuțiunile metaphizice în așa fel, că i-a produs o neliniște sufletească destul de mare, în urma căreia a fost silit să cutureze *întreaga Europă*, fără a găsi însă nici adepți, nici amici. În deosebi în *Olanda* a stat 20 de ani, unde nunumai că nu erau luate în considerațiune ideile lui, dar a fost chiar declarat ca un *atheu* periculos : aceasta din cauză că el nuse învoia cu doctrinele scolastice, unde totul eră bazat pe dogme iar nu pe discuțiuni și raționamente. Rezultatul a fost, că obosit de lupte îndelungate se reîntoarce în Franța, unde i se arată un sprijin destul de favorabil din partea lui *Ludovic al XIII-lea* și a lui *Richelieu*. Dar iarăși aci nu stătu mult, căci în urma insistențelor reginei *Christina* a Norvegiei se duce la *Stockolm*, unde în calitate de preceptor îi dedea adevărate lecții de filozofie în toate zilele începând dela 5 dimineața. Se zice chiar că această muncă exagerată precum și clima aspră a fost cauza extenuării sale, căci deși având o constituțiune foarte slabă i-a provocat moartea. În afară de maxima stabilită de el : *Cogito ergo sum*, a fixat chiar existența sufletului în om într'un punct anumit, ce este descris sub numele de *glanda pineală*, ce se află la unirea măduvei spinărei cu creierul, sub numele de *nodul vital*.

**La No. 127** (pag. 42). Romani în scopul de a încuraja pe cetățeni în practicarea virtuții, instituiseră felurite recompense sub formă de coroane. Ele purtau numiri speciale după împrejurările în cari curajul cetățenesc s'a arătat, și aveau formă de coroană în aur, anume făcută : *ad hoc*. Cele mai impunătoare, numite *coroana*



*clasica* sau *rostrata* (dela *rostrum*-bot de corabie) se dedeau generalilor ce captivau vase mari de război; iar celui luptător care cu arma în mână era cel dintâi care se precipită în vasul inamic, avea *corona navalis*. Și tot astfel era *corona muralis*, când luptătorul sărea peste zidurile cetății precum și *corona castrensis* când se străbătea în câmpul de luptă al vrășmașului. Dar cea mai prețuită era *corona civica*, ce se dădea aceluia care scăpase viața unui cetățean în luptă. Dânsa din ordinul generalului se oferea chiar de cel scăpat dela moarte numindu-l *tatăl său*. Acela care o posedă avea onoruri deosebite, putând să se așeze la spectacole alături de Senatori iar publicul îl salută sculându-se în picioare. În fine *corona graminea* era mai presus de toate; ea se dă aceluia care scăpase armata întreagă dela o primejdie amenințătoare. Dânsa era făcută din iarba verde luată chiar din locul unde armata a fost impresurată. Ea se oferea cu mare pompă celui curajos de către toți soldații regimentului, având în cap pe generalul armatei.

**La No. 140.** (pag. 46). După strălucita victorie a lui Anibal la *Cannae* din Apulia, a urmat pentru dânsul numai restrîște, căci retrăgându-se în *Capua* din Campania între Latium și Apulia, atât el cât și armata a început să-și moae caracterul războinic. Timp de 6 ani a fost mereu hârțuit constrângându-l a se retrage la *Casilinum*, unde prin tactică de temporizare a lui *Marcus Claudius Marcellus* adusesse la extenuare pe Anibal. Deși el reușește a provoca o răzcoală în *Sicilia*, care în unire cu regele *Sardiniei* declară război Romanilor, nu i-a fost însă de nici un ajutor, de oarece Marcel impresurând *Syracuză* sufocă orice mișcare.

*Notă.*—Ca episod al acestei lupte este moartea lui *Archimede*, cel mai renumit om al timpului, în modul următor: pe când dânsul stă aplecat făcând calcule și deseneuri pe nisip, un soldat se repede să-l jefuiască și cu vocea unui amenințător îl întreabă: cine este? (*miles voce minantis interrogavit eum: quisnam esset?* *Archimede*, din cauza dorinței de a descoperi ceea ce căută, n-a răspuns (*Archimedes, propter cupiditatem inuestigandi illud quod requirebat, non respondit*) Din această cauză a fost decapitat de soldat. (*Quapropter obruncatus est a milite*).

Cu toate că din cauza lui *Archimede* asediul *Siracuzei* durase 3 ani și vasele romane suferise multe pierderi grație invențiilor acestui mare geniu, totuși Marcel încântat de înțelepciunea prea mare a acestui om, poruncise ca să fie cruțat adică să nu se atingă de capul lui. (*Marcelus, delectatus prudentia eximia hujus hominis, edixit ut parceretur capiti illius*). De aceea Marcel a suportat cu mâhnire moartea lui și a avut grije de înmormântare (*Marcelus tulit ægre mortem ejus et habuit curam sepulture*) Pe mormântul lui *Archimede* a fost pus un pedestal având o mare sferă, reprezentând globul terestru cu astrele sale.

În anul următor Marcel se întoarce iarăși contra lui Anibal, dar moare în niște prăpăstii pe cari a voit singur a le cunoaște. Auzindu-se la *Cartaginea* că Anibal slăbise în puterile sale în



Italia, s'au dat ordine lui *Asdrubal* fratele său, ce se găseă în *Spania*, ca să se ducă imediat în ajutorul lui. Și în adevăr că el pleacă cu o armată așa de puternică și bine preparat, încât de ar fi reușit, imperiul roman ar fi fost distrus. Se întâmplă însă că 4 cavaleri, pe cari el îi trimisese cu o scrisoare către *Anibal* arătându-i tot planul de luptă, fură descoperiți, astfel că el fû cu desăvârșire bătut la *Sena* de către consuli *Claudiu Hero* și *Marcus Livius Salinator* (208 A. Chr.) unde perde 56.000 de oameni. *Asdrubal* văzându-se perdut, ca să nu mai trăiască după o așa înfrângere, dă pinteni calului într'o cohortă romană, unde luptându-se rămâne mort. (*Asdrubal ipse, ne superesse tantæ cladi, equo concitato se immisit in cohortem romanam et ibi pugnans cecidit*). După aceasta, cei doi consuli se întorc cu o foarte mare iuțeală înapoi în timpul nopței, fără ca *Anibal* să fi simțit ceva. Corpul lui *Asdrubal* fû aruncat la frontiera câmpului de luptă, pe care *Anibal* văzându-l a strigat: *acum cunosc soarta Cartaginei. (Nunc agnosco fortunam Carthaginiis)*.

În anul 207 *Scipione* dă ultima lovitură lui *Anibal* la *Zama*, unde fiind cu desăvârșire învins fuge cu o barcă la *Antioch* regele *Siriei*, pe care caută să-l convingă a declară rășboi romanilor; dar nu reușește. Astfel descurajat și excomunicat de concetățeni săi, cari declarându-l ca trădător îi confiscase toată averea dând chiar și foc casei lui, fuge în *Creta* iar de acolo la *Prusias* regele *Bitimiei*, care îl primește cu bunăvoință dându-i chiar și un mare palat ca locuință. Dar Romani fiind învingători peste tot, constrânse pe *Prusias* ca să le predeă pe *Anibal*, considerat ca cel mai mare vrăjmaș al numelui de roman (*Inimicisimum nomine Romano*). Atunci *Anibal*, care aveă otrava în inel, pentru ca viața să nu fie dată după gustul străinului, își aduce aminte de vechile sale virtuți și a băut otrava ce aveă obiceiul să aibă totdeauna cu sine. (*Ne vitam suam dimitteret alieno arbitrio, memor pristinarum virtutum, sumpsit venenum quod semper consueverat secum habere*).

**La No. 202** (pag. 60). *Cornelia* a fost fiica lui *Scipion Africanul* și soția lui *Semproniu Grach* censor în următoarea împerejurare.

*Sempronius Grachus* nu eră prieten cu *Scipione Africanul*. Cu toate acestea, când învingătorul dela *Cartagina* fusese pe nedrept învinuit de *Catone* în fața poporului ca risipitor al banului public, dânsul — condus numai de spiritul dreptății și de un sincer patriotism — a apărat cu multă căldură pe acela care salvase patria de pericolul cartagineș și astfel a fost achitat. Eată unele părți din acest discurs: *Scipione*—zice *Sempronius*—prin mărețele expedițiuni ce a făcut și prin onorurile la care voi înșivă l-ați ridicat în atâtea rînduri, a ajuns prin voința Zeilor și a oamenilor la un așa înalt grad de glorie, încât e mai rușinos pentru poporul roman decât pentru el, ca să fie văzut adus înaintea unui tribunal, din cauza unor acușățiuni tot așa de nedrepte și insultătoare. *Cum? îndrășniți voi să puneți sub picioarele voastre pe acest Scipione*



învingătorul Africei? Dar ce! Nu e el, care în Spania a pus pe fugă pe cei mai renumiți generali risipindu-le întreaga lor armată? N'a învins el pe Anibal? Vai! Virtutea oamenilor mari nu va găsi oare nici în propriul său merit, nici în onorurile unde voi înșwă l-ați ridicat, nu va găsi zic, un azil, un refugiu, unde întocmai ca într'un altar, dacă numai primesc niște asemenea oameni onorurile și admirațiunea ce li se cuvine, cel puțin să fie scutiți de nedreptate și insultă?... (resumat din Dictionnaire d'éducation Vol. II). În urma acestui discurs, impresiunea produsă asupra mulțimei a fost așa de puternică, în cât în loc de condamnare, Scipione fu acoperit de cea mai profundă admirațiune de întreaga adunare a poporului mergând dupe el în Capitoliu. Atunci Scipione, drept recunoștință, îi dete lui Semproniu Grach pe fica sa Cornelia în căsătorie.

Iubirea și respectul ce Grach avea pentru soția lui se adeverește prin următoarele: Se zice că doi șerpi au intrat odată în locuința lor. Un augur fiind consultat le spuse că, pentru pre-



Fig 13. Frați Gracchi (Sculptură de E. Guillaume, Muzeul Luxembourg din Paris).

venirea unei mari nenorociri, trebuia ca unul din acești șerpi să fie omorât. Dacă însă șarpele mascul va fi ucis, atunci va pieri el; dacă însă șarpele-femeie se va ucide, atunci se va pierde Cornelia. Atunci Sempronius fără nici o ezitare imediat ucide șarpele-bărbat, după care apoi foarte curând moare și el.

Cornelia deși patriciană prin naștere, eră însă cu totul de partea plebeilor prin înalta sa educațiune și erudițiune. Iată câteva expresiuni rămase dela această celebră femeie: «Când o măsură egală va putea să fie pentru toți?» (Quando modus æqualis poteret haberi omnibus?)».



«Când va fi odihnă? și când familia noastră va încetă să fie lipsită de minte? (Quando pausa erit et quando nostra familia desinet insanire)?».

«Când vom încetă a ne abține dela mâhniri producându-ne nouă înșine și dându-le și altora? (Quando desinemus desistere molestiis, et habentes et præbentes)?».

«Și când în fine o măsură va putea să se dea acestui lucru? (Et quando tandem modus poterit haberi ei rei)?» etc., etc.

(Din Cornelius Nepos pag. 514, *Verba seu epistola Corneliae matris Gracchorum*).

Cornelia a avut 12 copii dintre cari însă i-a rămas numai o fată, *Sempronia*, pe care a luat-o în căsătorie *Scipione Emilian*, distructorul Cartaginei, și doi băieți: *Tiberiu* și *Caius Gracchus*.

După moartea soțului său, *Ptolomei* regele Egiptului a cerut-o de soție, dar ea a refuzat, zicând că mai mândră se simte a fi văduva unui Roman decât regina Egiptului, consacrandu-se astfel pentru educațiunea copiilor săi. Dânsa mereu îi excită zicându-le: *lumea îmi spune că sunt soacra lui Scipione, pe când eu vreau să mi să zică mama Gracchilor!* Dar poate că tocmai vanitatea aceasta a fost cauza nenorocirii ce a isbit-o, căci numai neînțeleptei sale impulsțiuni acești copii au căzut victime entuziasmului lor, amândoi fiind loviți de o crudă moarte. Singura ei consolatie pe care o repetă celer ce veneau să o vadă la Messina, în Sicilia, unde se retrăsese era: *copii mei au murit pentru o cauză înălțătoare «fericirea poporului roman».*

Dar iată faptele petrecute cu *Tiberiu* și *Caius Gracchus*: *Tiberius Gracchus* (130 a. Ch.) fiind tribun al poporului, devenise așa de iubit și popular, încât mulțimea îl adoră. Iată cum vorbea el pentru popor în întruniri: «*Ce fâl!* bestiile sălbatice găsesc în munți și pădurile Italiei întăriri și cuiburi unde să se retragă, iar acești viteji Romani, ceri luptă și se expun la moarte pentru apărarea Italiei, să nu se bucure decât de lumină și de aer, ce nu li se poate răpi? căci ei n'au casă și nici refugiu și sunt nevoiți să rătăcească pe câmpuri cu femeile și copiii lor! Ei nu fac războiul și nu mor, decât ca să mărească venitul și să întreție luxul celor bogați: pe când acești preținși stăpâni ai universului — căci așa sunt numiți — n'au un singur deget de pământ care să fie al lor!». (Din Plutarque de la jeunesse, pag. 161).

— Prin asemenea discursuri el întăritase așa de mult poporul, încât Senatul fusese silit să numească o comisiune de trei (*triumviri*) cari să examineze posesiunile matrimoniale.

Intreaga nobilime se ridicase însă contra lui făcând o mare propagandă, că el prin acțiunile lui urmărește distrugerea republicei pentru a deveni rege. Din nenorocire, *Tiberiu* fiind la o întrunire în *Capitoliu*, în focul unui discurs el își pune mâna pe cap, voind să arate prin asta că-și dă și viața pentru popor (*referens manum ad caput, quo signo salutem suam populo commendabat*). Nobilimea însă îndată profită de acest lucru și începe a face un sgomot teribil,



strigând, că prin acest semn el cere diadema regală. Atunci *Scipio Nassica* — văr primar cu *Tiberiu* — se scoală furios din mulțime și pronunță cuvintele : *Cine iubește republica să mă urmeze. (Qui rempublicam amat, me sequatur)*, apoi urmărește pe *Grah* care fugea, se repede asupra lui și-l omoară chiar cu mâna lui. (*Dein, Gracchum fugientem persecutus, irruit in eum et sau manu eum interfecit*). Astfel se stinse acest însemnat bărbat, precum mai târziu se stinsese și fratele său *Caius* fiind victima aceluiași ideal.

*Notă.* *Tiberiu Grach*, pe lângă înflăcăratele discursuri democratice, propune și o lege agrară votată prin plebiscit, că acela care va avea mai mult ca 500 jugere de pământ (un jugăr are 2500 m. p.) sau 1000 când ar fi avut 2 copii — căci de fiecare copil se acordă 250 jugăre — trebuia în urma unei răscumpărări să dea tot restul statului spre a fi vândut în loturi mici și inalienabil la țărani. A mai propus apoi o lege numită *lex judiciaria*, care luă senatorilor dreptul exclusiv de a fi judecători, acordând aceasta și cetățenilor cu avere de 40000 sesterti, ceea ce face 20000 lei. Tot el a obținut votarea unei legi numită *de sociis*, prin care se dădea dreptul de cetățean roman tuturor Latinilor și aliaților Statului. În fine prin *lex frumentaria*, tot grâul bogaților trebuia să fie împărțit în mod egal la toți cetățeni; dar mai ales fiecărui tată de familie nevoiaș trebuia să i se dea câte 6 băniș pe lună cu 6 ași, ceea ce revine la 35 bani o banișă.

*Caius Gracchus*, după asasinarea fratelui său *Tiberiu*, a continuat aceiași ambiție de a fi cât mai mult popular. Dar el nu avea decât 21 de ani. Pentru aceasta, timp de 9 ani a stat mai mult retras, dar urmărind fără preget răsbunarea fratelui său. El căpătase foarte mult simpatia poporului prin darul de a vorbi și principiile liberale în așa grad, că la expirarea termenului de tribun, el vine în Senat cu o lege, prin care cerea ca tot grâul bogaților să fie împărțit în mod egal la toți cetățeni. *Piso*, un distins personagiu și bun orator, a combătut legea cu ultima energie; dar ea totuși a fost votată. Când a început să se împartă însă grâul, iată că vine și *Piso*, pe care *Gracchus* văzându-l îi zise : Cum te împaci cu tine, când ceri grâu dupe legea ce ai combătut ? (*Qui constas tibi, quum petas frumentum ea lege quam dissuasisti ?*) El însă răspunse : N'as voi să'ți fie permis a împărți bunurile mele, dar dacă vei face, eu îmi voi lua partea mea. (*Nolim liceat tibi dividere mea bona ; sed si facies petam meam partem*). Cu tot acest succes însă, Senatul în cap cu nobilimea corupe pe colegul său *Livius Drusus*, în sensul că'l îndeamnă să vie cu niște propuneri cu totul exagerate în favoarea poporului. *Caius* pricepe cursa, dar începe a-și pierde din iubire fiind calomniat ca invidios și cu scopuri demagogice. Atunci Senatul numește pe *Opimius* cu puteri discreționare să observe, ca nu cumva republica să fie atinsă de vreo lovitură în pagubă (*ne quid respublica detrimenti caperet*). Acest *Opimius* era cel mai mare inamic al lui *Gracchus*, pentru care a și făgăduit ca premiu, aceluia ce-i va aduce capul, o sumă de aur egală cu greutatea lui. Neno-



rocirea lui a fost, că însuși cumnatul său, *Scipione Emilian*, după ce combate într'o mare întrunire pe *Caius* și obține cei mai strălucit succes, chiar în acea noapte se găsește mort în patul său fiind strangulat. Senatul imediat aruncă această crimă pe socoteala partizanilor lui *Caius*. Atunci se produce o groasă revoluție cu lupte crâncene. *Caius* armat cu ai săi se retrage pe muntele *Aventin*, unde e urmărit de consul cu întreaga populație și isgonit. În această luptă *Caius* văzând că nu e nicio scăpare, — mai ales că în cădere lovindu-se și-a scrântit piciorul (*intorsit talum*) — se retrage în templul *Dianei*, unde voește să se omoare. Cei doi amici ai săi însă: *Pomponius* și *Lucinius* îl împiedică și-l silește să fugă cu ei împreună. În acest timp însă ei sunt urmăriți și o luptă crâncenă se încinge, așa încât 3000 de persoane fură omorite iar corpurile lor aruncate în riul Tibru. În această luptă *Pomponius* și *Lucinius* apărând cu energie o punte fură și ei uciși iar cadavrele lor călcate în picioare de partizani lui *Opimius*.

Rămas singur, *Caius* reușește să fugă într'o pădure vecină consacrată *Furilor*. Dar văzându-se urmărit și pădurea înconjurată, roagă pe credinciosul său sclav *Philocrates*, a-i da lovitura mortală cu un cuțit, ceea ce și face. Imediat însă sclavul se omoară și el pe însuși cadavrul stăpânului său. (*Servus mox semet ipsum super corpus domini interemit*). Atunci un oarecare individ numit *Septimuleius*, o creatură a lui *Opimius*, având cunoștință de recompensa făgăduită: aur pentru capul lui *Grah* (*aurum pro capite Gracchi*) aduse capul lui *Caius* fixat într'o țepă. (*Attulit caput Caii profixum lancea*). Uni chiar zic, că dânsul după ce mai întâiu a găurit craniul și a scos creierul a introdus plumb (*infundit plumbum*) ca astfel să fie mai greu (*quod efficeretur gravius*).

Astfel se stinse aceste ilustrațiuni în floarea vârteii (30 ani) fiind victima entuziasmului infiltrat de mama lor de a lucra pentru binele poporului, care de multeori, inconștiența și ingratitudea arătată în viață binefăcătorilor săi o repară prin laude, prin recrete și ridicări de monumente și mărețe statui... dar după moarte (*post mortem*), așa precum s'a întâmplat și cu acești doi frați, (Fig. 13).

Notă. — Ca episod al acestui trist eveniment se zice, că un amic al lui *Tiberiu* numit *Blasius*, adus în fața unui consul însărcinat cu ancheta de urmărire, el a cerut ertare sub cuvânt că avea așa stimă pentru *Tiberiu* că s'a crezut obligat a îndeplini voința lui.

Cum? adaogă consulul: dacă el ar fi vrut să puie foc *Capitolului*, tu te-ai fi supus în virtutea acestei amicitii de care te mândrești?

— Niciodată—zise *Blosius*—el n'ar fi avut acest gând: însă dacă ar fi voit, eu m'aș fi supus! (*sed, si ille voluisset ego paruissem!*).

Ce a urmat nu știu.

Consulul, însă a zis: vorba aceasta e criminală (*ista vox est nefaris*); căci nu e nicio ertare a păcatului (*est enim nulla excusatio*), dacă ai făcut un rău din cauza un prieten. (*Si peccaveris causa amici*).



## CAP. II.

## NOTE BIOGRAFICE ALE UNOR MARI CĂPITANI

menționați în această lucrare.

I. LUCIU TARCINIU PRISCU (*Lucius-Tarquinius Priscus*).  
620 a. Ch.

Omul acesta, devenit celebru în istoria Romanilor, a fost de origină grec și anume din *Corinthe*. El eră fiul uuui anume *Demarate*, și fiind silit a se expatria a fugit în *Etruria* din Italia și anume într'o localitate numită *Tarquinia*. Ajuns aci a desfășurat atâta zel și activitate în orice întreprindere, în cât pe lângă inteligența ce aveă fiind și foarte bogat, ajunse în scurt timp iubit de toți și ales ca șef (*Lucumon*) al unui trib foarte important din *Etruria*.

Această demnitate eră ereditară, iar instituția se numea *lucumonie*, prin care se înțelege administrația unei porțiuni din țară sub conducerea unui *Lucumon*, (care în treacăt fie zis mai are și însemnare de nebun, zăpăcit). După altă tradiție însă, acesta ar fi fost chiar numele lui ce purtă în Grecia și sub care eră cunoscut; pe când alți susțin, că el nefiind mulțumit de situația ce aveă — căci pe cât se pare, locuitori din *Etruria* nu cam priveau bine pe străini — se hotărăște să vie la Roma, unde se știă că tocmai numele de străin eră bine privit dacă nu chiar în mare favoare. Așa dar el pleacă din *Tarquinia* împreună cu soția sa numită *Tanaquil*. Se zice că în această călătorie de odată apare un vultur, care se repede și-i ridică scufia, sau bonetul, lui care veneă (*Aquila sustulit pileum ei advenienti*) și sburând cu mare sgomot d'asupra carului unde ședeă el (*et volitans cum magno clangore super carpentum ubi ille sedebat*), îi așează apoi cu multă dibăcie pălăria pe cap, după care apoi vulturul sboară în sus (*inde aquila abiit sublimis*). Atunci *Tanachila* soția lui — pricepută în arta augurilor (*perita auguriorum*) — înțelege că soțul ei are să devie rege; deci îmbrățișându-l îi dete cele mai mari speranțe încurajându-l pentru atingerea acestui scop prin or și ce mijloace. Fapt este că dânsul ajuns la Roma, deși nu aveă decât 25 de ani, totuși se ridică la o așa reputație și iubire mai ales în poporul de jos, că fu chemat la curtea lui *Ancus Martius* ce eră al IV-lea rege al Romanilor. Dânsul eră cuuoscut sub numele de *Lucius Tarquinius Priscus*. Primul nume a provenit probabil din *lucumon*; al II-lea cu siguranță dela *Tarquinia* iar al III-lea dela cuvântul *priscus-a-um*, ce însemnează de *origină veche*; cu alte cuvinte avem: *Luciu Tarciniu cel vechiu*, primitiv, din *Tarquinia*, *priscus*.

Ajuns aci, el a știut să se facă așa iubit de *Ancus* încât acesta, murind în al VIII-lea an de domnie, îl lasă pe el ca tutore al copiilor săi, cărora pe loc însă le și asurpă dreptul urcându-se el



pe tron. Primul lucru ce a făcut în scopul ca să-și atragă în deosebi iubirea plebeilor, a fost că a mărit numărul senatorilor cu 100 luți numai dintre ei, făcându-i astfel patricieni, nobili, adică *gentes maiores* sau *superiores* în loc de *gentes minores* sau *inferiores* precum erau înainte. Aceasta a fost de mare folos pentru poporul de jos adică: plebeea, atât din orașe (*plebs urbana*) cât și pentru cea dela țară (*plebs rustica*), căci puteau să intre în familia nobililor prin căsătorie. În adevăr, căsătoria unui plebeu eră cu totul deosebită de a patricianului, care singură purtă numele de legitimă și se celebră cu pompă religioasă numită *confarreatio*, când mâncând din aceeași pâine femeia eră introdusă prin aceasta în familia bărbatului, îmbrățișând și același cult al Zeului soțului său.

La Romani aproape fiecare familie patriciană aveă rugăciuni deosebite, astfel că două familii trăiau alături una de alta, dar fiecare cu Zeul său deosebit. Într'una din aceste familii, o fată tânără ia parte de mică copilă la religiunea tatălui său; ea îi oferă în fiecare dimineață libațiuni, îl împodobește cu flori și ghirlande în zilele de sărbători, în fine îi cere protecțiune și-i mulțumește pentru binefacerile date. Când prin urmare o fată e cerută în căsătorie, pentru dânsa aceasta nu înseamnă o simplă schimbare de locuință, o simplă trecere dintr'o casă într'alta ci de un lucru mult mai grav, și anume de părăsirea focarului patern trebuind să invoace de acum înainte focarul vitorului ei soț. E vorba deci să-și schimbe religia, să facă alte slujbe, să pronunțe numele altui Zeu și să adreseze alte rugăciuni. Odată măritată, femeia nu mai are nimic comun cu religiunea domestică a tatălui său: dânsa aduce acum sacrificiuri la focarul bărbatului.

Dar și pentru bărbat lucru nu e mai puțin serios — dacă nu chiar grav — de oarece el are să introducă lângă focarul său pe o persoană străină; cu dânsa el are să facă toate ceremoniile misterioase ale cultului său, să-i arate modul cum trebuiesc făcute adică *ritul*, spuindu-i în acelaș timp și toate formulele. Cu alte cuvinte el are să-i spue tot ce are mai prețios dela părinți săi ca moștenire din partea Zeilor căminului său, și dela cari prin rugăciuni secrete el obține *bogație, fericire și virtute*. Și cu toate acestea, în loc să păstreze această putere protectoare numai pentru el, acum trebuie s'o împartă cu viitoarea lui soție. Pentru aceasta căsătoria eră cea mai sfântă ceremonie și aveă ca parte esențială, că dânsa *trebuiă să se facă totdeauna și neapărat înaintea focarului domestic*.

Actul căsătoriei la Romani coprindeă următoarele 3 părți numite: *traditio, deductio in domum mariti* și *confarreatio*.

I. Tânăra fată părăseă casa părintească în urma unei imposante solemnități și anume: în prezența *pretendentului, părintele înconjurat de întreaga sa familie aduceă un sacrificiu Zeului casei sale*. După terminarea sacrificiului el declară — pronunțând o formulă sacramentală — că dă pe fiica sa numitului tânăr. Această declarație însoțită de predarea tinerei fete în mâna ginerelei numită



*traditio*, eră cu totul indispensabilă pentru căsătorie, căci fata nu eră lipită de focarul casei prin vreun drept propriu al său ci numai prin mijlocul tatălui de familie. Deci numai autoritatea părintelui putea să o deslipească din casă; altfel ea nu putea să meargă să se închine la focarul soțului fără această deslegare părintească și prin care devenea liberă de orice legătură cu prima ei religione.

✱ II. Plecarea fetei la casa flăcăului (*deductio in domum mariti*) eră astfel: *dânsa de obicei se așeză într'un car frumos împodobit cu flori, coroane și felurite ghirlande*. Mireasa aveă figura acoperită cu o maramă subțire; rochia trebuia să fie albă, căci această culoare ca și voalul după figură erau un uz pentru orice ceremonie a cultului religios. În plus aveă și o coroană pe cap iarăși drept semn de ceremonie. Dânsa stetea singură în car.

Înainte carului mergea un om cu anume costum sacerdotal având în mână o torță sau masală aprinsă numită *făclie nupțială*, iar o mulțime de alte fete și tineri înconjurau carul și cântau un cântec religios numit *hymeneu*. Intreaga pompă ajunsă la destinație se prezentă miresei *foc și apă*: primul ca simbolul divinității domestice iar apa ca simbol de curățenie a sufletului (*lustrum*).

Dar mireasa fiind dată jos, dânsa nu intră prin ea însăși în noua sa locuință, ci trebuia ca ginerele să o ridice simulând un fel de răpire, și că dânsa trebuia să scoată câte-va țipete iar femeile cari o înconjurau să se prefacă că o apără. În fine soțul apucându-o în brațele sale o introducea în casa lui, *având însă grija să o ție bine în sus, ca nu cumva picioarele miresei să atingă pragul casei*. Această răpire simulată ar fi după uni drept un simbol de pudoare, de rușine din partea miresei, iar după alți, că dânsa recunoaște puterea bărbatului și că numai în virtutea acestui simbol dânsa are să se apropie de focarul noului său cămin și că numai prin voința lui — care este stăpânul locului și posesorul Zeului — are să aducă sacrificiile cerute de cultul ce i se va indica.

✱ III. Mireasa este condusă apoi de soț înaintea focarului, acolo unde sunt *Penati*, unde sunt *toți Zei domestici* și unde *toate icoanele* strămoșilor sunt așezate împrejurul focului sacru. Mireasa este stropită cu *apa lustrală* și atinge focul sacru. Apoi cei doi soți aduc un sacrificiu, varsă *libațiune* și adresează zeilor anumite rugăciuni. După aceia amândoi mănăncă din aceeași pâine făcută din cea mai albă și curată făină numită *panis farreus*. Pâinea aceeași făcută ca în chip de prăjitură e mncată de cei doi soți în mijlocul rugăciunilor, în prezența și sub ochi divinităților familiei. Dânsa este și reprezintă legătura sfântă între bărbat și femeie, iar unirea lor prin această ceremonie poartă numele de *confarreatio*, ceace însemnează unire la un loc, (dar în acelaș timp și punerea sub protecția cuiva, căci acest cuvânt derivă dela verbul *confero-contuli-collatum-confere* având între alte multe înțelesuri și pe acela de protecție: *îmi pun speranța salvării în blândețea învingătorului: Confero spem salutis ad clementiam victoris*).



De aci încolo amândoi soți sunt uniți în acelaș cult, cu aceeași religie, în acelaș gând și în aceeași dorință.

Femeia de acum înainte are aceiași Zei, aceleași rituri, aceleași rugăciuni și aceleași sărbători ca și bărbatul său. De aci aurinat și definiția ce și azi e păstrată și anume: *căsătoria este împărțășirea dreptului divin și uman. (Nuptice sunt communicatio divini juris et humani)* precum și aceasta: *Soția este tovarășa celor umane și divine: Uxor est socia rei humane atque divine.* (Extras din Fustel de Coulange).

Dar femeia odată măritată împărțășește și cultul morților; însă acum dânsa numai aduce mâncarea funebră pentru strămoși săi, căci numai are acest drept. Căsătoria a deslipit-o cu totul de familia tatălui său și a sfărâmat toate raporturile religioase ce avea cu ea mai înainte. Acum dânsa aduce ofrande pentru strămoși bărbatului său, căci aceștia au devenit și strămoși săi făcând parte din familia lor. Căsătoria s'a transformat pentru ea în a doua naștere; ea de aci încolo ține loc de fiica bărbatului ei, *filia loco*—precum zic jurisconsulți—iar nu de fiica tatălui. Ea numai aparține nici la două familii nici la două religii domestice: femeia a intrat acum cu totul în familia și religiunea soțului său.

Unirea aceasta între soți era indisolubilă, astfel că divorțul devenea imposibil. În orice caz, pentru desfacerea ei se proceda la o nouă ceremonie, căci numai religiunea singură putea să deslege ceea ce a legat. Prin urmare *confarreatio* nu se putea distruge decât prin *diffarreatio*. Astfel: cei doi soți cari voiau să se despartă veniau pentru ultima oară înaintea focului sacru comun; un preot și martori erau prezenți. Atunci se oferea soților aceiași pâine ca și în momentul unirii lor; dar în loc de a o împărți și a mânca din ea, o respingeau. Apoi în loc de rugăciuni pronunțau formule de un caracter straniu, aspru, de ură, un fel de blestem, prin care femeia renunță la cultul și la Zei bărbatului său. Atunci lanțul religios era rupt, comunitatea cultului încetă și cu aceasta căsătoria se consideră disolvată.

Poporul de jos adică plebea era lipsit de orice considerațiune, din cauză că el nu avea cultul căminului; nu avea strămoși recunoscuți și admiși în mod legitim; nu avea un cap de familie religios numit *pater* care să aducă sacrificiuri focarului din cămin: plebea n'are decât familie naturală iar nici de cum avea familie numită *gens* formată prin religie. Căsătoria nu există pentru ei, căci ei nu cunosc cultul și diferitele rituri religioase. Neavând familie și focul sacru, la plebee autoritatea paternă era manifestarea pur și simplu a forței naturale (*more ferrarum*) iar nu avea autoritate sfântă pe care n'o are decât tatăl de familie (*pater familias*) patrician. Pentru plebei nu există dreptul de proprietate, căci orice proprietate trebuie să fie stabilită și consacrată de un focar, de un mormânt, de Zeul *Terme* și de toate elementele cultului domestic: lucru ce ei nu au. Pentru plebei nu există lege și nici dreptate, căci legea e o poruncă a religiei iar proce-



dura o colecție de rituri; și astfel fiind prin nimic nu era garantat un plebeu. Și probă e, că atunci când s'a înființat *tribuni*, a trebuit să se facă o lege specială, pentru ca viața și libertatea să'i fie apărută menționându-se că „nimeni nu are drept să lovească ori să omoare un tribun precum ar face-o cu un om din plebee“. Aceasta însemnează, că cineva avea dreptul nu numai să batjocorească, dar și să omoare pe un plebeu fără să fie pedepsit: de oarece plebeul nu era sub scutul legii ci în atară de lege. Oameni plebei n'aveau drepturi politice, din cauză că nu erau cetățeni și nici unul dintre ei nu putea să fie magistrat; plebeea nu intră nici chiar la formarea armatei. Dar ceea ce formă deosebirea esențială, este că plebeul nu avea *religiunea cetății* și deci imposibil a fi numit *sacerdote*. Se crede că plebeul n'avea voie nici să se roage, din cauză că nu cunoștea și nici nu i se putea desvălui asemenea secrete. Prin urmare plebeul e un străin și deci nu poate fi primit în altar căci murdărește sacrificiul; și așa fiind, el e respins de Zei. În fine plebeea era o populație desprețuită, scârboasă, în afară de religie, în afară de lege, în afară de societate și în afară de familie: căci plebeul provenea din popoarele barbare ce erau inimice Romanilor. De aceia orice legătură de căsătorie era absolut exclusă între un patrician cu o fată a unui plebeu.

Căsătoria plebeilor se făcea numai printr'o ceremonie civilă și nici că era recunoscută de lege; dânsa purta numele de *coemptio* însemnând un fel de cumpărătoare unul dela altul, reciprocă, neavând nici o sancțiune decât că se făcea în fața unui magistrat și 5 martori, astfel că această legătură putea să dureze ori să se desfacă după voință sau gustul unuia din ei: *ad libitum*. Pe lângă aceasta unirea între o plebee și patrician fiind privită ca ceva impur prin amestecarea sângelui, nu se putea obține consultarea auspiciilor, căci Zei refuzau să le dea răspunsul cerut. În fine faptul că un copil născut trebuia să urmeze condiția tatălui, aceasta era piedica cea mare și puternică ca o patriciană să ia pe un plebeu oricât l-ar fi iubit de mult precum și în cazul contrariu, căci copii născuți în astfel de condițiuni își perdeau sângele nobil.

Prin urmare, *Tarcinius Priscus* nu numai că a binemeritat iubirea din partea plebeilor introducând o parte din ei în senat, dar aceasta a fost începutul celebrelor lupte din aceste două clase și cari n'au încetat decât pe la 360 când, prin legile lui *Licinius Stollo* și *Licius Sextius*, un plebeu putea să intre în orice funcțiune a statului și înalta magistratură, ajungând să fie chiar și mare pontifex: încheindu-se cu aceasta complectul lor triumf.

Tarciniu Prisc a reputat multe victorii cu Etrusci și Sabini, a înfrumusețat Roma cu canalizări și cu fortificații atrăgând admirația tuturor precum și așezarea Capitolului pe muntele Tarpean ce a servit ca loc de rugăciuni și sacrificii memorabile. În fine după o domnie glorioasă de 38 de ani și după ce a procurat fericirea patriei sale adoptive, a murit asasinat de cei doi fi ai lui



Ancus, deposedați, în următoarea circumstanță. Dânsi aleg doi din păstori cei mai sălbatici. (*Illi deligunt duos ferocissimos ex pastoribus*) pentru a îndeplini această crimă (*ad patrandum id facinus*). Atunci dînși se prefăcură că se ceartă între ei, și intrând în curtea palatului făcură un așa mare sgomot, încât regele foarte impresionat de această gălăgie extraordinară dă ordin să fie aduși în fața lui. Aci din nou încep să sbiere împreună (*vociferari simul*) și a se întrerupe pe întrecute unul pe altul. (*et obstrepere certatim alter alteri*). Dar regele dându-le ordin să spue pe rând fiecare plângerea lui și pe când el eră cu totul atent și întors către cel care vorbeă, celalt îl isbește în cap cu toporul (aruncă în capul lui toporul ridicat: (*Alter dejecit in caput ejus securim elatam*) și amândoi fug afară lăsând arma jos (*et ambi se prori-piunt foras telo relicto*).

Ca episod din viața lui Tarciniu Prisc se citează faptul, că pe lângă multe alte reforme voind să schimbe și cavaleria în sens democrat, augurul *Accius Navius* opuindu-se sub pretextul că Zei sunt contra acestui lucru, dânsul luându-l în bătae de joc îl pune să facă întrebarea ce se află la pag. 101 No. 378.

II. Aristomene. Erou mesenian care s'a ridicat cu toți cetățeni săi contra dominațiunei Spartiaților, dând astfel naștere la un al II-lea războiu al Meseniei (608 a. Ch.). Obținând strălucite succese a fost salutat și proclamat rege. El însă n'a primit decât titlul de șef militar, după care și reușește să atragă pentru cauza patriei sale pe Arcadieni: vechi lor aliați. Dânsul înspăimântă pe Spartiați prin cele mai îndrăznețe întreprinderi și-i reduce la umilința să ceară ajutor la oracolul dela Delphi, care le zice să se adreseze Athenienilor. Aceștia în batjocură le-a trimes pe *Tyrteu*, care n'avea absolut nici cea mai elementară noțiune de arta militară, căci eră un biet poet și un simplu dascăl de ocazie la o școală, fiind totdeodată și schiop și sbanghiu! Cu toate acestea, mai presus de orice așteptare, *Tyrteu* a ridicat curagiul Spartiaților prin cântecele sale războinice dându-le în acelaș timp și sfaturile cele mai bune, pline de multă înțelepciune și înflăcărat patriotism. Prin aceasta Spartiați adică Lacedemonieni, însuflețiți de un indescriptibil patriotism, au câștigat lupta cu un complect triumf, după care proclamară pe *Tyrteu* ca cetățean al lor și consacrară toate imnurile sale drept cântecele lor naționale. Uni spun că victoria s'a obținut prin trădarea lui Aristomene de către *Aristocrate II* regele Arcadienilor. Totuși Aristomene se retrase pe un munte, unde a prelungit rezistența luptând 11 ani fără preget. Fiind însă din nou trădat de acelaș rege și copleșit de numărul vrăjmașilor, fu silit să se retragă în Arcadia iar de acolo fugi în insula Rodos unde a și murit. După o legendă însă, el a fost adus aci de Spartiați și pus în vârful unei stânci numită *Céadas*, de unde Lacedemonieni asvârleau pe criminali precum Athenieni aveau muntele *Barathron*. Cu toate acestea, din cauza virtuților sale, Aristomene fiind aruncat, a scăpat căzând pe un vultur, iar



după altă legendă, fiind mai întâiu închis în acea peșteră a putut să fugă printr'o gaură din stâncă, pe care a descoperit-o urmând pași unei vulpe.

*Notă.*—*Barathronul* Athenienilor eră un fel de cutie având pereți făcuți din lame de fier ascuțite și așezată într'o baltă la poalele unei stânci, din vârful căreia cei condamnați erau aruncați rămâind morți pe loc.

III. *Lyssandru*. Cel mai renumit general *Spartiac* și deci vrăjmaș al *Athenienilor*. După ce pedepsește crud pe aliați, merge asupra *Atenei* și îi distruge fortificațiile. El eră de o perfidie extraordinară, așa încât după ce a măcelărit 800 *Milesieni*—cari se încrezuseră în jurământul lui că nimic nu le va face predându-se—când i s'a imputat acest lucru el zise: „trebuie să desfătezi pe copii cu jucării iar pe oameni să-i înșeli cu jurăminte“. Tot lui se datorește și proverbul că „unde lipsește pielea leului trebuie să îmbrăcăm (să luăm) pe cea de vulpe“. *Ubi pellis leonis deficit, vulpinam insecandum esse.* (Vezi pag. 107 No. 394).

IV. *Telesilla*. Orașul *Argos*, capitala întregului regat numit *Argolida* și așezat pe fluviul *Inachus* ce eră în același timp și regele său, a fost unul din cetățile cele mai celebre din întregul *Pelopones*. Deja foarte puternic în timpul războiului *Troiei*, el eră numit de *Homér* Ἰππόβοτος (*ipovotos*) adică crescător de cai, din cauza marei fertilități a împrejurimilor sale. Dânsul aveă o citadelă foarte tare numită *Larissa* iar ca port *Nauplia*, care a jucat un mare rol în diferitele războaie cu *Romani* dându-i și numele de *Napoli*. Dar în afară de acestea, *Argos* a rămas celebru din cauză că a dat naștere celei mai reputeate femeie-poetă numită *Telesilla*, care a devenit nemuritoare pentru marele său avânt patriotic în următoarea împrejurare: Când regele *Spartei*, *Cleomene*, bate cu desăvârșire pe *Argieni*, porneste îngâmfat de trufia victoriei asupra cetății *Argos* pentru a o distruge. Orașul, rămas fără apărători și neputând să reziste, eră gata să capituleze și să se predea în mâna vrăjmașului. Deodată însă *Telesilla*, cunoscută și iubită poetă a poporului se ridică, și entuziasmează atât de mult mulțimea, încât cu o repeziune fulgerătoare se adună în jurul ei toți sclavi, toate femeile, toată tinerimea și toți bătrâni din cetate. Pe toți aceștia marea poetă îi înarmează cu ce a putut, și puindu-i în linie de bătae iese cu ei la porțile orașului. În urma câtorva hărțueli, *Lacedemonieni* fură coprinși de o așa mare rușine de a lupta contra unei femei, încât luară hotărîrea de a se retrage. În urma acestei neașteptate reușite, marea poetă *Telesilla* a rămas pentru *Argieni* ca o adevărată divinitate, fiind adorată ca salvatoarea patriei.

V. *Epaminonda* (370 a. Ch.).

Deși născut din părinți săraci, totuși a primit o educație din cele mai alese și chiar mai superioară ca a orcărui *Theban*, din care făcea parte prin naștere. Astfel cunoștea arta de a cânta cu *chitara* și orice instrument cu coarde; învățase muzica, dansul



luând lecțiuni dela profesori celebri precum de asemenea a învățat filosofia cu renumitul *Lysis* din *Tarente*, în fine făcând mereu exerciții să alerge și să lupte. Dar silința or munca cea mai mare o întrebuițea pentru arme, (*plurimum studii consumebat in armis*). Pe lângă aceste însușiri fizice avea și cele mai bune calități sufletești, căci eră *modest, cu minte și serios*, (*Erat enim modestus, prudens et gravis*). Talentul lui oratoric eră însoțit și de puterea spontanității în atacarea adversarului. Astfel într'o mare întrunire de *Arcadieni*, pe când el susținea că toate popoarele trebuie să se unească împrejurul *Thebei* și *Argosului*, de odată *Calistrate* un mare orator și deputat al *Athenienilor*, pentru ca să-l umilească zise: *Cetățeni Arcadieni!* trebuie să ne aducem aminte numai la ce fel de oameni a dat naștere fiecare din aceste orașe. (*Cives Arcades! debemus animadvertere quales cives utraque civitas procreasset*) și după cari se pot judeca despre ceilalți (*ex quibus possent judicare de ceteris*). În adevăr, zise el, *Oreste* și *Alcmeon* amândoi paricizi—primul omorând pe tatăsău iar secundul pe mamăs'a—erau din *Argos*; la rândul lui, *Edip*—care după ce a omorât pe tats'o și a luat apoi de nevastă pe măs'a făcând cu ea mai mulți copii—a fost născut în *Theba*. (Vezi *Mithologia* Vol. II).

La acestea *Epaminonda* răspunse imediat: mă mir de prostia retorului *Atic* că nu știe nici atâta, cum că acești oameni s'au născut nevinovați; și că în orce cas, după ce au săvârșit crima în țara lor au fost goniți, dar primiți de *Ateni* (!).

Iarăși tot la o întrunire, când *Meneclide* voind a-l lua în râs îi spunea că imitează pe *Agamemnon*, el repede îi zise: acest prinț cu puterea întregei *Grecie* abia după 10 ani a putut să ia un singur oraș; eu din contra, numai cu puterea *Thebanilor* și într'o singură zi am pus pe goană pe *Lacedemonieni* și am scăpat întreaga *Grecie*.

*Epaminonda* cu toate că la început a fost favorabil *Lacedemonienilor*, totuși mai târziu s'a sculat contra supremației lor și a obținut la *Leuctra* în *Beotia* cea mai strălucită victorie, precum în urmă prin alte succese cucerise întregul *Peloponez* făcând din toate numeroasele popoare, amice devotate ale *Thebanilor*. Și cu toate aceste servicii aduse țării, s'au găsit suflete mici, cari sub cuvânt că 'și exercitase puterea de comandant peste termenul legal, să-l dea în judecată ca pe orce criminal. Dar și el la rândul său iată ce zice judecătorilor: Primesc să mi să dea pedeapsa prevăzută de lege, însă pe sentința de condamnare să se scrie aceste cuvinte: «*Epaminonda* a fost pedepsit cu moarte de către *Thebani*, fiindcă i-a silit să învingă la *Leuctra* pe *Lacedemonieni*; că nici unul dintre *Beotieni*—mai înainte să fi fost el general—nu îndrăsnise nici să se uite pe câmpul de bătae; pentru că el printr'o singură luptă nu numai a scăpat *Theba* de ruină dar a dat libertatea la toată *Grecia*, că el a dispus astfel lucrurile în cât *Thebani* au împresurat *Sparta*, și că *Lacedemonieni* au fost mulțumiți că abia au scăpat cu viață». După ce a zis aceste cuvinte, un ris general și cu sgomot a izbucnit în toată adunarea, și nici un judecător n'a îndrăsnit să pro-



nunțe sentința (*neque quisquam iudex ausus est ferre suffragium*). Și astfel *Epaminonda* a eșit cu cea mai mare glorie dintr'un proces capital (crima morței). „Sic Epaminondas discessit magna gloria a iudicio capitis“.

*Notă.*—Se mai zice că *Epimonda* intrând în casă însoțit de numeroși amici cari îl felicitau de marele succes obținut, un câine ce el avea îi iese înainte arătându-i cea mai mare drăgălășenie lingându-l pe picioare. La acestea *Epaminonda* zise amicilor săi. «Eată cum acest câine îmi arată recunoștința pentru îngrijirile ce-i dau; Thebani însă în schimbul marilor serviciuri ce le-am făcut voesc să mă condamne la moarte.

Eată modul cum a murit *Epaminonda*: În lupta dela *Mantineia* între *Spartiați* și *Thebani* el fu grav rănit în pânțec de o săgeată. Dar *Epaminonda* simțind că imediat va muri dacă va extrage arma, a ținut-o în loc până ce i s'a anunțat rezultatul luptei. Iar când i se aduse vestea că *Thebani* au eșit victorioși atunci scoțând lancea (*ferro extracto*) zise: am trăit destul, căci în adevăr mor neînving. (*Satis vixi enim verò morior invictus*); și el pe loc și-a dat sufletul (*et statim exanimatus est*).

În ce privește disputa între el cu *Meneclide* și virtutea de care era înzestrat, să se vadă pag. 35 No. 95 și pag. 56. No. 178.

VI. *Aristide* și *Temistocle*. (530—467 a. Ch).

*Aristide* fiul lui *Lysimac*, a fost născut la *Athena* și era aproape de aceeași etate cu *Temistocle*. Aceste importante personaje au intrat în luptă din frageda lor etate, numai din ambițiunea care din ei trebuie să joace un rol mai important în afacerile statului. Pe cât însă *Aristide* era renumit prin integritate. (*Quantquam Aristides excelebat abstinentia*) pe atata *Temistocle* ducea o viață așa de ușuratică și destrăbălată încât a fost desmoștenit de tatăl său (*exheredatus est a suo patre*). Dar această rușine nu l'a descurajat ci l'a ridicat (*Hæc contumelia non fregit eum sed erexit*). Și în adevăr, convins fiind că o asemenea pată nu se poate șterge decât prin muncă intelectuală, s'a dat cu totul studiului; și fu coprins de așa mare ambițiune, încât umblă cu orice preț să se facă pe cât posibil mai cunoscut și lumea să vorbească mereu de el: recurgând la ori și ce mijloc. Astfel se zice, că încă fiind tânăr a rugat, a stăruit și a reușit să convingă pe un renumit cântăreț din chitară să se mute la el: aceasta numai în scopul, că acest chitarist fiind foarte cunoscut și iubit la *Athena*, marele număr de persoane dorind să-l audă cântând să fie silite să întrebe: unde șade *Temistocle*?! Cu modul acesta și grație talentului său oratoric ajunse a fi introdus în magistratura cea înaltă, unde s'a arătat destul de integru. Astfel între alte probe se zice, că viind la el poetul *Simonide* și rugându-l pentru o cerere nedreaptă el drept răspuns îi zise: «tu n'ai fi un poet bun. dacă ai face versuri ce n'ar fi în armonie cu măsura și cadența stabilită; și eu tot așa n'aș fi un bun magistrat, dacă aș face vre-o faptă contrară cu legile dreptății».



Prin faptul că el luă în apărare orice pricină fără interes bănesc și vorbea în mai toate adunările poporului în favoarea celor mici, se făcuse așa popular și iubit, încât nici o afacere mai importantă nu se rezolvă fără el (*nulla res major gerebatur sine eo*).

Când deci vrășmășia între ei ajunsese până acolo încât își aduseră unul altuia incriminări grave de necinste în fața poporului, cu toate că *Aristide* era numit omul cel drept, totuși *Temistocle* reușește a obține condamnarea lui la 10 ani de exil. Din rivalitatea acestora însă s'a văzut, cât de mult darul de a vorbi bine învinge nevinovăția (*Quanto eloquentia antestaret innocentiae*).

În timpul acesta *Xerxe* regele Persilor face planul gigantic de a copleși întreaga Europă, și își propune mai întâi să subjuge pe Greci, contra cărora și pornește cu o armată de un milion de oameni și o flotă din 300 de vase. La *Marathon* în Beotia însă, *Xerxe* fu groaznic bătut de *Miltiade* sub comanda căruia se află *Aristide* și *Thămistocle*. Dar tocmai această glorie a fost punctul de plecare pentru exaltarea germenului de ambiție, ce deja clootea în inima lui *Temistocle*. Astfel se zice că din acest moment, *lăcomia de glorie*—întocmai ca și un foc pe care nimeni nu-l poate stinge—i-a copleșit inima sfășindu-o zi și noapte în așa grad, că el adesea spunea amicilor săi: «*Trofeele lui Miltiade mă împiedică să dorm*».

Prima încredere personală ce i s'a dat lui *Temistocle* a fost o expediție contra *Corcyrei*, insulă în marea *Ionică*, unde arătând calitatea de bun strateg a însuflat încredere în toată populația greacă de valoarea ei militară, atât pentru prezent cât mai ales pentru viitor. De oarece însă el prevedea că fără o bună flotă nu era nici o speranță, și cum nu vedea un destul entusiasm în această direcție, profită de sgomotul că *Xerxe*, pentru a-și răsbună înfrângerea de la *Marathon*, a pornit direct asupra *Athenei*. Spaima fiind mare, *Temistocle* propune să se consulte oracolul dela *Delphi*, unde *Pythia* răspunse celor care întrebau, că să se închiză în ziduri de lemn. (*Pythia respondit deliberantibus ut se munirent mœnibus ligneis*). Și precum nimeni nu știa ce înțeles are acest răspuns, atunci *Temistocle* le spuse explicându-le, că Zeul *Apolo* îi sfătuște să se retragă cu toți în corăbiile de război, căci acesta este zidul de lemn ce s'a arătat de Zeu. (*enim eum murum ligneum significari a Deo*). Atunci *Ateni*eni aprobând explicația puseră la dispoziție totul, așa că în scurt timp își creară o flotă destul de respectabilă compusă din 200 de vase. Dar celelalte state din Grecia și în special *Lacedemonia* nu privea cu ochi buni tendința de supremație a *Athenei*. De aceia repede se ia hotărârea, ca războiul să se facă pe uscat iar nu pe mare; și în consecință *Leonida* în fruntea a 300 spartiați pleacă întru întâmpinarea lui *Xerxe* la *Thermopile* în *Thesalia*. Se zice că *Xerxe* neputând să-și închipue că o mână de oameni vor avea curajul să lupte cu el, a scris lui *Leonida* numai atâta: «*predă armele*». Dar și *Leonida* nu-i a răs-



puns decât tot scurt de tot «*vino dele ia*». Se susține de istorici, că dacă nu se găseă trădătorul păstor *Ephialthe* care să arăte lui *Xerxe* o potecă prin care a înconjurat între munți de jur împrejur această mică armată, victoria ar fi fost a Grecilor. Se zice iarăși, că *Leonida* văzând că numai e absolut nici o rază de speranță, a chemat pe toți tovarășii lui la o masă câmpenească, unde la sfârșit le zise: «*diseară vom luă prânzul cu Plutone*». Și întocmai astfel s'a și întâmplat, căci nici unul n'a mai rămas în viață. (Fig. 14).

*Notă.*—Devotamentul lui *Leonida* și al tovarșilor săi a produs un efect extraordinar înflăcărând patriotismul grecilor, cari au immortalizat evenimentul acesta prin următoarea inscripțiune săpată pe stânca de la Thermopile. «*Trecătorule! du-te și spune la Sparta, că 300 am murit aci, pentru ca să ne supunem legilor sale*». Pe de altă parte s'a decretat un mare premiu pentru capul trădătorului *Ephialte*, care a și fost ucis de cetățianul *Athenade*.

Perși victorioși pornesc spre *Athena* trecând totul prin foc și sabie. Atunci toți cad la înțelegere să-și concentreze puterile în apărarea orașelor, și deci se și dă comanda supremă lui *Eurybiade* regele *Lacedemonienilor*. Dintre toți, numai *Temistocle* eră contra acestei idei, pentru care cuvânt la orice consiliu el nu încetă prin discuțiuni și lungi discursuri să-și arate convingerea; așa se zice, că odată *Euribiade* desperat că numai tace din gură, înfuriat ridică bastonul vrând să-l lovească în cap. Dar *Temistocle* foarte liniștit zise: *lovește, dar ascultă*; și apoi merge înainte cu discursul.

De aci încolo însă începe partea compromițătoare pentru *Temistocle*. În adevăr, dinsul văzând că nu reușește în propunerea lui, trimite o scrisoare lui *Xerxe*, prin care îi spune planul de retragere și-l sfătuește ca în interesul său imediat să atace pe Greci. Se zice că el a făcut aceasta în scopul de strategie și anume ca să înșele pe *Perși* a căror armată navală eră inferioară; și ca probă e, că *Xerxe* a suferit cea mai grea înfrângere la *Salamina* ce a rămas memorabilă. Dar inimici lui, atribuiu victoria lui *Aristide*, care fû în grabă chemat din exil, de poporul ce se găseă în completă disperare. Tdt din partea lui *Themistocle* s'a descoperit o altă scrisoare către *Xerxe*, prin care i se spuneă să se retragă cât se poate de repede, fiindcă s'a plănuit distrugerea podului ce el făcuse pe *Helesponte*. Ura contra lui *Themistocle* creșteă din zi în zi mai ales din partea *Lacedemonienilor*, care vedeă o mare concurență în *Athena* prin flota și imensele ziduri de fortificație ridicate numai prin stăruințele lui. Se întâmplă însă că *Pausanias*, regele *Spartei*, dorind să devie satrap pe toată *Grecia* intră în corespondență cu regele *Perșilor*. Un sclav al acestuia puind mâna pe o scrisoare compromițătoare o predă celor în drept, cari imediat îl chiană la judecată. *Pausania* însă refuză și se refugiază în templul *Minervei*, de unde neputându-se scoate fără a se comite un sacrilegiu, cetățeni îl pedepsiră zidind ușile și toate intrările, astfel încât *Pausania* a murit de foame rămânând închis în templu.



Se zice că mama lui Pausania trăia la acea epocă (*Dicitur matrem Pausanice vixisse eo tempore*) și că dânsa dejă foarte bătrână (*iam magno natu*) totuși aflând de crima fiului său s'a grăbit să aducă o piatră și a pus-o la zidirea intrării templului, pentru ca să închidă pe fiul său (*ad claudendum filium suum*). Se mai zice că Pausania a fost scos afară din templu spărgându-se aco-perișul fiind pe jumătate mort (*semianimis*) așa încât pe loc și-a dat sufletul (*confestim efflavit animam*). El fu îngropat departe de locul unde a murit iar după uni chiar în câmpul celor morți prin supliciu. Dar orcum ar fi fost, se zice că în urma răspunsului dela Delfi, el a fost mai târziu desgropat (*erutus est posterius*) și în gropat în acelaș loc unde 'și lăsase viața, unde a murit (*et sepultus est eo loco ubi posuerat vitam, ubi mortuus est*). Astfel Pau-



Fig. 14. Leonida la Thermopyle. (Dupe I. David 1814. Muzeul Louvre din Paris).

sania a murdărit prin o moarte rușinoasă o mare glorie de război. (*Sic Pausanias maculavit morte turpi magnam gloriam belli*). Dar cu această ocazie s'a dat și de alte scrisori compromițătoare privind pe *Themistocle*, care fiind citat în fața *amphictyonilor* și neprezentându-se fu condamnat în lipsă sub acuzare de trădare (*damnatus est absens crimine traditionis*). Atunci el fugi din loc în loc până în insula *Naxos*, iar de acolo trece în Asia și împloră protecția lui *Artaxerxe* regele Perșilor, unde se zice că pentru a nu-și împlini promisiunea dată în moment de supărare contra patriei sale, s'a otrăvit el însuși (*sumsit venenum sua spinte*). Iarăși se zice că oasele lui au fost îngropate de amici în mod secret în *Atica* (*dicitur ossa ejus sepulta fuisse clam in attica ab amicis*), fiindcă după lege nu eră permis a fi îngropat în patrie, de oarece fusese condamnat pentru trădare. (*Ille demnatus esset proditiois*). Despre *Aristide* vezi pag. 28, No. 68.



## VII. Titus Manlius Torquatus. (360 A. Ch.).

Fiind copilandru a fost părăsit de tatăl său la țară, din cauză că părea lipsit de inteligență și de vorbire. (*Ille relegatus fuit rus a patre ob tarditatem ingenii et linguæ*). Și cu toată această disgrăție, dânsul a arătat cel mai mare sentiment de iubire filială în următoarea împrejurare. Tatăl său fiind chemat în judecată de *Pomponius* tribunul poporului, el se duse dis de dimineată la el acasă armat cu un topor ascuțit. Fiind introdus în cameră, de odată se repede asupra patului unde dormea și cu instrumentul în mână îl amenință că-l va înjunghia, dacă nu încetează cu persecuțiile contra tatălui său. Tribunalul îngrozit de frică și văzând lucind ferul înaintea ochilor și-a retras plângerea (*dimisit accusationem*). În urma acestui act neașteptat pe cât de mare și tot așa curajos, chiar în acel an fû ales tribun al soldaților. După aceasta apoi treptat ajunse a fi numit de 3 ori consul obținând cele mai strălucite succese militare. Astfel dânsul a supus *Sardinia* Romanilor și a sufocat revolta locuitorilor ce voiau să se unească cu Cartaginezi, și în fine el este care a închis templul lui *Iannus* în semn de pace, lucru ce nu se făcuse decât de *Numa Pompiliu* iar pentru ultima oară de Octavian August. (vezi și pag. 44, No. 139).

## VIII. Lucius Papirius Cursor, (320 A. Ch.).

El este fiul celui mai renumit patrician, care sub Tarciniu Superb a fost însărcinat de senat și de popor să adune toate legile făcute sub cei 6 regi ai Romei. Misiunea aceasta fû așa bine îndeplinită, în cât cetățeni în semn de recunoștință a dat numele acestei opere de *codul papirian*. Pe lângă aceasta el fû recompensat și prin fiul său *Lucius* supranumit și *cursor* din cauza mersului iute, cel iute ce avea. Dânsul, grație înțelepciunii și curajului său ajunse a fi unul din cei mai principali căpitani din vechia cavalerie romană, fiind apoi numit de 5 ori consul, în două rânduri dictator și obținând de 3 ori onorurile triumfului ca învingător contra *Samniților*. Intre altele el a fost cel mai sever apărător pentru disciplina militară, așa încât foarte greu putea să scape acela care se depărtă dela acest principiu, ce eră considerat de el ca un ce sfânt și inatacabil. Probă de aceasta sunt cele expuse la pag. 112 și 4 la No. 32.

## IX. Manius Curius Dentatus. (270 A. Ch.).

Unul din mari Romani celebri prin curagiul, onestitatea și cumpătarea sa. Din cauza dinților săi proeminenți a fost poreclit *dințatul*, iar după uni că nu-l biruia nimeni cu vorba, sau că poate lui nu-i mai tăcea gura atacând în dreapta și în stânga: fiind cum se zice la noi, un om *tare de gură, colțat*. Pentru virtutea și întreprinderile sale militare a fost de 3 ori consul și înconjurat de cele mai multe onoruri. Victoriile care l-au ridicat la mărime au fost mai ales acelea contra *Samniților* și contra lui *Piru* regele Epirului. Primul triumf în special l-a pus și pe el—de altfel pe bună dreptate—să se laude pe sine însuși prin următoarele



frase spuse în adunarea poporului descriind rezultatul luptelor sale bătând în două rânduri pe Samniți: „am ocupat o așa mare întindere de teren, încât ar fi fost o pustietate dacă n'aș fi luat tot atâția oameni“. (*Cepi tantum agri, ut fuerit solitudo futura nisi cepissem tantum hominum*). Inșă, am luat atâția oameni, că ar fi perit de foame dacă n'aș fi ocupat atâta loc (*Porro, cepi tantum hominum ut perituri fuerint fame, nisi cepissem tantum agri*).

Notă.—Aceasta însemnează lauda cea mai mare ce 'și poate aduce un general, prin ocuparea și de teren și de prizonieri; cu alte cuvinte câștig de țară populată iar nu o simplă pustietate.

Tot cu ocazia acestui război dânsul a mai spus o frasă rămasă celebră în următoarea circumstanță. Samniții crezând că-l va putea corupe prin bani, trimiseră la ei o deputațiune cu o sumă foarte respectabilă. Aceștia însă văzându-l mîncând niște simple legume în vase de pămînt adică în străchini, prinseră un și mai mare curagiu Când însă i-au oferit darurile, el respingând ispita zise «vreau mai bine să mîncînc acestea în străchinile mele și să poruncesc celor ce posedă aurul». (*Malo, inquit, edere hec in meis fictilibus et imperare habentibus aurum*.)

În altă circumstanță iarăși s'a făcut renumit prin aceasta, că trebuind să pornească o expediție contra lui Piru, cei tineri din desgust pentru război (*juniores taedio belli*) nu se înscriau (non darent nomina).

Atunci el trage la sorți și chiamă pe cel dântâi eșit din urnă; și pentru că n'a răspuns îndată, îi pune la mezat întreaga avere. Tânărul imediat face plângere la tribunalul poporului arătându-i nedreptatea și cerându-i protecție. Dar Curius drept răspuns, pe lângă avere îl vinde și pe dînsul, căci zise el: republica n'are trebuință de acel cetățean care nu știe să se supue. (*Reipublicæ non opus est eo cive qui nesciret parere*). Ceilalți înspăimîntați fiind de această frică (*Ceteri adacti hoc terrore*) s'au înscris cât de grabă (*promptius nomina dederunt*).

În lupta dată contra lui Piru dînsul a avut o deplină victorie la Benevent lângă Neapole, căci a bătut pe acest rege în așa fel, încât l-a silit să se retragă în Epir lăsând un mic rest de armată în Tarent, cu aparența că are să reînnoiască războiul.

Cu această ocaziune Curius reîntors la Răma fû primit cu cele mai mari onoruri ale triumfului militar, căci adusese cu el ca pradă de război și 4 mari elefanți, lucru ce pentru prima oară eră văzut atunci la Roma (*visi tum Romæ primum*). Și cu toate aceste serviciuri și probe vădite de integritatea caracterului său, a fost și el calomniat de răi voitori (*a malevolis*) că ar fi sustras în profitul său avere luată dela inimici. Drept răspuns la aceste acuzațiuni el se prezintă în mijlocul poporului cu un mic urciur de lemn (*gutto ligneo*) ce-i servea pentru sacrificiuri, și a jurat că el n'a introdus în casa sa nimic mai mult, (*et juraverit se nihil amplius intulisse in suam domum*). În fine când el a împărțit poporului tot pămîntul luat dela inimici iar senatul drept recom-



pensă i-a rezervat o parte îndoit de mare, el n'a voit să primească mai mult decât fusese dat fiecăruia (*noluit accipere plus quam datum fuerat singulis*) și zice: „că acela e un rău cetățean căruia nu ajunge ceea ce e la fel cu alți, (*et dixit: esse malum civem qui non posset esse satis, quod idem est allis*) (Vezi pag. 75, No. 277).

X. Pyrrhus Regele Epirului, (262 a. Ch.).

Cel mai extraordinar personagiu, care fiind stăpânit de cea mai înfocată ambițiune de a străluci, n'a avut un singur moment de odihnă în vieța lui, așa că a fost pus de istorici între oameni aceia cari sunt născuți să turbure lumea. Și drept probă de această pornire nesățioasă este următoarea conversație între el cu filosoful Cineas consilierul său intim și despre care obișnuia să zică, că el a luat mai multe orașe prin elocința și prudența lui Cineas decât prin puterea armelor. (*Pyrrhus solebat dicere, se expugnasse plures urbes eloquentia et prudentia Cineae quam vi armorum*).

Dialogul acesta s'a petrecut în Italia, unde Piru venise fiind chemat de Tarentini contra Romanilor, și când el spuind planul său de a cuceri toată Italia, Cineas îi răspunse:

— Romani fiind învinși (*Romanis superatis*) ce ai de gând să faci, O rege? (*Quid destinās agere, o rex?*).

— Sicilia e vecină cu Italia, zise Piru (*Sicilia est vicina Italica, inquit Pyrrhus*) și nu va fi greu să o ocupăm cu armele. (*Et non erit defficile occupare eam armis*).

— Sicilia fiind ocupată (*Sicilia ocupata*) ce o să mai faci pe urmă? (*quid acturus es postea?*).

— Mă gândesc (*animus est mihi*) să trec în Africa, (*trajicere in Africam*).

— După aceasta ce vei face? O rege! (*Deinde quid ages? O rex!*).

— Atunci în sfârșit scumpul meu Cineas (*Tum denique mi care Cineas*) ne vom odihni (*dabimus nos quieti*) și ne vom bucura de o dulce liniște (*et nos fruemur otio dulci*).

— Atunci Cineas răspunse: pentru ce nu te folosești chiar acum de acest repaus? (*Quin tu frueris jam nunc isto otio?*) Pentru ce? urmează el, să nu ne bucurăm astăzi fără să ne mai procurăm atâta chin și oboseală, fără să mai vărsăm atâta sânge, fără să ne mai expunem zilele noastre pentru niște cuceriri ce au să ne coste o muncă atât de mare, și fără ca totuși să fim siguri că vom isbuti?

Sfatul eră bun și demn de un mare filosof și adânc cuge-tător ca Cineas, dar nu Pirus a fost acela care să-l înțeleagă, să-l pue în practică și să se folosească de el. Iar cât privește rezul-tatul final s'a concentrat în aceia, că după un chin îndelungat, după lupte nesfârșite și lipsă absolută de odihnă, n'a avut cel puțin parte de o moarte glorioasă, ci de una cu totul neașteptată și din cele mai comune și nedemne de un luptător ca el. În ade-văr, mergând contra orașului Argos ce eră frământat de două partide conduse de Aristippe și Aristia, acesta din urmă înles-



mîndu-i intrarea în oraş el străbate în capul unei armate împreună cu o mulţime de elefanţi. Dar cum aceste animale prin volumul lor astupară toate stradele deja foarte strânte aşă încît nici o mişcare nu mai eră posibilă, se produse o confuziune şi o zăpăceală de nedescris în toată armata. Atunci locuitori se repeziră asupra lui; şi cu toate că el îşi asvârle după cap săgeţile strălucitoare ce aveă—în scopul de a nu fi recunoscut—cu toate acestea fu grav rănit de un soldat Argien. Dar mama acestui tânăr (*sed mater adolescentis*) o bătrână săracă (*paupercula anus*) priveă lupta după acoperişul unei case împreună cu alte femei (*spectabat praedium e tecto domus cum aliis mulieribus*); şi văzând cum Piru se repede asupra fiului său, smulge în grabă un olan (*corripuit protinus tegulam*) şi-l aruncă în capul regelui (*et dejecit in caput regis*). Piru pe loc a rămas mort. (*Pyrrhus statim mortuus est*).

Astfel a dispărut acest mare viteaz, care desigur aveă geniul militar în el prin atavism, căci el eră un descendent al lui Piru sau Neoptolem fiul lui Achil, iar el însuşi după uni autori aveă ca tată pe Hercule dintr'un amor cu o nimfă: deşi Eacide este dat ca adevăratul său părinte.

Eată unele episoade din viaţa lui Piru: Se zice că încă fiind la ţată, se produse o revoltă din partea Moloşilor cari detronară şi goniră din ţară pe tatăl său. El însuşi eră în pericol de a fi prins şi omorât, dacă nişte credincioşi servitori nu l'ar filuat ducându-l la Glaucos regele Iliriei. Acesta, cunoscând ura cea mare ce aveă Cassandra asupra neamului Eacizilor căci fusese violată de Ajax strămoşul lor, a stat la îndoială să primească pe acest copil ce-i fusese adus ca să-l crească—temându-se de vreo răsbunare din partea Cassandrei—ce eră favorita Minervei şi preoteasa templului său din Troia. Când însă văzû pe acest micuţ târându-se d'abuşile iar apoi se ridică în picioare şi-i îmbrăţişează genunchi, regele la început rise, dar îndată fu cuprins de aşă milă, încât părându-i-se că acest fenomen e supra natural şi că micul copil venea să-l roage şi să se pue sub protecţiunea lui, se înduioşează, îl primeşte şi-l încredinţează soţiei sale să-l crească întocmai ca pe copiii săi. Puţin după aceia, inimici trimiseră să-l ceară iar Cassandra îi oferă chiar 200 de talanţi numai ca să-l predea. Glaucos însă respinge cu desgust o asemenea propunere şi continuă a creşte copilul. Când ajunse în etatea de 12 ani, el fu dus în Epir de Glaucos în fruntea unei armate şi pus pe tronul tatălui său. La etatea de 17 ani el perdû din nou tronul, pe timpul când se dusesese la curtea lui Glaucos ca să asiste la nunta unuia din fii săi, în care timp Moloşi profitând de lipsa lui se uniră cu Neoptoleme declarându-l rege. Astfel părăsit se retrage la curtea lui Ptolomeu regele Egiptului, unde capătă aşă afecţiune încât acesta îi dă în căsătorie pe Antigona fiica sa născută din princessa Berenice soţia lui şi actuală regină. În urma acestei legături dânsul intră cu armata în Epir reclamându-şi drepturile la tron; dar neputând să triumfe pe deplin împarte domnia în-



preună cu *Neoptoleme*. Acesta însă voind să-l otrăvească fu descoperit, când *Piru* îl și omoară în mijlocul unui mare ospăț rămând astfel singur stăpân.

Expedițiunea armată a lui *Piru* în Italia a fost provocată din aceea, că *Tarentini* insultând pe niște deputați Romani, aceștia le declarară război iar ei cerură ajutorul lui *Piru*. Din partea Romanilor fû trimis consulul *Lævinus*, care deși a prins niște spioni ai regelui, totuși nu le-a făcut nici un rău; ba din contră i-a plimbat prin toate taberile și apoi i-a trimes nevătămași (*incolumes*) ca să raporteze lui *Piru* ceceae văzuse (ut renuntiarent Pyrrho ea quæ vidissent). În această luptă *Piru* văzându-se bătut, dă imediat ordin să se împingă elefanți spre armata romană. Atunci soarta războiului a fost schimbată. (Tum fortuna belli mutata est) de oarece aparițiunea acestor animale, ce eră un lucru neobișnuit și pentru întâia oară văzut, a impresionat rău nunumai pe soldați, dar cu deosebire au speriat în așa mod *cai*, încât au început să nicheze, să sară și să fugă în neregulă trântind pe călăreți or târându-i în fuga lor, așa încât produse cel mai mare dezastru. Noaptea puse capăt luptei. (*Nox fecit finem prælio*).

*Piru* a tratat cu mare onoare pe captivi și a îngropat toți morți, pe care văzându-i numai cu răni pe față și cu figura amenințătoare, se zice că a ridicat mâinile către cer (*dicitur tulisse manus ad cælum*) și a zis: «eu cu asemenea oameni repede aş fi cucerit întregul univers» (*ego talibus viris brevi subegissem orbem terrarum*). Dar pe când el înaintă triumfător, iată că întâlnește din nou pe *Lævinus* cu altă armată. Atunci regele zise, că el are aceeași soartă cu Romani pe care a avut-o *Hercule* cu *hydra* (*ille dixit sibi esse eadem fortunam adversus Romanos quam Hercules adversus hydram*) căreia tot atâtea capete creștea la loc câte fuseseră tăiate (*cui tot capita renascebantur quod præcisâ fuerant*). Tot într'o luptă cu Romani se zice că *Piru* deși eșise biruitor, a avut însă și el atâta pierdere de oameni, încât întorcându-se din luptă în tabără ar fi exclamat: „dacă încă odată am să înving tot așa, mă voi întoarce în Epir fără soldat. (*Si iterum vicero sic, revertar in Epirum sine milite*).

*Piru* aveă un suflet dulce și blând, de altfel ca orice om mare și curagios, căci „blândețea este tovarășul sufletului mare (*enim clementia est comes magni animi*), lucru ce a probat în următoarea împrejurare. *Tarentini* văzând în cele din urmă că războiul nu se mai isprăvește iar că *Piru* din tovarăș la început se făcuse acum stăpânul lor, începură să murmure pe față contra lui. Se întâmplă însă că uni din aceștia fiind la *chef* au mers așa departe cu expresiuni triviale, încât ajungând la urechile regelui fură chemați înaintea lui. Dar pe când el îi întrebă să-i spue dacă sunt adevărate cele ce a auzit și dacă în adevăr dânsi au spus acele lucruri, unul din ei răspunse: «Și am zis acestea, o rege! și am fi vorbit mult mai multe și mai grave lucruri dacă nu s'ar



fi isprăvit vinul!» (*Et diximus hæc, o! rex; et longe plura et graviora locuturi eramus, nisi vinum defuisset*). Atunci Piru, căruia i-a plăcut mai mult ca această supărare să fie a vinului decât a oamenilor, i-a liberat surăzând, (*dimisit eos subridens*).

În fine Pirus obosit de atâtea lupte se decide a face pace cu Romani. În acest scop trimite pe Cineas la Roma pentru a susține condițiunile, punându-i în acelaș timp la dispoziție o mulțime de bani și daruri în scop de a conrupe bunele caractere.

Însă darurile lui fură desprețuite nunumai de bărbați dar și de femei. (*Sed munera ejus fuerunt spretea non solum a viris sed etiam a mulieribus*). Cu toate acestea Cineas a susținut în Senat cu așa talent propunerea, încât aproape convinsese pe toți senatori. De odată însă Apius Claudius, ce eră și bătrân și orb și care ceruse să fie adus cu patul la senat, se ridică și zice:

«Crudă a fost pentru mine orbirea» (*molesta fuit mihi cæcitas*); acum însă mă bucur că sunt orb (*nunc autem gaudeo quod cæcus sum*) fiindcă nu văd pe trimisul vrășmașului nostru în Senat (*quia non video legatum hostis nostri in senatu*). «Mă plâng însă că urechile nu sunt surde, ca să nu fie silite să audă lucruri nedemne și rușinoase pentru Romani» (*doleo autem quod aures nondum surdæ sunt, quin cogantur audire turpia et indigna Romanis*).

Ce? Romani se tem de Epiroți? Eu consider nu doară că Romani sunt învinși de Epiroți, ci numai consulul roman a fost învins de Piru prin știința artei militare și strategia lui în conducerea luptei. Porunciți ca Cineas să iasă azi din cetate (*Jubete Cineam excedere hodie ex urbe*) și să se supue lui Piru, că «Romani nu pot să vorbească cu el despre pace și amicitie, până ce mai întâiu nu va fi plecat din Italia. (*Romanos non posse agere cum eo de pace et amicitia, priusquam excesserit ex Italia*).

Propunerea deci fiind respinsă Cineas pleacă și întorcându-se spune lui Piru cele întâmplate, care la rândul său n'a putut decât să admire foarte mult statornicia Romanilor. (*Rex admiratus est magnopere constantiam Romanorum*).

După aceasta Piru întrebă pe Cineas: *spune-mi te rog (dic mihi, queso) cum ți s'a părut cetatea și ce fel senatul? (qualis tibi visus est urbs et qualis Senatus?)* Atunci el răspunse: *Cetatea mi se pareă că e un templu iar senatul o adunare de Regi*. (*Tum ille respondit: urbs mihi videbatur esse templum; senatus autem concilium regum*). (Vezi și p. 58, No. 192).

#### XI. Anibal (247—183 a Ch).

Aparițiunea acestui mare personagiu militar se poate zice cu drept cuvânt, că a amărit vieța poporului Roman prin neînčetatele sale războaie ce nu au durat mai puțin ca 40 ani. Dar în acelaș timp el a fost cauza, ce a dat naștere la atâtea figuri mărețe, cari au ilustrat paginile cele mai frumoase din istoria Romanilor, oferindu-i ocaziunea să se arate în fața lumii întregi ca poporul cel mai glorios, mai strălucitor și mai inzestrat cu vir-



tutea militară și civică. Astfel că, dacă Anibal n'ar fi existat, calitățile superioare ale Romanilor ar fi rămas poate ascunse. Trebuie însă recunoscut, că Anibal a fost cel mai extraordinar geniu militar, fiind în acelaș timp înzestrat cu putere de rezistență și de muncă fără seamăn, căci timp de 40 de ani el singur a ținut piept și a condus toate războaiele contra atâtor dictatori și consuli romani cari mai de cari mai puternici, mai isteți și mai înălțatori. Și dacă Anibal n'ar fi fost slăbit de invidia concetățenilor săi, se pare că ar fi zdrobit pe Romani. Dar gelozia celor mulți a învins virtutea unuia singur. (*Sed obtrectatio multorum devicit virtutem unius*).

Trebuie știut însă, că acest mare geniu a fost influențat de ura cea nemărginită pe care o avea tatăl său *Amilcar Barca*s contra Romanilor punându-l să jure, că atâta cât va trăi, el nu va încetă să nu urască pe Romani. Eată de altfel cum descrie el însuși această scenă lui *Antiochus* regele *Siriei* unde se refugiase și pe care îl îndemnă să declare război Romanilor.

«Tatăl meu *Amilcar*—când eram copil căci nu aveam decât 9 ani—plecând din Carthagina în Spania în calitate de general, a sacrificat victime lui Jupiter cel atotputernic. (*Meus pater Amilcar proficiscens Carthagine in Hispaniam imperator, immolavit hostias Jovi optimo maximo*). În timpul sacrificiului acesta, m'a întrebat dacă nu cumva aş dori să plec cu el în tabără. Iar când eu i-am spus că primesc propunerea lui și că îl rog chiar să nu se îndoiască de mine luându-mă cu el, zise: „voi face dacă îmi făgăduiești ceea ce doresc“. (*Faciam si dederis mihi fidem quam postulo*) și în acelaș timp mă duse la altar (*et simul adduxit me ad aram*). Atunci dând la o parte pe ceilalți asistenți și pe când se făcea sacrificiul, îmi zise să pun mâna pe altar și îmi ordonă să jur, că niciodată nu voi fi în bune legături cu Romani (*iussit jurare, me nunquam fore in amicitia cum Romanis*). Jurământul acesta, zise el către Antioh, pe care l'am dat tatălui meu, l'am păstrat până astăzi în așa chip, că nimeni nu trebuie să fie la îndoială că n'am să-l țin pe tot timpul cât voi fi în viață. Dacă prin urmare tu vei gândi la vre-o alianță cu Romani, bine faci că nu-mi spui; dacă însă vei pregăti vreun război, te vei înșela pe tine însuți (*frustraberis te ipsum*) dacă nu mă vei pune pe mine în fruntea acestui război (*si non posueris me principem in eo bello*).

Anibal fugise aci la Antiochus după renumita bătălie dela Zama, ce eră o localitate lângă Carthagina și unde Scipione Africanul zdrobise cu desăvârșire pe Anibal, care abia a putut să scape fugând cu o luntre. Atunci Cartaginezi infuriați îl expatriază prădându-i toată averea și dând foc caselor ce avea, după care închee pacea în condițiunile cele mai umilitoare impuse de Romani. Cu tot ajutorul dat de Antioh, nimic n'a fost de folos, căci a rămas și el bătut. Atunci Anibal fuge în Creta iar apoi la Prusias regele Bitimiei. Dar Romani cari între alte condițiuni de pace puseseră și condițiunea *sine qua non* ca să li se predea pe



Anibal cel mai mare vrășmaș al numelui de Roman. (*Inimicisimum nomini romano*), regele Prussias a fost silit să consimtă la pretențiunile lui Quintius Flaminius ce fusese înadins trimis dela Roma în acest scop. Prussias a obținut numai atât, ca să nu i se ceară lui să facă acest lucru care eră contra dreptului de ospitalitate, ci să îl prinză ei însuși. Atunci s'a înconjurat palatul în care se afiă Anibal și unde el de altfel își făcuse șapte porți de eșire tocmai că prevedea o asemenea nenorocire. Când însă a voit să fugă iar servitori spuseră că toate eșirile sunt închise, cu ultima desperare zice: „Să scap pe poporul roman de o grijă ce îl chinuește de multă vreme, căci nu are răbdarea să aștepte moartea unui bătrân“. Victoria obținută de Flaminius asupra unui om dezarmat și trădat nu-i va face onoare. Această singură zi arată cât Romani au degenerat: În adevăr strămoșul lor Fabricius a prevenit pe Piru regele Macedoniei de trădarea medicului său care voiă să-l otrăvească, într'un timp când acest rege făcea război în însăși inima Italiei (pag. 58), iar acum au trimis pe un consul ca să silească pe Prusias să-și omoare prietenul și oaspetele său prin «crima de trădare, care este una din cele mai desgustătoare».

După aceasta, pentru ca vieța sa să nu fie dată după gustul străinului, își reamintește de vechile sale virtuți și a băut otrava ce aveă obiceiul să aibă totdeauna cu sine. (Ne vitam suam dimiteret alieno arbitrio, memor pristinarum virtutum et sumpsit venenum quod semper consueverat secum habere).

## XII. Caius Duilius, (260 A. Ch.).

A fost cel dântâi căruia s'a dat cele mai strălucite serbări numite ale *triumfului naval*, din cauza marei sale victorie obținută asupra Carthaginezilor pe marea *Siciliei*, luându-le 58 de vase, afară de altele ce au rămas înecate: și aceasta numai grație unei invențiuni speciale datorită geniului să militar.

Pentru aceasta s'a acordat lui Duiliu, ca pentru toată viața să fie precedat de o torță aprinsă — masală — și de un flautist, or decâteori s'ar plimbă în oraș.

*Notă.* — În ceea ce privește triumful naval se făcea așa: generalul învingător, după ce trimitea la Roma unul din vasele captivate împodobit cu buchete și ghirlande de dafin: drept augur pentru o nouă victorie, dânsul aducea apoi flota sa victorioasă încărcată cu prada inamicului. Toate aceste vase erau împodobite cu ghirlande și coroane de dafin iar generalul, având și mai multe și mai frumoase podoabe ca oricine, intră cu năvile din mare pe gurile Tibrului în mijlocul aclamațiunilor întregului popor, ce stă așezat și grămădit și de o parte și de alta pe ambele margini ale fluviului, ce erau presărate și împodobite de felurite coroane și flori.

Triumful militar pentru victoriile pe uscat eră tot așa de impunător, cu deosebire că generalul, consulul sau dictatorul intră în oraș pe jos sau călare urmat de întregul senat, de înalți magistrați și tot poporul. Numeroase *care* conțineau placarde cu numele orașelor cucerite, iar în urma lor mergeau ceilalți în cap-



tivitate împreună și cu animalele exotice dacă erau: ca ex. lei, urși, elefanți etc.

După ce astfel procesiunea trecea pe sub anume arc de triumf, străzi și piețe publice, se concentră totul apoi la Capitoliu, unde se aduceau mari sacrificiuri de tauri și boi, urmate apoi de jocuri și multe distracțiuni.

Pentru succese militare mai mici se dedea serbări cu mai puțină pompă, care constă în special în aceia că generalul — fie că intră în cetate pe jos or călare — avea o coroană făcută din *myrtes* (merișor) iar nu din dafin; și apoi sacrificiul se făcea nu prin înjunghierea unui bou sau taur ci a unui berbec sau *ovis* (ovis) de unde și numele ce s'a dat acestui triumf numit *ovațiune*, (vezi p. 54 No. 160—166).

### XIII. Aulus Atilius Calatinus, (258 A. Ch.)

Acest consul Roman obținuse o victorie deosebit de strălucită asupra Carthaginezilor. Cu toate acestea printr'o mișcare imprudentă a fost înconjurat de inamici într'o vale nepotrivită. Atunci *Calpurnius* tribun militar se duce la consul și-i zice: „eu sunt de părere (*ego censeo*) că tu să dai ordin ca 400 de soldați să meargă pe acea stâncă înaltă și spintecată și să o ocupe; căci la sigur se va întâmpla, că vrăjmași se vor grăbi să iasă înaintea soldaților noștri; și astfel o luptă crâncenă are să se desfășure împrejurul acestei stânci, iar tu între acestea vei avea timp de a scoate armata din locul cel rău. Atunci consulul răspunse: sfatul acesta se pare în adevăr sigur și înțelept; dar cine va fi acela care să conducă pe acei militari la acel loc?

— Dacă, zise *Calpurnius*, nu găsești pe nimeni altul (*Si non reperis neminem alium*) tu poți să te folosești de mine (*tu potes uti me*). Eu îți ofer ție și republicei sufletul meu (vezi pag. 42 No. 127).

### XIV. Marcus Atilius Regulus, (267 A. Ch.)

El e primul consul Roman care a produs o pierdere foarte sângeroasă Cartaginezilor, pe care de altfel îi mai bătuse în timpul primului război punic în *Sicilia*, unde Cartaginezi cerau conșuși de însuși *Amilcar* și generalul său *Hanon*.

Regulus trecând în Africa a obținut foarte frumoase succese având la dispoziție 40 vase, 500 cavaleri și 15000 de infanteriști. Aci între altele a avut să lupte și cu niște șerpi, cari după cum se zice aveau o lungime de peste 120 de picioare și cari pe de o parte prin coada lor omorau o mulțime de soldați, iar pe de alta, prin suflarea lor veninoasă cauzau cele mai mari dezastre. Contra lor a trebuit să lupte cu invențiuni de balistică și aruncări de greutate enorme, de oarece armele de mână nu străbăteau prin pielea lor cea groasă și solzoasă. Se zice că Regulus a trimis pielea unui asemenea șarpe la Roma drept trofeu.

După ce Regulus înfrânge pe Cartaginezi luând și *Tunisia*, dânsi trimeseră pe generalul *Hanon* să trateze despre pace cu Regulus. Dar nu s'a reușit, din cauză că *Puni* nu tratau în mod



serios iar consulul voia mai mult victoria decât pacea. (*De pace non convenit, quia non Pœnus serio agebat et Consul victoriam quam pacem malebat*).

Atunci Cartaginezi cerură ajutor *Lacedemonienilor* cari dându-le pe *Xanthipa*, un general foarte experimentat și abil, se puse în capul armatei Cartagineze și înfrânse cu desăvârșire pe *Regulus*, nerămâind decât 2000 de oameni din întreaga lui armată, făcându-l pe el însuși prizonier și aruncându-l în fiare. După câțiva ani da captivitate el fû trimis la Roma împreună cu o ambasadă Cartagineză pentru a trată de pace și a rescumpără pe prizonieri, dându-și cuvântul de onoare că în caz de nereușită se va întoarce înapoi. Acolo dânsul intrând în Senat, mai întâi a refuzat a-și da părerea, spuid că fiind căzut în puterea vrăjmașilor el nu mai era senator.

Totuși fiind rugat, el a sfătuit senatul să nu facă pace și mai ales să nu libereze pe prizonieri: cea mai mare parte din ei fiind căpitani foarte distinși. Astfel pacea a fost respinsă. Deși marele *Pontif* a spus că îl desleagă de jurământul făcut de a se reîntoarce, de oarece acel jurământ îi fusese răpit cu forța, el totuși n'a primit, preferind a-și ține cuvântul de cinste ce dăduse. Cartaginezi însă n'au ținut seamă de virtutea lui, căci i-au provocat moartea în cele mai groaznice chinuri prin tăerea ploapelor ochilor, forțându-l apoi să se uite drept în soare după ce fusese mult timp ținut în întuneric; iar în cele din urmă l'au vârat într'un butoi plin cu țepi de fier, unde a murit în cele mai mari suplicii.

Și astfel a fost sfârșitul lui *Regulus*, sfârșit mai stralucit și mai ilustru decât însăși viața sa, care totuși a fost lungă și cea mai glorioasă. (*Hic fuit exitus Reguli, ipsa quoque vita clarior et illustrior licet acta diu per gloriam maximam*). (pag. 69, No. 242).

XV. *Publius Scipio Emilianus* distructorul Cartaginei (185—129 a. Ch.).

Fiu adoptiv al lui *Publius Cornelius Scipio*, care în al II-lea războiu punic a obținut așa mare victorie asupra lui *Anibal*, încât acesta abia a putut să fugă cu o luntre la *Antioh* regele *Siriei*, scăpând astfel să nu cadă prizonier.

Dupe acest mare triumf, Cartagina eră ca și distrusă. Profitând de slăbiciunea ei, *Massinisa* regele Numidiei ocupă porțiuni foarte întinse de teritoriu, ceea ce determină pe Cartaginei a cere ajutor dela Romani. Aceasta însă a fost marea lor nenorocire, căci *Catone* fiind trimis ca arbitru găsește cu surprindere și cu mânie o cetate bogată, populată și plină de viitor: lucru care a făcut pe *Catone*, că nunumai în discursurile din senat dar și în conversațiile private să sfârșească prin frasa devenită celebră «așa dar conchid că Cartagina trebuie dărâmată». (*Cæterum censeo Carthaginem esse delendam*).

În timpul acesta *Roma* hrăneă un fiu, care sub conducerea marelui filosof *Polybe* întrecea prin virtuțile sale nu numai pe cei



de o potrivă în etate cu el dar chiar și pe cei mai în vârstă : «lucru foarte greu în acea epocă, când tineri Romani erau porniți numai către plăcerile sexuale și ale mâncărilor abondente. («Eo tempore juvenes Romani ferrentur ad libidines et epulas»). Contrariu acestora, *Scipione* se ocupă cu exercițiul armelor pentru război iar în timp de pace se ocupă cu literatura. *Scipione* și-a făcut cariera militară în *Spania* sub conducerea lui *Luculus*, unde a obținut cele mai frumoase succese obținând laude în fața trupelor dându-i-se diferite coroane de cel mai distins merit. Când senatul n'a mai putut să reziste curentului războinic întreținut de marea autoritate și influența preponderantă a lui *Catone*, care neconținut strigă în senat și chiar pe străzi că trebuie distrusă Cartagina cu orice preț, atunci privirea tuturilor fû concentrată asupra lui *Scipione* în așa fel, că deși încă tânăr (*adhuc juvenis*) totuși a fost numit consul (*tamen factum est consul*); și fără să se tragă sorț (*extra sortem*) i s'a dat Africa: pentru că nepotul să distrugă aceiaș cetate (*ut nepos verteret eam urbem*) pe care moșul său o sdruncinase (*quem avus ejus concusserat*). Imediat ce intră în Africa el merge în ajutorul lui *Muncinus* pe care 'l liberează de impresurarea cartagineșilor în care se află, după care apoi se duce direct și inconjoară de jur împrejur Cartagina, ce dejă erà cu totul slăbită lipsită fiind de orice apărare, grație stipulațiunilor anterioare impuse de Romani și mai ales prin invasiunea lui *Massinisa* care, drept recunoștință că nepotul său *Masiva* fusese cruțat în *Spania* de captivitate de chiar acest *Scipione*, acum erà cel mai credincios devotat al său. Cetatea fiind astfel asediată *Scipione* a poruncit Cartagineșilor («*Scipio imperatum est Carthaginientibus*») că dacă voesc să fie scăpați (ut si vellent esse salvos) să iasă din oraș (*migrarent ex urbe*) și să-și aleagă locuința (*et constituerent sedem*) într'un alt loc departe de mare (*in alio loco remonto a mari*).

La auzul acestei porunci sfidătoare și de o neînchipuită îndrăsneală, un urlat și un mare țipăt pe dată s'a produs: că războiul trebuie să se facă (*belum gerendum esse*), căci ziceau toți: e mai de preferat să se expue la ori și ce decât să se predea cetatea. De oarece însă ei nu aveau nici arme nici vase de război, au dărâmat învelișul caselor pentru ca să se facă o nouă flotă; iar în loc de fier și aramă au întrebuințat aurul și argintul ce fiecare aveà. La rândul lor toți bărbați, femeile, copiii și bătrâni cu toți la un loc se puseră la lucru; și munca lor fu fără preget zi și noapte. Iar pentru a se face funiile necesare la funcționarea corăbiilor, s'au tăiat mai întâi pletele părului dela capul servitoarelor, iar apoi îndată însăși matroanele își aduse părul lor pentru aceiași întrebuințare, (*mox etiam matronæ ipsæ contulerunt sous capillos ad eundem usum*).

Totul însă a fost în zadar, căci după o luptă înverșunată ce a durat nu mai puțin ca 4 ani, Cartaginezi au fost siliți să cedeze din cauza lipsei de hrană, ce a fost provocată de impresurarea din



toate părțile a cetății în urma fortificațiunilor neînchipuit de mari, făcute prin cele mai extraordinare ziduri de jur împrejurul cetății oprind astfel orice alimentare posibilă; așa că acești nenorociți luptători au trebuit să cedeze nemai având ce să mănânce.

Când 40000 de soldați și-au depus armele, orice speranță de scăpare fu distrusă. Sfârșitul acestui război s'a terminat printr'o tragedie extraordinară: unul din cei mai mari luptători, generalul *Asdrubal* (nu fratele lui Anibal) care luptase în fruntea a 20000 de soldați, se închise în templul lui *Esculap* cu femeia sa, cu doi copii și alți 900 de soldați. El însă, fără știrea nevastei (*Ille autem uxore inscia*), eșind din templu s'a asvârlit rugător la genuchi lui *Scipione*, (*procubuit suplex ad genua Scipionis*) cu o ramură de măsline (*cum ramis oleæ*); fiind însă refuzat el imediat se omoară.

În acelaș timp însă, cei rămași dădură foc templului; iar soția lui blestemându-și bărbatul, ia pe fiecare copil unul în dreapta iar altul în stânga în mâinile sale și se asvârle din vârful templului în mijlocul flacărilor.

Astfel s'a terminat acest război la 148 a. Ch. Se zice că la vederea îngrozitoare și nedescrisei drame, însuși *Scipione* a fost coprins de atâta emoțiune și sdruncinare nervoasă, încât a vărsat șiroaie de lacrimi plângând ca un copil.

În urma acestei nemai pomenite reușite—prin care a fost satisfăcută dorința cea mai ideală a poporului Roman că a scăpat de *Cartagina* ce-i amărăse sufletul timp de aproape 100 de ani—s'a produs un entusiasm mai presus de orice închipuire, când *Scipione* a intrat în Roma învingător. În adevăr, nu numai că a fost primit cu cel mai strălucit triumf fiind numit și al II-lea *African*, dar bucuria, petrecerile și serbările ce au urmat n'au avut analog în istoria Romanilor.

Dar succesele militare ale lui *Scipione* au mers și mai departe, căci fiind numit din nou consul a fost trimis în *Spania*. Aci restabilind ordinea în armată ce eră cu totul distrusă, a reușit să învingă poporul *Numantin* până acum foarte rebel și triumfător. Iar dnpă ce prin tactica și geniul său militar a luat în stăpânire cetatea *Numantia* și a intrat victorios în *Roma*, a primit în ezaltarea de bucurie generală pe lângă numele de *Africanus* și pe acela de *Numantinus*.

Eată acum câteva episoade ale acestui geniu extraordinar: În inspecțiile făcute, dînsul pedepsește odată foarte aspru pe un tribun militar, fiindcă nu luase parte la o luptă conform cu ordinele ce el dăduse; iar când acesta voia să se disculpe că a crezut mai de folos ceea ce a făcut stînd de gardă în câmp pentru a observa mișcările inamicului, *Scipione* îi zise: «nu-mi plac oameni prea deștepți» (*non amo nimium diligentes*)

Altădată a pedepsit pe un cavalerist luându-i calul, pentru cuvîntul că în timpul asediului dând o masă camarazilor săi, între altele aduse și o mare prăjitură reprezentînd *Carthagina*. Iar când tînărul cavaler întrebă țanțoș pe general pentru ce anuue fapt



este pedepsit? Scipio îi răspunde: *pentru că tu ai distrus Cartagina înainte de mine: (quia tu deripuisti Carthaginem prior me):* voind prin aceasta să arate «că în timp de război nu trebuie să ne gândim decât la lupte iar nu la chefuri și distracțiuni».

*Notă.* — Aceasta a și făcut pe Cicerone să zică sub formă de maximă, că *Muzele* să nu cânte, cu alte cuvinte să tacă, deci să fim gânditori și foarte serioși pe timp cât ține războiul (*Inter arma Musce silent*).

Pe cât însă Scipione era sever în combaterea proastelor moravuri și înclinarea spre cele rele, pe atâta celălalt coleg al său consulul *Mummius* nu numai că nu exercită nici un control, dar era chiar tolerant; în ori ce caz nu dădea nici o importanță acestui lucru fiind cu totul indiferent. Aceasta produse o astfel de lovitură în amorul propriu al lui *Scipione*, că în plin senat voind să dea o bună lecție de corectitudine molaticului său coleg — zise: dar-ar Zei să-mi dați un coleg, ori să numai îmi dați. (*Utiniam mihi collegam didissetis, aut non didissetis*)

*Scipione* avea ca cel mai sincer și bun amic pe *Caius Lelius*: cu el se desfătă prin glume și jocuri adevărat copilărești când scăpau din oraș la țară ca și dintr'o închisoare. (*Quum evolavissent ex urbe ad rus tanquam ex vinculis*).

Odată era o mare discuție în senat relativ la candidatura a doi inși, ce fiecare pretindea să fie trimes consul în *Spania*. Unul însă din ei era foarte sărac iar celălalt foarte sgârcit. Atunci senatul a rugat pe *Scipione* să-și dea părerea. (*Scipio rogatus est dare suam sententiam*).

«Cred, zise el, să nu se trimeată nici unul». (*Placet mihi, inquit, neutrum mitti*): fiindcă unul n'are nimic iar celuilalt nu-i ajunge nimic (*quia alter nihil habet; alteri nihil est satis*).

*Notă.* — Aceasta din cauză că, după *Scipione*, pentru a fi bun administrator nu trebuie să fie cineva nici sărac dar nici avar, căci astfel și într'un caz și în altul statul este în perzanie prin furțișag și de cel sărac și de cel lacom de bani.

*Scipione* luase în căsătorie pe *Sempronia* fiica *Corneliei*; deci era cumnat cu cei doi frați *Tiberiu* și *Caius Grach*. El însă fiind un apărător convins al aristocrației, a urmat de aci nu numai lupta contra lor dar și răceală în căsnicie. Astfel se zice, că el pe când se afla în *Spania*, fiind întrebat ce crede despre moartea lui *Tiberiu* ce căzuse victimă principiilor sale democratice, el răspunde pe față, că i se pare că pe drept a fost ucis (*ille respondit palam, eum videri jure cœsum*). Dar această vrăjmășie a crescut și mai mult, după ce *Scipione* a intrat triumfător în *Roma*. Însă tocmai în mijlocul succesului obținut contra lui *Caius* și când fu condus la domiciliul său în aclamarea generală și când era vorba să fie numit dictator, a doua zi dimineață *Scipione* se găsește mort în patul său. Se crede că a fost otrăvit de însăși *Sempronia* în complot cu alți cari l-au strangulat. Bănueala generală era asupra lui *Caius* care-l strânsese de gât. Dar pentru a se preîntâmpina



orice mișcare din partea poporului, nu s'a făcut nici o cercetare ; ba ceva mai mult : Scipione a fost îngropat având toată figura acoperită (Pag 185 La No. 192)

### CAP. III.

#### Cei 7 înțelepți ai Greciei.

Aceste persoane au devenit celebre între altele și prin concepțiunea ce aveau asupra guvernării unui stat, arătându'și fiecare părerea sub formă de sentință. Astfel: 1) Dupe *Solon* din Atena, guvernarea perfectă este aceea unde insulta unui cetățean ar fi simțită de toți; 2) după *Periandru* din Corinhe: unde domnește aristocrația. 3) dupe *Bias* din Priene: unde legea ocupă locul tiranului; 4) dupe *Thales* din Milet: unde domnește egalitatea abondenței; 5) după *Pittacus* din Mitilene: unde omul onest conduce și nici odată cel rău; 6) dupe *Cleobule* din Lindos: unde temerea de remușcare e mai puternică decât legea; 7) după *Chilon* din Lacedemonia: unde legea vorbește în locul oratorului și în fine:

I. *Solon*. Născut la *Salamina* la 590 a. Ch., a fost un mare luptător, distins magistrat, om integru, administrator priceput, filosof practic, orator și poet cu înalte inspirațiuni. Pe lângă aceste calități, *Solon* avea în acelaș timp inima cea mai nobilă și compătimitoare, fapt pentru care istoria l'a pus în rândul celor mai mari binefăcători ai omenirii. El a stabilit ca maximă, «că cea mai perfectă guvernare a unui popor este atunci și acolo, unde insulta unui cetățean ar avea răsunet asupra tuturor, și când prin urmare toți fiind revoltați apără pe cel insultat». Prin aceasta el a voit să înțeleagă, că într'o țară toți trebuie să fie buni și virtuși, căci numai atunci insulta unuia revoltă pe toți. Cu toate că *Solon* în poeziile sale spune că-i place abondența și plăcerile, totuși el se mulțumea cu puțin, nu râvnea la situația altuia și nici nu se mârșea când îi lipsea cele dorite. El a călătorit foarte mult prin țări străine făcând comerț pentru restabilirea averii părintelui său, care deși aparținea unei ilustre familii, rămăsese însă cu totul sărac. Cu această ocazie el a studiat la streini tot ce a văzut că e mai drept și mai frumos.

Episodul cel mai însemnat făptuit de *Solon* a fost acesta: *Atenienii* duceau un crâncen războiu cu *Megarieni* pentru stăpânirea *Salaminei*. Dar fiind istoviți de luptă zadarnică dădură un decret, prin care se condamnă la moarte acela care ar fi îndrăsnit să vorbească de continuarea războiului. *Solon*, neputând să sufere această rușine, a făcut o piesă în versuri criticând cu asprime și ridiculizând frica *Atenienilor*. Atunci făcând pe nebunul, se duce în piața publică, unde în mijlocul unei mulțimi extraordinare își declamă cu mult foc piesa, întărâtând poporul la rebel. Prin acest mijloc, de înaltă șiretenie de om inteligent, poporul se entusiasmează, declară războiu și prin o strălucită victorie bate pe *Megarieni* încorporând astfel *Salamina* la *Athens*, iar *Solon* scapă de moarte pe motivul că a fost nebun.



Pe lângă alte multe merite, *Solon* fiind mai mult filosof decât ambițios, a știut prin legile sale să aducă liniștea în certurile dintre bogați și săraci, între asupriți și asupritori precum și între lacomi și sgârșiți. Un oarecare întrebându-l dacă a făcut legile cele mai bune, el zise: «Nu; am făcut însă pe cele care convin mai bine împrejurărilor». Se zice că *Solon* întrebând pe amicul său filosoful *Anacharses*, ce crede el despre legile ce a făcut pentru fericirea Athenienilor, acesta îi răspunse: «legile sunt niște pânze de păianjen cari prind pe cei slabi și lasă liberă trecere celor tari. Tot despre *Solon* se zice, că voind să consoleze pe un amic al său de multe nenorociri de care se plângea, se urcă cu el pe virful unei coline din *Athena*, și zicându-i să privească toate casele ce se desfășură vederei lor, adaogă: «Gândește acum câte grijuri sfâșietoare, câte greutăți crude, câte mâhniri și câte rele își au locuința sub aceste acopereminte. Deci suferă și tu nenorocirile tale, pe cari le împărtășești cu atâți alți mulți din neamul omenesc». După o lungă activitate — și pentru ca să scape de solicitarea celor ce mereu veneau la el să le tot facă la legi—pleacă din nou părăsind țara timp de 10 ani. El se duse mai întâiu în *Egipt*, unde face cunoștință cu preoți cei mai înțelepți, iar de aci pleacă în *Lydia* chemat de regele *Cresus*. Acesta arătându-i toate bogățiile, îl întreabă dacă a cunoscut pe un alt om mai fericit ca el. După multe cugetări filosofice și diferite exemple de nestatornicia lucrurilor, *Cresus* neplăcându-i cele ce tot îi șpunea, începuse să-l desprețuiască. Atunci *Isop* ce se află la curtea regelui spune lui *Solon*, că «cine vrea să fie iubit de regi, trebuie să le spuie lucruri ce sunt pe placul lor, sau să nu fie încontact cu ei». «Zi mai bine, răspunse *Solon*, că dacă te pui în contact cu regi, să nu le spuie decât lucruri folositoare». Adevărul este, că atunci când *Cresus* își pierde imperiul și e pus pe rug de către *Cirus* regele *Perșilor* ca să fie ars, el aducându-și aminte de preceptele înțeleptului *Solon*—care între altele îi spunea că nimeni nu e fericit înainte de moarte (*Nemo felix ante mortem*)—înainte de a se pune foc rugului dânsul a început să strige de 3 ori: *Solon, Solon, O! Solon!* Dar singură această exclamațiune i-a scăpat viața, căci *Cirus* foarte impresionat îl întreabă: „pentru ce strigi acest nume?”. Atunci el spuindu-i cele petrecute și în special «că numai sfârșitul vieții unui om poate să ne arate soarta lui», pe loc învingătorul iartă pe cel învins! Și astfel *Solon* a avut gloria să scape dela moarte pe un rege, dând în acelaș timp celui alt rege o înțeleaptă lecție pentru viitor.

II. *Periandru*. Acest *Periandru* (650 a Ch.), numit și tiranul *Corintului*, a mers cu cruzimea până acolo, că și-a omorât soția *Melisse* fiind gravidă călcând-o în picioare. Această femeie, de origină obscură, printr'o întâmplare curioasă regele văzând-o dând apă de băut la niște muncitori, pe loc se amurezează de frumusețea corpului său și o ia de nevastă. Fiul său *Lycophon* revoltându-se contra acestei crime fu exilat în insula *Corcyre*. Iar atunci când mai



târziu dânsul fiind bătrân îl cheamă pentru a-i predă tronul, fiul îi trimise răspuns, că el nu poate locui în acelaș oraș cu omoritorul mamei sale. Periandru îl anunță că pentru a'l satisface, el consimte să se retragă la Corcyre. La auzul acesteia toți locuitorii se revoltară; și pentru a împiedecă stabilirea tiranului în orașul lor, imediat au ucis pe Licophon! Auzind de această, Periandru cu totul infuriat își răsbună prin mari vărsări de sânge, exilarea și executarea multor persoane distinse.

Și totuși acest crud Periandru, eră protectorul cântăreților și poeților. Astfel, în timpul său există un cântăreț cu lira așa de celebru încât, întocmai ca și Apolo, fermecă până și chiar animalele din pădure fără nici o deosebire. De aceia lumea îl credeă că este frate cu Apolo. Acest cântăreț numit Arion, trăia în mare stimă la curtea regelui *Periandru*. După ce face o lungă călătorie în Sicilia, unde prin talentul său câștigase o avere respectabilă, *Arion* pornește cu o corabie spre Corint. Marinari văzând asemenea bogăție își propun să-l omoare. Arion văzând că toate rugăciunile sunt zadarnice, reușește a obține grația ca, înainte de moarte, să-i deă voe să cânte din liră. Dânsi consimțind, el începe să cânte așa de frumos, încât însuși Zei împreună cu Apolo l-au admirat. Și precum ei știau intențiunea marinarilor, trimiseră mai mulți delfini în jurul vasului. Isprăvind cântecul, deodată Arion — așa cum se găseă îmbrăcat în hainele cele mai scumpe și frumoase — se aruncă în valurile mării împreună cu lira. Un delfin însă, din porunca Zeilor, fu gata să-l primească pe spatele său; și astfel *Arion* împlânzind însăși marea prin cântece fu condus de delfin pe țărmul Peloponesului, iar de aci ajunse înaintea marinarilor la curtea regelui, căruia îi povestește cele



Fig. 15 *Arion* mare poet și muzicant, care a fost scăpat de un delfin

intâmplare. Marinari crezându'l mort erau foarte veseli de prada făcută. Dar când se prezintară și ei la rege, acesta întrebându-i de soarta cântărețului, îi spuseră că a murit. Atunci Arion intră în sală, când la vederea lui, marinari fură cuprinși de spaimă ca și de o fantomă. Toți fură pedepsiți cumoartea prin răstignire. În amintirea acestui lucru și ca drept recompensă pentru meritele poetului cântăreț, lira fu pusă de Zei pe bolta Cerului purtând numele instrumentului

și așezată alături de astrul delfinului pe *calea laptelui*: pe acea fașie albă, vapoasă și cu margini neregulate ce se vede pe Cer în nopțile senine și fiind compusă dintr'un însemnat număr de stele.

Salvarea acestui poet, simbolizează protecțiunea ce Zei acordă marilor artiști scăpându-i dela orice pericol.

Ca episod al acestei legende se zice că bunul *Delfin*, ca să pue și mai în siguranță viața lui *Arion*, a sărit cu el din mare



pe țărnișă la o foarte depărtată distanță. Dar Arion odată scăpat, s'a dus direct la curtea lui Periandru fără să se mai ocupe de binefăcătorul său, care înămolit fiind în nisip și nemai putând să sară în apă, a murit pe uscat: în locul poetului ce trebuia să moară el în valurile mării. Se zice că Periandru, cuprins de compătimire, a îngropat pe delfin ridicându-i un frumos mormânt, iar Zeii tot în vederea acestui devotament l-au pus în constelațiunea cerească purtând numele său. Relativ la acest fapt poetul *Demoustier* exclamă zicând:

Hélas! tel est souvent le destin des mortels  
 Qui consacrent leurs jours au bonheur de la terre:  
 Vivants, on les délaisse au sein de la misère;  
 Morts, on leur dresse des autels.

Traducere cu aluzie la poetul *Bolintineanu* și *Eminescu*.

Vai! așa e soarta unor muritori,  
 Cari, ziua și noaptea până'n zori,  
 Lucrează la a lumii bucurie,  
 Crezând că-i sfântă datorie.  
 Dar atâta cât trăesc,  
 La ei nimeni nu gândesc.  
 După ce însă-au murit,  
 Toți văd cât au strălucit;  
 Și atunci un monument măreț  
 Li se ridică c'orice preț:  
 Când mulți din ei, coprinși de jale,  
 Au murit săraci sau p'în spitale.

*Notă.* — Delfinul, din cea mai depărtată vechime a lumii, a fost considerat ca bun amic al omului. În special marinarii când văd un delfin, iau precauțiuni de apărare contra unei furtuni, ce le este prevestită de acel delfin. Între altele multe calități ce posedă aceste viețuitoare, sentimentul de recunoștință ce-l păstrează celui care le-a făcut un bine, este tot așa de extraordinar ca și de neînchipuit. Între altele se citează următorul fapt: Se zice că un anume *Ceranos* din Milete a cumpărat mai mulți delfini dela un negustor și le-a dat apoi drumul în mare scăpându-i astfel dela moarte. După oarecare timp, *Ceranos* făcând o călătorie pe mare fu apucat de o groaznică furtună. Dar eată că pe neașteptate apare un delfin din cei răscumpărați, care prin minune scapă numai pe binefăcătorul lor, pe când toți ceilalți tovarăși ce erau cu el s'au înecat. Un alt fapt e descris de *Pausanias* ca văzut cu ochi săi; Un tânăr vindecase pe un delfin de o rană grea, după care apoi îi dă drumul în mare. Ei bine! delfinul acesta recunoștea vocea binefăcătorului său în așa grad, că or de câte ori îl chema, dânsul venea în grabă la marginea țărnișului excitând ad-



mirațiunea tovarășilor în mijlocul cărora se află; și aceasta cu atât mai mult că delfinul nu venea decât la chemarea acestui tânăr. În general delfini au milă și iubesc în deosebi pe cei tineri. Astfel locuitori *Penthelidi* voind să fondeze o colonie în insula *Lesbos*, oracolul a poruncit să aducă sacrificii lui *Neptun* un taur precum și o tânără fată zeiței *Amphitrita*. Soarta a căzut asupra fiicei lui *Smintheus* iar după alții al lui *Phineu*. În momentul însă când fu aruncată în mare, iubitul său *Enalos* o apucă în brațe și se asvârli împreună cu dânsa în mijlocul valurilor. Dar ca prin minune amândoi au fost scăpați de niște delfini, cari i-au adus nevătămați la țărm. Iarăși se zice că un asemenea delfin a scăpat dela pericol de moarte și pe *Telemac*, ce căzuse în mare fiind copil. Drept recunoștință și plăcută reamintire, *Ulise* a gravat imaginea delfinului pe inelul său ce neîncetat avea în deget, și la care mereu se uită aducându-și aminte de bunul delfin. În fine delfini sunt foarte iubitori de muzică și adoră pe poeți. Cei vechi reprezentau delfinul ca simbol de *liniște pe mare* în special pe mediterana, ca o *expedițiune fericită* și ca personificarea puterii maritime (*Thalassocrație*). Delfini de asemenea formează atributul divinităților născute din mare, sau care locuiesc în acest element precum e *Venus*, *Thetis*, *Nereu*, *Proteu*; dar mai ales pentru *Neptun* au un profund devotament fiind cei mai credincioși misionari ai săi. Egipteni de asemenea fac din dafini un atribut al Nilului, unde ei se luptă cu multă înverșunare contra crocodililor. Iar drept probă că și însuși Zei iubesc pe delfini, este că mulți din cei muritori au fost transformați în aceste animale în semn de compătimire: așa precum s'a făcut cu *Ino*, *Melicerte* și alții. (Vezi *Mythologia* Vol. I).

III. *Pittacus*. Născut la *Mytilene* în insula *Lesbos* (650 a. Ch.). Pe lângă calitățile sale literare a fost și un mare luptător. Numit comandant în războiul contra *Atenienilor*, obține o strălucită victorie luptând corp la corp cu *Phrynon*, generalul grec, pe care îl omoară cu o spadă ascunsă în *pavăza* ce avea (bouclier). Drept recompensă fu numit suveran de concetățeni săi. El primește, dar se retrage după ce a restabilit ordinea, pacea, și a înzestrat patria cu legile de care avea trebuință. Atunci poporul drept recunoștință i-a oferit o întinsă moșie de mii de pogoane. El însă, pe deoparte ca să nu desprețuiască acest dar, iar pe de alta să nu deștepte invidia printr'o bogăție așa de mare, scoase săgeata din tolbă și asvârlind-o cu arcul spuse, că atâta pământ îi trebuie, până unde a căzut săgeata.

El a murit în etate de 70 ani respectat și iubit de toți. Dela dânsul avem mai multe proverbe și maxime ca: „Respectă totdeauna adversarul. Nu te face niciodată judecător între doi amici ai tăi. Ascultă cu bună voință sfaturile de folos. Să nu zici niciodată un lucru de rău chiar pentru vrăjmașul tău“. În fine el a stabilit, că acel popor merge bine, când cel onest conduce și niciodată omul cel rău.



IV. Thales. După o tradiție el s'a născut în *Milet* din *Ionia* în Marea Egee (Asia) la 640 a. Ch., dintr'o familie ilustră thebană, ce aparțineă din rasa lui *Cadmus*, iar după alți în *Phenicia*. El e considerat ca cel mai reputat din cei 7 înțelepți și ca fondator al școlii *Ionice*. După uni, cunoștințele profunde ce avea, le căpătase în Egipt făcând discuțiuni de tot felul cu preoți din *sanctuare*, și unde în deosebi astronomia îl captivase. Și adevărul este, că fiind în țară a prezis cu atâta exactitate o eclipsă centrală a soarelui, încât în admirațiunea tuturor fu declarat cel mai învățat și cel mai însemnat om al timpului. El a scos și un „tratată de cosmologie“ în care suține, că nimic nu e în lume decât «apa», din care purcede totul din univers: «pământul e apă condensată iar aerul apă rarefiată etc.

Din scrierile sale literare a rămas prea puțin. A murit în etate de 100 de ani exprimând adâncă cugetare, că acolo conducerea unui popor e bună „unde domnește egalitatea abondentei“.

V. Chilon. Eră de origină Spartiac. Se zice că a murit de bucurie la vestea că fiul său a câștigat marele premiu de luptă cu pumnul (pugilat) la jocurile *Olimpice*. Intre altele lui se datorește maxima: «cunoaște-te pe tine însuți» *gnoti se afton* (γνωρισε αυτον). Tot el este, care a zis, că acel popor e fericit, în guvernarea căruia «legea vorbește în locul oratorului. Tot lui se datorește și maxima: *μηδεν ἄγαν* (miden agan) nimic peste măsură.

Se zice că Chilon fiind chemat ca arbitru într'o ceartă între doi amici ai săi, dânsul, pe deoparte ca să nu lovească în dreptate iar pe de alta să nu mânănească pe unul din amici, i-a rugat să-l scutească de a fi judecător între ei, ci să aleagă pe un altul. După aceasta însă el a fost coprins de mare părere de rău, căci a recunoscut, că ar fi fost mult mai bine să aperse inviolabilitatea justiției, decât să aibă respect de cele omenești; și că dacă unul din cei doi amici s'ar fi supărat de o sentință dreaptă și în legătură cu legile, în cazul acesta, pierderea unui asemenea amic nu trebuie să-i aducă nici o părere de rău. De aceia se zice, că Chilon până în adânci bătrânețe n'a avut decât această singură mâhnire.

Tot despre Chilon se zice, că văzând pe unul ce se plângea de nenorociri diferite îi zise: «Gândește-te la nenorocirile altora, și atunci vei vedeă că ale tale sunt mult mai ușoare.

VI. Cleobul. După o legendă eră descendent din *Hercule*. *Evagoras* tatăl său a fost rege în *Rodos*, după care a domnit și el murind la etatea de 70 de ani. Citind maximele care l-au condus în timpul vieței, este a se aduce cea mai mare și înălțătoare laudă caracterului său; între altele el zice: «Să fii totdeauna grăbit mai mult să ascuți decât să vorbești». Și iarăși: «Fă bine amicilor pentru ca să-i atragi și mai mult, precum de asemenea caută să faci bine inamicilor ca din ei să-ți faci amici».

VII. Bias. Eră născut la *Priene* în *Ionia*. El împreună cu *Thales*, *Pitacus* și *Solone* este considerat și numit părintele filosofiei. Preocuparea lui a fost mai ales către morala socială și



felul celei mai bune guvernări stabilind maxima că: «acolo unde legea ocupă locul tiranului, acolo e și cea mai bună guvernare a poporului». El refuză subiectele metafisice, declarând că e suficient, ca relativ la *Divinitate* cunoștințele noastre să se mărginească a ști că *Dânsa există*, fără să mai căutăm a descoperi care este esența sa, căci deși poate ar fi plăcut acest lucru, însă pe deoparte este imposibil de obținut iar pe de alta că și chiar de am reuși, aceasta n'ar contribui întru nimic să amelioreze soarta noastră.

*Bias* pe lângă profund filosof eră și distins și talentat avocat în așa grad, că fiind vorba de o chestiune înaltă, dreaptă și delicată, se zicea: «aceasta e o cauză pentru oratorul din Priene». În afară de aceasta, *Bias* avea o avere considerabilă, pe care însă o întrebuițta în facere de bine iar nicidecum în satisfacerea ordinară a luxului. Dela el a rămas în deosebi aceste profunde cugetări: «trebuie să trăiești cu amici ca și cum într'o zi îi vei avea inamici». Și iarăși: «uraște pe vrășmaș cu moderațiune, căci se poate întâmpla ca odată să-ți fie prieten».

Din cauza bunului său caracter și spiritul de dreptate ce avea, foarte des eră luat ca arbitru în multe casuri și grele împrejurări. Dar experiența l-a dus la această reflexiune: e mult mai bine să te iă ca arbitru un inamic decât un amic, de oarece în primul cas este posibil să-ți faci un amic, pe când în celalt cas ești aproape sigur că pierzi unul» Se zice că *Bias* trebuind să condamne la moarte pe un criminal, a început să verse șiroaie de lacrimi pentru o așa tristă soartă a acestui nenorocit. «Dar pentru ce plângi?» îi zise unul din amici. Nu depinde oare de tine să ierți sau să condamni pe acest om? *Nu*, răspuse *Bias*. «Dreptatea și legile cere ca să-l condamni; natura însă cere la rândul ei ca eu să mă înduioșez de nenorocirile slăbiciunii omenești!»

Tot despre *Bias* se zice, că fiind prins de niște piraiți l-au dus în târg să-l vândă ca sclav. Aci un negustor privindu-l cu răceală și neconvenindu-i prețul cerut, el îi zise: «Ia cu tine un om care-ți trebuie». Pe lângă aceasta *Bias* avea și vorbe de spirit. Astfel într'o călătorie pe mare, declarându-se o grozavă furtună, lumea speriată începe să roage pe *Zei* prin strigăte puternice. Dar cum printre ei erau mulți cu cea mai proastă reputație, *Bias* le zice: «tăceți din gură ca nu cumva *Zei* să observe că voi sunteți aici». În fine tot lui se datorește și următoarea expresiune, ce a zis atunci când toți locuitorii veniseră la el să-l întrebe: ce să facă pentru a scăpa de invaziunea lui *Cirus* regele *Perșilor*? El le zise: «luați cu voi tot ce aveți mai scump și fugiți în *Sardinia*». Iar când în mirarea lor, văzând că el singur dintre toți iese cu mâinile goale, i se atrase atențiunea că n'a luat nimic, el răspuse: «eu am totul cu mine», expresiune ce a rămas ca simbol, că ade-vărata bogăție a omului este înțelepciunea și virtutea prin care nimeni nu pierde, căci nimeni nu le poate distruge rămând astfel singura avere neperitoare. *Bias* a murit (560 a. Ch.) foarte bă-



trân, în urma unui strălucit succes oratoric. Concetățeni săi l-au însoțit până la mormânt cu cea mai impunătoare manifestație de iubire, admirație și respect. Mai târziu i s'a ridicat un templu, iar pe una din coloanele în marmură stă gravat numele acestui mare filozof având următoarele cuvinte: «cei mai mulți oameni sunt răi». *I plisti antropi kaki isin* (οἱ πλείστοι ἄνθρωποι κακοὶ εἰσιν).

## CAP. V.

## Note biografice ale unor mari literați

**Horatiu (Quintus-Horatius Flacus).**

Horatiu s'a născut la *Venosa* în *Apulia* la 66 a. Ch. din părinți modești; dar totuși fu trimis la Roma pentru studii iar de aci la Athena pentru perfecționare având etatea numai de 22 de ani. Aci întâlnește pe *Brutus* omoritorul lui *Cesar* și intră ca tribun militar în serviciul său. În lupta dela *Philippes* însă din Macedonia unde *Oclaviu* și *Antoniu* bătură cu totul pe *Brutus* și *Cassius* la 42 a. Ch. *Horatiu* fu coprins de așa frică, încât după chiar mărturisirea lui își aruncă pavăza și o ia la fugă: el fiind destinat la o altă glorie decât aceea a armelor. Și în adevăr, cu toate că reîntors la Roma a fost nevoit din lipsă de mijloace să funcționeze ca scriitor ordinar la un pretor, talentul său însă de literat și înalt poet a luat un așa repede avânt, că făcând cunoștință cu *Virgiliu*, acesta prinse multă afecțiune de el și pe dată îl presintă lui *Mecenate* protectorul tuturor artelor și intimul lui *August*. Dar tocmai după o încercare de 9 ani — fiind bănuț ca adeptul lui *Brutus*—el capătă încrederea lui *Mecenate* devenind intimul său în așa grad, că îi dă un domeniu în *Sabina* la *Varia*, unde poetul își găseă liniștea recreîndu-se de munca intelectuală în care mereu se află încordat la Roma. La rândul său *Mecenate* îl presintă lui *August*, care imediat prinde așa afecțiune de el încât dorește să-i fie intim secretar. Eată de altfel scrisoarea lui *August* către *Mecenate* în această privință: «Până acum n'am avut trebuință de nimeni să-mi facă scrisorile către amici mei, dar astăzi că mă simt obosit și bolnăvicios, doresc să-mi aduci pe *Horatiu*. El va stă cu mine «și-mi va face toate scrisorile și corespondența». Dar *Horatiu* care iubeă mai mult libertatea și plăcerea studiului, a refuzat sub motiv că și el se simte slăbit. Impăratul departe de a se fi supărat, a continuat să-l ia ca pe un bun amic trimițându-i următoarele rânduri: «Folosește-te de mine cu cea mai mare libertate ca și cum ai fi musafirul meu la masă. Această calitate îți dă toț dreptul din partea mea. Tu știi foarte bine că eu doream să trăești cu mine în felul acesta, dacă sănătatea ți-ar fi permis». Recunoștința lui *Horatiu* nu a fost mută atât către *Mecenate* cât și către *August*, căci nimeni ca el nu i-a făcut prin scrierile sale literare mai cunoscuți asigurându-le me-



moră până în momentele de față: nu însă lingușindu-i prin laude înjositoare, ci numai prin ceace eră în adevăr demn de laudă fiind consecința marelor servicii aduse patriei și înaltului lor spirit de liberalitate. *Horățiu* a fost criticat de uni ca iubind prea mult desfătările fiind poreclit ca *epicurian*: aceasta însă după scrierile sale, mai ales în poemele, unde se află cântat amorul și alte delicii. De fapt însă el eră foarte prudent, de oarece cunoștea în destul valoarea moderațiunii. De aceea el fără să urască luxul curței imperiale și nici să se dea înapoi dela mesele bogate oferite de *Mecenate*, aveă însă o măsură în toate, iar la prima ocaziune fugea de marele foloase procurate de soartă, și părăsind *Roma* se retrăgea la *Sabinum* sau *Tibur* (Tivoli), unde aveă o vilă mai bogată cumpărată de el. Probă de modestia acestui mare geniu literal este rugăciunea ce el adresează lui *Apolo* și din care extragem următoarele: «Pentru mine, mă mulțumesc cu o simplă măslină, cu o nalbă ușoară și câteva alte legume. Tot ceace îți cer O! fiu al *Latonei*, este să mă lași să mă înveslesc de aceste bunuri, să-mi dai o sănătate durabilă, un spirit clar, și să mă ferești de o bătrânețe lănghezândă și incapabilă să se bucure de sunetele dulci ale *lyrei*». (Din les belles prières). *Horățiu*, deși nimeni ca el nu a cântat în poesie vinul și amorul, totuși eră foarte cumpătat, desfătându-se din toate fără să abuzeze de nimic (modus in rebus). El a murit în etate de 57 ani, în acelaș an cu *Mecenate*, și căruia *August* i-a pus mormântul alături de amicului și protectorul său.

Operele mai importante produse de *Horățiu*, sunt: «Odele și epodele, satirele, epistolele, și arta poetică», fiind și azi considerate ca model de gust, stil corect și împodobite cu frumoase precepte de morală și înaltă filosofie.

Eată în ce mod se exprimă *Horățiu*, după ce își termină întreaga sa lucrare științifică. Am ridicat un monument mai tare ca bronzul și mai înalt ca clădirea regească a piramidelor; am făcut un monument ce nu' va putea distruge nici ploaia care roade, nici furtunosul crivăț, nici scurgerea neîncetată a anilor precum nici fuga repede a vremurilor. Eu voi crește mereu prin lauda posterității rămâind tânăr (*Ego crescām usque laude postera, recens*). Eu nu voi muri de tot; și o mare parte din mine va trăi în necazul *Libitinei*. (*Ego non moriar omnis, et multa parsmei vitabit Libitiman*). (Epilogus pag. 122).

✦ Notă.—*Libitina* eră Zeița pompelor funebre (lectus *Libitinæ*: patul *Libitinei*, cosciug).

Dînsa se numia astfel fiindcă seceră pe oameni or când voește și dupe plăcere (*ad libitum*). Dînsa aveă un templu făcut din lemn sfânt, unde se puneă o piesă de argint pentru fiecare persoană ce murea. Acolo era și un registru numit *Libitinæ ratio*, unde se înscria numele fiecărui mort pentru care s'a depus moneda, ca semn de tribut. Prin acest mod se știa la finele anului numărul morților. *Libitina* eră în acelaș timp și Zeița plăcerilor și a desfătărilor exagerate. De aci cuvântul *libidinos*: om afemeat, om stricat.



## A r c h i a s .

Poetul Archias, născut la *Antiohia* din *Siria* la 120 a. Ch., a arătat multă dispoziție de a fi poet încă fiind copil. După ce a fost aplaudat în toată *Asia mică* și în *Grecia*, pleacă în *Italia* stabilindu-se succesiv în *Tarent*, *Regium* și *Neapole*, unde civilizația greacă și gustul de literatură clasică a acestei națiuni eră în floarea lui, și unde poetul fu așa bine primit și încărcat de atâtea onoruri, încât i s'a acordat titlul de cetățean roman din *Heracleea*. Acest oraș din *Lucania*, pe golful de *Tarent* din *Italia* meridională încheind un tratat cu *Roma* în bune condițiuni, eră considerat ca aliatul Romanilor și deci se bucură de toate drepturile oricărei cetăți amicale.

Mai târziu *Archias* se duce la *Roma*, unde iarăși helenismul eră adânc infiltrat în toate părțile și mai ales în societatea înaltă și cultă. Intr'un asemenea mediu, *Archias* fu îmbrățișat de toți literați, filosofi și oratori cei mai celebri cari pe întrecute — fie din vanitate sau din punctul de vedere cultural — își făceau o deosebită și distinsă onoare de a veni în contact cu artiști și literați greci. Astfel *Archias*, grație unui asemenea curent favorabil și a talentului său, devine intimul celui mai ilustru personagiu adică al lui *Luculus*: și mai ales al lui *Licinus* fiul acestuia.

La 99 a. Ch., în virtutea unei legi, *Plautia Papiria* — numită astfel după numele celor doi tribuni cari au propus-o și anume *Plautius Silivanus* și *Papirus Carbon*, care acordă dreptul de cetățean roman la toți aceia cari erau de jă cetățeni al vreunui orașel aliat Romanilor, cu singura condițiune de a face declarație în timp de 60 de zile — *Archias* îndeplinește această formalitate, mai ales și prin intervenția directă a lui *Luculus*. El însă drept recunoștință către protectorul său, își schimbă numele în *Licinus* după acela al fiului lui *Luculus*. După un timp oarecare însă și anume după 30 de ani, *Archias* fiind de jă bătrân, *Papirus* tribunul poporului vine cu o lege, prin care gonește din *Roma* pe toți străini ce se ziceau că sunt cetățeni romani. Atunci un oarecare *Gratius* inamicul lui *Luculus*, cere expulzarea lui *Archias*, pe motivul că nu putea să probeze inscripția în lista orașelor *Italiei*, și nici că se găseă în vreun registru de recensământ numele ce poetul purtă.

În această penibilă situație *Archias* recurge la sprijinul marelui orator *Cicerone*, al cărui consulat el îl cântase în frumoase și elogioase versuri. *Cicerone*, fie ca recunoștință, fie ca să placă înalților săi protectori, fie pentru amorul artei sau fie numai pentru pasiunea gloriei dela care niciodată nu se dă înapoi, primește cu entusiasm apărarea acestei cauze, ce în adevăr n'a contribuit mai puțin la glorificarea numelui său prin deplinul succes ce a obținut. Printre frasele cele mai puternice și argumentele aduse de *Cicerone* în fața judecătorilor sunt și acestea: Dânsul aducând ca martor chiar pe *Luculus*, cel mai distins și reputat cetățean care el însuși asistase la înscrierea lui *Archias* în registrele de



impământenire zice: „Eată de față un om care spune, nu doară că el crede, dar că știe; că nu a auzit, dar că a văzut, că nu a intervenit, dar că a lucrat“. (*Adest vir qui dicit, se non opinari sed scire; se non audivise sed vidisse, se non interfuisse sed egisse*). Iar la sfârșitul discursului privind țintă în ochi judecătorilor le zise: «Noi cei înzestrați cu cele mai nobile cunoștințe să nu ne mișcăm de vocea poeților?». (*Nos instituti rebus optimis non moveamur voce poetarum?*). De altfel, bărbați eminenți și iustruți ne arată, că pentru toate celelalte studii se cere învățatură specială, aplicațiune și practică. Poetul însă are totul dela natură și el cedează impulsiei geniului său. El are o suflare Divină care îl însuflețește. Poeți trebuie considerați ca lucruri sfinte, căci e o favoare, e un dar sfânt al Zeilor ce îi recomandă respectului nostru. Să fie deci un dar sfânt pentru voi judecătorilor, pentru voi atât de culți, acest nume de poet, ce nici barbari n'au profanat vreodată. Stâncile și pustietățile răspund la vocea lui; adesea chiar animalele sălbatice se îmblânzesc și se opresc în loc de cântecele lui; iar noi nu ne vom mișcă la glasul poeților? Dupe moartea lui *Homer* 7 popoare s'au certat între ele, pretinzând fiecare că a fost poetul lor; iar noi pe acesta încă fiind viu îl vom respinge oare?!“.

Aceste expresiuni pe cât de energice și totdeodată atât de înălțătoare ce nu puteau fi spuse decât de un *Cicerone*, au avut ca efect un deplin rezultat, adăogând încă o piatră nestimată la gloria lui.

## Virgiliu.

*Publius Virgilius Maro* (70—19 a. Ch.), s'a născut în *Mantua* din părinți agricultori, având ca tată pe *Maron* iar ca mamă pe *Maia*. La etatea de 16 ani a studiat limba greacă, medicina și matematicile iar apoi astronomia și fizica, având astfel întinse cunoștințe enciclopedice. Când *August* obține marea victorie la *Phillipe* în Macedonia contra lui *Brutus* și *Cassius* omoritori lui *Cesar*, drept recompensă împarte tot pământul din *Mantua* soldaților săi, când atât *Virgiliu* cât și părinții săi rămân săraci: proprietatea fiind luată de un căpitan. Atunci *Virgiliu* care nu avea decât 18 ani, face o plângere în versuri lui *Polion* comandantul trupelor așa de frumoasă, că acesta impresionat de frumosul său talent pe loc îi dă o scrisoare de recomandare către *Mecenat* la Roma. Ajuns aci, imediat căpătă afecțiunea acestui puternic și iubitor al literaturii în așa grad, că se și duce cu el direct la *August*, care iarăși apreciindu-i frumoasele calități dă imediat ordin să i se restituie patrimoniul. Dar căpitanul revoltat de această îndrăzneală, nu numai că s'a opus dar i-au amenințat cu moartea, pe el și pe tatăl său. Și în adevăr, pe loc îi și urmărește cu mai mulți soldați, așa încât *Virgiliu* ca să scape de furia căpitanului se aruncă într'un rîu și prin inot fuge într'un sat vecin. Din



nou plângându-se lui *August*, ei fură definitiv instalați în proprietatea lor. Pe lângă multele și frumoasele laude aduse lui *August*, *Virgiliu* având etatea de 34 ani scrise — după indemnul lui *Mecenate* care iubia foarte mult agricultura — renumita operă: *Georgicele* în versuri, la care a lucrat 9 ani, iar apoi *Bucolicele* cântând viața pastorală, și în fine *Eneida* care, deși chiar azi e admirată, totuși se zice că nu eră pe placul lui, așa încât murind a rugat pe amici săi a o arde. *Virgiliu* a murit la 51 de ani la *Brindisi* în *Calabria*, de unde corpul fu transportat la *Neapole* după dorința lui și îngropat la *Pouzoles* unde și azi i se arată mormântul.

### Platone.

Platone (430 a. Ch.), Cea mai vie imaginațiune. El fiind admiratorul lui *Homer* a început prin a face versuri, dar negăsindu-le bune le-a dat foc, după care a părăsit arta poetică și s'a consacrat cu totul studiului filosofiei devenind cel mai celebru cugetător al întregii lumi. El fu chemat cu multă stăruință de *Denys* tiranul din *Siracusa*, unde sosind i s'a făcut sacrificiuri ca și unui Zeu. Văzând însă că nu poate face din el un ideal elev, *Platon* se retrage; este însă vândut ca sclav de stăpânul corăbiei, după unii din chiar porunca lui *Denys*. Scăpat fiind de un filosof din *Cyrena* se stabilește definitiv la *Athena*, unde înființează renumita sa școală într'un loc retras numit *Academie*, care cuvânt a rămas tot așa de celebru ca și înțeleptul profesor. *Platone* eră dotat dela natură și cu frumusețea fizică, având între altele un corp bine făcut și cu spete largi, de unde i-a provenit și numele. Dar cu toate darurile acestea, el eră de o nespusă modestie. Se zice că ducându-se la jocurile *Olympice* a făcut cunoștință cu cele mai înalte personaje, pe cari apoi i-a și poftit la el când s'a întors la Atena; iar când aceștia îl rugară să le presinte pe *Platon* a căruia cunoștință doreau să facă, și când el le răspunse: *eu sunt*, dânsi au admirat cu atât mai mult modestia sub care se prezentase, ceea ce îi făcură să-i deă un respect pe atât mai mare.

Platon a murit în etate de 92 de ani. Pe mormântul lui s'a pus acest epitaf: «Pământul acesta acoperă corpul lui *Platon*; Cerul posedă fericitul său suflet. Tu omule! oricine ai fi, dacă ești cinstit, admiră virtuțile sale și cultivă-le».

Notă. — Relativ la cuvântul *Academie* dăm următoarea legendă. *Teseu* regele Athenei (vezi *Mithologia* Vol. I. p. 119) copleșit de vițiul plăcerilor și de al desfrânării e fermecat în așa grad de frumusețea *Helenei* fiica regelui *Tyudare* din Sparta, încât o răpește — de și n'avea decât etatea de 10 ani — și fuge cu dânsa la *Athena*. Frați *Helenei* însă: *Castor* și *Poluce* sar în ajutorul ei, când reușesc să o reia și când drept răsbunare, răpesc și dânsi pe mama lui *Teseu* numit *Ethra* făcând-o sclava *Helenei*. Dar locul unde fusese ascunsă *Helena* de *Teseu*, a fost divulgat de un cetățean numit *Academus*, care singur el știă acest lucru. Drept



recunoștiință pentru acest mare serviciu, Lacedomonien or de câte ori făceau invaziune de pradă asupra Athenei nu se atingeau de *grădinele lui Academus* ce se aflau lângă Athena. Aceste grădini luară cu timpul numele de *Academie*, nume ce a devenit celebru prin lecțiunile filosofice profesate de Platone în acel loc și s'a transmis apoi în toate părțile din lume, înțelegându-se prin *Academie* localul de cea mai înaltă instituție culturală a unei națiuni.

### Aristote.

Aristote (384 a. Ch.). A fost fiu de medic născut în *Stagira* din *Macedonia*. Aplicat la studiul filosofiei, a urmat școala lui *Platon*, pentru care înadins a venit la *Atena*, devenind tot așa de ilustru ca și profesorul său. După moartea lui *Platone*, *Aristotel* se retrase în *Mysia* unde ia în căsătorie pe sora amicului său *Hermias*, prințul unei localități. Reputațiunea sa de mare înțelept se răspândi așa de mult, că *Filip regele Macedoniei* îl chemă să dea educațiunea fiului său devenit *Alexandru cel Mare*, scriindu-i: «Te anunț că am un fiu; eu mulțumesc Zeilor nu atâta că mi l'a dat, cât că mi l'a dăruit în timpul lui *Aristote*. Sper că vei face din el un succesori demn de mine și un rege de *Macedonia*». Iar felul cum a reușit, se vede în expresiunea ce adesea *Alexandru* obișnuia să repete: «Eu sunt recunoscător lui *Filip* că trăesc și lui *Aristote* că trăesc bine».

După urma lui *Aristote*, *Atenieni* au profitat foarte mult din partea lui *Alexandru*. Spiritul lui *Aristotel* eră înzestrat cu toate calitățile iar observațiile lui științifice foarte serioase și juste. Studiul său asupra animalelor — pentru care *Alexandru* îi trimisese enorma sumă de 800 talași — e și azi citat cu mult respect. Arta lui poetică, retorică și filosofică este considerată ca o autoritate necontestată de toate secolele. „Aceeși deosebire este“ — zicea el — «între un învățat și ignorant, ca între un om viu și un cadavru». Și iarăși: „Literatura servește ca podoabă în timp de bucurie și de consolare în timp de întristare“.

*Notă.* — Relativ la consolarea ce literatura aduce omului în momente de aspre lovituri ale soartei, este următoarea jalnică expresiune a lui *Quintilian* prin care plânge moartea unicului său copil și căruia mărturisește, că numai studiul literaturii a fost cauza că nu și-a ridicat și el viața. «O! crudă speranță așa de repede sfărâmată. O fiul meu! Am văzut ochi tăi închizându-se și sufletul tău zburând (vidi spiritum tuum fugientem); am ținut în brațele mele corpul tău rece și neînsuflețit; dară mi-am recăpătat simțurile și am consimțit să trăesc. Ah! prea mult am meritat chinurile ce sufer și triste suspinuri cărora sunt pradă! Dară dacă am primiș să-mi țarase un rest din viață, silința aceea te va răsbună în destul, căci voiu căută o hrană acestei vieți, pe care cei mai învățați oameni au găsit că, unicul refugiu al nenorociților este literatura, (munca sufletească): Homines



doctissimi putaverunt, unicum solatium adversorum esse litteras». (Loco citat pag. 122—123).

Odată fiind întrebat la ce slujește filosofia, el zise: «dânsa ne învață să facem de bunăvoie, ceea ce alți nu fac decât din nevoie». Din cauză că el își predă lecțiunile plimbându-se, școala lui s'a numit *peripatetică* iar discipoli *peripateticieni*. Ca orșice om ce se ridică mai sus de nivelul comun prin muncă și inteligență, a avut și el destui vrăjmași între care pe un *preot al Zeiței Ceres*. Acesta sub cuvânt că *Aristotel* aducea soției sale ce murise onoruri asemenea cu acelea al unui cult, a fost acuzat ca sacrilegiu ridicându-și soția la rangul de Divinitate. Dar *Aristotel* — pentru a nu fi silit a se pune în contact și a discuta cu acest preot — a părăsit el însuși *Athena* retrăgându-se la *Chalcis* în *Eubeea*, unde a și murit în etate de 63 de ani. Compatrioți și admiratori săi au ridicat altare în onoarea lui consacrandu-i și o zi de sărbătoare.

### Ovidiu

Publius Ovidius Naso (43 a. Ch.), născut la *Abruzza* dintr'o familie nobilă de cavaleri, avea așa aplicație pentru poezie, încât făcea versuri chiar fiind copil. Devenit mare, ajunsese repede la cea mai înaltă reputație, așa că *August* îl primește la curtea sa dându-i cele mai distinse onoruri, având chiar locul său rezervat la orice joc public. El era foarte mult iubit de public dar mai ales de femei, atât pentru calitățile sale fizice cât și pentru dulceața și farmecul spiritului său, prin care încântă pe toți și pe toate. Dar tocmai când era în culmea fericirii, deodată fu trimis în exil de *August* în țara *Sciților*, și anume pe marginea «Mărei Negre, la Tomis, azi frumoasa noastră *Constanța*, unde pentru cinstea noastră i s'a ridicat o frumoasă statuie eternizându-i-se încă odată numele». Causa acestei neașteptate disgrății a rămas și azi un mister, de oarece nici el n'a spus-o. Uni cred a fi fost legăturile amoroase ce ar fi avut cu *Iulia* fiica lui *August*; după alți, însuși scrierile lui și în special «arta de a iubi» considerată fiind ca operă de coruperea moravurilor și în fine după uni, că el era în complot contra lui *Tiberiu* designat ca succesorul lui *August*. Fapt e că dânsul, cu toate laudele aduse lui *August* și *Tiberiu* până la exaltare, totuși n'a reușit a fi ertat și readus la Roma după cum dorea. Izolat deci în mijlocul unui popor considerat ca barbar și fără să poată schimba o vorbă cu nimeni căci nu cunoștea limba, a stat plângându-și soarta 9 ani, scriind opera mahnirilor (*Tristele, tristea*) până în momentul când a murit în etate de 60 de ani. Cenușa lui fu transportată la Roma și pusă cu mare ceremonie într'un frumos mormânt. Dintre operele cele mai frumoase și răspândite sunt *metarmophosele* tuturor Zeilor și Zeițelor din Mitologie.

### Seneca.

Seneca. Născut în *Spania* la anul 3 a. Ch. în *Cordova* din părinte bun orator. Elev al școlii stoice reprezentată prin *Zenon*,



a devenit un celebru filozof plin de o mare virtute și abstenență. Și cu toate acestea, urmărit de *Caligula* care aspiră la gloria elocinței, având complice și pe *Messalina*, a fost acuzat de adulter cu *Iulia* văduva lui *Vicinus* unul din binefăcători săi și fiica lui *Germanicus*, în urma cărui lucru a fost exilat în insula *Corsica* din *Sardinia*. Iulia care urmă cu multă asiduitate școala unde *Seneca* profesă lecțiuni de înaltă filozofie, a fost asasinată prin unelțirile *Messalinei*: această femeie tipul desfrânării în plăcerile amoroase, deși eră împărăteasa Romei fiind soția lui *Claudiu*. Dar și soarta are ale ei răsbunări, căci *Claudiu* aflându-se în *Ostia*, dânsa — care noaptea eșia din palat deghisată în faimoasa curtezană, *Lycisca* pentru a petrece în mijlocul celor mai joase prostituate — a avut curajul să se mărite în public cu *Silius* făcut consul de ea. Dar *Narcisse* inamicul ei anunță imediat în persoană pe *Claudiu*, care însă nu cere decât, «ca această nenorocită să vie la el pentru desvinovățire». La auzul acestora, *Narcisse* temându-se a fi ertată, trimite un tribun cu ordinul să omoare pe *Messalina*, ceea ce s'a și întâmplat primind o lovitură mortală din mâna unui soldat, ea neavând curajul să se omoare singură.

Cât privește pe *Seneca*, el a stat în exil 9 ani: cu toate linișuirile adresate celor puternici. În plină resemnare a scris renumitele „consolațiuni“ adresate mamei sale *Helvia*, ce eră o femeie distinsă prin spiritul și virtuțile sale.

După moartea *Messalinei* însă, *Agripina* fiica lui *Germanicus* și mama lui *Nerone* cu *Domitius*, ia în căsătorie pe *Claudiu* ce-i eră unchiu și devine astfel împărăteasă, când și reușește ca fiul său *Nerone* să fie adoptat de *Claudiu* ca moștenitor, deși avea și el ca fiu pe *Britanicus*. Atunci *Agripina* cheamă imediat pe *Seneca* din exil însărcinându-l cu educația lui *Nerone*. Atâta timp cât *Seneca* nu s'a ocupat decât de această misiune, a reușit să facă din *Nerone* un așa elev, că eră numit „amorul Romei“ iar el devine intimul său ministru, după ce prealabil *Agripina* a omorit pe *Britanicus*. În executarea acestei oribile crime se zice că *Seneca* a fost complice, fiind în cele mai strânse și intime raporturi cu *Agripina*. Și probă în aceasta este, că *Seneca* s'a făcut stăpân pe toate moșiile și palatele lui *Britanicus* devenind astfel cel mai bogat personajiu din Roma, dar în acelaș timp și cel mai urât și disprețuit pentru conruperea vechiului său caracter, făcându-și astfel mulți inamici. La aceasta s'a mai adăogat și faptul, că *Nerone* din blând ce eră — încât trebuind odată să semneze sentința de moarte a doi criminali a zis: „aș fi voit mai bine să nu știu să scriu — deodată se transformă în cel mai crud tiran, așa încât în prima linie asazinează pe mama sa *Agripina*. Se zice că acest proiect oribil a fost destăinuț lui *Seneca*, pe care nu numai că l-a aprobat, dar a compus și o scrisoare de apărare lui *Nerone* pe care a citit-o în Senat, fapt ce a produs multă emoțiune și desgust publicului în contra lui *Seneca*. Lucrurile însă merg din ce în ce mai rău, căci *Nerone* cade în ultima degradare petre-



când cu cele mai josnice persoane, și răpește cu forța și în mod brutal pe *Poppeea* soția lui *Othon*, numai pentru faptul că acesta a avut imprudența să-i spună că femeea lui e cea mai frumoasă și deșteaptă din Roma, — și despre care se zicea că avea 500 de măgărițe procurându-i laptele necesar pentru a lua bae orunde se află, — și că ea a fost prima care a întrebuițat masca. Iar pentru ca să scape de virtuoasa *Octavie* soția sa. ce eră soră cu *Britanicus*, *Nerone* o asasinează făcând pe *Poppeea* împărăteasă. Dar și ea n'a avut o soartă mai bună, căci odată părându-i-se lui *Nerone* că râde de el, e cuprins de așa furie, că lovind-o cu piciorul în pânțele a rămas moartă pe loc. Se zice că remușcarea lui *Nerone* a fost așa de mare, încât el însuși i-a ținut un discurs funebru și a pus-o în mormântul marelui familii numită *Julia*. Din cauza acestor porniri crude precum și din numărul crescând al vrăjmașilor, *Seneca* se retrage din capul afacerilor publice înlocuit fiind de *Tigellin*.

Excesele și crimele de tot felul împing pe *Calpurnius Pison* la constituirea unei conjurațiuni pentru a scăpa lumea de acest monstru. Din nenorocire complotul n'a reușit, și printre numeroasele victime a fost implicat și *Seneca*, căruia *Nerone* pe loc îi trimite ordin în „*Campania*» unde se retrăsese, ca să se omoare alegându-și el singur mijlocul pieirei. În fața acestui crud și nemilostiv decret, „*Paulina*“ soția lui *Seneca* se hotărăște să moară împreună cu el. La acest devotament *Seneca* zise: „Vom muri împreună în aceeași statornicie; dar gloria e mai deplină și mai curată din partea ta“. După aceea amândoi fură așezați pe scaun și li se tăiară vinele dela brațe. Pentru *Seneca*, ce era mult slăbit de necazuri și neîntreruptă abținere, i-a fost destul scurgerea unei mici cantități de sânge, pentru ca imediat și în mod foarte liniștit să-și dea ultima suflare având etatea de 61 ani. „*Paulina*“ însă rezistând mai mult, a fost scăpată dela moarte din ordinul lui *Nerone*, care o iubea foarte mult. Totuși dânsa pe tot timpul cât a trăit a fost într'o adâncă întristare, și vecinic pe figura ei eră o paliditate, care dupe *Tacite*, reprezintă cea mai glorioasă dovadă a nepătatului amor către inbitul ei soț și fiind dată ca model de amor conjugal.

Dar și sfârșitul acestui tiran nu a fost mai puțin tragic. în adevăr, pe când se afla la *Antium* în complectă destrăbălare, află că Roma e în plin foc. Atunci el vine, și urcându-se într'un turn privește acest sinistru spectacol, și plin de bucurie scoate sunete melodioase dintr'o harpă ce avea în mână și cântă o poezie făcută de el aspra „dezastrului dela *Troia*“ cunoscută sub numele de (*alosis*): *Troæ halosis* adică luarea *Troei*, căci ἄλωσις are această însemnare. (Fig. 16) După aceea aruncă această crimă — faptuită după unii chiar de el prin *Tigelin* — asupra creștinilor, pornind contra lor prima și cea mai îngrozitoare persecuție; apoi se duce în *Grecia* unde arătându-și talentul de muzicant și poet, se întoarce cu 1800 de coroane și intră cu cel mai mare triumf în Roma. Dar tocmai acum



el află că *Galba* guvernatorul din *Spania* a fost proclamat de armată împărat și recunoscut de Senat. Atunci *Nerone* fu declarat ca inamic al patriei și deci trebuie să moară! Neavând nicio scă-



Fig. 16 Intrarea triumfală și sfidătoare a lui *Nerone* în Roma coprinsă de foc. (După Carl Piloty pictor german de istorie și potrete. Născut în 1826 și mort în 1886)

pare, *Nerone* se omoară singur cu un pumnal strigând: „*ce mare om și ce mare musicant pierde lumea!*“. Astfel *Nerone* moare la anul 68 d. Ch.) după ce a domnit 14 ani și neavând decât 31 de ani.

## CAP. VI. Cele șapte coline ale Romei.

### I. Capitoliu.

Capitoliu, munte (*Mons Capitolinus*). Cel mai renumit dintre colinele Romei. Aici eră ridicat mărețul templu al lui *Joe* protectorul cetății numit *Jupiter Optimus Maximus* (cel mai bun și cel mai mare), precum și al *Minereei* și *Junonei* ca protectoare a căsătoriilor. În special *Junona* se bucură de cea mai mare favoare, mai ales când după al III-lea resbel punic Romani au transportat din *Cartagena* la Roma statuea *Junonei* unde eră adorată sub numele de *Astarteea* sau *Zeița frumuseței*. Aceasta s'a făcut în scopul de a o face favorabilă neamului Roman, uitând distrugerea *Cartagenei* la care ținea foarte mult (vezi *Mythologia* Vol. II p. 129). De aceia sub numele de *Juno coelestis* (lumină cerească), dânsa eră adorată în tot *Latium* și de toate popoarele din vechea *Italia* ca *Sabini*, *Etrusci*, *Samniți*, *Obrieni* etc. Dar pe lângă aceasta, dânsa.



avea o mulțime de alte nume sub care eră adorată aducându-i-se anumite culturi. Astfel succesiv se numea Juno-Lucina (Zeița nașterilor); Juno-Moneta (Zeița bunelor sfaturi); Junona Sospita (dela sospes-itis, apărător, deci Zeița protectoare a femeilor), și în fine Juno Pronuba dela *pronuba-ae* tovarășe sau dela *pronubus-i* pretendent, deci Zeița căsătoriei) etc. Toate aceste însușiri erau concentrate într'o mare statue numită «*Juno-regina*», pusă într'un măreț templu în Capitoliu. Aci se aduceau rugăciuni și sacrificiuri din partea diferitelor stări sociale la începutul fiecărei luni. Așa de exemplu, femeile măritate la calendele lui Martie aduceau sacrificiuri în onoarea Junonei prin serbări numite „*matronalia*». Din partea lor și fetele mari făceau acelaș lucru la începutul lunii Iunie, ce s'a numit astfel dela *Junonia* dupe numele ei; și astfel la începutul fiecărei luni aproape nu lipseau daruri și sacrificiuri de care Junona să fi fost lipsită.

Pe lângă aceasta, Capitoliu era renumit și prin aceea, că aci mari triumfători Romani se ridicau în acest loc în aclamațiuni generale pentru a fi sărbătoriți. De aci a rămas și expresiunea: «a se urcă în Capitoliu sau a fi condus pe Capitoliu» când voim să arătăm strălucita reputațiune la care poate să ajungă cineva prin succesele sale literare sau militare.

Dar tot acest munte eră provăzut de o stâncă urmată de o prăpastie îngrozitoare numită stânca *Tarpee* (*mons tarpeianus*). Origina acestei numiri este următoarea: După ce *Romulus* și *Remus* uciseră pe *Amulius* puind apoi pe *Numitor* ca rege, dânși puseră temelie unui oraș pe laturea stângă a fluviului *Tibru*, unde fuseseră crescuți de lupoaică și unde se află 7 coline: *Capitoliu*, *Palatin*, *Quirinal*, *Celius*, *Aventin*, *Esquilin* și *Viminal*, de unde și numele acestei cetăți de *Arx Septicolis*. Dar numele consacrat și transmis întregii lumi este *Roma*, provenit din următoarea tradiție: După ce orașul a fost construit, s'a născut între ei discuție (*contentia orta est inter eos*), care dintre ei să dea numele noului oraș (*uter daret nomen urbi novae*) și să o guverneze (*et regeret eam*). Intrebând oracolul, acesta răspunse, că acela va fi, care va vedea mai mulți vulturi. *Remus* cel mai dintâiu a văzut 6 vulturi (*Remus prior vidit sex vultures*); dar *Romulus* după aceea a văzut 12 (*sed Romulus postea duodecim vidit*). Astfel *Romulus* victorios prin augur a numit orașul *Roma* (*Sic Romulus victor augurio vocavit urbem Romam*). Din cauză însă că orașul nu avea locuitori, *Romulus* a dat acea serbare memorabilă, la care a invitat și pe *Sabini*; dar la un semn dat toate fetele au fost furate de Romani. (*Signo dato, omnes virgines raptae sunt a Romanis*). (Vezi *Mythologia* Vol. II, pag. 244). Din aceasta rezultând războiul, *Sabini* năvăliră asupra *Romei*. În capul armatei se află generalul *Titus Tatius*, care întâlnind pe tânăra *Tarpee* ce se pogorise din colină pentru a lua apă dela o fântână pentru sacrificiu, *Titus* o conrupe promițându-i tot ce va voi, dacă va conduce armata sa în *Capitoliu*. Fata, impresionată de lucrurile ce



străluceau în mâna stângă a soldaților, a cerut cele ce Sabini purtau în mâinile stângi adică brățelele și inelele. (*Illa petivit quod Sabini gerebant in manibus sinistris videlicet armillas et annulos*). Promisiunea dată însă nu i-a folosit, căci Sabini conduși în cetate, înghesuiră pe nenorocita fată între ei și o striviră, omorînd-o cu scutele de aramă ce aveau pe brațul drept. Astfel o trădare nelegiuită a fost răsbunată printr'o pedeapsă repede. (*Sic proditio impia vindicata est poena celeri*).

De atunci stânca aceasta unde locuia *Tarpeea* a luat numele său, și din al cărui vârf se aruncau în prăpastie toți cei criminali și trădători de patrie.

Notă. — De aci a rămas și zicătoarea: *a fost asvârlit după stânca Tarpee*, când voim să exprimăm la figurat căderea dintr'o situațiune prea înaltă, sau pierderea totală și repede a unei mari popularități fiind vorba de un om politic.

## II. Quirinal.

Quirinal. Până la *Traian* această colină era unită cu *Capitolul*, când practicându-se o largă deschidere s'a ridicat în acest loc o mare statuie numită *Columna lui Traian*. Înaintea lui *Romulus* dânsa era locuită de Sabini, unde erau ridicate 15 altare pentru cultul divinităților ce dânsi adorau. *Aurelian* a ridicat un măreț templu în onoarea lui *Apolo*.

În 1574 s'a ridicat un palat excentric sub pontificatul lui *Grigorie al XIII*, ce abia a fost terminat după 200 de ani. Când *Roma* devine în 1870 capitala întregului regat Italian, *Quirinalul* fu dat ca reședință regelui *Victor Emanoil*.

## III. Celius.

Celius. Numele său provine dela un oarecare *Cœles Vibena* general etrusc, care gonit din *Etruria* cu *Severis*, s'a așezat aci împreună cu restul armatei lor.

Această colină a servit mai mult ca centru comercial având totuși o mulțime de biserici și în special mănăstiri. Muntele acesta a fost mai întâiu numit *Querquetulanus* din cauza mulțimei arborilor de stejar (*quercus*) de care era acoperit.

## IV. Aventin.

Aventin. Numele său provine dela *Aventinus* regele *Albanilor*, care a fost îngrogat într'una din cele două șesuri ale acestei coline fiind separate printr'o mică vale. Deasemenea *Remus* — în urma sfaturilor date de oracol — a fost și el reîngropat tot aci. La rândul său *Ancus Martius* iarăși în această localitate a transportat pe locuitorii orașelor latine cucerite. În fine *Aventinul*, considerat ca a IV-a colină fiind încorporat la *Roma*, a mărit



micul stat roman. Deși această colină nu intră în incinta religioasă a cetății — adică în acel spațiu înconjurat de ziduri unde se practicau riturile religioase cunoscute sub numele de *pomœrium* — totuși fu acoperit de locuitori și o mulțime de temple. Dintre acestea cele mai principale eră templul *Diane* construit sub *Servius Tullius* de către Romani și Samniți, reuniți pentru a servi ca centru de unire al acestor două popoare. Mai eră apoi și templul *Minervei*, care tocmai pentru frumusețea lui, Zeița această mai eră numită și *Minerva Aventiniensis*, Impăratul *Claudiu* (400 a. Ch.) a introdus muntele *Aventin* în incinta religioasă a cetății, când a devenit partea cea mai populată din Roma, unde mai târziu chiar *Traian* își făcuse o casă particulară (50 p. Ch.).

Se menționează, că la o distanță oarecare din Roma, prin marginea râului *Anio*, se află o colină numită muntele *sacru* ce purtă tot numele de *Aventin*, dar fără să fie unul și acelaș. Confusiunea provenea de acolo, că plebei retrăgându-se aci revoltăți, s'a numit și locul acesta tot *Aventin* ca și cel propriu zis ce servea ca locuință a poporului: în opoziție cu muntele *Palatin*, ce eră locuit numai de patricieni.

#### V. Eschilin (*Esquilinus*).

*Eschilin*. Dânsul formă cea mai întinsă regiune a orașului Roma. Din cauză însă că aci eră cimitirul destinat pentru îngroparea morților săraci, se producea exalarea celui mai infect miros posibil, ce se răspândea în întreaga localitate. În vederea acestui lucru, *August* ca să stârpească această infecție ce puneă în pericol întreaga Romă, a dat lui *Mecenate* printr'un decret al Senatului cele mai întinse locuri din această colină, care conțineă întregul cimitir. Imediat *Mecenate* a construit cea mai splendidă vilă înconjurată de cele mai vaste grădini, astfel că aceste transformări ce fură numite *Esquilie*, deveniră una din cele mai plăcute și sănătoase localități din Roma. Insuși *August*, când eră obosit or nu se simțea bine cu sănătatea, se duca el însuși sau dadea ordine a fi transportat acolo. Imensul târg al *Liviei*, soția lui *August*, numit *macelum Livie*, destinat pentru carne și legume, eră construit la *Eschilin*, unde mulțime de lume venea și pentru trebuințele casnice, dar mai ales pentru plăcere și distracție.

#### VI. *Viminal*.

*Viminal* a fost încorporat la Roma de *Servius Tullius* (500 a. Ch.) care-l închise prin ziduri în incinta orașului. Monumentele cele mai considerabile ce au clădit cei vechi sunt băile calde făcute sub *Dioclițian* (240 p. Ch.), și cari poartă numele său. *Viminal* este astăzi străbătut de cele mai largi și frumoase căi de comunicație.



## VII. Palatin (Mons Palatinus).

Palatin. Muntele acesta s'a bucurat de cea mai înaltă fa-voare, servind ca locuință regilor și familiilor patriciene precum și a unor personalități celebre ca *Cicerene*. Aci se ridicară un mare număr de temple în onoarea lui *Joe*, *Zeea Victoria* și alți. Tot aci se celebrau serbările în reamintirea pentru *Acca Laurentia*, de oarece pe acest munte dânsa își găsisese asil când fusese gonită de păstori, și deci a putut să continue cu alăptarea lui *Romulus* și *Remus*. Mai târziu *August* a fondat aci o măreață bibliotecă numită *palatina*, ridicând și un mare număr de temple în onoarea lui *Apolo*. În fine împăratul *Calligula* a construit un pod d'asupra forului ca să meargă direct să vorbească cu *Joe Capitolinul*. La rândul său *Septimiu Sever* a construit cel mai luxos și impunător palat.

### Janicule.

Janicule. Colinele unde *Roma* eră construită, se aflau așezate toate pe marginea stângă a fluviului *Tibru*. Dar afară de acestea mai erau încă două coline pe marginea dreaptă a acestui fluviu și anume *Janiculul* și *Vaticanul*.

*Juniculul* (*mons juniculus*) eră de obicei locul de predilecție pentru invaziunea *Etruscilor*. Pentru acest cuvânt *Romani* au construit încă de mult un fort pentru împiedicarea lucrului. *Ancus Martius* l-a unit cu cetatea printr'o punte de lemn numită *Sublicius*. Astăzi *Janiculul* este brădat de o admirabilă preumblare împodobită de cele mai frumoase vile.

### Vatican.

Vatican. Această colină ar proveni dela cuvântul *Vaticinia*, el însuși din *fatum* adică destin, oracol: de oarece în acel loc se instalaseră acei renumiți profeți, cari dădeau felurite consultațiuni *Romanilor*, ce erau foarte încrezători în asemenea prevestiri ce le credeau de origină divină. În prima epocă, atât *Vaticanul* cât și valea ce posedă, erau separate de cetatea *Roma*. Împăratul *Calligula* întrunește părțile acestea cu *Roma*, iar *Nerone* construște pe ele un enorm circ.

Pe timpul lui *Constantin cel Mare* (320 p. Ch.), se ridică o splendidă *basilică* precum și un măreț palat, care a devenit apoi reședința marilor și puternicilor pontifi, de unde trimiteau după al lor capriciu sentințele de excomunicare. De aci a și rămas expresiunea „*fulgerile Vaticanului*“ dar care azi nu reprezintă decât ironia unor timpuri de copilărească credință sugestivă!

## CAP. VII. Forum.

Forum. Dela *φορέω φορά* (*foreo, fora*) însemnează loc liber, deschis, ce se vede la țară pe câmp. Mai târziu orașele fixară a-



semenea *fora* la diferite răspântii ale drumurilor servind ca un fel de piață sau târg. unde lumea venea să-și procure cele necesare pentru diferitele cerinți ale vieții. Cu timpul însă locul acesta de întâlnire a devenit cu încetul principalul centru politic al cetățenilor, așa că fiecare oraș începă să aibă al său *fora* schimbat acum în *forum*. La Roma eră o mulțime de asemenea târguri: dar cel mai principal, mai spațios și populat care a devenit celebru este acela numit *Forum Romanum*, ce eră situat la poalele Capitoliului și aveă două despărțituri: una numită *comitium* unde se află *curia*, destinată pentru adunarea senatorilor formând centrul politic al aristocrațiilor, și alta *forum* propriu zis care serveă ca centrul democratic al poporului. Aci, și deoparte și de alta se apărau interesele opuse ale fiecărei clase; în special însă tribuni poporului au reușit în cele din urmă printr'o complectă victorie asupra aristocrațiilor.

Cuvântul *comitium* vine dela *cum ire*: a merge împreună, din cauză că în acest loc se adunau toți cetățeni fără nici o deosebire de treaptă socială. Aci lumea se ocupă cu alegerea magistrațiilor, cu afacerile de guvernământ, în fine aci se judecau cauzele ce trebuiau să fie aduse înaintea tribunalului poporan.

Erau trei moduri de a convoca aceste adunări: prin *curie*, *centurie* și *tribuni*. *Curia* ce era o diviziune religioasă, politică și militară, dădea un anumit număr de senatori și soldați și își aveă locul de întrunire în *forum* pe marea piață; *centuria* pentru interese pur militare se adună totdeauna pe câmpul lui *Marte*, și în fine *tribunurile* cari alegeau pe comandanți legiunilor numiți „*tribuni militum*» se adunau tot pe câmpul lui *Marte* într'o mare piață. Dreptul de convocare al acestor secțiuni sociale aparțineă în timpul imperiului regilor, pe când în cel republican eră dat consulilor, dictatorului, pretorului și tribunului poporului.

Pe lângă aceasta, în *forum* se celebrau toate serbările religioase: aci se dădeau toate prânziurile publice, se oferea publicului jocurile și distracțiile cele mai bogate și fantastice, așa încât toată lumea veneă fiind atrasă de o adevărată plăcere de a vedea imensele grădini, mărețele temple ale celor 12 Zei: *Janus*, *Venera*, *Concordia*, *Vesta* etc. precum și imponentele statui ale lui *Cesar*, *August* și diferiților alți mari căpitani și ilustrațiuni romane. Tot aci se află cel mai solid și mai splendid templu al lui *Castor* și *Poluce* fii lui *Joe*, și în care se depuneau bani publici ce erau păziți de o gardă specială. În fine tot aci eră forul numit al lui *August* situat la poalele colinei *Quirinalis*, unde se judecau marile procese publice lângă statuia Zeului *Apolo* ridicată de *August*.

Romani erau foarte recunoscători lui *Hercule* pentru triumful său contra banditului *Cacus*. Deja chiar din epoca primitivă, regele *Evandru* a instituit un cult în memoria acestei lupte victorioase ce era foarte răspândit în *Latium*, și ai cărui preoți numiți *Potitii* și *Penarii*, se lua din cele două familii *Potitiene* și *Penarieni* ce se credeau descendenți din *Hercule*. Sub diferite numiri ca:



*Hercules, Victor, Defensor, Pacifer, Salutaris* etc. i se aduceau mari sacrificiuri pe altarul numit *ara maxima* ce eră așezat în *forum boarium*. Aci în fiecare an, la 12 August, se celebrau sacrificiuri cu cea mai mare pompă urmate apoi de un măreț banchet numit *polluctum*, ce însemnează splendid banchet sacru. Probă despre adorațiunea ce aveau Romani pentru *Hercule*, este jurământul ce dâși făceau în numele lui. În adevăr, când eră vorba să se deă o garanție de îndeplinirea unui cuvânt sau a unei promisiuni, se zicea: *Mehercule* sau *Mehercle*, ceiace corespunde cu *Zău* al nostru, or alte afirmări solemne.

Pe lângă acestea erau nenumărate alte târguri financiare și pentru trebuințele casnice numite *forum boarium* (de vite,) *olitatorium* (uleioase), *piscinarium* (pescărie), *vinarium* (de vin) etc., unde se produceă atăta animație și gălăgie, că a rămas proverbială expresiunea «ce gălăgie este în piață» (*quid turbe apud forum est*), când voim să arătăm confusiunea în care se găsește o adunare, unde fiecare vorbește fără ca nimeni să înțeleagă ceva neputându-se trage nici o concluzie.

*Notă.*—Relativ la legenda lui *Cacus* dăm următoare amănunte.

*Cacus*. Cel mai renumit hoț de codru și care a avut privilegiul să facă epocă în istorie, grație marelui *Virgiliu* care s'a ocupat de el în *Eneida* relativ la luptele lui *Hercule*. Iată istoricul: Pe marginea riului *Tibru*, în locul unde se află azi *Roma* și anume între munți *Palatin* și *Aventin*, locuia într'o peșteră ascunsă acest vestit hoț numit *Cacus* (*Kakos*, rău) ce spe-riase întreaga populație. Se întâmplă însă că *Hercule*, după ce învinge pe *Geryon* în *Spania*, trece în *Italia* împreună cu toți boi ce-i luase. Ajuns la riul *Tibru* și fiind tare obosit se culcă pe frumoasa pajiște, când și adoarme pe loc. Atunci *Cacus* iese din peșteră și răpește 4 din cei mai frumoși boi și 4 din cele mai tinere și grațioase junci. Iar pentru a nu se descoperi furtul, dânsul duce în peșteră aceste animale d'andaratele, trăgându-le adică de coadă. Când *Hercule* se deșteaptă și constată lucrul de-vine furios; dar eră în zadar neștiind unde eră vitele. Deci pleacă; în drum însă unul din tauri începe să mugească cu putere. Deodată însă o juncă din cele închise începe și ea să mugească: lucru prin care se descoperă furtul. Atunci *Hercule* se duce în partea locului, însă nu poate să intre în peșteră, din cauză că intrarea eră astupată cu o piatră mai groasă și mai înaltă ca ca orce închipuire. Dupe multe cercetări *Hercule* descoperă o stâncă enormă, pe care smulgând-o o aruncă cu așa putere, încât pe loc sfărâmă intrarea peșterii. Atunci se încinge o teribilă luptă, mai ales că, după o tradiție, acest *Cacus* fiind fiul lui *Vulcan* asvârleă din gâtlegiul său contra lui *Hercule* flacări de foc și fum, căutând să-l orbească și să-l ardă. Inșă *Hercule* prin puterea lui divină îl apucă în brațe, și punându-i mâna pe beregată îl strânge cu așa putere, că-l omoară prin asfixie. După altă legendă, *Cacus* a fost trădat de chiar sora-sa, numită *Cacea*, care eră adorată



la Romani ca și Zeița Vesta, dar care prin simpatie către Hercule a divulgat acestuia locuința secretă a fratelui său. Dar orcum ar fi, Hercule drept mulțumire a ridicat un altar lui Joe numindu-l *Inventor* (descoperitor) iar locuitorii din partea lor aduceau drept recunoștință pentru Hercule un cult și sacrificiu în *Ara Maxima* aproape de târgul boilor, numit *forum boarium*.

*Notă.* — Ca semnificare literară, Cacus e considerat de uni ca personificarea puterilor vulcanice și subterane; după alți însă, aceasta simbolizează înclinarea poporului latin de a posedă animalele cele mai puternice pentru munca pământului; iar după alți, că acest Cacus e unul din regi primitivi ai Romei precum a fost Evandru și Latinus.

În privința lui *Geryon*, se spune următoarele:

*Geryon*, fiul lui *Crysaor* și *Callirrhoe* (vezi *Mythologia*), era un monstru cu 3 corpuri unite până la pânțele: de aci și numele ce mai avea de *tricornor*, *triformis*, *tergeminus*. În grecește se numea *trisomatos votir eritios* (τρισωματος βοτήρ ερυθρός) adică cel cu 3 corpuri din Erytia. El mai avea pe lângă aceasta, după uni, și 4 aripi. Principala lui bogăție ca stăpânitor în insula Erythia—în partea occidentală a Iberiei (Spania), iar dupe alți în Epir—constă într-o imensă turmă de boi de o rară frumusețe fiind toți de o culoare deschisă. Aceste animale erau puse sub paza gigantului *Eurythos* (*Eurytion*) ajutat fiind și el de un câine cu două capete numit *Orthros* născut din *Typhon* și *Echidna*. Dar amândoi acești monstri au fost uciși de Hercule împreună cu stăpânul lor, când și întreaga turmă de boi fu luată și trecută în Italia.

### Cap. VIII. **Furcile Caudine.**

Romani au dus războiul contra Samniților timp de 70 ani. În acest al doilea război, (320 a. Ch.), generalul *Pontius* trimise niște falși transfugi (*misit transfugas simulatos*) să anunțe pe Romani, că *Luceria* oraș în *Apulia* era asediată. El a făcut aceasta, fiind sigur că Romani vor da ajutor Lucerienilor, ce erau aliați lor.

Două căi însă conduceau la *Luceria* (*Duce viæ autem ducebant apud Luceriam*): una mai lungă și mai sigură iar alta mai scurtă dar periculoasă. Alegându-se în grabă această ultimă cale, Romani fură prinși în strâmtoarea numită „gurile caudine“ (*fauces caudinae*), de unde voind să se retragă numai putură fiind cu totul împresurați. Atunci *Pontius* cerând sfatul părintelui său, acesta zise: sau că toți trebuie să fie uciși (*aut omnes occidendos esse*) pentru a se distruge astfel puterea Romei, sau că toți trebuie să fie liberați (*aut omnes dimittendos esse*), pentru ca astfel să le rămână recunoscători. Dar nici una din aceste păreri n'a fost primită (*sed neutra sententia accepta fuit*).

Atunci Romani, văzându-se cu totul fără nici o speranță de scăpare, trimiseră deputați cerând pace. Dar pacea fu acordată



cu această condițiune (*pax concessa est ea lege*), ca toți să fie trecuți pe sub jug (*ut omnes traducerentur sub iugum*). Condiția fiind primită, consuli fură desbrăcați de veștinte, după care apoi sub răsetele și batjocura inamicilor fură trecuți pe sub jug iar după ei întreaga armată.

Lumina zilei fu mai tristă decât însăși moartea pentru Romani eșiți din această defilare. (*Lux fuit tristior quam ipsa mors Romanis egressis ex hoc saltu*), așa că, fiind copleșiți de rușine, nu scoaseră o vorbă, ci pe furiș intrară spre seară în Roma, fiecare în locuințele lor.

Când Senatul a luat în desbatere această pace, a chemat pe consulul *Posthumius* a da explicațiuni. care însă zise: «Poporul roman nu e legat prin tratatul rușinos ce am încheiat eu, căci aceasta am făcut-o fără consimțământul său, și deci nimic din această promisiune el nu datorează, afară de corpul meu. Prin urmare predați-mă pe mine legat și fără haine. pentru ca ei să-și răsbune numai contra mea, și eu voi deslegă astfel pe poporul Roman de orice jurământ».

Senatul admirând această mărinimie a sufletului, a lăudat pe *Postumius* (*Senatus admiratus hanc magnitudinem animi, laudavit Postumium*), și fu trimis la Samniți așa cum a zis el. Aceștia la rândul lor, l-au liberat și astfel *Postumus* s'a întors nevătămat în taberile romane (*Et sic Postumius rediit inviolatus in castra Romana*).

Notă. Azi a rămas în uz expresiunea «*Furcile Caudine*», când voim să arătăm trista situațiune în care ne găsim uneori, și când suntem siliți a trece prin niște împrejurări enorm de grele. În special această expresie se aplică, când ni se impune condițiuni umilitoare de a face o pace silită din partea învingătorului, așa cum voește el.

### Cap. IX. Considerațiuni privitoare la ortografia noastră.

În limba română avem 3 litere *i* cu sunete speciale: *lung (i) scurt (i) și apăsător sau grav (i)*.

Cel cu sunet scurt (*i*) ar părea că se aude mai des în vorbire, și în consecință s'ar vedea mai des și în scriere. Exemplu: *Voi sunteți oameni buni, înțelepți, milostivi, credincioși, etc.*

Apoi: *măine, poimăine, câine, pâine, voinic, etc.*

Probabil, numai din această cauză a fost declarată o luptă de exterminare contra lui *î*.

Noi de și suntem contra acestui lucru, totuși putem stabili următoarele.

I) Afât la finele cât și în corpul unui cuvânt, litera *i* se pronunță cu sunet lung sau scurt, dupe înțelesul ce-l are cuvântul or se aude în vorbire. Cu alte cuvinte, *î* se înlocuește cu *i*. Deci exemplele citate vor fi scrise astfel:

*Voi sunteți oameni buni, înțelepți, milostivi, credincioși etc.*

Apoi: *măine, poimăine, câine, pâine, voinic etc.*



În aceste cazuri, *i* de *și* e scris cu sunet lung, totuși se pronunță cu sunet scurt, căci astfel e înțelesul cuvântului și tot astfel se aude și în vorbire. Din contră, în *găină*, *făină*, *măslină*, *slănină* etc. *i* se pronunță așa cum e scris cu sunet lung, căci așa e înțelesul cuvântului și tot așa se aude și în vorbire.

II) Atât la finele cât și în corpul unui cuvânt, dacă sunt doi *i* unul dupe altul, atunci fiecare se pronunță separat și cu sunet lung. Ex. :

*Copii* mei viind la mine. *Fii* mei fiind cu tine.

*Mii* și *mii* de oameni ce am văzut. *Vii* nu vorbesc cu cei morți, etc.

III) Dacă însă ultimul *i* are în vorbire sunet scurt, atunci neapărat trebuie scris ca atare, Ex.:

Ai mei *copii* viind la mine. A mea *fiică* să *fi* cu minte.

Am văzut *mii* și *mii* de oameni.

Cei *vi* nu vorbesc cu cei morți, etc.

IV) Când prin excepție sunt *;* *i* unul dupe altul, atunci ultimul e neapărat un *î* Ex.:

Eu *copiî* (în loc de am copiat) pe copiii tăi.

Eu *inviî* (în loc de am înviat) ca din morți.

Eu *infiî* (în loc de am înfiat) pe fiii tăi etc.

V) Cât privește pe *i* cu sunet apăsător sau grav (*i*), dânsul nu e supus la nici o restricție. Ex.:

Pe *î* îl poate urmări; dar nu'l vei birui, strivi sau nimici.

VI) Relativ la articolul plural, acesta e format dela sine, dacă i dela finele cuvântului are sunetul lung. Ex.:

*Înțelepți*, *milostivi*, *credincioși*, *amici* etc. sunt ființe plăcute.

VII) Atunci însă când ultimul *i* dela finele cuvântului este un *î* și precedat de un *i* lung: ca în vorbele *copii*, *fii*, *mii*, *vii*, etc., numai în acest caz articolul plural va fi provăzător cu doi *i*, rezultând din transformarea lui *î* în *i*. Deci din *copii*, *fii*, *mii*, *vii* rezultă articolul plural: *copii*, *fii*, *mii*, *vii*, etc.

Aceasta este ortografia ce am adoptat în prezenta lucrare. Îndoială însă nu încapă, că renunțând la această luptă—de altfel zadarnică—contra lui *î*, n'ar mai fi trebuință absolut de nici un fel de regulă specială, de oarece *limba română e simplă, limpede, dulce, frumoasă și armonioasă*, dar cu o singură condițiune și anume: *Fiecare cuvânt să fie scris așa cum îl auzim cu urechile, și să fie citit așa cum îl vedem cu ochi.*

De altfel, nu știu dacă mai există vreo altă națiune răsboindu-se cu accentele din limba ce posedă, așa precum facem noi.

Dar or cum ar fi, știut este tutulor, că acest *î*—așa scurt cum este el—a contribuit foarte mult la frumusețea și dulcea melodie, de care se bucură *clasică și sfânta limbă latină, care e și mama noastră*. și dela care ne-a rămas moștenire acest *î*, ce numai pentru singurul acest cuvânt noi *suntem datori, să-l iubim, să-l respectăm și să-l lăsăm în pace*: lucru ce am și făcut în cele ce urmează.

Dr. I. Kiriac.



## Partea II-a.

Fabule originale în versuri cu întrebare  
poetului Oreste și răspunsul acestuia la întrebarea autorului.

## CAP. I. Iniințarea Fabulei.

Une morale nue apporte de l'ennui;  
L'exemple fait passer le precepte avec lui.

La Fontaine.

## Iniințarea Fabulei (de Al. Donici)

În palat la împărat  
Adevărul, gol din fire,  
Fără veste au intrat  
La a lui așa privire  
Împăratul a strigat:  
«Cine ești? cum îndrăznești,  
Gol aci să te ivești?»  
—«Adevărul sunt». —«Ce vrei?»  
—«Vreau să-ți spun a mea părere:  
Tu nici cum nu ai durere  
Pentru pământeni tăi;  
Cei mai mari te măgulesc  
Și norodul jăfuesc;  
Legile sunt călcate» ..  
—«Eși afară! Eși afară!  
Golule nerușinate!  
Dați-l iute jos pe scară!  
Iată cum fû primit

Adevărul desgolit.  
El oftând se depărtă;  
Dar a lui dorință bună  
Un alt chip i-au arătat.  
Adevărul mai pe urmă  
Iar au mers la împărat,  
Însă nu gol, ci 'nveșminte  
Împrumutate la minte,  
Și cu aer de respect  
Au vorbit frumos, încet.  
Împăratul în mirare  
I-au dat toată ascultare;  
L-au pătruns, l-au înțeles,  
Și îndată au ales  
Alți miniștri, altă curte;  
Au făcut prefaceri multe,  
Trebile au îndreptat.  
Și-au fost binecuvântaț.

Morala spusă goală  
E curată plictiseală,  
Căci nu place la orcine  
Un adevăr ce nu-î convine.  
Cu fabula e altceva:  
Căci și dacă cineva  
S'ar simți prin ea lovit,  
Tot rămâne mulțumit.  
Ba face haz de se topește,  
Când fabula de el vorbește:  
Precum îi place foarte mult  
Caricatura, unde-î slut.  
Deci ca fabula tot înainte,  
Că-î frumoasă și cu minte. (Autorul)



Cap. II. Cele 4 fabule din cari am făcut întrebarea  
căt-re poetul Oreste.

*Originalul ce mi-a servit ca model la fabula 1.*

**RANÆ AD SOLEM**

Vicini furis celebres vidit nuptias  
Aesopus, et continuo narrare incipit:  
Uxorem quondam Sol quum vellet ducere,  
Clamorem Ranæ sustulere ad sidera.  
Convicio permotus quærit Jupiter  
Causam querelæ. Quædam tum stagne incola:  
«Nunc, inquit, omnes unus exurit lacus,  
Cogitque miseram arida sede emori;  
Quidnam futurum est si crearit liberos?»

(Phædri fabularum pag. 12—14).

Traducere :

**BROAȘTELE CONTRA SOARELUI**

Isop vede o nuntă mare a unui vecin hoț.  
Și îndată începe să povestească:  
Odată Soarele pe când vrea să se însoare,  
Broaștele scoaseră un țipăt până la stele.  
Jupiter impresionat de acest sgomot întreabă  
Care e pricina plângerei. Atunci o locuitoare din baltă  
Zise : Acum unul singur seacă toate lacurile  
Și ne silește pe noi nenorocitele să murim pe uscat ;  
Ce are să fie dacă va mai face și copii ?

(Din fabulele lui Phedru, pag. 12—14)

**FABULA I.**

**Broaștele către Joe contra Soarelui.**  
(Ranæ ad Jovem contra Solem).

Soarele odată, văzând cum toți se'nsoară,  
Se hotări și Dânsul să aibă soțioară.  
Și ticluise lucrul cu atât șiritlic,  
Că nici însuși Zei nu știaū nimic.

Broaștele însă — din firea lor șirete —  
Aflară de asta prin unele secrete.  
Iute deci s'adună și cad la invoială,  
Ca la Cer să țipe cu mare hocaială.



Și'n adevăr că *Joe*, la un așa sgomot,  
 Ce părea să fie yuete de clopot,  
 Iese ca să vadă, ce s'a întâmplat?  
 — Ca unul ce este al lumii *Impărat*. —  
 Surprins fiind însă că'i neamul broscăcesc,  
 Zâmbește și 'ntrebă: ce oare poftesc?

— Ce oare poftim? Zise-o costelivă,  
 Care dintre toate părea mai guralivă.  
 «Uite *Bun Părinte* la ce am venit:  
 Fiindcă lui *Soare* i s'a nălucit,  
 Că așa cum este el numai poate merge;  
 Deci vrea să se'nsoare—ca or și care Rege».

*Joe* știind însă că *Broaștele* 's fricoase,  
 De când *El* buturuga în lac le aruncase  
 Zise: fiți pe pace, căci nu știu nimic;  
 Și-am să vorbesc Eu d'asta cu bunul meu amic.

Dar la urma urmei chiar așa să fie!  
 Unde ar fi răul având și el soție?  
 Ba eu încă cred că lumea ar dori-o,  
 Căci făcând copii mai bine-ar încălzi-o (!?)

«Apoi tocmai d'asta avem mare frică, *Puternice Stăpâne!*  
 Și d'ăia noi veniram rugând a *Te* opune.  
 Tu singur știi că astăzi *El* orcă lac il seacă  
 Și crudul ne omoară când lumea ni-e mai dragă.  
 Deci ce ar fi de noi? Vă întrebăm umil,  
 Din *El* dacă s'ar naște numai un copil!  
 Căci de ar fi vorba ca mai mulți să facă,  
 Nici *Curcilor* credem, n'are să le placă!»

Nu știu ce s'a întâmplat; dar... ca și un biet păgân,  
*Soarele* și astăzi... e tot flăcău bătrân!?

#### M o r a l ă .

Fabula această — cu *Broaște* și cu *Soare* —  
 Arată că *pungași să nu se măi însoare*.  
 Deci la nunta lor gustul n'ar fi prost,  
 Să fie citită or zisă pe de rost.  
 De altfel și *Isof* el însuși, pe loc ce a compus-o,  
 Tot la așa nuntă, cum vedem, a spus-o

Din această fabulă am scos primele strofe din întrebarea  
 către poetul *Oreste* :

«*Pungașul de nu s'ar însură*  
 Și copil deci n'ar avea».



*Originalul ce mi-a servit ca model la fabula II.*

### RANÆ REGEM PETENTES

Atenæ quum florerent æquis legibus,  
 Procax libertas civitatem miscuit.  
 Frenunque solvit pristinum licentia.  
 Hinc conspiratis factionum partibus,  
 Arcem tyrannus occupat Pisistratus.  
 Quum tristem servitutem flerent Attici,  
 Non quia crudelis ille, sed quoniam grave  
 Omne insuetis onus, et cœpissent queri,  
 Aesopus talem tum fabellam rettulit :

Ranæ vagantes liberis paludibus  
 Clamore magno regem petiere ab Jove,  
 Qui dissolutos mores vi compesceret.  
 Pater Deorum risit, ataque illis dedit  
 Parvum tigillum, missum quod subito vadis.  
 Motu sonoque terruit pavidum genus.  
 Hoc mersum limo quum jaceret diutius,  
 Forte una tacite profert e stagno caput,  
 Et, explorato rege, cunctas evocat.  
 Illæ, timore posito, certatim adnatant,  
 Lignumque supra turba petulans insilit :  
 Quod quum inquinassent omni contumelia,  
 Alium rogantes regem misere ad Jovem,  
 Inutilis quoniam esset qui fuerat datus.  
 Tum misit illis hydrum, qui dente aspero  
 Corripere cœpit singulas. Frustra necem  
 Fugitant inertes ; vocem præcludit metus.  
 Furtim igitur dat Mercurio mandata ad Jovem.  
 Affictis ut succurat. Tunc contra Deus :  
 „Quia noluistis vestrum ferre, inquit, bonum.  
 Malum perferte“. Vos quoque. o cives, ait,  
 Hoc sustinete, majus ne veniat malum“.

(Phaedri fabularum pag. 6—8.)

Traducere :

### BROAȘTELE CARI CER UN REGE

Pe când Atena înflorea prin legi egale,  
 O libertate destrăbălată a turburat orașul,  
 Și o voce fără margine (licență) rupse vechiul frâu.  
 De aci, formându-se partide de complot  
 Pisistrate cel tiran ocupă orașul.  
 Pe când Atenieni plâng trista sclavie,



Nu pentru că dânsul erà aspru, dar că erà apăsătoare  
Toată sarcina celor neobişnuîți, încep a se plânge ;  
Atunci Isop povesteşte o asemenea istorioară.

Broaştele haïmanale prin bălțile libere,  
Cu mare sgomot cerură un rege dela Joe,  
Care prin forță să înfrâneze obiceiurile desmățate.  
Tatăl Zeilor rise, însă le dădù  
O grindă mică, pe care asvârlind-o repede în lac,  
Prin mişcare și prin sgomot a speriat neamul fricos.  
Dânsa zăcând mai mult timp vărâtă în nămol ;  
Una din întâmplare și pe tăcute scoase capul din eleşteu  
Și examinând pe rege, cheamă pe toate celelalte.  
Acelea, dând frica d'oparte, vin înnot pe întrecute,  
Ceata sburdalnică sare chiar peste grindă.  
După ce au insultat-o prin tot felul de murdărie  
Au trimes rugătoare la Joe să le dea alt rege,  
Pentru că acela ce le fusese dat era netrebnic.  
Atunci le-a trimes o hydră, care cu dinte ager  
A început să sfășie pe fiecare. În zadar de moarte  
Fug amorțite, frica le înăbușe glasul.  
Așă dar în secret dau însărcinare lui Mercur la Joe,  
Ca să le ușureze de primejdie. Atunci Zeul din parte-i  
Zise : Pentru că n'ați vrut să aveți pe al vostru cel bun,  
Acum suferiți pe cel rău. Voi de asemnea., O cetățeni, zise el.  
Suferiți pe acesta, ca răul să nu devie mai mare».

(Din fabulele lui Phedru pag. 6—8.

## FABULA II.

### Broaştele cari cer un Rege. (*Ranæ Regem petentes*).

Broaştele văzură'n fine,  
Că și lör le-ar ședea bine,  
Șaib 'un rege *Făt Frumos*  
Și cu aer *Majestos*.

Mai ales ele gândeau,  
Că prin graiul ce aveau,  
Al lor *Rege* are să fie  
Totde-auna 'n veselie,  
Auzindu-le cântând  
Și văzându-le săltând.

Dar mai erà încă ceva,  
Ce chiar lor numai plăcea :  
Că nici una dintre ele  
Nu avea așă putere,  
Vagaboandelor să spue,  
La reguli să se supue.

Deci cu toate'n bună voe,  
Au rugat pe *Zeul Joe*,  
Să le dea și lor un *Rege*,  
Ce din mulți *El* va alege ;  
Și care fără îndoială  
O să pue rânduială,  
Ca în baltă nu or cine  
Să mai sară p'unde-i vine.

*Joe* însă drept răspuns  
— Fiind și foarte rău dispus —  
Ca să riză d'a lor rugă,  
Le arunc'o buturugă.

Dânsa drept în lac căzând  
Ș'un zgomot grozav făcând,  
Se produce 'n acea baltă  
Zăpăceală mare . . . lată.



Broaștele se pitulesc.  
 Carî pe unde se gălesc ;  
 Și nici că'i vorbă să apară  
 Vre un cap de broasc'afară.

Dar dup'o lungă așteptare  
 Și o liniște prea mare,  
 Una iese din tufiș,  
 Și tiptil . . . tot pe furiș,  
 Drept la *Rege* ea s'a dus,  
 Crezându'l că doarme dus.

Rămâne însă îngrozită  
 Ca și din cer fiind trăznită,  
 Văzând că *Regele* mult așteptat  
 Nu'i decât buștean uscat !

Atunci fuge 'n disperare,  
 Face semn și țipă tare,  
 Ca celelalte să pornească  
 Și în grabă să sosească...

Dar ele crezând că s'chemate.  
 La bucurie să ia parte.  
 Vesele cât numai pot  
 Se întrec toate prin not,  
 Una d'alta se desprinde,  
 Luptă mare se aprinde,  
 Căutând ca fie care  
 S'aibă locul de onoare.

Acolo deci ajungând,  
 Tot rizând și tot cântând,  
 P'al lor *Rege* înconjoară

Cu o mare hocăială,  
 Vrând cu asta să'i arată,  
 Cât de mult îl iubesc toate,  
 Și ce bine-are să'i fie  
 Cu o brasl'ășă sglobie,

Dar pe când îl cercetează,  
 Li se pare că visează,  
 Când cu toatele văzură,  
 Că'i o simplă secătură...

Lovite în a lor mândrie  
 Il scuipă ca p'o murdărie,  
 Iar la *Joe* țipă 'n cor,  
 Că alt *Rege* ele vor.

*Jupiter*, supărat foc,  
 Le trimite chiar pe loc  
 Un *Șearpe*, balaur mare,  
 Cu zece guri la o mâncare.  
 Astfel că pe rând pe rând  
 Broaștele se văd scăzând :  
 Căci cum vre-una se ivia,  
 Șiarpele o și 'nghiția.

Deci, ca neamul să nu piară,  
 Prin *Mercur* acum rugară  
 Pe *Joe* — Cel prea *Putinte* —  
 Să le ierte, căci n'au minte !

Dar bătrânul *Împărat*  
 Scurt de tot răspuns le-a dat :  
 „Cui întâi nu-i mulțumit,  
 Daū un rău foarte cumplit“.

### Morală

Această fabulă plăcută  
 De *Isop* a fost făcută.  
 Dânsa 'n câteva cuvinte  
 Ne zice să fim cu minte,  
 Și că mult să ne gândim,  
 Când un lucru nou dorim.

Din această fabulă am scos următoarele strofe la întrebarea  
 către poetul *Oreste* :

„Răul or cât de rău să fie,  
 Dar mai rău să nu devie.“



Originalul ce 'mi-a servit de model la Fabula III-a

### VACCA, CAPELLA, OVIS ET LEO

Vacca et Capella et patiens ovis injuriæ,  
Socii fuere cum Leone in saltibus.  
Hi quum cepissent cervum vasti corporis,  
Sic est locutus, partibus factis, Leo;  
«Ego primam tollo, nominor quoniam Leo:  
Sécundam, quia sum fortis tribuetis mihi;  
Tum, quia plus valeo, me sequetur tertia;  
Malo afficietur si quis quartam tetigerit».  
Sic totam prædam sola improbitas abstulit.

(Phædri fabularum pag. 10—12).

Traducere :

### VACA, CAPRA, OAIȚA ȘI LEUL

Vaca și Capra precum și Oaia cea răbdătoare la oacăi,  
S'au făcut tovarășe cu Leul în păduri.  
Ele după ce prinseră un Cerb foarte mare,  
Leul, făcând părțile, astfel a vorbit:  
«Eū iaū pe cea d'intăi pentru că mă chiamă Leu;  
Pe a doua, fiindcă sunt tare, mi-o veți da voi;  
Atunci, atreia îmi va veni de sine, căci prețuesc mai mult;  
Dacă cineva va atinge pe a patra, va fi atins de nenorocire».  
Astfel numai credința cea rea a luat toată prada.

(Din fabulele lui Phedru pag. 10—12).

### Prolog

Curios o să vă pară,  
Că eū tocmai — bunioară —  
Viū așa fără de veste  
Să schimb astăzi o poveste,  
Cunoscută și plăcută  
De când lumea e făcută.

Dară nu e de mirat!  
Căci mi s'a părut ciudat,  
Că o *Capră*, *Oae* și o *Vacă*,  
Aū putut cândva să facă  
Vânătoare de Cerb mare!  
Ce se prinde spre mâncare  
D'animale fioroase,  
Iar nu blânde și fricoase  
Ca ele, ce fug iute și de zor

Până chiar de umbra lor!?  
Apoi nu e de uitat,  
Că *Natura* nu le-a dat  
Dinți lungi, tari și ascuțiți,  
Ci turțiți, mici și teșiți:  
Ca astfel să nu mănânce  
Decât fân și iarbă dulce.

Deci nu cam se înțelege:  
Cum? *Leul* — marele *Rege*!  
A făcut o invoială  
Fără multă socoteală,  
Că dintr'o tovarășie  
Lui profit de loc să-i vie!  
— Afară dacă nu vedeă  
In ele însăși prada sa —



Atuncea ar fi altceva!  
Dar fabula nu spune-aşa.

Acum să vii la altă parte:  
De ce atâta nedreptate?  
Căci Leul chiar dacă da  
Fie căruî partea sa,  
Cu dânsa nu aveau ce face,  
Căci lor carnea nu le place.

D'ăia decî mi s'a părut,  
Că'n fabula ce s'a făcut  
Fie de *Isof* or *Phedru*  
—Şi-unul şi-altul tot celebru—  
Să s'aducă o schimbare  
Numelor de animale.

Eû pe *Urs*, *Lup* şi *Vulpe* am ales,  
Căci ele sunt care mai des  
Prin pădure fac la pânde,  
Mai ales când sunt flămânde,  
Şi vânează *Cerbul* mare,  
Găsindu-l dulce la mâncare!

Acum decî se înţelege,  
Pentru ce *Marele Rege*  
Va intră 'n tovărăşie:  
Căci *El* ştie ce-o să fie.  
Vânatul... sigur va avea;  
Nedreptatea... când o vrea.

Iată-acum fabula mea:  
Vedeţi de merge şi aşa.

### FABULA III.

Ursul, Lupul, Vulpea şi Leul  
(*Ursus*, *Lupus*, *Vulpes* et *Leo*)

Din toate câte am citit,  
Ca or şi care m'am gândit,  
Că nu-î bine nici odată  
Cu cei mari să fii în ceată.

Dar fabula—când *Leul* Impărat  
De *Urs*, *Lup* şi *Vulpe* rugat  
A primit ca *El* să fie  
In cap la tovărăşie --  
Ne vorbeşte 'n deajuns  
Cele ce aveam de spus.

Căci eată ce s'a întâmplat,  
Când bietul *Cerb* a fost vânat  
Şi adus cu pompă mare  
La stăpânul cel mai tare!

«Impăratul Leu sosind,  
Vânatul frumos găsind,  
Stă puţin şi se gândeşte,  
Numără şi chibzueşte,  
Incepe *Cerbul* a desface  
Şi patru părţi egale face».

Toţi privesc cu mulţumire  
La modul lui de împărţire,  
Toţi au aer radios  
Şi de cinste şi folos.

Dar parcă o presimţire rea  
In fiecare clocotea:  
Astfel *Ursul* mormăia  
Şi din labe tot dădea,  
*Lupul* mereu se 'nvârteşte  
Şi'n cap ochi îi sticleşte,  
Iară *Vulpea* cea şireată...  
E tristă ca nici odată.

Totuşi fiecare aşteptă  
Să'şi ia bucăţica sa.  
Toţi se află 'n nerăbdare  
Şi 'ntr'o vie agitare;  
Toţi se ling, se ling pe bot,  
Căci de foame numai pot.

Atunci *Leul*—chip părinte—  
Prin plăcute dulci cuvinte



Zise : vânatu'î bine socotit  
 Și tot așa va fi 'npărțit,  
 Ca nu cumva din lăcomie  
 În noi să intre dușmănie ;  
 Căci *Eû* vreaû și mai departe  
 Să fiû tovarăș—cu dreptate—

Din nou toți se 'nveselesc,  
 Frunțile se descreșesc,  
 Și nimeni grije numai are,  
 Că n'o să aibă de mâncare.

Dar *Leul* stăpânul lor,  
 — Cu aer grav impunător—  
 Le zise numai atât :  
 Ascultați ai meu cuvânt.  
 Bucata întâia o iaû *Eû*,  
 Fiind că mă chiamă *Leû* ;  
 A doua — fără supărare—  
 O iaû fiind că *sunt mai tare* ;  
 A treia vine dela sine,  
 Căci așa mi se cuvine,  
 Altul *nefiind ca mine*  
 Cum o știe or și cine.

Pe a patra cine-atinge,  
 Nenorocul îl împinge :  
 Căci nesocotința lui  
 Are soarta *Cerbului*„

### Epilog

Ce-a urmat, ce s'a întâmplat ?  
 Zău nu știu : vă spui curat.  
 Dar că toți flămânzi erau  
 Și de frică tremurau,  
 C'aveau gurile căscate  
 Și capetele 'n jos plecate,  
 Pe când *Leul* cel superb  
 Le mâncă întregul *Cerb*...  
 D'asta vorbă numai este :  
 — Dacă credeți în Poveste. —

### Morală

Socot că trebuință nu-î  
 Ca și eu să vă mai spui,  
 Că *dreptetea celui tare*  
 E c'a *Leului de mare*,

Din aceasta am scos următoarele strofe către poetul *Oreste* :

«*Cel puternic între toți  
 Să fie drept cu ai lui soți*».

*Originalul ce mi-a servit ca model la Fabula IV-a.*

### LE VER LUISANT ET LE SERPENT

Un ver luisant errant sous de vertes charmilles  
 Un serpent s'en approche et lui perce le sein,  
 •Que t'ai je fait ? dit-il au perfide assassin.  
 — Tu briles. —

Layet

(Trésor poétique pap. 152).

Traducere :

### LICURICIUL ȘI ȘARPELE

Un licurici rătăcind pe sub încântătoare verdețuri,  
 Un șearpe s'apropie de el și-î străpunge inima.  
 Ce 'ți-am făcut ? zise el vicleanului omorător ?  
 — Strălucești.



## FABULA IV

Licuriciul și Șarpele.  
(Vermis lucidus et Serpens).

Licuriciul — căci lucește —  
El în iarbă se zărește.  
Deci odată, fără veste,  
Un șarpe iuima-î lovește.  
— Intrebându-l: ce-am greșit?  
— Nimic... ai strălucit!

## Morală.

*Individuosul când e tare,  
El rușine nu mai are.*

De aci am scos ultimele strofe către poetul Oreste.

*«Si în fine să lipsească.  
Pismășia cea lumească».*

## Intrebare poetului ORESTE

*Pungașul de nu s'ar însurà  
Și copii deci n'ar avea;  
Răul orcât de rău să fie  
Dar mai rău să nu devie;  
Cel puternic între toți  
Să fie drept cu ai lui soți,  
Și în fine să lipsească  
Pismășia cea lumească,  
Ar fi lucru nemerit,  
De noi toți prea mult dorit,  
Lumea 'ntreagă mulțumită  
Si de sigur fericită.*

Dar dacă ar fi să fie  
Totul vis și armonie?  
Vr'o taină din cele profunde  
Ce noi nu putem pătrunde?

Atunci capul nu ne-am bate.  
Și ce bine-ar fi, măi frate!  
Ca privind numai la lume  
Să chemăm pe toți pe nume,  
Ș'admirând frumoasa lună  
Să ne zicem: *Noapte bună.*

*La această întrebare, după dorința mea,  
Poetul Oreste răspunsul să dea.*

## RĂSPUNS LA „INTREBAREA“ DOCTORULUI I. KIRIAC

Doctore, frumoase lucruri în puține vorbe-ai scris,  
Însă orce năzuință spre mai bine... e un vis.  
Căci de-ar fi ca 'n lumea noastră de păcate și nevoi  
Relele să nu mai fie — cum dorim noi amândoi —  
Am avea măcar o pildă că a fost cândva mai bine..



Însă chiar antichitatea ale cărei cărți sunt pline  
De acea înțelepciune ce-o admiră neîncetat,  
Dovedește că în lume tot ce e, a existat.  
Minunat vorbești de pildă, și ți e gândul înțelept,  
Când dorești ca cel puternic cu-ai lui soți să fie drept.  
Dar *Isop* și cu el *Phedru*, grai dând unor animale,  
Dovedesc că cei puternici nu gândesc ca Dumneatale.  
— Și cum ești din întâmplare am tradus din latinește  
Fabula, cred c'o să-ți placă s'o auzi pe românește :

O capră și o oaie s'au sfătuit c'o vacă,

Și s'au gândit că dacă

Cu leul din pădure tovărășie fac,

O să le meargă toate după plac.

A doua zi — zis și făcut —

În mână cerbul le-a căzut,

Și după ce fu împărțit

Cu glas puternic Leul cam astfel le-a vorbit :

«Fiindcă ești sunt Leul și mi se zice rege,

Bucata 'ntâi... se înțelege.

A doua — cred că este ș-a voastră judecată —

O merit drept răsplată.

Bucata cea de-a treia de drept mi se cuvine,

Fiindcă nimeni nu e mai tare decât mine;

Iar cine s'o atinge de ceace-a rămas,

Pe loc bucăți îl las !»

Iată prea iubite Doctor, care-i dreapta împărțeală,  
Când cei mici cu cei puternici fac frățescă învoială.

Și așa cu toate cele... Toți pungași bunăoară,

De când lumea este lume se 'nmulțesc și se însoară :

Și *Isop* cel plin de spirit iată ce a povestit,

Când văzù că se însoară un vecin — pungaș vestit :

Soarele 'ntr'o zi cu soare, vrând să se căsătorească,

Broaștele s'au dus la *Joe* ș-au cerut ca să-l oprească.

— „Pentru ce ?“ — atunci Stăpânul lumilor le-a întrebat.

Broaștel-au răspuns : „El singur toate bălțile-a secat :

Ce ar fi de-ar fi să aibă și o spuză de copii ?“

... Zici invidia să piară, să nu fie gelozii ;

Însă, Doctore, ascultă altă fabulă acum :

La o margine de drum,

Șarpele văzând în iarbă licuriciul, l-a strivit :

— «Pentru ce mi-ai luat viața ?» — „Pentru că ai strălucit !“

Doctore, un om e 'n pielea fiecărui animal ;

Iată dar că 'n omenire răul este natural.

Dumneata crezând că poate adevărul prea e trist,



Mi-ai făcut o întrebare de poet și de artist.  
 Si voind cu dinadinsul sensul ei să-l urmăresc,  
 Am văzut că fără reazăm este gândul omenesc!  
 Știu că e zădărnice lumea s'o filozofezi,  
 Inșă până când nu pipăi, parcă tot nu vrei să crezi :  
 Intr'o noapte, când albastra cerului catapeteasmă  
 Este plină de lumină și pământul de mireasmă —  
 Doctore, cine mai uită vraja unei nopți de Mai?  
 Eu gândeam c'ășa cum este tot pământul e un raî,  
 Că în tot e-o armonie și un farmec de poveste,  
 Și că *trebuie* să fie totul *neschimbat* cum este.  
 Dar trecând printr'o grădină — de nimic să nu te miri —  
 Vrând să rup pentru iubita-mi unul dintre trandafiri,  
 Mă 'nțepai atât de tare, că de ciudă-am exclamat :  
 — Pentru ce cu ghimpî, O! Doamne, trandafirul l-ai lăsat ?  
 ... Vezi ce lesne noi gândirea ne-o schimbăm, și ce ușor  
 Crezi că numai tu în lume poți fi bun judecător !

Doctore! eu cred că dacă răul l-am putea pătrunde,  
 Am vedeă că totd'auna și un bine 'n el s'ascunde.  
 Astfel eă la Dumneatale am venit fiind bolnav...  
 Inșă n'am dat doar de Doctor — acel om sever și grav  
 Care pune-a sa Știință cu durerea să se lupte —  
 Ci am dat și d'alte lucruri ce din raî sunt parcă rupte :  
 De acea blândețe sfântă, ce în fapte și 'n cuvinte,  
 Cu iubire-o dăruiește unui fiu al său părinte ;  
 Și de-acea prietenie care știe să învețe,  
 Și să-ți deă imbold de muncă spre o nouă frumusețe.  
 Astfel, pe Poeți citindu-mi, după ora'mi de durere,  
 Sufletului i-ai dat aripî, cugetului meu putere ;  
 Și mereu mărindu-mi răvna, sprijinindu-mi slabul pas,  
 Mai silit să sui urcușul care duce în Parnas!  
 Iată dar că o dureae nu'i izvor doar de dureri  
 Și că poate fi prilejul sufleteștilor plăceri

Lasă deci pungași 'n lume, căci de n'ar fi existat,  
 N'am ști frumusețea unui caracter în bronz sculptat!  
 Lasă-i pe tirani, căci poate sub urgia crimei lor  
 Și-a descoperit Dreptatea chipul ei neperitor!  
 Lasă toți invidioși, căci cu cât se înmulțesc —  
 Cu atât privighetoarea cântă mai dumnezeesc!  
 Astfel, Doctore, chiar dacă răul și mai rău devine,  
 Dreaptă cumpăna rămâne, căci s'adaogă ș'un bine!

Inșă, dacă e o taină în a lumii rânduială,  
 Pentru ce-am cârti-o veșnic cu a noastră îndoeală ?



Pentru ce în gol morișca gândurilor s'o 'nvărtim,  
Când putem ca taîna lunei în tăcere s'o privim ?  
Dumnezeu ne-a dat gândirea lucruri noi să învățăm,  
Iară nu cu îngâmfare Opera să-i judecăm !

Cred că asta-i adevărul după care-am obosit ;  
Si fiind c'acum odihna și limanul l-am găsit,  
Zic și eu c'ar fi zadarnic mai mult capul a ne bate ;  
Inșă nu sunt de părere, Doctore prea luminate,  
Ca să mergem la culcare după ce am cugetat.  
Luna 'n cer mai are încă multă cale de umblat...  
Haîde, Doctore, la masă ! Vreaî din inimă să 'nchin  
Pentru Muza Dumitale primul meu pahar cu vin !  
— Ura ! ! Uite, pe fereastră ne privește mândra lună  
Si, zâmbind misterioasă, par'că zice :

— Poftă bună !

Oreste

NB. — Această poezie o datoresc îndemnului pe care mi l'a dat D. Dr. I. Kiriatic, prin admirabila întrebare filozofică și poetică pe care mi-a făcut-o. Ea a și fost compusă în întregime în Sanatoriul D-lui Dr. I. Kiriatic, unde am suferit o operație, și unde tot timpul D. Dr. Kiriatic mi-a ușurat suferințele, întreținându-mă despre Filozofie și Literatură. Spre neștearsă amintire !

Oreste, 5 Martie 1917.

### CAP. III. Vulpea mascată. Curiositate naivă. Recapitulare și reculegere.

#### FABULA V

Sæpe fit, ut nos parveniamus  
ad summas honores sub pallio  
sordido quam splendido.

(Originală).

Adesea se întâmplă, că noi să  
ajungem la cele mai înalte dis-  
tințțiuni sub o haină proastă  
de cât splendidă. (strălucită).

Notă.—Am imaginat această fraasă sub influența următoarei  
fabule a poetului *Florian*, pe care nu o puteam face cunoscută în  
această lucrare fără un proverb latinesc. Eat'o.

#### LE RENARD DEGUISE

Un renard plein d'esprit, d'adresse, de prudence,  
A la cour d'un lion servait depuis longtemps.

Les succès les plus éclatants

Avaient prouvé son zèle et son intelligence.  
Pour peu qu'on l'employât toute affaire allait bien.  
On le louait beaucoup, mais sans lui donner rien ;



Et l'habile renard était dans l'indigence.  
 Lassé de servir des ingrats  
 De réussir toujours sans en être plus gras,  
 Il s'enfuit de la cour; dans un bois solitaire,  
 Il s'en va trouver son grand père,  
 Vieux renard retiré qui jadis fut Vizir.  
 Là, contant ses exploits et puis les injustices,  
 Les dégoûts qu'il eut à souffrir,  
 Il demande pourquoi de si nombreux services  
 N'ont jamais pu rien obtenir?  
 Le bonhomme renard avec sa voie cassée  
 Lui dit: mon cher enfant, la semaine passée  
 Un blaireau, mon cousin est mort dans ce terrier.  
 C'est moi qui suis son héritier,  
 J'ai conservé sa peau; mets la dessus la tienne  
 Et retourne à la cour. Le renard avec peine  
 Se soumit au conseil: affublé de la peau  
 De feu son cousin le blaireau,  
 Il va se regarder dans l'eau d'une fontaine,  
 Se trouve l'air d'un sot tel qu'était le cousin;  
 Tout honteux, de la cour il reprend le chemin,  
 Mais quelques mois après dans un riche équipage  
 Entouré de valets, d'esclaves, de flatteurs,  
 Comblé de dons et de faveurs,  
 Il vient de sa fortune au vieillard faire hommage.  
 Il était grand Vizir je te l'avait bien dit,  
 S'écrit alors le vieux grand père  
 Mon ami, chez les grands, quiconque voudra plaire  
 Doit d'abord cacher son esprit».

(Fables de Florian . pag. 126).

In loc de traducere, dau următoarea fabulă ce am făcut prima imitație :

### VULPEA MASCATĂ. (Vulpes personata).

O Vulpe, cu talente mari,  
 Slujea pe Leu de câți-va ani,  
 Ea muncea cu mult'ardoare  
 Chiar și'n zi de sărbătoare.

Tot ce i se porunceă,  
 Ca fulgerul le isprăveă.  
 Laude mereu curgeau,  
 Dar nimic nu-î foloseau,  
 Căci din grasă ce eră,  
 Se jigărise... vai de ea.

D'acest ingrat fiind scârbită,  
 Sărăcintă și slăbită  
 În pădure fuge-odată  
 La un unchi ce-avea ca tată.

Acolo lui amar se plânge,  
 Că lacrimi nu-î mai a'junge,  
 Spunindu-î ce a suferit  
 Dela Leul cel cumplit.

Dar Vulpoiul, plin de minte,  
 — Căci Vizir fuse înainte —



Cum lumea bine cunoaște,  
Nepoatei sale ce plângea  
Ii zise numai atât:  
Ascultă al meu cuvânt.

«Știi pe vărul meu primar, Dihor,  
De care ș'acum mult 'mi-e dor:  
A murit ca din senin,  
Nebolit și fără chin.  
Abia trecu o săptămână  
Și parcă fu acum o lună.  
Dar eu nu 'l am îngropat  
Pân'ce pielea n'am luat;  
Și-o păstrez ca amintire,  
Fiindu-mi chiar și moștenire.  
Dânsa 'n groapă este pusă,  
Ca să fie bine-ascunsă.  
Pielea'i bună, sănătoasă;  
Ia-o deci nu fi fricoasă.  
Imbracă-te bine cu ea  
Și necaz n'o'i mai avea.  
La curtea Leului te'ntoarce  
Și toate-or merge cum îți place».

Vulpea cam cu greutate  
Se 'nvoi la astea toate.  
Dar ca vremea să nu treacă  
Ea cu pielea se imbracă.

Iar când dânsa se privește,  
In fântâna ce lucește,  
Și vede ce mult semănă  
Cu vărul său — ce prost eră,  
Se rușinează! dar se 'ntoarse  
La Leul, d'unde plecase.  
Slujba iar începe-a face,

Dar in proastă se preface...  
Vede însă cu mirare  
O schimbare foarte mare,  
Căci Leul o îmbulzeă  
Cu mai mult decât ea vrea;  
Așa că în scurtă vreme  
Ajunse tare, la putere.\*

Acu 'n caleașcă se plimbă  
Căci pe jos numai umblă:  
Slugi, lachei, lingușitori,  
Avea destui; ba uneori  
Chiar o și plictiseau  
Prin felul cum se ploconeau.

Atuncea — cu o pompă mare —  
Intr'o zi de sărbătoare  
La unchi se duse să-i arate,  
Cum necazurile toate  
In bucurie s'au schimbat,  
De când pe el 'l-a ascultat

Bătrânul — așa bine văzând-o —  
Ii zise cu drag sărutând-o:  
Acuma, scumpa mea nepoată,  
Să știi, c'asa-i în lumea toată,  
Ține minte dela mine  
Dacă vrei să'ți fie bine:

*Cu cel mare de voești,  
Să ajungi unde dorești,  
Nu te-arătă că ești deștept,  
Or c'ai vederi de înțelept;  
Căci astea lui deloc nu-i plac,  
Ba chiar urît ele te fac.  
Arată-te mai prosticel,  
C'atuncea te iubeste el.*

### Morală.

Cum vedeți și Dumneavoastră,  
Fabula nu e d'a noastră:  
Căci la noi nu s'a 'ntâmplat  
Un caz așa de ciudat,  
Că un om fiind deștept  
Ca s'ajungă unde'i drept,  
Să fie silit a'și schimba  
Până chiar natura sa,  
Arătându-se cum nu-i  
Luând haina prostului

In Franța s'or fi petrecând  
Lucruri d'astea or și când;  
Dar la noi nu le 'ntâlnim,  
Deci de geaba nu vorbim,  
Căci ar fi cum — de o pildă —  
Orbul s'ar uita 'n oglindă!  
Or surdului am bate toba,  
Așa cum în popor e vorba:  
«Bate toba surdului,  
Dă oglinda orbului».



## CURIOSITATE NAIVĂ

Destinul! Cum căzu în așa vină?  
Că *Cel* ce 'l-a făcut,  
Nu 'i-a dat lumină,  
Orb fiind născut!?

Când știm foarte bine  
La ochi că e legată!?

Dar biată *Dreptate*!  
Mă întreb : cum poate  
Să dea cui se cuvine  
Răsplata meritată,

Atunci... dacă *toți* și *toate*  
La *orbi* noi slujim!  
*Eū vād* că nu se poate,  
Decât *muți* să fim.

## RECAPITULARE ȘI RECULEGERE

Mă gândesc mereu acum,  
Mă frământ și nu știu cum,  
Eū de lucru să'mi gădesc,  
Urâtul să mi-l risipesc,  
Să fac or și ce aș face,  
Plictiseala să'mi dea pace.

Pân' acum am tot vorbit;  
Cu cine chiar n'am socotit:  
Astfel am spus despre *Soare*,  
Cum a vrut să se însoare,  
Și cum săracul n'avu parte,  
Cu tot bunul ce ne 'mparte:  
Căci iarna de se zărește,  
Ne zâmbește și 'ncălzește;  
Iară vara de nu vine,  
Avem răcoare — și ni-e bine.  
Podoabe are frumoase,  
Dar ce folos! Flăcău rămas!

Am trecut apoi la *Broaște*,  
Ce tocmai ca și niște moaște  
Foarte mult au suferit,  
Dela *Șiarpele* cumplit,  
Când ele căpățanoase  
Buturuga refuzase  
Și ceruseră alt *Rege*,  
— Crezând că li se va trece —

Am combătut cât am putut.  
Fabula ce s'a făcut  
De poeți din vechime,  
Arătând că nu-mi convine,



Că o *Capră*, *Oaie* și o *Vacă*  
 Pe vânătoarea să mi-o facă;  
 Ci am ales pe *Urs*, *Lup* și *Vulpe*  
 Ce pentru asta sunt făcute.

După-aceasta am trecut,  
 La păcăleala ce-aū avut,  
 Când pe *Leul Impărat*  
 De stăpân și 'l-aū luat.  
 — De-și *Ursul* e cu minte,  
*Vulpea* 'nșeală de te svinte,  
 Iar *Lupul* cu mirosul lui  
 Fură oaia d'unde nu-i —

Ba plecai și 'n țări streine,  
 Să văd lucruri peste fire:  
 Cum deșteptul e silit,  
 — Dacă vreă a fi iubit —  
 Să s'arate că e prost,  
 Fiindcă altfel n'are rost.

La noi asta nu se vede,  
 Și chiar ne vine greu a crede:  
 Din cauză că fiecare  
 Stăm în locul de onoare,  
 Nu doară prin vr'un noroc  
 Or când politica e 'n joc;  
 Ci numai drept bună răsplată  
 Pentru munca arătată.

Dar când din Franța viū spre Soare,  
 Ce să văd într'o cărare?  
 Un *Șiarpe* care loveă  
 P'un *Licurici*... fiindcă luceă!

O vrăsmășie—atât de mare,  
 Ce de sigur seamăn n'are,  
 D'asă 'ntristare m'a umplut,  
 Incât *Fabule* n'am mai făcut.

Dar o idee mi-a venit:  
 La *Oreste* m'am gândit,  
 Și astfel am terminat,  
 Cu 'ntrebarea ce i-am dat.

Dar *Sufletul* nu poate stă  
 Fără' a nu lucră cevă:  
 Mereū *El* face și preface,  
 Până *Moartea* ne desface.



Aceasta e o taină mare,  
Ce ne ține 'n încordare,  
Și ne 'mpinge tot mereu  
În spre bine, or mai rău.

Iară calea cea mai bună,  
Arătată de *Natură*,  
Ca răul să-l ocolim  
Și binele să-l ocrotim,  
Este *munca sufletească*,  
... *Singura Dumnezeiască*.

Ea, pe cei chemați duce departe  
Dar eu ascult a mele șoapte,  
Care 'mi zice: «*Stai aci ;  
Mai sus nu te sui*».

Acum *Isop* îmi vine 'n minte,  
Care prin adânci cuvinte  
A zis cândvă o vorbă mare:  
Că și *Sufletul* nevoie are  
De odihnă creștinească,  
De vrem iarăși să muncească.  
Căci mereu de'l săcâim,  
Când o stă... nu-l mai pornim  
— Ca și pe calul obosit —  
Și-atunci... totul e sfârșit.

Deci e bine câte-odată,  
Să lăsăm pe toate baltă,  
Și rasna s'o mai luăm,  
Ca posaci să nu mai stăm.

Exemplu chiar *Isop* ne-a dat,  
Cu nucile când s'a jucat  
Cu copii de-î mititei,  
Făcând mare haz cu ei!?

De sigur e, că noi acum  
Cu nucii nu-î vorbă nici decum  
Că avem să ne jucăm...  
Dar nici în cărți bani să nu dăm,

Căci norocul, cum văzurăm,  
Orb fiind dela *Natură*,  
Cine 'n El se bizuește  
Totd'auna o pățește.



## CAP. IV. BROASCA ȘI BOUL.

*Originalul ce mi-a servit ca model la Fabula VI.*

Inops, potentem dum vult imitari, perit.  
 In prato quondam Rana conspexit Bovem,  
 Et tacta invidia tantæ magnitudinis,  
 Rugosam inflavit pellem; tum natos suos  
 Interrogavit an Bove esset latior.  
 Illi negarunt, Rursus intendit cutem  
 Majore nisu, et simili quæsit modo  
 Quis major esset? Illi dixerunt Bovem.  
 Novissime indignata, dum vult validius  
 Inflare sese, rupto jacuit corpore.

(Phaedri fabularum pap. 36—38).

## Traducere.

Nevoiașul, pe cel mare când vrea să imiteze, pierе.  
 In livadă, odată, Broasca vede pe un Boi,  
 Și atinsă de gelozie de o așa mare, statură  
 Și-a umflat pielea sbârcită; atunci pe copiii săi  
 A întrebat, dacă eră mai lată (mare) ca Boul.  
 Ei au negat. Din nou și-a întins pielea  
 Cu mai multă silință, și în acelaș mod a întrebat  
 Care eră mai mare? Ei ziseră că Boul.  
 Din nou foarte supărată, pe când voește mai mult  
 Să se umfle, rămase întinsă, corpul fiind plesnit.

## FABULA VI.

## Broasca și Boul (Rana et Bos).

O Broască mică cât un ou,  
 Tot privind mereu un Boi,  
 Il găsește-așa măreț,  
 Incât dânsa c'or ce preț  
 — Orbită fiind de trufie —  
 Vrea și ea ca el să fie.

Deci ca vremea să nu piarză,  
 Pe sor'sa pune ca să vază:  
 Când cât Boul ea la fel  
 Va fi mare ca și el,  
 De îndată s'o oprească,  
 Ca mai mare să nu crească (!)

Apoi pe loc adânc răsuffă,  
 Și cât poate ea se umflă.  
 La sor'sa capul își întoarce  
 Și din ochi semne îi face,  
 Dacă pe Boi a ajuns.



Ea însă zâmbind i-a spus :  
De geaba te opintești  
Și ochi îți bolovănești,  
Căci nu e nici o schimbare.

Atunci dânsa, cu turbare,  
Se mai umflă înc'odată ;  
Și la sor'sa încruntată  
Iar se uită, să vază nu cumvâ  
Mai are ș'acum de zis cevâ ?

Sor'sa însă semn îi face  
Că nădejde nu-î... și pace.

Din nou, îndârjită foc,  
Toată puterea 'și pune 'n joc,  
C'atât de mult ea s'a umflat,  
Incât pe loc a și crăpat !

### Morală.

Ce zicem d'astă poveste ?  
Nimic alt, decât că este  
Un mijloc, ca să ne-arate,  
Fiecărui pe departe,  
Că cine la or și ce râvnește.  
*La sigur se prăpădește :*  
Uni ca Broasca plesind,  
Iar alți din minte eșind,  
Căci cine umblă cu trufia,  
Ține 'n brațe nebunia.

(1917 Sept. 29/12 Oct.).

*La Fontaine* — din aceeași fabulă intitulată *La grenouille qui veut se faire aussi grosse que le boeuf* — conchide astfel :

*Le monde est plein de gens qui ne sont pas plus sages ;  
Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs ;  
Tout petit prince a des ambassadeurs ;  
Tout marquis veut avoir des pages.*

(Fables de la Fontaine pag. 35).

### CAP. V. CIOARA ȘI PORUMBIELUL.

Originalul ce mi-a servit ca model la Fabula VII.

*Pica et columba visitaverunt pavonem ut salutarerent. In re-  
ditu, pica dixit : Quam mihi displicet pavo, quam insuavis est ejus  
vox, quam tætri pedes. Cur non silet ? Cur pedes suos non tegit ?*



*At mitis Columba respondit: „Vitia ejus minus observavi quam formositatem corporis et varietatem pennarum et nitorem caudæ. Boni bona exquirunt in aliis, mali mala; Hi ut vituperent, illi ut laudent“.*

### Traducere.

Coșofana și porumbița vizitaseră pe păun ca să-l salute. La întoarcere coșofana zise: cât îmi displace păunul, cât de rece este vocea lui, ce picioare urite! Pentru ce nu tace? Pentru ce nu-și ascunde picioarele? Dar blânda porumbița răspunse: Defectele lui măi puțin am observat decât frumusețea corpului și varietatea penelor și strălucirea coadei. Cei buni pe cele bune descopere în alți; cei răi pe cele rele: aceștia ca să hulească, aceia ca să laude.

*Notă.* Eă, schimbând pe coșofana în cioară iar pe porumbița în porumbiel, am făcut următoarea fabulă:

### FABULA VII.

#### Cioara și Porumbielul (Cornix et Columbulus).

O cioară vede-un Porumbel Cu penele ca ea la fel; Și crezând că-î vr'o surată, Către dânsul pleacă 'n dată.	Să meargă, să-l vază și ea, Zise: bine, dacă-i așa.
Dar de și vede că s'a 'nșelat, Totuși bună ziua tot i-a dat.	Deci plecând p'âl mai scurt drum Indată daă peste Păun, Care și din întâmplare Cântă de foc — nevoe mare!
La rândul lui și Porumbielu — Care-î bun precum e mielu — Dând și el din cap a gale Zise: <i>mulțumim dumitale.</i>	Cioara pe loc se oprește, Pe Porumb în ochi privește, Și zise numaidecât: Of! cum cântă de urit!
Atunci Cioara — cum poftea Cu el de vorbă să măi stea — Zise: <i>hai să facem o plimbare,</i> Că tot e frumos și răcoare!	Așa voce aspră, pițigăiată, Eă n'am auzit niciodată. Mă mir cum nu-î e rușine, Și să cânte îi mai vine!
Porumbielu stă mirat, Și-o privește cam ciudat! Neștiind ce urmărește? C'asa grăbită îl pofteste, Musai cu ea să se plimbe? Ba și mâna îi întinde! Când el nici n'o cunoșteă, Căci acu 'ntâi o vedeă!	Dar uite, mă rog, ce picioare; <i>Haoleo!</i> mă ia floare D'asa lucru gros, botocănos, Negricios și nodoros!
Dară când dansa îi spune, Că la păun vrea anume	Zău, de știam nu măi veneam, Dar iarăși nici că mă gândeam, Să văz un păun așa de slut! Eă mă și duc; deci <i>vă salut.</i>



Porumbul o lasă să plece  
Privind-o c'un aer rece,  
Căci el, dela început,  
Pe Păun cum 'l-a văzut,  
Intr'una 'l-a admirat,  
Ca p'un lucru minunat.

Iar la tot ce dâns'a zis,  
Drept răspuns, el înadins  
De *gât*, *coadă* și *pene* 'i vorbește  
Zicându-i: *ah!* ce frumos lucește  
El la picioare nu s'a uitat;  
Dar i-a plăcut cum a cântat.

### Morală.

Fabula ne-a fost lăsată,  
Ca 'n a noastră judecată  
— Când e vorb'a cercetă  
Un lucru de e bun sau bă —  
Dreaptă cumpănă s'avem,  
La ce-auzim sau ce vedem.

Căci dacă *ura* ne orbește,  
*Lingușirea* ne prosteste.

Deci în critică să nu fim cioară;  
Dar iarăși zicem bunioară,  
Că nici ca Porumbul să fim,  
Și toate bune să găsim,

De altfel nu știu cine-a zis:  
— Sau poate chiar o fi și scris —  
Că ~~cine~~ *laudă* mereu,  
*Or e prost, or ne vrea rău.*  
*Precum cine nimic bun n'a găsit*  
*Din ce a văzut sau a citit,*  
*Arată cu mult prisos,*  
*Că-i peste cap invidios.*

— FINE —

Dr. I. KIRIAC

(20 Iulie 1917)

1921. August 29/16

### ERRATA

In loc de :	Să se citească :
La pag. 16 Jocurile Circences . . . . .	Jocurile Circenses
» 22 E când se face mai tinerel . . . . .	Când se face tinerel
» 24 Arma cedant togoe . . . . .	Arma cedant togæ
» 26 Beatus ille pui . . . . .	Beatus ille qui
» 28 vinò dessipantur . . . . .	vino dissipantur
» 35 a preferà pa . . . . .	a preferà patria
» 57 orbis terraum . . . . .	orbis terrarum
» 67 patriam impia . . . . .	patriam impietas
» 68 ne latram . . . . .	ne latrem
» 78 est defficile . . . . .	est difficile
» 80 a fost supusă de Cicerone . . . . .	a fost spusă de Cicerone
» 81 spre vârful unei stânci un bolnav spre vârful unei stânci un bolovan	
» 81 servare plurimus . . . . .	servare plurimos
» 90 Pulchium est vincere . . . . .	Pulchrum est vincere
» 90 Puichrum est vincere . . . . .	Pulchrum est vincere
» 90 sonectas . . . . .	senectutis
» 96 lucrărilor omenestî . . . . .	lucrurilor omenestî
» 97 laudamus virtutem . . . . .	laudamus virtutem
» 107 iar nu să discuție . . . . .	iar nu să discuți
» 123 et sau manu . . . . .	et sua manu
» 136 Ille demnatus . . . . .	Ille damnatus
» 142 și să se supue lui Poru . . . . .	și să se spue lui Piru
» 150 în locul oratorului și în fine . . . . .	în locul oratorului
» 188 Le renard Deguise . . . . .	Le Renard Deguisé
» 175 Pe 'i îl poate urmări . . . . .	Pe 'i îl poți urmări
» 173 Deci ca fabula tot înainte . . . . .	Deci cu fabula tot înainte



Cărțile ce am consultat și de unde am extras această lucrare (împreună cu *Mythologia* Vol. I și II) ce a fost începută la 17 Februarie 1917 (2 Martie) sub titlul de : Incercări literale.

1. *Phædri fabularum.*
2. *Burnouf*: Grammaire latine.
3. *Trésor poétique.*
4. *Havet*: Grammaire latine.
5. *Charpy*: Exercices latins.
6. *Cicerone*: Discours pour Archias. (Oratio pro Archia poeta).
7. *Horatiu*: Odes et epodes.
8. *I. Badilescu*: Gramatica română, partea I și II.
9. *De viris illustribus urbis Romæ.*
10. *Pièrre Blanchard*: Plutarque de la jeunesse.
11. *Livaditi*: Dicționar latino-român.
12. *Cornelius Nepos*: Vie des grands capitains. (De vita excellentium Imperatorum).
13. *E. Geruzez*: Mythologie.
14. *Rieman et Goelzer*: La deuxième grammaire latine.
15. *Fr. Noël*: Dictionnaire français-latin.
16. *M. Weiss*: Biographie universelle en 6 volumes.
17. *Nd. Locusteanu*: De conjuratione Catilinæ et de bello Jugurthino.
18. *Anghel Marinescu*: Satirile lui Iunius Juvenalis.
19. *Ion Grama*: Carte de limba latină, partea I și II.
20. *E. Sommer*: Cours complet de grammaire latine.
21. *I. L. Burnouf*: Méthode pour étudier la langue latine.
22. *Dictionnaire latin français.*
23. *Florian*: Fables par *Philippoteaux*.
24. *Charles Malo*: Homage aux Dames.
25. *Larousse (dictionnaire illustré)* în 17 volume.
26. *Cicero*: (Oratio pro Q. Ligario).
27. *Racine*: Théâtre, tome II.
28. *Quintilianus*: tradus de Ouzile (cartea V-VIII).
29. *L'empire Romain*, par Roger Peyre.
30. *Cicero*: dialogus de amicitia (Lælius ad T. Pomponium Atticum).
31. Fables de la Fontaine.
32. *G. Popa-Lisseanu*: Mitologia Greco-Romană.
33. *Ovidiu*: Metamorfozele, (Biblioteca pentru toți).
34. *Sophocle*: Oedip-Roi, Antigone.
35. *George Murnu*: Electra, tragedie în 5 acte.
36. *Fustel de Coulange*: La cité antique.
37. *D. Nanu*: Andromaca, tragedie în 5 acte.
38. *H. de la Ville de Mirmont*: Mythologie elementaire de Grecs et des Romains.
39. *G. Dem. Teodorescu*: Poezii populare române,



40. *Lovinescu* : Cours complet de limba latină.
  41. *Fénelon* : Les aventures de Télémaque.
  42. *Homère* : L'Iliade.
  43. *I. Racine* : Phèdre-Britanicus.
  44. *Homère* : L'Odyssée.
  45. *La grande encyclopédie* (în 31 volume).
  46. *Hey*. Legende din mitologia greacă și romană traduse de *Margareta R. Canianu*.
  47. *Deccharme* (Paul). Mythologie de la Grèce antique.
  48. *Demoustier* : Lettres à *Emilie* sur la Mythologie.
  49. *G. Ioanidu* : Dictionar elino-românesc în două volume.
  50. *G. Murnu* : Iliada, traducere.
  51. *Virgiliu* : Eneida în 12 cântece, (juxta).
  52. *Odolant-Desnos* : Mythologie pittoresque.
  53. *P. Deccharme* : Les Muses. Etude de Mythologie grecque.
  54. *Dr. E. Iacobi* : Dictionnaire mythologique universel ou biographie mythique, traduit de l'allemand, refondu et complété par *Th. Bernard*.
  55. *Louis Ménard*, docteur ès lettres. De la poésie sacrée des Grecs. Revue nationale et étrangère, 25 Mai 1861.
  56. *E. F. Buckley* : Contes de la Grèce héroïque.
  57. *Dictionnaire* historique d'éducation, traduit par *M. Delacroix* d'après *J. J. Filassier*.
  58. *Les belles prières*, recueillies et publiés par *Annie de Péne*
  59. *Eduard Schuré*. Les grands initiés.
  60. *Dr. Menvile de Ponsan*. Histoire philosophique et médicale de la femme.
  61. *Victor Duruy*. Histoire romaine.
-



## LUCRARI IN LITERATURA MEDICALA

	Figuri	Pagini	Data
1. Curs clinic de patologie chirurgicală în 5 volume	720	3160	1893—1910
2. Gynecologie. Revistă științifică medicală.	48	92	1905—1906
3. Atlas de gynecologie	26	47	1908
4. Descreșterea voluntară a populației noastre prin avort criminal și mijloacele de îndreptare prin eftenirea traiului	10	86	1911
5. Album chirurgical. Plăgi produse prin exploziunea bombelor aruncate din aeroplane.	27	32	1916

### Conferințe

- Studiu asupra inflamației.
- Contribuțiunii la studiul unei amputațiuni speciale.
- Memoriu asupra răzuirii uterului.
- Retracțiunea permanentă a degetelor.

### Lucrări publicate în reviste medicale streine.

- Grèves épithéliales de l'agneau à l'homme.
- Contribution à l'étude d'une amputation spéciale.
- Traitement des hémorroïdes par la suture subintrante.
- (Archives Roumaines de médecine et de chirurgie dirigées par le Prof Assaky Paris).
- Le lavage du péritoine au sublimé.
- Grossesse normale et grossesse extra-utérine simultanées.
- (Communication faite au congrès de gynécologie de Marseille 1898).
- Hystéro-cysto-ventro-pexie. Méthode de l'auteur.
- Trois cas de péritonites généralisées traités par laparotomie secondaire.
- (Communication faite au congrès de Chirurgie et de gynécologie de Paris, 1900).
- Quelques considérations sur l'antisepsie et l'asepsie; le role du sublimé dans les laparotomies.
- Ascite symptomatique du foie traité par la voie chirurgicale: Opération de Talma et Morisson.
- (Archives de médecine et de chirurgie. Paris, 1900—1901).
- Note sur la chirurgie conservatrice des annexes chez la femme
- Scapsie.** (Opération propre de l'auteur).
- Sur le traitement de l'infection puérpérale aigüe et l'hystérectomie
- (Gazette de gynécologie. Paris 1903).
- A propos du traitement du prolapsus utérin. (Méthode de l'auteur).
- Plaies vaginales.
- Hématocolpos consecutif à l'impérforation de l'hymen.
- Affections annexielles.
- (Semaine gynécologique. Paris, 1903—1904).
- Echte und falsche Uterusperforationen durch Auskratzung.
- Behandlung der Adnexitzündungen mittele Kolpbmt.
- (Wiener klinisch-therapeutische Wochenschrift. No. 25 u 26 v. 1906. No. 45 v. 1906).
- Colpohystérotomie antérieure contre l'inversion utérine. (Méthode de l'auteur).
- (Semaine gynécologique. Paris, 1907).

*Notă.* Această muncă 'mi-a fost distrusă de Dl. Take Ionescu fiind Ministrul instrucțiunii publice și al cultelor.

Dr. I. KIRIAC.



### PARTEA III

#### Anexă la proverbe maxime și expresiuni celebre latinești.

*Nota.* Limba română e simplă, limpede, dulce, frumoasă și armonioasă, dar cu o singură condiție și anume: Fiecare cuvânt să fie scris așa cum îl auzim cu urechile, și să fie citit așa cum îl vedem cu ochi. Această ortografie, absolut fonetică și naturală, este singura dar și cea mai frumoasă podoabă, cu care se mândrește limba noastră strămoșească. (Vezi pag. 174).

#### A.

**Ad Astra per aspera.**

La cele înalte prin cele grele.

*Nota.* Cu această înaltă inspirațiune, **Majestetea Sa Ferdinand Regele nostru**, a început discursul Său, în fața Alițiilor la București, după plecarea Germanilor.

**Ab Jove principium.**

De la Joe începutul.

*Nota.* Se aplică când vrem să arătăm, că o conversație sau descriere să înceapă cu persoana sau lucrul cel mai important.

**Ab ovo.**

De la ou.

*Nota.* Adică să începem povestea de la început. Această expresiune se atribue lui **Horățiu**, care a imputat lui **Homer** că în **Iliada**, n'a făcut descrierea războiului **Troei** începând cu **Helena**, ce a fost născută dintr'un ou făcut de **Leda** regina **Spartei** înșelată de **Joe** transformat în lebădă, și care fiind răpită de **Paris**, fiul lui **Priam**, regele **Troei**, a produs acel crunt război; ci a început descrierea cu intrarea lui **Achil** în luptă, adică tocmai cu sfârșitul.

**Ambiguus praeliis.**

Nesigur în lupte adică: când victorios când învins.

**Acti labores jucundi sunt.**

Lucrările terminate sunt plăcute.

(Cicero).

**Avarus sibi ipso nocet.**

Sgârcitul își vatămă lui însuși.

**Alia sentit, alia loquitur.**

Altele gândește, altele spune.

(Cicero).

**Aliud est polliceri, aliud præstare.**

Alta e să făgăduiești, alta să îndeplinești.

**Alterum necesse est vineere.**

Or unul or altul trebuie să învingă (e necesar).



**Animus pars mei est.** (Seneca). Sufletul e o parte din mine.  
**Animus est pars melior nostri.** Sufletul e partea cea mai bună-  
 (Seneca). din noi toți.

*Nota.* Genetivul *nostri, vestri* se ia în sens colectiv, când exprimă totalitate, iar *nostrum, vestrum* când exprimă numai o parte (partitiv).

**Auctoritate tua nobis opus est,** De autoritatea ta avem tre-  
**et cōsilio et gratia.** buință, și de sfatul și de gra-  
 (Cicero). ția ta.

*Nota.* Construcția lui *opus est* cu ablatif.

**Aliud fatum me manet.** (Cicero). O altă soartă mă așteaptă.  
**Actum est, periisti.** (Terentius). S'a isprăvit, ești pierdut, ai  
 perit.

**Animi mala quamvis exigua sunt,** Ale sufletului boale orcât de mici  
 in majus excedunt. (Seneca). să fie, merg în mai rău.

**Alii alios debemus juvare.** Uni pe alți trebuie să ajutăm.

**Ambiri nuptiis.** A fi cerută în căsătorie din toate  
 părțile.

**Acta mala hominum nunquam** Faptele rele ale oamenilor nicio-  
**falunt Deum.** dată nu înșeală pe Dumnezeu.

**Animus calet spe.** Suflesul se încălzește de speranță

**Amicitia nunquam molesta est.** Amiciția niciodată nu e supă-  
 rătoare.

**Accipere injuriam præstat, quam** A primi o insultă e de preferat,  
**facere.** decât să faci.

**Avidum sæpe deludit sua avi-** Pe cel lacom, adesea îl înșeală  
**ditas.** lăcomia sa.

**Ambitio perdit hominem.** Ambiția pierde pe om.

**Amicitia nullo loco excluditur.** Amiciția din nici un loc nu este  
 exclusă.

**Aufer nugas.** Lasă flecurile, glumele, la o  
 parte.

*Nota.* **Aufer**, imperatif de la **Aufero-abstuli-auferre.**

**Aufere aliquid alicui.** A luă ceva de la cineva (cu *sila*.)

**Amici inter se colunt.** Amici între ei se cinstesc.

## B.

**Barba non facit philosophum.** Barba nu face pe filosof.

**Beati possidentes.** Fericii cei cari au.

*Nota.* Aluzie la proverbul nostru : ce e în mână nu e minciună.

**Bonum vinum letificat cor ho-** Bunul vin înveselește inima  
**minis.** omului.

**Bonus vir, fortiset sapiens, non** Omul bun, curagios și înțelept,  
**potest esse miser.** nu poate fi nenorocit.

**Boni cives parent legibus.** Buni cetățeni se supun legilor.



<b>Beneficium et gratia cónjungunt homines inter se.</b>	Binefacerea și mila unesc pe oameni între ei.
<b>Bonus filius patrem suum verefur.</b>	Copilul bun respectă pe tatăl său.
<b>Brevis vita nobis data est a natura.</b>	Scurtă viață ne-a fost dată noastră de natură.
<b>Bonum mentis est virtus.</b> (Cicero).	Bunătațea (bunul) spiritului e virtutea.
<b>Bene tibi, bene vobis.</b>	Să-ți fie de bine, să vă fie de bine.
<b>Bonus mentis (vel animi) est virtus.</b>	Bunătațea minții (sau a sufletului) este virtutea.
<b>Beneficium et injuria contraria sunt inter se.</b>	Binefacerea și insulta sunt contrare între ele.

## C.

<b>Caduea preces.</b>	Zadarnică rugăciune.
<b>Cœlum enarat gloriam Dei.</b>	Cerul arată, spune, gloria lui Dumnezeu.
<b>Cave ne cadas.</b> <i>Notă.</i> Aluzie celor sus puși.	Ferește-te să nu caz.
<b>Caduea sunt divitiæ.</b>	Trecătoare sunt bogățiile.
<b>Consuetudo est altera natura.</b> (Cicero).	Obiceiul este altă natură.
<b>Cœlum omnia tegit.</b>	Cerul pe toate le acopere.
<b>Curæ dilabuntur.</b>	Grijile se risipesc.

## D.

<b>Dominus dedit, Dominus abstulit; sit nomen Domini benedictum.</b>	Domnul a dat, Domnul a luat; să fie numele Domnului binecuvântat.
--	---

Expresiune atribuită lui *Iov*, care, deși din cea mai înaltă bogăție și fericire ajunsese în așa mizerie încât era mâncat de viermi, totuși n'a slăbit în el credința în Dumnezeu, și astfel n'a făcut pe voia Diavolului ca să se revolte și să blesteme pe Cel de sus.

*Nota.* Dintre toți cari plictiseau mai mult pe Iov cu observațiile lor, era însăși femeia sa. De aci și expresiunea de *femeia lui Iov*, când vrem să caracterizăm pe o femeie cicălitoare, ce se ține de capul bărbatului plictisindu-l. (*Femme acariâtre.*)

<b>Deus mundum creavit.</b>	Dumnezeu a făcut lumea.
<b>Deus qui omnia creavit, omnia conservat.</b>	Dumnezeu care toate a făcut, pe toate le păstrează.
<b>Deus quem veneramus, omnia creavit.</b>	Dumnezeu pe care îl cinștim, (venerăm), toate le-a creat.



- Divitias alii præponunt, alii potentiam, alii honores.**
- Di providentiã mundus administratum.** (Cicero).
- Deus omnibus bonis explevit mundum** (Cicero).
- Desunt luxuriã multa; sed avaritiã omnia** (Seneca).
- Dicãm quid sentiam.**
- Dabo operam ut te videam.**
- Difficile est tacere, quum doleas.** (Cicero).
- Discordia dominorum ruit domum.**
- Deus dedit rationem hominibus.**
- Deus juvante, res bene succedit.**
- Divitiã et vis corporis dilabuntur.** (Salustius).
- Eritis sicut Dii.**  
*Nota.* Acestea sunt cuvintele a convins pe primi oameni să mânãnce din fructul oprit, și când au fost goniți din rași.
- Esse oportet ut vivas, sed non vivere ut edas.** (Cicero).
- Ego sum ille quem tu me esse vis.**
- Ebrius non est compos menti suã.**
- Ex avaritia omnia scelera gignuntur.**
- Ego sum lætus meo.**
- Felix est qui potuit cognoscere causas rerum.** (Virgiliu).
- Facillime ad res injustas impellimur, gloriã cupiditate.** (Cicero).
- Ferre laborem, consuetudo nos docet** (Cicero).
- Faciendum nobis id, quod parentes imperant** (Plaut).
- Fides ambigua.**
- Bogãția uni preferã, alți puterea, alți onorurile.  
Prin a lui Dumnezeu înțelepciune lumea se conduce.  
Dumnezeu cu toate bunurile a umplut lumea.  
Lipsesc luxului multe; dar sgãrçeniei, toate.  
Voi spune ce voi crede, ce voi simți.  
Voi cãutã, mã voi sili, sã te vãd.  
E greu sã tac, când suferi.
- Discordia stãpãnilor distruge casa.  
Dumnezeu a dat rașiunea oamenilor.  
Când Dumnezeu ajutã, lucrul merge bine.  
Bogãția și puterea corpului se risipesc.
- E.**  
Veți fi asemenea ca niște Zei.  
amãgitoare, prin care Diavolul a mânãnce din fructul oprit, și când
- Trebue sã mânãnci ca sã trãești, dar nu sã trãești, ca sã mânãnci.  
Eu sunt acela pe care tu vrei sã fiu.  
Bețivul nu are mãsura minței sale (nu știe ce face).  
Din avariție (sgãrçenie) toate nelegiuirile se nasc.  
Eu sunt mulțumit (vesel) cu al meu.
- F.**  
Fericit este acela care a putut sã cunoascã cauzele lucrurilor.  
Foarte ușor la lucruri nedrepte suntem împinși, prin pofta gloriei.  
A suporta munca, obiceiul ne învațã.  
Suntem datorți noi sã facem, aceia ce poruncesc pãrinți.  
Credința schimbãcioasã, îndoelnicã.



## G.

**Gratis agere debemus pro patria.** Gratis trebuie să lucrăm pentru patrie.

## H.

**Hic jacet lepus (sau Lupus)** Aci zace (stă ascuns iepurele, sau lupul). Aci, aci.

*Nota.* Când vrem să arătăm o surpriză sau pericol.

**Hunc librum si leges, ego lætor.** Dacă vei citi această carte, eu mă bucur.

**Homines non requirunt rationem earum rerum quas semper vident (Cicero).** Oamenii nu cercetează rațiunea acelor lucruri, pe cari totdeauna le văd.

**Homini natura dedit rationem qua regetur appetitus animi. (Cicero).** Omului natura i-a dat rațiunea, prin care să se reguleze mișcarea sufletului.

*Nota.* Intrebuințarea lui *qua* (prin care) în loc de *ut ea* (ca prin ea.)

**Haud equidem tali honore me dignor (Virgiliu).** Nu de o astfel de onoare mă simț demn.

*Nota.* Verbul deponent *dignor*, se construiește cu abl. De asemenea și adjectivele *dignus* și *indignus*.

**Heu me miserum!** Ce nenorocit sunt! Vai!

**Hominibus natura jubat prodesse, utrum servi an liberi sint (Seneca).** Oamenilor natura poruncește să fie folositori, fie că sunt servi sau liberi,

**Homo auspicatur vitam a supplicii (Plinius)** Omul începe viața prin suferințe (prin chinuri).

**Hæc est alea belli.** Aceasta este soarta (norocul) războiului.

**Hic terra, omnia sunt fluxa et caduca.** Aci pe pământ, toate sunt trecătoare și zadarnice.

**Homo nihil est nisi corpus.** Omul nu e nimic decât corp.

## I.

**Initium sapientiæ est timor Dei.** Inceputul înțelepciunii este frica lui Dumnezeu.

**In medio est virtus.** În mijloc e virtutea, adică nu în exagerări, în lucruri extreme.

**Ita deo placuit, sau Ita Deus voluit.** Așa a plăcut lui Dumnezeu, sau așa a voit Dumnezeu.

**Ita est.** Așa este, asta e, s'a isprăvit.

**Ille est felix qui nihil cupit.** Acela a fericit care nu dorește nimic.

**Irasci cum amicis non soleo.**

A mă supăra cu amici, nu obicinuiesc.

**In animis omnium hominum, natura impressit notionem Dei.**

În sufletele tuturor oamenilor, natura a imprimat noțiunea lui Dumnezeu.

**Injuria fit duobus modis: aut vi, aut fraude. (Cicero).**

Insulta (sau nedreptatea) se face în două moduri: sau prin violență, sau prin furt.

**Imperare sibi, est maximum imperium (Seneca).**

A'și porunci sieși (a se stăpâni pe sine), este domnia (stăpânirea) cea mai mare.

**Is ego nunc sum, qui semper fui.**

Acela (ăsta) eu acum sunt, care totdeauna am fost.

**Is ego sum, quem tu vis me esse. (Cicero).**

Eu sunt acela pe care tu vrei să fiu.

**Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis opes nostras augeamus (Cicero).**

Acel lucru natura nu suferă, ca din spoliile altora, bogățiile noastre să le mărim.

**Inter se, beneficium et injuria contraria sunt. (Seneca).**

Între sine, binefacerea și insulta sunt contrare.

**Iracundus est impotens sui.**

Cel supărat nu e stăpân pe sine

**Ipsa voluntas peccandi, peccatum est.**

Chiar voința de a păcătuî, este un păcat.

**Ita generati sumus a natura (Cicero).**

Astfel am fost născuți de natură.

## J.

**Juro per Sidera et per Superos.**

Jur pe stele și pe cei de sus.

*Nota.* Expresiune zisă de *Eneea* către *Didona* când a văzut-o în infern (vezi *Eneida* în *Mythologie*).

**Judices! vos qui ex lege judecatis, debetis legibus obtemperare. (Cicero).**

Judecătorii! voi cari după lege judecați, sunteți datori legilor să vă supuneți.

**Justitia suum cuique tribuit (Cicero).**

Justiția dă fiecăruia ce este al său.

**Juvat nos conscientia beneficii (Seneca).**

Ne bucură conștiința unei binefaceri.

**Judicia hominum sunt varia.**

Opiniile oamenilor sunt variate. (câte capete atâtea bordee).

## L.

**Labor omnia vincit (Virgiliu).**

Munca pe toate le biruie.

**Latet anguis in herba.**

Stă ascuns șearpele în iarbă.

*Nota.* Zicem aceasta când e vorba de un pericol secret.

**Liber omni cura et angore (Cicero).**

Liber de orice grije și neliniște.

**Luna ambit terram.**

Luna umblă în jurul pământului

**Laus est jucunda (Cicero).**

Lauda e plăcută.



## M.

- Maete animo ; sic itur ad astra** (Virgiliu). Aî curaj, astfel se merge (se ajunge) la cele înalte, la cer.
- Margaritæ ante porcos.** Mărgăritare în fața (râtul) porcilor.
- Nota.* Se zice când opere de valoare sunt apreciate de cei proști.
- Memoria minuitur nisi eam exerceas.** Memoria se micșorează, afară dacă o exerci.
- Nota.* Cuvântul *Nisi* format din negativul *ne* și *si*, se traduce prin cel puțin, *dacă* (à moins que).
- Monco te ut periculum fugias.** Te previu, te anunt, de pericol să fugi (o să te ajungă).
- Mirum somnum somniavi.** (Plaut.) Un minunat vis am visat.
- Mala exempla quam bona sepius homines imitantur.** Relele exemple decât pe cele bune, mai adesea oameni imitează.
- Multa desunt luxuriæ, sed avaritiæ, omnia.** Multe lipsesc luxului, dar sgarceniei, toate.
- Miserrimum est timere** (Seneca) Cel mai mare rău este a te teme.
- Mens judicat, voluntas elegit, et corpus patet.** Minteja judecă, voința alege iar corpul se supune.
- Mors est comunis omni ætate.** Moartea e comună oricărei etăți.
- Mores puerorum detegunt inter se lundendum.** Caracterele copiilor se arată jucându-se între ei.
- Multa incommoda circumveniunt senem.** Multe neajunsuri împresoară pe cel bătrân.
- Mea conscientia pluris mihi est, quam sermo omnium hominum** (Cicero). Conștiința mea valorează mai mult mie, decât discursul tuturor oamenilor.
- Magnum vectival est parcimonia** (Cicero). Mare venit este iconomia.

## N.

- Non est quod te pudeat assentiri sapienti.** Nu aî de ce să roșești a fi de opinia unui înțelept.
- Nota.* Cuvintele *non est quod* și *est quod* se construiesc cu subjonctif.
- Ne quis ambigat.** Nu cumva cineva să se îndoască.
- Natus imago Vertumno.** Născut după chipul lui Vertumn (om schimbăcios), vezi Mythologia.
- Nemo est qui non eupiat, suos liberos incolumnes et beatos esse.** Nimeni nu este ca să nu dorească ca aî săi copii să fie sănătoși și fericți.

- Nemo potest confidere firmitate corporis aut stabilitate fortunæ (Cicero).** Nimeni nu poate să se bazeze pe tăria corpului, sau pe stabilitatea norocului.
- Nota.* Verbul *confidere* și *gaudere* se construiesc cu ablatif, fără prepoziție.
- Nulla pestis plaris stetit generi humano quam ira. (Seneca).** Nici un flagel n'a costat mai mult genului omenesc ca mânia (ura).
- Nota.* Genetivul *plaris*, e luat ca atribut, având sensul de *valoare*, de *cost*, Decî în loc de *plus*, zicem *plaris*.
- Natura poscit, ut quieti et somno aliquandam demus.** Natura cere, ca odihnei și somnului să dăm ceva vreme (să ne dăm).
- Non ego medicina, me ipse consolor (Cicero).** N'am trebuință de consultație, eu însumi pe mine mă consolez.
- Nemo est qui se ipsum oderit** Nimeni nu e, care să se urască pe sine însuși.
- Nulla est celeritas quæ possit contendere cum celeritate animi (Cicero).** Nu există nici o iuțeală, care să poată să lupte cu iuțeala sufletului (gând).
- Nemo nostrum est idem in senectute, qui fuit juvenis. (Seneca).** Nimeni din noi nu este același la bătrânețe, care a fost fiind tînăr.
- Nihil agendo, homines discunt male agere.** Nelucrând nimic, oameni învață să lucreze rău.
- Nihil age, cujus te pænitere possis.** Nimic să nu faci, de care ai putea să te căești.
- Natura poscit quietem et somnum** Natura cere liniște și somn.
- Nemo contentus est sua sorte.** Nimeni nu e mulțumit de soarta sa.
- Nemo potest abdicari auro.** Nimeni nu poate să refuze aurul (să se lipsească de aur).
- Nemo potest caligare in sole.** Nimeni nu poate să se uite în soare (se orbește privind în soare).
- Nihil possumus contra Fatum** Nimic nu putem contra Destinului.
- Nihil est tam molle, quam voluptas.** Nimic nu e mai flexibil ca plăcerea.
- Nugæ sunt odiosæ.** Glumele proaste sunt scârboase.
- Nota.* *Nugæ-arum* pl. f. fleacuri, secături. **Nugax-cis-nerod.**
- Nugor-atus sum-ari dep. a glumi nebunește.**
- Nihil mea refert, utrum sim dives an pauper.** Nimic nu-mă folosește, or că sunt bogat or sărac.
- Nota.* **Utrum** adv. dacă, de, orcă, și așa și așa.



<b>Non alius essem atque nunc sum</b> (Cicero).	Nu ași fi altul decât ce sunt acum.
<b>Non opus est equo celeri subdere calcar.</b>	Nu e trebuință calului sprinten să se dea pintenî.
<i>Nota.</i> Omul vrednic face treabă neîmboldit de nimeni.	
<b>Non debemus conjungere dissimilia.</b>	Nu trebuie să unim cele ce sunt cu totul opuse.
<b>Nihil perniciosius quam adulatio</b>	Nimic mai periculos decât lingușirea.
<b>Non cadet virum bonum mentiri</b> (Cicero).	Nu se cuvine ca omul bun să mințã.
<b>Nosco hoc antequam tu natus es.</b>	Știu asta mai înainte că tu ai fost născut.

### Din Taurul și Vițelul. (TAURUS ET VITULUS).

*Nota.* Un taur se încurcase cu coarnele într'un gard și nu putea să intre în coșar. Vițelul îl învață cum să scape. Taurul însă îi zise cele de sus, ce se poate repeta tururilor acelora cari lipsiți de experiență, se amestecă în vorbă, dând sfaturi tocmai acelora cu mai multă practică și dreaptă judecată.

**Nomina odiosa** Numele sunt urâte.

*Nota.* Se spune când prin perfidie atacăm pe cineva, ale căror nume sunt pe buzele tuturor, și tot noi zicem că nu e bine a le pronunța numele.

**Nulli nocendum.** Nu trebuie să se aducă vătămare nimănui.

**Nihil est amabilius quam virtus.** Nimic nu e mai plăcut ca virtutea.

**Ne insulta miseros.** Nu insulta pe nenorociți. (Nu aduce insultă nenorociților).

*Nota.* Intrebuințarea lui *ne* cu imperativ sau și subjonctiv (*ne insultes*) dacă exprimă idee de apărare, de oprire. Fiind însă vorba de a III-a persoană, totdeauna se pune cu subj. : *ne dicat*, să nu zică ; *ne exeat*, să nu iasă.

**Nihil magis dubium quam spatium vite.** Nimic mai îndoios decât durata vieții.

*Nota.* Adjectivele în *us* precedate de o vocală ca (*dubius*), primesc la comparativ *magis* iar la superlativ *maxime* : *magis dubius*, *maxime dubius* în loc de *dubior*, *dubissimus*.

**Neque stultorum quisquam beatus, neque sapientium non beatus.** (Cicero). Nicî dintre nebuni vreunul fericit, și nicî dintre înțelepți nefericit.

**Nos favemus vobis et vos favetis nobis.** Noi vă ajutăm pe voi și voi ne ajutați pe noi.

**Nihil occultum quod non reveletur.** Nimic ascuns care să nu se descopere.

Din Ciobanul și Capra. (PASTOR ET CAPELLA).

*Nota.* Un cioban, printr'o lovitură grea, a rupt una din coarnele caprei. De frică a nu fi pedepsit de stăpân, dânsul a rugat pe capră numai să nu-l spue, dar chiar să se ferească a fi văzută. Ea îi răspunse: de și rănită în mod nedemn, totuși voi tace (*quavis lesa indigne, tamen reticebo*), dar fapta ta însăși va striga (*sed res tua ipsa clamavit*).

**Nihil sentire est melius quam prava.** Nimic nu e mai bine simțit decât cele rele,

**Non est rectum majorem parere minori.** Nu e drept ca cel mai mare să se supue celui mai mic.

**Nemo dubitat providenția Divina, cunctam terram intuens.** Nimeni nu se îndoeste de providența Divină privind tot pământul.

**Non prius dormire quam onera finita essent.** Nu trebuie să dormim mai înainte ca datoriile să fie terminate.

**Non irascamur iis, quos debemus amare.** Să nu supărăm pe aceia, (să n'aducem supărare acelora) pe cari trebuie să-i iubim.

**Non ulciscamini inimicos vestros.** Să nu vă răsbunați pe inimici voștri.

*Nota.* **Ulciscamini** imperativ pl. *ulciscor-ultus sum-ulcisci* dep. se pune cu *acc.*

**Nihil est quod mihi agaș gratias.** Nimic n'ai să-mi mulțumești.

*Nota.* **Rufin** era un patrician cu totul avar și foarte răpitor; în acelaș timp însă era și un bun și curajos general. **Fabricius** (270 a Ch.), renumit prin virtutea sa, avea teamă de onestitatea acestuia. De aceia a stăruit din toate puterile și fu ales consul, tocmai ca să nu aibă comanda într'un război ce se prevedea. Când **Rufin** vine să-i mulțumească, mai ales că nici nu erau prietenii buni, **Fabriciu** a avut curagiul, ca la cele de sus să mai adauge: am pferat să fiu furat decât vândut. (*Malui compilari quam venire*) iar **Rufin** a avut nedemnitătea de a nu se fi revoltat.

**Natura largita est multa bona hominibus.** Natura a dat multe bunuri oamenilor.

*Nota.* **Largita est** perf. ind. *largior-itus sum-iri* dep. a da, a înzestra.

**Nequimus intueri adversus solem** Nu putem privi drept în soare-

*Nota.* Se zice ca lingușire celor mari luându-i drept Soare!?

**Nemo fit immortalis ignavia.** Nimeni nu se face nemuritor prin trândăvie.



**Nemo fit bonus casu.**

Nimeni nu se face bun din întâmplare.

**Non amo nimium diligentes.**

Nu-mi plac cei prea mult deștepți.

*Nota* Apostrofă spusă de *Scipione* Africanul unui ofițer, care nedeplinind ordinul dat, căuta prin diferite argumente să-l convingă, că dânsul bine a făcut că a stat în expectativă și n'a intrat în luptă.

**Non solum ab amicis, sed etiam ab inimicis erudiemur.**

Nu numai de la amici, dar chiar și dela inimiți ne vom instrui.

*Nota.* Erudiemur viit. ind. *erudior-ditus sum-diri dep. a* învăța.

**Nullus locus est dulcior quam patria.**

Nici un loc nu e mai dulce ca patria.

**Nihil mutant pauperes præter nomen domini.**

Nimic nu aŭ în schimb cei slabi, afară de numele stăpânului.

Din Măgarul și Ciobanul bătrân. (**ASINUS ET PASTOR SENEX**).

*Nota.* Niște hoți fiind în apropiere și gata să atace o turmă, păstorul dete sfat măgarului să fugă, căci având milă de el vrea să nu fie prins. Măgarul însă liniștit îl întreabă : oare noul stăpân are să-mi puie în spinare două samare?—Nu. Atunci zise el, ce-mi pasă cui voi sluji, cât timp voi purtă tot samarul meu (*Quidquid refert mea cui serviam, dum portem meas clitellas*). Avis celor cari strigă căderea guvernului.

**Ne face aliis quod nolis fieri tibi.**

Nu face altora ce nu vrei să se facă ție.

**Nulla fortuna obtegit turpem naturam.**

Nici o situație nu schimbă nașterea (proastă).

Din Vulpea și Jupiter. (**VULPES ET JUPITER**)

*Nota.* *Joe*, dând toate atracțiile și grațiile unei vulpe, o schimbă în femee plăcută, și punând-o pe scaunul regal, o prezintă ca drept soția lui. Dar tocmai când întreaga adunare venise s'o admire, iar dânsa stă pe scaun ca orce regină pe tronul său, iată că iese un gândac dintr'un colț al salonului. Vulpea îndată ce'l vede, sare ca un fulger dupe tron, și cu o repeziciune și adresă extraordinară cade drept peste gândac și'l prinde în labe. La acest spectacol caraghios, toți nemuritori încep să rîză iar Jupiter, roșit la față de rușine, imediat dă afară pe vulpe, zicându-i : trăește după felul ce meriți. (*Vive modo quo digna es*).

**Natura non vincitur nisi parendo.**

Natura nu se învinge decât prin supunere.

**Ne sutor ultra crepidas.**

Cismarul peste încălțăminte să nu treacă.

*Apelle*, cel mai celebru pictor grec, născut în Ephese, a fost singurul ce a putut să intre în grația și favoarea lui *Alexandru*.





**Non te genui adversus patriam.** Nu te-am născut contra patriei.

*Nota.* Hotărâre extraordinar de crudă a unui părinte, care influențat de discursurile lui *Cicerone* contra lui *Catilina* (109 a. Ch.) și văzând pe fiul său în această conjurațiune, scoase cuțitul, și omorându-l pe loc zise: nu te-am născut pentru *Catilina* contra patriei, ci pentru patrie contra *Catilinei* (*Non te genui Catilinae adversus patriam sed patriæ adversus Catiliman*).

**Non eadem volo senex, quæ volui adolescens.** Nu voesc același lucru ca bătrân, ce am voit ca ténăr.

**Natura non facit saltus.** Natura nu face sărituri.

*Nota.* Maximă eșită din studiul științelor naturale și în specie a Zoologiei, unde punct cu punct se demonștră evoluția treptată de la infusorie până la om, și prin care nu se poate mai bine a se admira înțelepciunea Creatorului.

**Noli me tangere.** Nu dori, nu căuta să mă atingi.

*Nota.* Expresiune adresată de *Domnul nostru Isus Christos* către *Magdalena* vroind să-i îmbrățișeze picioarele. În medicină, cuvintele așteasta au rămas axiomă, cu privire la intervenția chirurgicală contra cancerului, ce din fatalitate pe dată ce l'atingi, mai îngrozitor crește, mai ales dacă nu l'extirpezi din rădăcină: de și chiar și atunci el revine pe loc (recidivă locală), sau în altă parte (metastasă). Dumnezeu n'a putut să pedepsească mai cumplit și în chip mai nedemn pe om, decât prin această boală.

**Nihil habemus melius et jucundius a Diis quam amicitia.** Nimic nu avem mai bun și mai plăcut de la Zei ca amicitia.

**Negat quis? nego; ait sic? aio.** Neagă cineva? neg și eu; Zice da? zic da.

*Nota.* Tipul oportunistului, care zice or cum ai vrea, numai cu condiție să ajungă, ca orice arivist. Din *Cicero de amicitia* (pag 137).

## 0.

**Omnes dilabimur in cinerem.** Toți ne risipim în cenușe.

**Omnes homines sciunt se aliquando morituros esse.** Toți oamenii știu, că odată o să moară.

*Nota.* Construcție de acusatif cu infinitif.

**Omnia injusta turpia sunt.** Toate cele nedrepte sunt rușinoase.

**Omnia præclara sunt rara.** Toate cele frumoase sunt rare.

**Omnis ætati mors est communis** (Cicero). La orice etate, (oricărei etăți) moartea e comună.

**Omnibus in rebus, temeritas et ignoratio vitiosa est** (Cicero). În toate lucrurile, ușurința și ignoranța sunt vițioase.

*Nota.* — Când mai multe cuvinte reprezintă cam aceiași idee, atunci verbul se pune la singular în loc de plural. Tot astfel

zicem : *Religio et fides anteponatur* (în loc de *anteponantur*) *amicitiæ*. Religia și credința sunt de preferat amicitiei.

**Omne vitium turpe est, vitium autem est invidia; ergo invidia turpis est.** Orce viciu este rușinos, viciul însă este invidie, așa dar invidia este rușinoasă.

*Nota.* — Conjunția *ergo*, servește să se tragă consecința unui raționament,

**Omnia cedat solo.** Toate se supun pământului.  
**Omnia sunt aliquid.** Toate sunt ceva.  
**Oculi loquuntur quomodo affecti sunt.** Ochi vorbesc după cum sunt afectați.  
**Omnis ars est imitatio naturæ.** Orce artă este imitația naturei.  
**Omnes homines laudant virtutem.** Toți oameni laudă virtutea.  
**Omnia virtus subter se habet.** Pe toate virtutea să le stăpânească.  
**Ocupatus in otio.** Ocupat în repaus.

*Nota.* Se zice de aceia, cari spun tot'dauna că sunt grozav de ocupați, pe când în realitate staū toată ziua la odihnă sau plimbându-se.

**Omnis vulnerat ultima necat.** Toate rănesc ultima omoară.

*Nota.* Inscripție pusă pe ceasornicele bisericelor catolice. Se mai aplică și în ironie la adresa unui mizerabil, care văzându-te deja pierdut, se repede și el cu ultima infamie, laudându-se că el în fine te-a distrus. Este fabula măgarului cu leul.

**Oportet diligere quum iudicaveris sed non iudicare quum dilexeris.** Trebuie să iubești după ce ai reflectat, iar nu să reflectezi după se ai iubit.  
**Obidate aliis ut alii obediant vobis.** Supuneți-vă altora, ca alți să se supună vouă.  
**Omnia quæ possidetis jure possideto.** Tot ce stăpâniți, să stăpâniți cu dreptate.

*Nota.* *Possidetis* indic pr. *Possideto* imperatif viitor, *posideo-edi-essum-dere*, a avea în stăpânire; uneori are indic. *possido*.

**Omnis oderunt eum, qui immemor est.** Toți urăsc pe cel ce este uituc.  
**Omnis odimus improbos.** Toți urâm pe cei necinstiți.  
**Omnis incensi sumus vivendi cupiditate.** Toți suntem înflăcărați de a trăi cu lăcomie.

*Nota.* *Incensus-a-um*; dela *incendo-incensi-incensum-incendere* a aprinde, a da foc: *incensus ira* (aprins de mânie).



*Vivendi*, genetivul gerundiului dela *vivo-xi-victum-vivere*, se pune în locul infinitivului (*viverē*) și se traduce prin *de*.

**Omnes libri, omnes voces sapientium, plena vetustas exemplorum, omnia jacerent in tenebris, nisi lumen litterarum accederet.** Toate cărțile, toate strigătele înțelepților, întreaga vechime a bunelor exemple, toate ar zace în întunerec, dacă lumina literaturii n'ar cădea asupra lor.

*Nota.* Cicero (oratio pro Archia poeta pag. 23).

**O! tempora, O! mores.** O! ce timpuri, O! ce mor

*Notă.* Expresiune celebră asupra corupțiunei, zisă de Cicerone în discursul rostit în Senat cintra lui *Catilina*.

**Omnis homo est mendax.** Orice om e mincinos.

## P.

**Pueri probi, omnibus placent.** Copii cei buni, tuturor plac.  
**Plerique, vana mirantur.** Cei mai mulți, pe cele deșarte admiră.

**Pauci homines veniunt ad senectutem.** Puțini oameni ajung la bătrânețe.

**Prohibenda est ira in puniendo.** Trebuie oprită mânia pedepsind (când pedepsim să nu fim supărați).

**Pars tui melior immortalis est (Seneca).** Partea cea mai bună a ta este nemuritoare.

*Nota.* *Tui* genetivul partitif al lui *tuus*. Tot așa zicem : *Animus pars mei est* (Sufletul e o parte a mea) : *mei*, genetivul lui *meus-a-um*.

**Pulehrum est dicere verum, sed pulchrius libenter audire.** Frumos e a spune adevărul, dar e mai frumos să-l auzi cu plăcere.

**Probus nemini invidet.** Omul onest, nu invidiază pe nimeni.

**Proteus ambiguus.** Proteu cel cu multe forme (vezi Mitologia).

**Pareamus naturæ.** Să ne supunem naturii.

**Poeta nascitur, orator fit.** Poetul se naște, Oratorul se face.

**Poeta mollit amimum.** Poetul îmblânzește sufletul.

**Pauca sed bona.** Puțin dar bun.

**Primum vivere deinde philosophari.** Mai întâi să ai cu ce trăi și apoi să faci filozofie (să filosofiezi).

*Nota.* Maximă veche, pentru cei cari n'au haïne pe ei și fac politică puind țara la cale.

**Poetae sunt validius molesti.** Poeti sunt mai de obicei plictisitori.

*Nota.* Din *Phaedri fabularum* (Epilog pag. 160).

**Puto improbos rejectum iri.** Cred că cei necinstiți vor fi dați afară.

*Nota.* *Rejectum iri*; înfin. viitor pasiv. al verb. activ. *rejecio-jeci-jectum-jicere* iar la pass. *rejecior-jectus sum-jiceri*.

**Probe vixit, improbos vinxit.** În mod cinstit a trăit, pe necinstiți a doborât.

*Nota.* *Vivo-vixi-vivum-vivere* — a trăi.

*Vincio-vinxi-victum-vincire* — a legă, a constrânge, a împresură.

*Vinco-vici-victum-vincere* — a învinge.

**Plectimur merito.** Suntem loviți pe bună dreptate.

Din Eretele și Porumbi. (**MILVIUS ET COLUMBAE**).

*Nota.* *Porumbi* fură înșelați de *Erete*, care printr'o dulce cuvântare i-a convins să-l aleagă de rege. Dânsi primind, el începe cu cruzime să-i sfâșie cu ghiarele mâncându-i cu nesațiū. Unul din ei zise atunci cuvintele de sus, prin care ni se arată, că nu trebuie să ne încredem viața celor vicleni.

**Pellite ferro hostem.** Goniți pe vrășmaș cu fierul (sabie, topor, cuțit).

*Nota.* *Pellite* imperativ pl. *pello-pepuli-pulsum-pellere* — a isgoni, surghiuni.

**Parce miseris.** Ați milă de nenorociți.

*Nota.* *Parce* imperat. sing. *parco-peperci-parcitur-parcere*, a cruța, a ertă.

**Parva scintilla excitat magnum incendium.** Scânteia mică întărâtă focul mare.

**Pomum non cadit procul a proprio stipite.** Mărul (fructul) nu cade departe de tulpină lui.

*Nota.* Cu privire la pornirile noastre atavice fie în bine sau în rău.

**Principium omnium rerum est parvum.** Inceputul tuturor lucrurilor e mic.

**Potius degere vitam habitu suo.** E mai bine a duce viața, a trăi după condiția sa.

Din Gaița și Păunul (**GRACULUS et PAVO**).

O gaiță împodobindu-se cu penele unui păun mort, se strecoară mândră, printr'o ceată de păuni. Dar ei recunoscând-o i-a smuls penele și-au gonit-o cu huidueți. Intorcându-se apoi între ale sale, fu gonită și de ele, zicându-i: dacă ai fi fost mulțumită



cu ce ți-a dat natura, n'ai fi primit insulta păunilor, iar acum n'ai fi gonită de noi.

**Pleraque posita ante oculos transimus.**

Peste cele mai multe lucruri puse sub ochi trecem (cu vederea).

**Pauperes saepe sunt munificentiores quam divites.**

Săraci adesea sunt mai darnici ca bogați.

**Puer bene educatus omnibus placet.**

Copilul bine crescut place tuturor.

**Præferere pecuniam amicitiae stultitia est.**

A pune înaintea amicitiei banul, e prostie.

**Probo vehementer, quod ipse te laudas.**

Aprob în mod viu, căci tu însuși te lauzi.

*Nota.* Un poet citea lui *Isop* niște versuri cu totul proaste, dar în cari se lăudă peste măsură și în mod stupid. Dar *Isop* în tot timpul se arătase foarte indiferent și rece. Poetul — pentru a preveni or ce neplăcere la care de altfel se cam așteptă — crezând că face spirit zise : poate vi se pare că arăt cam mult din mândria mea ; dar e ceva ce rezultă din încrederea ce am în talentul meu. Nu cumva ți se pare că sunt prea pretențios ? (*non visus sum superior?*) Atunci *Isop*, plictisit peste măsură, îi dete peste nas cu vorbele de sus, la care adaoase : laudă-te, căci de la altul nici odată nu-ți va veni acest lucru. (*Lauda-te ; nam ab alio nunquam contiget tibi hoc.*)

**Probos amamus ; improbos odimus.**

Pe cei corecți îi iubim ; pe cei necinstiți, îi urim.

**Pauper piger et malignus infelix est.**

Săracul leneș și rău, este nenorocit.

## Q.

**Quum Deus sit, debemus eum colere.**

Fiindcă Dumnezeu este, suntem datorî să-l iubim.

**Quò doctior, eò modestior.**

Cu cât mai învățat, cu atât mai modest.

**Quidam gloriatur suis vitiis.**

Un oare cine se mândrește cu viciile sale.

**Quisquis facit hoc, recte facit.**

Oricine face asta, bine face.

**Qui mortem in malis ponit, non potest eam timere. (Cicero).**

Cine pune moartea între cele rele, nu poate să nu-î fie frică de ea.

*Notă.* Verbul *timeo* cere acusatîf.

**Quis mundum creavit?.. Deus.**

Cine a făcut lumea ? Dumnezeu.

**Quem vocamus divitem? Eum, qui nihil cupit.**

Pe cine numim bogat ? Pe cel care nu dorește nimic.

- Quidam hodie rident, qui cras flebunt.** Uni astăzi rîd, care mâine vor plînge.
- Quod non dedit ortuna, non eripit.** Ce n-ua dat norocul, nu răpește.
- Quotidie vita est proprior morte.** În fiecare zi viața e mai aproape de moarte.
- Quod malum est gravius quam bellum?** Ce rău e mai rău (grave) decît războiul?
- Quid potest esse pulchrius quam sol?** Ce poate fi mai frumos ca soarele?
- Quid homini pulchrius quam gloria?** Ce are omul mai frumos de cît gloria?

*Nota.* Intrebuiñarea lui *est* în loc de *habet*

- Qui proficit in litteris et deficit in moribus, plus deficit quam proficit (Cicero).** Cine câștigă prin învățatură și pierde în moravuri, mai mult pierde de cît câștigă.
- Quidquid ages prudenter agas, et respice finem.** Orece vei lucră, să lucrezi cu prudență și privește viitorul.

*Nota.* *Agas* viitor și *Agas* subj. pr. *ago-egi-actum-agere.*

- Qualis est rex talis est grex.** Cum e conducătorul (regele) așa e turma.
- Qualis iudices sitis?** Așa judecători sunteți? (să fiți)

*Nota.* Un scamator imită așa de bine țipătul unui purcel, încât publicul era entusiasmă. Un țaran zise, că el o să facă mai bine. A doua zi vine la reprezentație cu un adevărat purcel mic, pe care cu dibăcie îl ascunde cu o perdea. Atunci trăgând purcelul de urechi, el, adică purcelul începe să țipe. Publicul însă nu e mulțumit și începe să-l fluere (pe țaran) zicând că scamatorul face mai bine ca el. Dânsul atunci arătându-le purcelul le zise cele sus.

- Qualis tu fueris in alios talis hi erunt in te.** Precum tu vei fi cu alți astfel dânsi vor fi cu tine.
- Qualis sit animus ipse animus nescit.** Cum e sufletul nici însuși sufletul nu știe.
- Quisquis non vivit honeste male vivit.** Or care nu trăește cinstit, rău trăește.
- Quot servi tot hostes.** Câte slugi atâția vrășmași.

*Nota.* *Romani* aveaū prea puțină milă de slugi; așa că zilnic fî bătea supuinđu-î la cele mai groasnice torturi mergând chiar până la răstignire. *Catone* pusese ca maximă, ce devenise comună, cum că servitori nu lucrează dacă nu sunt bătūți. (*Servi non laborant nisi verberati*). De aci lesne se înțelege cum și servitori la rîndul lor erau vrășmani stăpânului.



- Qui esset pauper si omnes homines essent benefici?** Care ar fi sărac dacă toți oameni ar fi binefăcători?
- Qui non servat parvum, amittit magnum.** Cine nu păstrează pe cel mic, pierde pe cel mare.
- Qui non admiratur splendorem virtutis?** Cine să nu admire frumusețea virtuței?
- Quis nescit quam multi abutantur eloquentia?** Cine nu știe cum mulți abuzează de elocință?

*Notă.* Abutantur ind. pr. abutor-sus sum-li, dep.

- Quidquid oritur, habet causa a natura.** Orcă se naște, are cauza de la natură.
- Qui fingunt amicitiam causa utilitatis, tollunt nodum amabilissimum amicitiae.** Aceia cari contractează amicitia cu scop de profit, distruge nodul cel mai plăcut al amicitiei.

(Cicero de amicitia pag. 81)

- Qui lacessunt debiles et cedunt fortibus abjecti sunt.** Cei cari insultă pe cei slabi și au frică de cei tari sunt scârboși.

#### Din Cioara și Oaia (CORNX ET OVIS).

*Cioara* stând mereu pe spinarea unei oi, aceasta cu totul desgustată îi zise: de ai face acelaș lucru unui câine colțat, ai fi pedepsită. (*Si hoc fecisses cani dentato, poenam habuisses*). Dar *cioara* răspunse: știu pe cine să despretuesc și cui să mă supui. (*Scio quem lacesso et cui blandior*), căci numai astfel ajung să trăesc ani mulți. (*Ita prorogo per tot annos*).

- Quamdiu potero imperare cupiditatibus, non mihi opus erit pecunia.** Cât timp voi putea să poruncesc plăcerilor, nu voi avea trebuință de bogăție.

*Notă.* — *Fabricius* către *Cyrhus* regele Epirului, care voia să-l corupă.

- Quotidie debemus, colere Deum.** În fine ce zi trebuie să cinstim pe Dumnezeu.
- Qui natus est infelix, decurrit vitam tristem etiam post mortem.** Cine s'a născut nenorocit, își târăște viața tristă chiar și după moarte.

*Nota.* Astfel este cu ceia ce s'a petrecut — după spusa lui *Isop* — cu bietul măgar, care după ce toată viața a dus-o în bătăi, apoi și după moarte i s'a luat pielea făcându-se din ea o *lobă*, astfel că și fiind mort să nu scape de a nu fi bătut.

- Quam dulcis est libertas!** Cât de dulce este libertatea!

*Notă.* *Lupul* slăbit și topit de foame, întâlnind un câine gras și frumos îi zise: de unde se face că tu lucești astfel (*unde tu sinites?*), pe când eu care sunt mult mai tare ca tine pier de foame?

(*tum ego qui sum longe fortior quam tu pereo fame?*). Căinele îi explică, că aceasta provine din cauza fidelității sale pentru stăpân, care numai pentru faptul că îl păzește casa și curtea, el se adăpostește și de ploaie și de frig având o cușcă la dispoziție. Lupul mirat, primește invitația câinelui de a veni după el, dacă vrea să trăiască și dânsul bine. Pe drum însă lupul vede pe câine că e ros la ceafă.

— De unde așa? (*unde hoc?*)

— Nu e nimic. (*nihil est*)

— Spune-mi te rog (*dic mihi quaeso*)

— Pentru că sunt iute, mă leagă în timpul nopții (*quia videor acer, me alligat interdiu*).

— Bine (fie); dacă însă ai poftă să te duci undeva, ai voie? (*Age; sed si animus est abire quo, licentia est tibi?*)

— Nu tocmai. (*non est plane*).

— Bucură-te tu cu cele ce te lauzi, căci eu nici rege să fiu (să domnesc) nu primesc în condiția ca să nu fiu liber. (*Fruere quae laudas; ego nolo etiam regnare, ut non sim liber mihi*).

**Quid homini pulchrius quam gloria.** Ce are omul mai frumos decât gloria?

**Qui semper innotuit, amittit fidem etiam verum dicit.** Cine a mințit totdeauna, pierde credința chiar când spune drept.

**Dia Lupul și Vulpea de către Maimuță ca judecător. (LUPUS ET VULPES JUDICE SIMIO).**

*Nota.* Lupul se plângea că Vulpea îl furase. Aceasta tăgăduind, el alege pe Maimuță ca judecător... Dânsa după ce i-a ascultat zise: tu lup n'ai aerul să fi perdut ce reclamă (*tu lupo non videris perdisse quod petis*); iar pe tine vulpe te cred că ai furat ceea ce tăgăduiești așa frumos (*te Vulpem credo subripuisse quod pulchre negas*).

**Quod feret sors æquo animo feram.** Ce va da soarta, eu cu sufletul liniștit voi duce.

*Nota.* *Feret și feram*, viitorul simplu, dela *fero-tuli-latum-ferre*.

**Qui vult publicare suam virtutem; non virtuti laborat sed gloria.** Cine dorește a-și face cunoscut virtutea, nu pentru virtute lucrează ci pentru mândrie.

**Qualis pater, talis filius.** Cum e tatăl așa și fiul.

*Nota.* La noi: ce naște din pisică șoareci mănâncă; sau, unde sare capra sare și iada.

**Qui scribit, bis legit** Cine scrie, citește îndoit.

*Nota.* Poate și înzecit.

**Quot capita tot sensus.** Câte capete atâtea păreri.



**Qui sunt superiores debent extollere suos amicos inferiores.** Ceî carî sunt superiori, sunt datorî să ridice pe amici lor ce sunt inferiorî.

Din *Cicero de amicitia* (pag. 81).

**Qui venit intempestive molestus est.** Cine vine pe neaşteptate e supărător.

*Nota.* Pentru ceî care fără ruşine te pomeneşti că-ţi intră în casă în timpul mesei, or seara la sindrofie nepoftiţi.

**Qui jaetans suam gloriam verbis nugis, fallit ignotos sed derisus est notis.** Cel care îşi laudă gloria prin cuvinte de nimic (proaste), înşală pe necunoscători, dar se face de risul cunoscătorilor.

Din **Măgarul şi Leul cari vânează. (ASINUS ET LEO VENANTES).**

*Nota.* Leul voind să vâneze, a luat pe măgar ca tovarăş puindu-l într'un loc retras, cu condiţie ca să sbiere cât mai tare, pentru ca animalele astfel speriate să iasă în drumul lui, spre a le prinde mai sigur şi mai repede.

Măgarul în adevăr se puse pe nişte sbierete aşa de grozave, încât animalele speriate de această nouă minune (*miraculo novo*) eşiră tocmai în calea Leului. Acesta săturat de pradă, strigă la măgar să iasă şi să numai sbiere. Dânsul venind, zise cu mândrie sfidătoare : cum ți se pare serviciul glasului meu? (*Qualis videtur tibi opera meæ vocis?*) Leul, ca să'l umilească răspunse : minunat ; astfel că dacă n'aş fi cunoscut curagiul şi neamul tău, eu însumi aş fi fugit de frică. (*Insignis; sic ut nisi nossem tuum animum et genus, ego ipse fugissem metu*).

**Quidquid mihi obtigerit, æquo animo feram** (Cicero). Orcе mi s'ar întâmplă, voi suporta cu sufletul liniştit.

**Quid futurum est, nescimus.** Ce are să fie nu ştim.

**Qui appetit alienum, amittit proprium suum.** Cine râvneşte un lucru strein, pierde şi pe al său propriu.

Din **Câinele trecând gărlă având carne în gură. (CANIS PER FLUVIUM CARNEM FERENS IN ORE).**

*Nota.* Un câine, trecând în not prin gărlă, îşi vede chipul în apa limpede. Crezând că era un altul cu o bucată mai mare, din lăcomie dă drumul la bucată ce o ţinea în gură (*dimisit cibum quem tenebat ore*) şi a voit să răpească pe cealaltă (*et voluit eripere adversum*). Dar totuşi n'a putut să apuce ce doria. (*Nec adeo potuit attingere quem petebat*).

**Quousque tandem?**

Rână când în sfârşit?

*Nota.* Exclamaţie rămasă celebră spusă în Senat de *Cicerone* contra lui *Catilina*. Şi mai e celebră şi prin aceia, că începutul începe cu

sfârșitul : *până când în fine Catilina veți abuza de răbdarea noastră?*  
(*Quousque tandem Catilina abutere patientia nostra?*)

Se întrebuițează și azi prin abreviere, în cazuri disperate fie particulare sau publice.

**Qui perdit pristinam dignitatem** Cine pierde vechia putere, devine jucăria celor scârboși.  
**est jocus etiam ignavis.**

Din **Leul, Mistrețul, Taurul și Măgarul. (LEO, APER, TAURUS ET ASINUS).**

*Nota.* Leul îmbătrânit și lipsit de putere, zăceă în pădure abia târându-și trupul. După ce fu batjocorit și primise lovituri de picioare și coarne de la mistreț și taur, iată că vine și Măgarul și-l lovește cu copita drept în frunte. Atunci Leul peste măsură indignat zise : acum mor de două ori, fiindcă sunt nevoit să sufer chiar și lovitura ta. (*Nunc bis morior quia cogor ferre etiam tuum ictum.*)

#### Morală.

„Și sufletele mici asemenea urmează.

*Când pe cei căzuți din slavă împilează*” (Din fabula lui *Donică : Vulpea și Măgarul*).

**ui fert auxilium malis, dolet.** Cine dă ajutor celor răi, suferă.

Din **Omul și Șarpele. (HOMO ET SERPENS).**

*Nota.* Un om având milă de un șarpe ce stă înghețat la pământ, îl bagă în sân ca să-l încălzească. Șarpele însă pe dată ce a reînviat, a omorât pe binefăcătorul său prin mușcătura lui veninoasă. Un alt șarpe întrebându-l de ce a făcut asta? el zise : pentru ca să învețe să nu facă bine la oameni răi (*Ut discat ne prodesse improbis*).

**Qui dat auxilium suo hoste perit.** Cine dă ajutor vrășmașului său, pier.

Din **Omul și copaci. (HOMO ET ARBORES).**

*Nota.* Un om merge în pădure și roagă pe copaci să-i dea o singură bucată de lemn spre a-și pune coadă la topor. Copaci se învoiră, dându-i voe să ia dintr'un măslin sălbatic. Dar omul astfel bine armat începe îndată să taie, alegând pe cei mai înalți și frumoși copaci. Atunci un stejar bătrân zise fagului : pe drept suntem tăiați : (*Quercus dixit fraxino : merito cædimur.*)

#### Morală.

„Istoria aceasta d'o fi adevărată,

Imi pare că arată,

Că în fieși ce țară

Cele mai multe rele nu vin de pe afară ;

Nu le aduc streini ; ci ni le face toate

Un pământean de-ai noștri, o rudă sau un frate”.

(Din fabula lui *Gr. Alexandrescu : Toporul și pădurea.*)



**Qui fastidit suum proprium, ignavus est.** (Originală). Cine își desprețuește neamul, e un ticălos (mișel, secătură).

*Nota.* Am imaginat această frază, relativ la frumoasa fabulă a spiritualului și marelui nostru fabulist Gr. Alexandrescu, unde spune cum :

*Un boi ca toți boi, puțin la simțire,  
In zilele noastre de soart-ajutat,  
Șt de cât toți frați maș cu deosebire  
Dobîndi 'n cireadă un post însemnat.*

Iar când vițelul auzind și bucărându-se de aceasta se duse la unchiul său să-î ceară puțin fân, n'a fost primit spuindu-se că boerul acuma doarme. In fine, dupe ultimă stăruință, sluga zice stăpânului :

*Boerule — zise sluga — „așteaptă afară  
Ruda dumitale... al doamnei vaci fiu“  
Cine?! a mea rudă? mergi de'l dă pe scară;  
N'am astfel de rude și nici nu vreau să știu“.*

## R.

<b>Ratio ipsa monet contractare amicitiam.</b>	Rațiunea chiar sfătuește a contracta amicitia.
<b>Ratio et oratio conciliant homines inter se</b> (Cicero).	Rațiunea și cuvântarea împacă pe oameni între ei.
<b>Res ambigua</b>	Lucru nesigur (nenorocire)
<b>Ratio est regina vitae.</b>	Dreapta judecată e regina vieții.
<b>Remedium doloris patientia est.</b>	Leacul durerii e răbdarea.
<b>Rependite Deo grates debitas.</b>	Dați lui Dumnezeu mulțumirile ce se cuvine.

*Nota.* *Rependite*, imperativ pl. *rependero-disum-ere* a da înapoi măsură cu măsură; a mulțumi exact.

*Grater* se întrebuintează numai la plural având numai nom. și acc. *grates debitas*, a face mulțumirile cuvenite întocmai cum trebuie.

**Recte vivere difficile est.**

A trăi drept (corect) e greu.

**Recte pone.**

Stai drept (bine, cum se cade, în mod cuviincios).

*Nota.* *Pone* imperat. sing. *pono-sui-situm-ere*, a pune, a așeza. Să nu se confunde cu *pone* prep. cu acc. înapoi, d'ndărăt.

**Risum interdum ita erumpit ut nequeamus eum tenere.** Rîsul uneori așa isbucnește, în cât nu'l putem opri.

*Nota.* *Erumpo-i-tum-ere*, a exploda, a eși cu putere. *Erumpere* vocem; spune tare. *Nequeamus* subj. pr. *nequeo-nequivi-nequitum-nequire* opusul lui *queo* a putea; se conjugă ca *eo-ivi-illum-ire*.

**Ratio et bonum consilium in** Bătrâni au dreaptă judecată și  
**senibus est.** bunul sfat.

*Nota. Esse în locul lui habeo : subiectul se pune la datif, iar obiectul direct în nom. (în loc de senes habent rationem et bonum consilium)*

## S.

**Senectus ipsa morbus est** Bătrânețea însăși e o boală.  
(Terentius).  
**Solus sapiens beatus est.** Singur înțeleptul e fecicit.  
**Secundae res, honores, imperia,** Prosperitatea, (fericirea), onoru-  
**victoriae, fortuita sunt** (Cicero) rile, domniile, victoriile sunt  
întâmplătoare (ale norocului).  
**Si non dives est, at bonus est.** Dacă nu e bogat, însă (cel puțin)  
e bun.  
**Si pacem volumus frui, nobis** Dacă vrem să ne folosim de  
**gerendum est bellum.** pace (să avem pace) noi tre-  
buie să facem război.  
**Scio me aliquando moriturum** Știu că eu odată voi muri.  
**esse.**

*Nota. — Construcția acusativului cu infinitif; în loc de Ego scio aliquando moriar.*

**Scriptum ambiguum.** Scriere cu două înțelesuri.  
**Suos quisque debet tueri.** Pe ale sale, fiecare trebuie să le  
apere.  
**Si quid in te peccavi, ignosce** Dacă ți-am greșit ceva (te-am  
(Cicero). supărat); treci cu vederea  
(iartă).  
**Satis eloquentiae, sapientiae pa-** Destulă elocință, înțelepciune  
**rum** (Salustiu). puțină.

*Nota. — Genetif partitif : din elocință e destul, din înțelepciune puțin. Cu aplicare la cei ce se cred mari oratori, vorbind verzi și uscate.*

**Spem pretio non emo** (Terentius). Speranță cu bani nu cumpăr.  
**Solem adversum nequimus in-** Pe soare în față nu putem privi.  
**tueri.**  
**um ambiguus.** Sunt schimbăcios.  
**Sol multum ignem possedet.** Soarele mult foc are.  
**Saepe Fortuna sed non sapientia** Adesea norocul, dar nu înțelep-  
**regit hominem** ciunea conduce pe om.  
**Sevitia est causa injuriarum** Cruzimea e cauza nedreptăților.  
**Senex non saltet.** Bătrânul să nu sară (să se abție  
dela orce).

*Sallet subj. pr. salto-avi-atum-are.*



<b>Sæpe locus et tempus reddit timidum audacem.</b>	Adesea locul și timpul face din nou pe fricos îndrăzneț.
<b>Spes est incerta et dubia.</b>	Speranța e nesigură și îndoioasă.
<b>Stultus alit suum animum blanda spe.</b>	Prostul își nutrește sufletul cu dulce speranță.
<b>Sane sapis (Plaut).</b>	Ai dreptate; vezi bine.

*Nota.* *Sapis. ind pr. sapio-ivi (ui) ere*, a avea gust, a simți; a fi înțelept. *Sapere mare, terram*, a avea gust de mare, de pământ: se construiește cu acc. *sapis vinum*, miroși a vin; *sapit allium*, miroase a usturoi.

**Si quid peccaveris?**

Dacă vei greși ceva?

Din **Servitorul fugar și Isop (SERVUS PROFUGUS ET AESOPUS).**

*Nota.* Un servitor întâlnește pe *Isop*, care văzându-l supărat îl întreabă: de ce ești turburat? (*quid tu confusus es?*) El zise: îți voi spune ție părintele meu, căci meriți să fii numit cu acest nume: (*Dicam tibi pater, namque tu dignus es appellari hoc nomine*): loviturile destule sunt (*plagæ supersunt*); bătăile cu biciul nu-mi lipsesc (*verbera non desunt*); mă trimite pe jos la țară; dacă mănâncă acasă (*si coenat domi*) toată noaptea stau în picioare, iar dacă e poftit în oraș la petrecere, veghez până la ziuă în stradă (*vigilio in semita ad lucem*); nici odată n'am fost sătul. Eu de și n'am greșit nimic, totuși sufer cea mai crudă sclavie. Pentru aceste cauze și altele ce e lung a le expune (*propter has causas et alias quæ est longum promere*) m'am hotărât să plec unde mă vor duce picioarele. (*destinavi abire quo me tulerint pedes*).

La acestea *Isop* îi zise: de și n'ai făcut nici un rău și totuși ești lovit de aceste rele tratări astfel precum spui; dacă însă vei greși ceva, ce crezi că ai să suferi (*si quid peccaveris quæ putas te passurum?*)

Prin asemenea sfat, servitorul s'a întors din fugă. (*Tali consilio servus deterritus est a fuga*).

<b>Sermo affabilis conciliat animum</b>	Vorbirea plăcută îmblânzește sufletul.
<b>Somnus est imago mortis.</b>	Somnul e icoana morții.
<b>Superstitia est maxime noxia.</b>	Superstiția este cea mai vătămătoare.

*Nota.* *Noxius-a-um* primește *magis* la comparativ și *maxime* la superlativ căci *us* e preces de *i*.

<b>Si libenter legimus, facile discimus.</b>	Dacă cu plăcere citim, ușor învățăm.
<b>Sæpe ipse animus secum discordat.</b>	Adesea însuși sufletul este în neînțelegere cu sine.
<b>Sapientia etiam sub pallio sordido est.</b>	Înțelepciunea chiar și sub haină proastă este.

**Sed quoniam res humanæ sunt fragiles et caducæ aquirendi sunt amici, quos diligamus et a quibus diligamur.** Dar pentru că lucrurile omenești sunt fragile și slabe, trebuie neapărat a găsi prieteni pe cari să'i iubim și de către cari să fim iubiți.  
(cicero de amicitie pag. 151)

**Spem in Deo habeamus.** Speranță în Dumnezeu să avem.

**Solum patriæ omnibus earum est Sumus similes Deo si probi sumus** Pământul patriei tutlor e scump. Suntem asemenea lui Dumnezeu dacă suntem buni la suflet.

**Si quid peccaveris, æquo animo castigare.** Dacă vei fi greșit ceva, îndreptează-te în liniște.

*Nota.* *Castigare* imperat. sing. pasiv. *castigor.atus sum-ari.*

**Sapiens semper studet regi ratione.** Înțeleptul totdeauna caută a fi condus de rațiune.

*Nota.* *Regi* infin. pas. de la *rego-xi-xtum-ere.*

**Somnia difficile sunt interpretatu.** Visurile e greu de a fi tâlmăcite.

*Nota.* *Interpretatu* abl. supinului înlocuind inf. se traduce cu *de.*

**Societas eum potente non fidelis est.** Tovărășia cu cel puternic nu e sigură.

(Vezi fabula III)

**Stultum est dare consilium alio, si non cavere sibi.** Prost este a da cineva sfat altuia dacă nu se apără singur.

Din Sticletele și Epurele. (PASSER ET LEPUS).

*Nota.* Un Epure fiind prins de vânător, pe când se vaită de moarte, un sticlete făcea haz zicându-i: unde este iuțea ta obișnuită, și pentru ce picioarele tale se muiră așa de repede. (*quid pedes tuæ cesserunt ita cito?*)

Dar tocmai atunci un *Erete* prinde pe *Sticlete*! Epurele îl întreabă și el atunci: unde sunt aripile tale? (*Ubi tuæ alæ?*).

### M o r a l ă

„Vezi; după faptă și plată

Să nu rizi de nime nici odată”.

(Vezi fabula lui *Doniçi*: *Sticletele și Ciocârlanul*).

**Si vis pacem para bellum.** Dacă vrei pace prepară războiul.  
Maximă Romană.

**Sequeamur viam virtutis.** Să urmăm calea virtuței.

*Nota.* *Sequeamur* subj. pr. *sequor-secutus sum-sequi.* dep

**Sæpe res contempsæ utiliores sunt.** Adesea lucrurile desprețuite sunt mai folositoare.

Din Cerbul la fântână (CERVUS AD FONTEM).



*Nota.* Un *Cerb* pe când bea apă din fântână, pe cât își admiră coarnele privind în apă, pe atât își critică subțimea picioarelor, (*Dum mirans laudabat cornua, tam vituperabat tenuitatem crurum*) găsimu-le prea subțiri și lungi pentru corpul lui. Dar plecând dela fântână e pus pe goană de niște câini foarte răi. El se pune pe fugă până întră repede într'o pădure. Acolo însă se încurcă prin coarne în niște copaci stufoși, de unde numai poate eși. Câini se reped asupra lui și încep să'l sfășie. Cerbul luptându-se cu moartea zise: Nefericitul de mine! acum abia înțeleg cât imi folosiră cele ce desprețuisem, și cât acelea pe cari le-am lăudat au avut în ele nenorocirea. (*O! me infelicem! nunc demum intelligo, ut illa quae despexeram profuerint mihi et quantum quae laudavi habuerint luctus*).

**Spectamus cum voluptate solem oriturum.** Privim cu plăcere soarele ce are să răsară.

*Nota.* *Oriturus-a-ump* part. viitor activ, de la *Orior-ortus sum-ori* dep.

**Si vis amari, ama.** Dacă vrei să fii iubit, iubește.

*Nota.* *Amari*, infin. pas. *amor-atus summ-ari*.

*Ama, imperat. sing. amo-avi-atum-are.*

**Sine imperio, nec domus nec civitas stare potest** (Cicero). Fără conducere, nici căminul, nici statul nu poate să existe

**Stultitia saepe est quaestus impudentiae.** Prostitia adesea este câștigul nerușinării.

Din **Cismar Medic. (EX SUTORE MEDICUS)**.

*Nota.* Un cismar fiind atins de mizerie (*deperditus inopia*) a răspândit sgomotul, că el a descoperit un antidot contra or cărei otrave. Lumea proastă și fricoasă a început să cumpere doctoria, ce nu era decât apă goală. Dânsul devine foarte bogat și renumit. Vestea ajunsă până la rege, care bănuind șarlatania chiamă pe cismar, pentru plăcerea de a face proba (*gratia experiendi*). Regele îi oferă un pahar în care pusese apă simplă, zicându-i că aceasta fiind otravă, să o bea el, pentru a se convinge de invenția lui. Atunci el de frica morții a mărturisit că se făcuse celebru nu prin știința artei, dar prin prostia poporului. (*Tum ille timore mortis confessus est, se factum nobilem non prudentia artis sed stupore vulgi*).

Atunci regele adună pe cetățeni, le spune cum stă lucrul și le zice: de câtă nebulie trebuie să fiți voi atinși, pentru a nu vă îndoii, să încredințați capetele voastre, aceluia cui nimenea nu a dat picioarele ca să le încalțe. (*Quantae dementiae putati suos esse, qui non dubitatis credere vestra capita, cui nemo commisit pedes caleandos*).

**Studium alit adolescentiam, oblectat senectutem, ornat secundas res et praebet solatium et refugium in adversis rebus.** Munca intelectuală nutrește tinerețea, desfătează bătrânețea, împodobește abundența și oferă mângăere și refugiu în nenorociri.

(Cicero).  
Din *Oratio pro Archia* poeta pag. 25.

**Scio taum virtutem.**

Cunosc curagiul tău.

Din Călători și Hoțul. (VIATORES ET LATRO).

*Nota.* Doi soldați fură atacați pe drum de un hoț îndrăzneț. Lupta începută, unul fuge (*unus profugit*) celalt însă rămâne, (*alter autem restitit*) iar prin curagiul său omoară pe hoț. Atunci fricosul vine repede, și cu sabia în mână cere tovarășului să-i arate unde e hoțul ca să-i dea o bună lecție. El însă îi zise: acum ascunde sabia și limba flecară, ca să poți înșelă pe alți necunoscători. (*Nunc conde ferrum et linguam fulem ul possis fallere ignorantes*).

**Somnus est simillimus morti.**

Somnul este foarte asemenea morței.

**Similia similibus curantur.**

Cele asemenea cu cele asemenea se vindecă.

*Nota.* Maxima metoadei omeopatică, care pune ca principiu că în special inflamația, ce produce căldura în organism și e isvorul tuturor boalelor, trebuie combătută iarăși prin căldură *intus et extra*; decî, la interior băuturi calde iar la exterior iarăși căldură fie prin vechile cataplasme sau pansament umed (*Priesnitz*). În opoziție absolută cu această metoadă este aceia care recomandă că, din potrivă, căldura trebuie combătută prin răceală, decî cu un factor contrariu de acela ce ne oferă boala: *contraria contrariis curantur*. Aceasta e metoada numită *Allopathie*. De aci *hydrotherapia* și modul de a trata în special pe nervoși prin dușuri reci până îi înnebunești!? Fără a intra în detaliu și în discuțiuni, eu cred că aceasta e o adevărată aberațiune, tocmai că e contrarie procesului patologic: de și succesele se pretind a fi numeroase (ca reclamă iar nu în realitate). Eu personal sunt pentru *homeopathie*; și am cuvintele mele destul de puternice. De altfel:

*Natura non vincitur insulitate sed lenitate.* (Natura nu se supune cu asprime (brutalitate ci cu blîndețe).

**Satis est mihi si recedas longius.**

Mi-e destul dacă te-ai depărta mai încolo.

Din Scroafa gata să nască și Lupul. (SCROFA PARTURIENS ET LUPUS).

*Nota.* O scroafă zăcînd pe pămînt gema în dureri de facere. Un lup aleargă și spune că se pricepe în arta de mamos (*Lupus accurit et dixit se fungi partibus obstetricis*) și că decî se oferă fără nici o plată să o servească pentru a nu suferi, făgăduind în același timp toate îngrijirile cuvenite. Dar scroafa, ce cunoștea viclenia animalului necinstit, a refuzat serviciul suspect (*scrofa quum nosset fraudem improbi pecoris repudiavit officium suspectum*) zicîndu-i cele de sus.

Acelaș lucru i-a spus și *Capra*, care stînd pe vîrfurile unei stînci, și fiind invitată de lup să se dea jos, unde eră foarte multă



iarbă fragedă i-a zis : mă voi pogori, dacă tu vei plecă departe de aici (*Discendam si tu hinc procul discesseris*).

În fine, lupul auzind că Măgarul se află bolnav, vine și bă-tând la ușe zice fiului ce-l îngrijea, să-i deschiză, de oarece e un bun amic al tatălui. El însă (măgarul) îi răspunse din năuntru : eu aud vocea amicului dar văd fălcile lupului. (*Ego audio vocem amici sed video fauces lupi*).

**Si quid facimus non est utile, gloria stulta est.** Dacă ce facem nu e folositor, mândria a prostie.

**Si quid est quo possim uti, utor ; si non est, facile careo.** Dacă e ceva de care să pot uză, mă folosesc, dacă nu e, ușor mă lipsesc.

**Si adjuvamus improbum, sæpe difficile est abire impune.** Dacă ajutăm pe cel necinstit, adesea cu greu scăpăm fără pedeapsă.

### Din Lupul și Cocorul. (LUPUS ET GRUIS).

*Nota.* Lupul se înecase cu un os și eră în pericol de moarte. El strigă făgăduind mare recompensă celui care îi va scoate osul din gât. În fine un cocor fu înșelat prin acest jurământ (*Tandem gruis persuasus est jurejurando*) și băgându-și gâtul său cel lung în gura lupului îi extrase osul. Dar când a cerut recompensa, lupul zise : ingrată ființă ce ești, tu care ți-ai scăpat capul sănătos din gura mea, ceri plată? (*Ingrata es ; tu quæ extulit tuum caput incolumne mea ore, postules mercedes?*).

### Morală.

„ — Mulțumită ? lupu-î zice :  
Oare nu ești tu ferice.  
Că din gât nesățios  
Capul teafăr ți-l'ai scos ?  
Sărmănico, fugi din drum,  
De mă superi, te sugrum ”.

(Gr. Assaky vezi fabula *Leul și Cucoarea*).

**Stultis et sapientibus promiscue a natura datum est.** Nebuni și înțelepți în devăl-măție au dar de la natură (și unul și altul).

*Nota.* Est cu dativ.

**Stultum consilium devocat ad perniciem.** O hotărâre proastă duce la per-ricol.

### Din Câinele flămând. (CANIS FAMELICUS).

*Nota.* Câinele vede în lac plutind o piele foarte mare. Ca s'o poată mânca mai ușor, își propune să bea toată apa din lac. Dar a perit mai înainte ca să fi obținut ce dorise. (*Sed perit priusquam contingerit quod petierat*).

**Succesus improborum allicit plures.** Succesul celor răi atrage pe mulți.

**Din Omul și Câinele (HOMO ET CANIS).**

*Nota.* Un om fiind mușcat de câine, îi aruncă o bucată de pâine muiată în sângele eșit din rană, știind prin tradiție că aceasta slujește ca leac, pentru ca rana să se vindece mai ușor. *Isop* vânzându-l zise: nu face asta în fața mai multor câini, ca să nu ne mănânce de vii, (*Noli jacere hoc coram pluribus canibus, ne devorent nos vivos*), căci văzând recompensa ce au pentru răul ce fac, se va încuraja unul pe altul.

**Super dotem.**

Peste zestre (pe d'asupra).

*Notă.* *Scipione Africanul* fiind în război în *Spania* contra *Celtiberienilor*, fu adus la picioarele lui ca prizonier un prinț, cu toată averea sa în aur. În timpul acesta se prezintă o fată, de o frumusețe extraordinară, ce eră logodită cu acel prinț, și care împreună cu tatăl ei oferia bani pentru răscumpărare. *Scipione* înduioșat de plânsetele și frumusețea fecioarei, chiamă pe logodnic și restituindu-i tot aurul zise: Aceste daruri de nuntă date de mine vor fi adăogate peste zestrea ce vei primi de la socrul tău. (*Hæc dona dotalia tibi data a me, accedent super dotem quam acceptures a socero tuo*).

Această mărinimie de suflet din partea unui învingător, a fost de mare folos lui *Scipione*, căci trecând apoi în *Africa* contra *Cartaginei*, acest prinț drept recunoștință i-a dat cel mai prețios ajutor cu armata, ce în adins strânsese în scopul acesta.

*Notă.* Relatif la blândețea de caracter a poporului Roman, (vezi *Mythologia* pag. 565).

**Sublata causa tollitur effectus.** Suprimată fiind cauza se suprimă și efectul.

*Notă.* Maximă medicală cu aplicare la tratamentul boalelor, pe care spre a le vindeca, nu reușești până nu distrugi cauza ce le-a născut. Foarte logic și adevărat.

**Sublevate amicos.**

Ajutați pe amici.

**Sic pereat quicumque lugebit hostem.**

Astfel să piară orcine va plânge pe vrăjmaș.

*Notă.* În războiul *Romanilor cu Albani* (620 a Ch.) s'a înțeles între generali, ca din fiecare armată să se lupte numai 3 inși în locul tuturor. Din partea Romanilor se alese 3 *Horăți* iar dela *Albani* 3 *Curiați*. Ultimul *Horățiu* rămas, a omorât pe cei 3 curiați. Acesta fiind primit în mare triumf la Roma, dar purtând pe umăr zavelca (padulamentul) unuia dintre curiați ce eră logodnicul surorii sale, dînsa a început să plângă cu amar smulgându-și părul capului cu disperare. Atunci fratele său indignat că în mijlocul bucuriei generale nu era decât dînsa ce plângea, scoase sabia și pe loc o omoră, zicând vorbele de mai sus.



**Serit arbores quæ alteri prosint.** Plantează pomi pentru alți ce vor folosi.

*Nota.* (Din *Cicero de senectute* pag 79).

**Sine virtute amicitia non potest esse nullo pacto.** Fără virtute amicitia nu poate să existe sub nici un cuvânt.

*Nota.* (Din *Cicero de amicitia* pag 35).

**Sapientia colorat animum.** Înțelepciunea pătrunde sufletul.  
**Sic itur ad astra** (Virgiliu.) Astfel se merge la cele înalte (adică prin greutatea : per aspera).

## T.

**Tu te collige et considera qui sis** (Cicero). Tu reculege-te și vezi cine ești

*Nota.* La întrebare idirectă se pune subjonctiv : *qui sim, sis* etc.

**Tanto est brevius tempus, quanto est felicius** (Plinius). Cu atât e mai scurt timpul, cu cât e mai fericit.

**Turpe est mentiri.**

Rușinos este a minți (să minți).

**Tanto melius, tano pejus.** Câte odată mai bine, câte odată mai rău, sau : când mai bine când mai rău.

**Totum pro patria nihil pro nobis.** Totul pentru patrie, nimic pentru noi.

**Totum metiamur utilitate patriæ.** Totul să prețuim în folosul patriei.

**Tempus mortis incertum est.** Timpul morții e nesigur.

**Tædet me eadem audire millies.** Mi-e silă să aud acelaș lucru de o mie de ori.

## U.

**Ut voles me esse, ita ero.** Cum vei vrea să fiu astfel voi fi

*Nota.* *Ut* cu ind. viitor în loc de subj. având înțeles de : când, pe când, precum : *ut ceteri*, ca toți ceilalți. *Ut eum vidi ego flevi* — când l'am văzut am plâns.

**Ubi sunt illi, qui dicunt iracundiam utilem esse?** (Cicero). Unde sunt aceia care, zic că mânia e folositoare.

**Uter nostrum popularis est?** Care din noi e mai popular? (iubit de popor) Tu, sau eu?

**Ubi potentes disident, humiles laborant.** Când cei mari se ceartă, cei slabi suferă.

Din Broaștele și Tauri. (RANA ET TAURI).

*Nota.* O broască, văzând mare luptă între tauri, începe să se

vaete către celelalte zicând : ce mare nenorocire ne amenință. (*Quanta perniciēs instat nobis*). Dar o alta zise, că nu trebuie să aibă grije, căci tauri se bat pentru domnie și că în orice cas, ei locuiesc departe de dînsese.

Așa este adaogă ea ; dar aceia cari vor fi goniți, vor veni asupra noastră și astfel furia acelora va cădea asupra capului nostru. (*Ita furor illorum pertinet ad nostrum caput*).

## V.

**Vir virum legat.**

Bărbat pe bărbat alege. (Voinic pe voinic bate).

**Vox ambigua.**

Voce vicleană, cu multe înțeleșuri, schimbăcioasă.

**Voluptas quum major est atque longior, extinguit omne lumen animi** (Cicer ).

Plăcerea când e prea mare și lungă, stinge toată lumina spiritului.

*Nota.* Lumen-inis, gen neutru

**Virtus est pretiosior auro.**

Virtutea e mai prețioasă decât aurul.

**Vir bonus fungitur suo officio.**

Bărbatul bun se achită de datoria sa.

**Vale.**

Adio ; să trăești.

**Salve.**

Bună ziua.

**Vir prudens curat praesentia, repetit mente praeterita et videt futura.** (Cicero)

Omul înțelept se îngrijește de cele prezente, recapitulează cu mintea pe cele trecute și vede pe cele viitoare.

**Vita sine amicis est plena metu.**

Viața fără amici e plină de temere.

**Vir bonus peritus dicendi.**

Omul destoinic (inteligent) e făcut pentru a (de a) vorbi.

(Catone).

**Verbum proborum est verbum.**

Cuvântul celor de treabă e cuvânt.

**Vitium vetat, non excusat.**

Vișul se evită, nu se scuză.

**Vita non est sine luctibus.**

Viața nu e fără necazuri.

**Vita hominis infelicis est longa ; felicis brevis.**

Viața omului nefericit e lungă, a celui fericit scurtă.

**Volo ut vos uti speculo quotidie.**

Doresc ca voi să folosiți de oglindă în fiecare zi.

Din Fratele și Sora. (FRATER ET SOROR).

*Nota.* Un tată avea o fată foarte urâtă iar un băiat foarte frumos. Odată, jucându-se împreună, dau peste o oglindă. Băiatul, privind-se în ea, începe să se laude cât e de frumos ; atunci fata crezând că lovește într'insa, se duce plângând la tatăl lor, spuind că farte-său a fost necuviincios, de oarece a luat un obiect ce nu era al lui ci al mamei lor, care pusese acea oglindă pe un scaun.



Bunul părinte însă pricepând, îi sărută pe amândoi și le zice cele de sus adăogând : tu fiul meu uită-te, ca să nu îți strici făptura frumoasă prin moravuri proaste ; iar tu fiica mea, să biruești figura prin cele bune. (*Tu mi fili, specta, ne corrupas splendidam formam malis moribus ; tu mea filia, vincas faciem bonis*).

**Vir bonus non potest esse miser.** Omul bun nu poate fi nenorocit.  
**Vae homini soli terra.** Vai de omul singur pe pământ.

*Notă.* Interjecția *Vae* cere datif iar une ori și acc. *Solus à-um*, face la datif *soli* în loc de *solo*, la toate genurile.

**Vos potentes auditote, et nos omnes erudiamur** (Originală). Voi cei puternici să auziți, și noi toți să ne instruim (să băgăm la cap).

*Nota.* Am imaginat această frază, influențat fiind de frumoasa și instructiva fabulă a poetului *Bălăcescu* care, sub o formă gingașe și plăcută, ne arată, cum conruperea a copleșit atât pe cei din clasa de jos cât și pe cei sus puși. Este vorba de un țaran, care voind să cumpere pește, se duse la târg, și :

Alegându'și un crap mare,  
 Fără altă cercetare  
 Serios pe loc se puse  
 Pe la coadă a'l mirosi.

.....

Iar când pescarul îi zise, că ceia ce face este o prostie, căci dacă vrea să știe dacă peștele e bun, să'l fi mirosit la cap, căci peștele de la cap se strică, cum o știe or și cine. Țăranul însă foarte flegmatic zise : despre cap numai e de vorbit, căci o știu săracul că de mult s'a stricat. Vreaū acum să mă conving, dacă eel puțin la coadă a mai rămas ceva bun. Iar poetul conchide :

P'atunci, lumea erea mai neroadă,  
 Căci mai credeă încă la coadă.

Dar azi? Noi unde am ajuns și ce vedem !!

.....

Cap și coadă sunt la fel  
 Că nimic n'alegi din el (?)!  
 Iar dacă răul vrem să'l prevenim,  
 A'uncă, cap și coadă bine să'ngrijim,  
 Căci dacă tot așa lucrul va merge,  
 De noi toți, praful s'alege.

Dr. I. Kiriac

## PARTEA IV

### NOTE COMPLIMENTARE

#### Pag. 26. *Alea jacta est.*

Evenimentul acesta s'a produs, când senatul dând puteri discreționale lui Pompei cu scop de a scăpa de Cesar, s'a trimis ordin acestuia să-și desființeze armata și să vie singur la Roma, căci altfel va fi declarat inamic al patriei. Dar Cesar trimise și el răspuns, că întregul senat împreună cu Pompei să se lepede și ei de puterile ce aveau. Atunci, vrăsmășia crescând, Cesar pornește cu armata, când senatul împreună cu Pompei fug în Macedonia, și astfel Cesar intră în Roma, bate armata lui Pompei la Pharsale în Thesalia, de unde Pompei fugind în Egipt fu omorât din ordinul regelui Ptolomei (48 a. ch.); și astfel Cesar devine stăpân absolut peste toți și peste toate.

#### Pag. 28. *Cur facis hoc?*

*Ostracismul* a fost inventat de *Clisthene*, urmașul lui Solone, (510) a. Ch.), în scopul ca să împedice ridicarea vreunui tiran în capul statului. El se execută de adunarea poporului asupra persoanei în care s'ar fi văzut un pericol pentru libertățile publice. Dar această exilare, a căreia durată eră de 10 ani, trebuia să fie scrisă de 6.990 cetățeni.

Pag. 41. Condițiunea pusă de Pluton lui Orpheu a fost ca el să meargă înainte, iar Euridice înapoia lui și fără ca dansul, adică Orpheu, să se uite la ea, mai înainte de a eși din infern, unde fusese adusă chiar în ziua nunței.

Pag. 73. *Demosthene*, originar din Atena, a fost cel mai strălucit orator din antichitate, și a devenit celebru prin opoziția înverșunată contra lui Filip II-lea regele Macedoniei, care, prin ademeniri, voia să copleșească Grecia. Dar Demosthene, pătrunzându-și scopul, îl combate prin renumitele discursuri numite *Philippicele* lui Demosthene (330 a. Ch.). Se zice că Demosthene fiind peltic își umplea gura cumică pietricele, și apoi începea să pronunțe versuri cu voce tare pe malul mării, repetând mereu litera *r*. Astfel, cu timpul, a reușit să vorbească limpede și frumos, când și zicea cu mândrie : „ *Radevenit orator*” (*ὁ ῥητορ παρέβητο*). În timpul lui Alexandru cel Mare, Demosthene ridică din nou poporul, dar văzând că totul e zadarnic, fugе într'o insulă unde, bând otravă, moare pe loc.



*Pag. 103. Cesar*, după moarte, a fost adorat în cel mai înalt grad posibil, căci nunu-mai că a fost apotheosat cu numele de *Quirinus* — ce numai singur *Romulus* a avut fiind considerat ca protectorul națiunii și al cetății Roma — dar a fost considerat chiar și ca un adevărat Zeu sub numele de *Divus Iulius*, ridicându-i-se și un templu pe locul unde a fost ars cadavrul său, și apoi s'a dat numele de *Iulie* la una din lunele anului, în memoria lui.

*Pag. 131. Lysandru*. După înfrângerea Atenienilor, se stabilește *eghemonia spartană*, care, având în capul ei 30 de nobili cruzi, conducea toate afacerile statului cu multă cruzime : de aci și numele de *stăpânirea celor 30 tiranș*. (404 a. Ch.).

*Pag. 134*. Relativ la această luptă se zice că regele Perșilor a trimis o deputațiune la greci cerându-le pământ și apă în semn de supunere, dar toți cei trimiși fură aruncați într'un puț, spuindu-le că de acolo pot să ia și pământ și apă ! Se zice iarăși că, după marele succes, când Perși fură cu totul zdrobiți (490 a. Ch.), un soldat grec vine la Atena, și sburând ca o săgeată vestește această victorie. Dar iarăși se zice că dânsul abia a putut să pronunțe cuvintele : *am invins*, și pe loc, de mare bucurie, a căzut mort imediat. Se mai zice că Xerse a încercat să corupă pe Leonida ; însă el răspunse : „*e mult mai bine să mor de-cât să-mi trădez patria*” ; și iarăși, când Xerse îl amenință că are să arunce asupra lui atâtea săgeți încât nu va mai vedea soarele, Leonida răspunse : *cu atât mai bine, căci atunci ne vom bate la umbră !*

*Pag. 135*. În această luptă, după ce Leonida a fost distrus, un singur spartan s'a întors în patrie ; dar fiind hușduit de toată lumea s'a omorât el singur, neputând să sufere această rușine. Cu aceasta s'a terminat al II-lea război între Perși și Greci.

În lupta de la *Salamina*, Xerse, deși privea cu îngâmfare stând pe un tron de aur așezat pe țarm, totuși a suferit cea mai mare înfrângere.

*Pag. 136*. După moartea lui *Themistocle*, singurul bărbat de Stat în toată Grecia, nu rămase decât *Aristide*, care întrunește toate Statele grecești contra Perșilor într'o ligă permanentă sub numele de *confederația de la Delos* : de oarece locul de întâlnire al tuturor delegațiilor se făcuse în templul lui Aplo din insula Delos. Astfel întăriți, Greci pornesc în contra Perșilor, având în cap pe marele strateg *Cimon*, fiul lui Miltiade, când și alungă pe Perși din Europa, urmărindu-i până în Asia. În insula Cypru însă, Cimon moare într'o luptă victorioasă, când Perși cer și fac pace numită *pacea lui Cimon*. Prin această pace Perși garantează independența tuturor cetăților din Asia, obligându-se a numai întreprinde nici o expediție în marea Egee, iar Greci la rândul lor să nu mai atace posesiunile persane.



Pag. 150. Solon. Intre altele, Solon a zis și următoarea expresiune ce a rămas drept maximă : „Să lăsăm muritorilor să-și împartă toate bogățiile, dar virtuțile să fie ale noastre”.

Pag. 154. Pittacus. Dânsul a zis :

I. Nu spune ce ai de gând să faci, astfel că dacă nu-ți ajungă scopul, să n'ai mâhnirea să fii batjocorit.

II. Cine nu știe să tacă, nu știe să vorbească.

III. Prevede nenorocirea pentru a o împedica; iar dacă vine, să știi s'o suferi.

IV. Cum vezi fi cu tatăl tău, așa vor fi copii cu tine.

Pag. 155. Thales. Dânsul a fondat secta de filosofie numită secta Ionică. Iată unele cugetări exprimate de acest mare filosof :

I. Nu vă urâți fiindcă gândiți în mod diferit unul de altul; dar iubiți-vă, căci e imposibil ca în această varietate de sentimente să nu fie un oarecare punct fix, în jurul căruia oameni să nu se unească.

II. Nu spune la nimeni nimic din care să se sevrească pentru a-ți face rău; trebuie să trăiești cu amici ca și cum îți pot deveni vrăjmași (inamici).

III. Nimic nu e mai vechi decât Dumnezeu, căci el nu s'a născut; nimic nu e mai frumos decât lumea, pentru că e opera lui Dumnezeu; nimic nu e mai mare decât spațiul, căci el conține tot ce s'a creat; nimic mai repede ca spiritul; nimic mai tare ca necesitatea; nimic mai înțelept ca timpul, căci el ne învață transformarea lucrurilor; nimic mai credincios decât speranța, căci singură dânsa rămâne omului când a pierdut totul, și în fine nimic mai bun ca virtutea, fără de care nimica nu e bun.

IV. Lucrul cel mai greu din lume este să te cunoști pe tine însuși; cel mai ușor, să dai sfat altuia, iar cel mai dulce să-ți îndeplinești datoria și în urmă să te desfășezi.

V. Ca să trăiești bine trebuie să te abții de la lucrurile ce te găsești demne de condamnat la alți.

VI. Satisfacerea corpului constă în sănătate, iar a spiritului în știință și bună educație.

Thales a murit la 90 de ani, fără să se fi însurat. Când mama sa îl îndemnă să se însoare, el fiind încă tânăr zicea : mai e încă vreme; iar fiind bătrân zise : acum numai este timp.

Pag. 155. Chilon. La întrebarea unuia : Ce lucru e mai greu? Dânsul răspunse : să păstrezi secretul, să știi să întrebuințezi timpul, și să suferi insulta fără să murmuri. Tot el zicea : precum piatra de încercare servă pentru a vedea dacă aurul e bun, tot astfel aurul, răspândit printre oameni, este piatra de încercare pentru a deosebi pe oameni cei buni de cei răi. Și iarăși : Cinstește pe bătrâni; nu blestemă nici odată pe cei morți și fii toldeauna gelos de a fi stimat în loc de a fi om de temut, și să nu dorești nici odată să ai lucruri prea avantajoase.



*Pag. 155. Cleobule. Dânsul zicea : să nu ne îngâmăm în prosperitate, și să nu ne disperăm în nenorocire. Apoi : Fericit e prințul care nu crede nimic din cele spuse de lingușitori.*

*Pag. 155. Bias. El spune : Lucrul cel mai greu pentru om e să lupte când din bogat devine sărac. Apoi : Speranța este macul (opium) care ne adoarme grijile ; dar dorința de câștig redeş-teaptă toate necazurile vieții.*

*Pag. 166. Numele căpitoliu provine de la Capul Toli, adică capul lui Tol, ce s'a găsit sub templul lui Joe, când s'a construit, și care eră de o mărime extraordinar de mare.*

*Pag. 167. După ce Romulus câștigă prezicerea augurului, dânsul înconjoară cetatea Roma de jurîmprejur cu un șanț tras cu plugul. Dar Remus în bătaie de joc sare peste șanț rîzând. Atunci Romulus infuriat, pe loc îl ucide, zicând : „Așa are să piară orcare altul va îndrăzni să treacă peste zidurile (înăriturile, hotarele) Romei”. (Sic pereat, quicumque alius audebit transire super muros Romæ).*

FINE

14 Dec. 1924

Dr. I. Kiriac



VERIFICAT  
2007